

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת מסעי תשפ"ב

תינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

©

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת מסעי תשפ"ב.....ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלארו
י"ומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן

הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".....ו

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
"ציון היא דורש אין לה" מכלל דבעיא דרישה (האם עושים "זכר למקדש"

או "זכר לחורבן").....ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושליםיד

מסעות האדם.....יד

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבייט

בענין גואל הדם בזמן הזה.....יט

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספרכד
כוונת המצוה בשוב ארץ ישראל.....כד

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות
בת ישראל'כז

שבת פרשת "מסעי" - חזק.....כז

מנהגי אבלות - משנכנס אב תשפ"ב.....כז

השבת של מ"ו / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"ו'. לד
פניני עיון בפרשת מסעילד

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"סלט

רחיצה מזיעה בתשעת הימים בימינו בערים החמות.....לט

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"סמב

קבורה בעיר מקלט.....מב

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאבמו
בקשותיהן של בנות צלפחד.....מו

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער). מט
גודל מעלת אודה תוכחות..... מט

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
נא.....
נא..... כוחה של תפילה.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס קונטרס השביעית
נד..... הלכות בין הזמנים.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד
נד..... קיב מידת קדושת האדם לייצר אנרגיות טובות על כל הסובב אותו.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית
קיח..... דרך - ומטרה.

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית
קכז..... האומר הריני נזיר כשמואל.
קכז..... אם בעל ואשתו נעשים גואלי הדם זה לזה.
קכז..... בין המצרים - ביאור 'כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם'.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל
קכט..... כל מסעות האדם על פי ד' | חבלי משיח - שלבים בדרך לגאולה.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק
קלא..... האם נוהג בזמן הזה דין גלות לערי מקלט, ודיני גואל הדם?

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס
קלד..... ויסעו ויחנו - גם לתקופה של ירידה יש תפקיד מוגדר.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן...
קלו..... פניני תרגום יונתן פרשת מסעי.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי
קמז..... תוכחה בדרך הנכונה.

צוף התורה / הרב נעם לטר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים קמט

מה נשאר לנו מאבילות החורבן? קמט

ההבדל בין שלושת השבועות לתשעת הימים קנ

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת קנב

אלה מסעי בני ישראל, אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם קנב

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער קנג

האם נצטרך לעתיד לבוא להביא כל הקרבנות שהחסרנו בזמן הגלות קנג

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס

'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים קסא

ישראל נשמרו במצרים מלשון הרע לכן זכו ל'לא יחרץ כלב לשונו, ומכאן

סגולה להינצל מכלב ע"י זהירות מלשה"ר קסא

פארן נקרא גם "ריתמה" על שם לשון הרע של מרגלים שיצאו משם, ולכן

גם צמחו שם עצי רותם קסב

התיקון לאבק לשון הרע הוא ע"י עסק התורה קסג

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי

ניו יורק קסד

ימי בין המצרים □ תקופת עלייה והתרומוות! קסד

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל

על הש"ס, אלעד קע

בגדר דין תשעה באב שחל בשבת והנפק"מ לדינא קע

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קעג

על 'הפתעות-ואכזבות' ן ביאור שורשי: 'רצה', 'פתע' קעג

תובנות / הרב נחמן דרקסלר קעז

לראות בטוב ה' קעז

חינוך קעט

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

..... קעט

מאין באת ולאן אתה נוסע? קעט

חידות..... קפא

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ קפא

מלה צפונה / הרב יוסף שפר קפב

[חידה לפרשת מסעי..... קפב](#)

[פתרון חידת 'מלה צפונה'..... קפג](#)

אספקלריא לדף היומי..... קפד

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת קפד

[הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קפד](#)

[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קפז](#)

סיפור קצא

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק קצא

[פרק קי"ז "הידיעה המשמחת"..... קצא](#)

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ ר

[סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל \(13\) - נרשם אחר](#)

[הסתלקות רבינו..... ר](#)

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא
נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"
במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו
יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".
למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"כ, רמ"ג, ועוד) נוקטים:
שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.
יש שציינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום
"לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".
ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא
לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע
לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום
ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:
שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט
קודם הלילה.
לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה -
ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש
לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.
ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו - דבריו באים
להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.
נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא "כל מי
שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה". פירוש זה מוציא

מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום - היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה - היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אבניה ברזל / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

**"ציון היא דורש אין לה" מכלל דבעיא דרישה (האם עושים
"זכר למקדש" או "זכר לחורבן")**

ציון היא דורש אין לה (ירמיה ל, יז)

להראות נחמה

א] הנה בשיאו של האבילות ביום צום תשעה באב, אנו נוהגים ללבוש ציצית ותפילין
במנחה ולא בשחרית, ומבאר המשנ"ב (תקנה, ב) בשם סדר היום שהטעם הוא: "כדי
להראות נחמה באבלינו בו ביום".

שבעא דנחמתא

והענין צ"ב, וכך גם המושג של "שבעא דנחמתא" שכותב הלבוש (סי' תכח) שהוא "כדי
לנחם את העם מן החורבן עד כלות השנה", עלינו להבין מהו ה"נחמה" שאנו עוסקים כאן,
אחרי שבפועל בית המקדש לא נבנה, ואדרבה אומרים חז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) "כל
דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב". וא"כ אנו נמצאים תחת מצב כאילו עתה נחרב
ביהמ"ק, ומאיך אנו נוהגים כמי שיש לנו איזה נחמה, אתמהה!?

ט' באב איקרי מועד

ויסוד הדבר מבואר במש"כ השו"ע (תקנט, ד), שאין אומרים תחנון בתשעה באב משום
דמיקרי מועד כדכתיב (איכה א, טו) "קרא עלי מועד". ומבאר הערוך השולחן (תקנב, יד):
"והענין הוא לסימן, כי אנו מובטחים בהשי"ת שעוד יתהפכו הימים האלה למועדים
ושמחה וימים טובים". וכע"ז כותב בסדר היום: "אין נופלים על פניהם כל היום כולו,
להראות אותו כיום מועד שמובטחים אנו שיהפך אבלנו לששון ולשמחה".

וצ"ב גם אם אנו מובטחים שיחזור היום להיות "מועד", אבל בנתיים הוא יום אבל, ואיך
אפשר שכבר היום אין אומרים בו תחנון?

"ציון היא דורש" מכלל דבעיא דרישה

ב] ונקדים, דהנה מובא בגמ' בסנהדרין (צד, א) המקרא "אמר שמר אתא בקר וגם לילה
אם תבעיון בעיו שבו אתיו", ופרש"י "אם תבעיון" אם תבקשו להגאל, "בעיו" בקשו רחמים,
"שובו" בתשובה ו"אתיו" לגאולה.

ועוד אמרו במדרש (איכ"ר א, כג) "אמר הקב"ה לישראל, בשכר אותה הבכיה אני מכניס גליותיכם, הלא הוא דכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקוה לאחריתך נאם ה'".^א

[וע"ע במדרש (מדרש תהלים יז) שאמרו: "כך כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש. והלא דברים קל וחומר, ומה אם אלו שלא היה בית המקדש ביניהם, ולא נחרב בימיהם, נעשה להם כך, ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו שחרב בימינו, ואין אנו מתאבלים עליו, ולא נבקש עליו רחמים על אחת כמה וכמה! לפיכך התקינו חסידים הראשונים שיהיו מתפללים שלש תפלות בכל יום, והתקינו בו "אנא רחום ברחמיך הרבים השב שכינתך לציון וסדר העבודה לירושלים", ותקנו "בונה ירושלים" ברכה בפני עצמה בתפלה, ובברכת המזון".^ב]

אך ידועים דברי המסילת ישרים (פרק יט) שכותב: "וכבר נחת רוח הוא לפניו יתברך, שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם והקב"ה שמח בזה. ועל העדר זה הדבר התרעם הנביא (ישעיה נט, טז) "וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע", ואמר (שם סג, ה) "ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך", ואמר (ירמיה ל, יז) "ציון היא דורש אין לה, ופירשו ז"ל (סוכה מא, א) מכלל דבעיא דרישה".

והנה אם נתבונן במקור דברי המסילת ישרים הנ"ל, נמצא הערה גדולה. דהנה המסילת ישרים תמך את יתירותיו על סוגית הגמ' בסוכה (מא, א) שאמרו "ציון היא דורש אין לה" מכלל דבעי דרישה.

והנה שם מובא דבר זה על מה ששנינו שם במשנה: "משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש"^ג, ועל זה אמרו "מנא לן דעבדינן זכר למקדש? ומשני "ציון היא דרש אין לה", מכלל דבעיא דרישה.

ולכאורה ב' ענינים הם (זכר למקדש או תפילה לגאולה), ואיך הוציא מינה המסילת ישרים ענין התפילה?

^א במקור"א הבאנו מש"כ החפץ חיים (מאמר צפית לישועה פ"ג) שהצפיה לישועה גורם לקרב את הגאולה, כמו שאמרו חז"ל (ילקו"ש איכה רמז תתקצז): "יש דור שהוא מצפה למלכותו מיד הם נגאלים שנאמר (ירמיה לא, טז) ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבנו בנים לגבולם", ועוד אמרו (שה"ש רבה פ"א) "ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו, ישראל המחכים לישועת הקב"ה בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה על אחת כמה וכמה". וכאן נתבאר ענין התפילה על הגאולה שזה מעיד שאנו מאמינים בהבטחה על הגאולה העתידה.

^ב ראה בבית יוסף (או"ח סי' קפח) שמביא מש"כ שיבולי הלקט: "לפי שצריכים אנו להזכיר מלכות שמים ומלכות בית דוד ובית המקדש, לפי שאמרו רז"ל (מדרש שמואל פ"ג) ביום שנחלק מלכות בית דוד כפרו בשלשה דברים, בהקב"ה ובית המקדש ומלכות בית דוד, ואין נגאלין עד שיתודו ויתבעו שלשתן, וגם בתפילה מזכירין שלשתן "משען ומבטח לצדיקים" זו מלכות שמים, "בונה ירושלים" זה בית המקדש, "מצמיח קרן ישועה" זה מלכות בית דוד".

^ג גם כל סדר ההקפות סביב הבימה כו', הכל הוא "זכר למקדש" כמבואר בטושו"ע או"ח סימן תרס. וכולו דין שמחה, כמבואר ברמב"ם (סה"מ מ"ע קסט; שורש יא), וע"ע במשנ"ב (תרס, ט) בשם הגר"א שאז הוא עיקר השמחה.

"זכר למקדש" ו"זכר לחורבן"

גן ובכדי לבאר כן, נקדים במה שהקשה מרן רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, מהו שאנו נוהגים לעשות שמחה זכר לשמחת בית השואבה, והרי בסוגית הגמ' בב"ב (ס, ב) אמרו כמה וכמה דברים שתיקנו לעשות "זכר לחורבן", כגון שיור אמה על אמה בקירות הבית, ואפר בראש חתנים, אבל מה שייך לעשות שמחה זכר למקדש, ואדרבה הרי אומרים "אשר עין ראתה זאת הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו", ואם כן שמחה זו מה היא?

אלא שהנה הבן יהוידע (שם) מבאר את הענין לעשות 'זכר למקדש': "כי הזכר שעושים לענינים שהיו בזמן המקדש, מורה על האמונה וההבטחה שאנחנו מקוין שתחזור עטרה ליושנה, ולכך עושין זכר, ולזה אמר הכתוב "כי נדחה קראו לך" שסרה תקותם ממך, דחושבים אותך נדחה לגמרי ח"ו, והראיה דחשבו בכך הוא, "כי הנה ציון היא דורש אין לה" לעשות זכר לענינים שהיו נוהגים בבניינה. גם תיבת "ציון" הוא לשון ציונים וסימנים, וכמש"כ התומים בענין הפרוזבול בפסוק (ירמיה לא, כ) הציבי לך ציונים"ד.

אם כן מבואר, שהענין לעשות "זכר למקדש", הוא בכדי להראות על האמונה וההבטחה שאנחנו מקוים שתחזור עטרה ליושנה, אבל אם לא עושים זכר, הרי זה מוכיח שאנו סבורים שזה נדחה לגמרי, וכטענת הגויים שהובא לעיל.

ולכן הן הענין של עשיה זכר למקדש, והן התפילות והתחנונים לגאולה, עולים לקנה אחד - להראות ולהוכיח שאנו מובטחים שניגאל שוב.

משל נפלא המשיל מרן הרב סרנא זצ"ל על זה, לאדם שהתבשר במברק שזכה בהרגלת הפיס על סכום עתק, מיד מכנס הוא את בני משפחתו ומכריו לסעודת הודיה ענקית. בעת הארוע המשמח, מבקש אחד המשתתפים בסקרנותו בבקשה, שיראה לו את הצ'ק שקיבל. עונה לו בעל השמחה: עדיין לא קיבלתי את הכסף. תמה הלה ואמר לו: אם כן מה השמחה כאן אם עדיין לא קיבלת את הכסף?! הוציא הלה את המברק הרשמי והראה לו, שבו כתוב שזכה בכסף, והסביר לו: גם אם יתמהמה הגעת הכסף אלי, זה ענין של זמן, אבל בודאי הכסף יגיע אלי ואני בטוח בזה, ולכן אין סיבה שלא לחגוג כבר עתה!

כך גם עם ישראל, שקיבלו אגרת חתומה מאת הקב"ה, בו מתבשרים הם על הגאולה העתידה, גם אם מתמהמה הגאולה בפועל, מאחר שהם בטוחים בה, כבר עתה יש סיבה לשמוח על זה. וממילא 'שמחת בית השואבה' אינה זכר לשמחה שהיה ונחרב - אשר על זה דאבה נפשינו, אלא הוא זכר לשמחה שיהיה ושיבנה בעז"ה.

ד "ובאמת, אף שהיה אמת ונכון כדברי הרז"ה וסייעתו, דאמרינן דאין שמיטה נוהג בזמן הזה כלל וכלל, היה מהראוי ויפה לנו להחמיר בזה ולנהוג דין שמיטת כספים, כי מה מאוד מזהיר אותנו הנביא בגולה "הציבי לך ציונים", ולעשות זכר למצות ה' שהיה חובה עלינו בהיותנו שוכנים בקרב הארץ ובהלו נר ה' על ראשינו, ואיך לא נשים זכר למצות שמיטה, ונשים אחר הדלת מצוה זו בזכרונה מבלי תת לה זכר כלל, היא המצוה אשר היה ראשון בסיבת גלות כו" (תומים סז, א).

והוסיף הג"ר מתתיהו סלומון שליט"א, שכך באמת מורה ששני דינים נשנו כאן. שהרי בסוגית הגמ' בב"ב (ס, ב) אמרו, כמה וכמה דברים שתיקנו לעשות "זכר לחורבן", כגון שיוור אמה על אמה בקירות הבית, ואפר בראש חתנים, ולמדו את זה מקרא ד"אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי" - והוא דין של אבילות לעשות זכר לחורבן, ובזה אכן לא מתאים שמחה.

אבל ישנו דין נוסף בסוגית הגמ' בסוכה הנ"ל, בו אמרו לעשות "זכר למקדש", ולמדו את זה מקרא ד"דורש אין לה", והוא דין נפרד לעשות פעולות אשר מורים שאנחנו בטוחים בגאולה העתידה, וכלפי זה מתאים גם לשמוח.

וראה בכלבו (סי' סב) שמביא מנהג קדום¹ שהנשים היו רוחצות ראשן מן המנחה ולמעלה בט"ב, והזקנים הראשונים ז"ל הנהיגו זה ולטובה נתכוונו ועשו סמך לדבר על מה שאמרו באגדה כי המשיח נולד ביום תשעה באב, וכמו שעשינו זכר לחורבן ולאבלות כן צריך לעשות זכר לגואל ולמנחם כדי שלא יתיאשו מן הגאולה, וזה האות לא הוצרך רק לנשים ולכיוצא בהן שהן חלושי כח אבל אנו כולנו מאמינים ובטוחים בנחמות הכתובות שנויות ומשולשות בספרי הנביאים, אך הנשים שאינן יודעות ספר צריכות חיזוק.

ישוב ההערות

דן ועפ"ז יובן היטב מש"כ המשנ"ב בשם סדר היום, שלובשים ציצית ותפילין במנחה "כדי להראות נחמה באבלינו בו ביום".

וכן מש"כ הערוה"ש שלא אומרים תחנון בט"ב: "לסימן, כי אנו מובטחים בהשי"ת שעוד יתהפכו הימים האלה למועדים ושמחה וימים טובים"¹.

ויש לצרף בזה מש"כ ב'סדר היום' (סדר ט"ב) אודות ההנהגה במוצאי ט' באב: "אחר שהוא בתענית ובשברון מתנים מתאבל על חורבן ירושלים, ראוי ודאי הוא להקביל פני השכינה (קידוש לבנה²) משאר לילות וכן נהגו, וילך לביתו ויקבל תנחומין על אבילותו, ויאמין באמונה שלימה שאלהינו יתברך ויתעלה ינחמנו מאבלנו כאשר הבטיחנו ע"י נביאיו, ומעתה יעסוק בעסקיו ובחפצי שמים, אבל לא ישכח אותו מלבו כדכתיב אם אשכחך ירושלים וכו'".

¹ הובא בס' ארחות חיים לר"א מלוניל (מגדולי הראשונים) הל' ת"ב סימן יא. וראה בב"י (סו"ס תקנד) מש"כ עלה. וראה בהליכו"ש (הל' ת"ב פט"ו הע' 45) שמובא: "נשאל רבנו (הגרשז"א), לפי הנהוג דביום שאין אומרים בו תחנון, אין קורעין על ראיית מקום המקדש. האם קורעין ביום תשעה באב, שא"א בו תחנון כו' משום דאקרי מועד, או לא. וענה: אף אילו היה למנהג זה יסוד ברור בספרי הפוסקים, הלא זיל בתר טעמא, דכל שא"א בו תחנון יום שמחה הוא, ומגרע במקצת צער ואבלות החורבן. אבל יום זה שהוקבע להיות כולנו אבלים ומקוננים בו על החורבן, נהי דאיכרי מועד, היתכן שיגרע הוא עצמו מצער החורבן כו', ת"ב שאני, שהכל עצבים ואבלים בו". וע"ע בשע"ת וברכ"י (סו"ס תקנב) מש"כ לגבי אמירת תקון חצות בט"ב.

² בגמ' בסנהדרין (מב, א) אמרו "כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה" (ונתבאר במאמרים לפסח). וע"ע בפמ"ג (מ"ז תקנא, ח) מש"כ בשם האר"י, שנוהגין לקדש את הלבנה במוצאי ת"ב, כי המשיח נולד במוצאי ט' באב (וראה במאמר "שפך חמתו על עצים ואבנים" בהערה מש"כ בזה). וכדאי גם לעיין בדע"ת לרמח"ל (סי' קסח) מש"כ על מה ש"ישראל משולים ללבנה". וע"ע בדרכי משה (תכו, ג) דברים נשגבים אודות הריקודים בקידוש לבנה.

ביאור ענין ה'נחמה'

הן עתה נמשיך לבאר שזהו גם ענין ה'נחמה'.

ונציע בזה מה שאמרו במדרש (איכ"ר ג, יט): "משל למלך שנשא אשה וכתב לה כתובה גדולה, וכתב לה כך וכך חופות אני עושה לך וכך תכשיטין אני עושה לך וכך כסף וזהב אני נותן לך, והניחה שנים רבות והלך לו למדינת הים, והיו שכנותיה מקנטרות אותה ואומרות לה, לא בעליך שבק יתיך, זילי נסבי לך גבר אוחרנן, והיתה בוכה ומתאנחת, ואח"כ היתה נכנסת לתוך חופתה וקראת כתובתה ומתאנחת, לאחר ימים ושנים בא המלך, ואמר לה, תמיה אני ממך איך המתנת לי כל השנים הללו? אמרה לו, אדוני המלך אילולי כתובתך מרובה שכתבת לי, כבר הטעו אותי שכנותי.

כך אומות העולם מונין את ישראל ואומרות להם, אלהכון לא בעי יתכון, שביק יתכון, סליק שכינתיה מעליכון, בואו אצלנו ואנו ממנים אתכם דוכוסין ואפרכסין ואיסטרטליטין, וישראל נכנסים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שלהם, וקורין בתורה (ויקרא כו, ט-יא) "ופניתי אליכם והפריתי אתכם כו' ולא תגעל נפשי אתכם", ומתנחמים. למחר כשהגאולה באה אמר הקב"ה לישראל, בני תמיה אני מכם היאך המתנתם לי כל השנים הללו? והן אומרים לפניו רבון כל העולמים, אילולי תורתך שנתת לנו, והיינו נכנסים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, והיינו קורין "ופניתי אליכם" ולא תגעל נפשי אתכם, כבר הטענו אומות העולם ממך, הה"ד (תהילים קיט, צב) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי", לכך נאמר "זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל".^ח

הנה מפורש, שה'כתובה' היא התורה הקדושה, שבה מפורש הבטחה מהקב"ה על הגאולה העתידה.^ט

ומתבאר מדברי חז"ל הנ"ל, שמכח זה יש לישראל נחמה בגלות.

ועפ"ז מבואר היטב המושג של "שבעא דנחמתא", שפותחים את התורה וקוראים את כל הפסוקים שמבואר בהם הבטחה על הגאולה העתידה, וזה גורם לנו נחמה.

^ח חז"ל אומרים "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", אם כן הבכיה סבה לנחמות ציון. לכן אמר "זכור תזכור", וכיון שיש תקוה - "תשוח עלי נפשי". "זאת אשיב אל לבי, על כן - פירוש בשביל הבכיה - אוחיל", שבשכר זה ייבנה בית המקדש במהרה בימינו (משך חכמה שם).

^ט הסיבה שההבטחה בתורה נמשלה לכתובה, יבואר עפ"ד רש"י בהקדמה לשה"ש שהובא בפנים בהמשך הדברים. 'הלבוש (סי' תכח) מביא מש"כ האבודרהם טעם לסדר שבעא דנחמתא ע"ד הצחות, כי תקנו לומר בתחילת ההפטרות מן הנחמות "נחמו נחמו עמי", כלומר שהקב"ה אומר לנביאים נחמו נחמו את עמי וגו', ובשבת שנייה משיבה כנסת ישראל "ותאמר ציון עזבני ה'", כלומר אינו מתפייסת בנחמת הנביאים כי חפצים לנחמת השי"ת בעצמו, ובשבת שלישית אומרים "ענייה סוערה" כלומר חוזרים הנביאים לפני הקב"ה, ואומרים לפניו יתברך, הנה כנסת ישראל לא נתפייסה בתנחומין שלנו וזהו "ענייה סוערה וגו'", "ר"ל כנסת ישראל העניה סוערה על הגלות ואומרת "לא נוחמה וגו'", ואח"כ בשבת רביעי חוזר הקב"ה ומשיב ואומר "אנכי אנכי הוא מנחמכם וגו'", כלומר בעצמי אני מנחם אתכם ולפיכך את כנסייתי "רני עקרה וגו'" בשבת חמישי, "וקומי אורי כי בא אורך" בשבת ששי, ואח"כ בשבת שביעית משיבה כנסת ישראל "שוש אשיב בי" וגו'", כלומר עתה יש לי לשוב ולשמוח ותגל נפשי באלקי וגו'.

וכיוצ"ב מבואר בסוף מכות, שאמר רבי עקיבא לרבי יהושע וראב"ע: "עד שלא נתקיימה
נבואתו של אוריה, הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה
נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת". וענו לו על כך "עקיבא ניהמתנו
עקיבא ניהמתנו!"^{יא}

ובזוהר (ח"ב קפט, א) מבואר, שזה גם מה שנותן לנו כח לסבול את כל הצרות וקושי
הגלות הארוך^{יב}. שכך אמרו שם:

"אבל מאן עביד דיסבלון ישראל גלותא, דא כל אינון הבטחות דאבטח לון קודשא ב"ה,
והא איתמר דעאלין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וחמאן כל אינון נחמות, וחדאן בליביהו
למיסבל כל מה דייתי עליהו, ואלמלא דא לא יכלין למסבל!"

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

^{יא} ויש לצרף בזה מש"כ הבית הלוי (דרוש ח) לבאר מה שאמרו שם במסכת מכות, שרבי עקיבא היה מצחק כשראה
שועלים מהלכים בביהמ"ק, ומבאר: "כי זהו נחמה גדולה לישראל, שארץ ישראל נתקדשה מכל הארצות עד שאינה
יכולה לסבול עליה עוברי עבירה מצד קדושתה, וגם עתה שישראל גלו ממנה אינה סובלת עוברי עבירה וגם המה
אינם מקבלים ממנה קורת רוח, דגם עתה היא בחורבנה ואינה מיושבת כישוב כל הארצות, וזהו מופת גלוי שעדיין
הארץ בקדושתה הראשונה עומדת שנתקדשה עבור ישראל וגם עתה שגלו ישראל ממנה לא סילק ה' קדושתו ממנה
ומחזיק אותה בקדושתה עבור ישראל שישבו אלי' ותחזור הארץ לכבודה הראשון". ויסוד הדברים מבוארים ברמב"ן
(ויקרא כו, טז; וברבינו בחיי שם פכ"ו בשם התו"כ): "וכן מה שאמר בכאן (שם, כו) "ושממו עליה אויביכם", היא
בשורה טובה מבשרת בכל הגליות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא
בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה
אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם".
^{יב} ראה מש"כ החפץ חיים במאמר 'ציפית לישועה' בזה.

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

מסעות האדם

אַלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְאַלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם (לג, א-ב)

מסעות החיים

כתב הגר"א (משלי ו כב) שאדם צריך להלוך בשלשה חלקי עולם, שלישי מדבר שלישי ישוב שלישי ים. והיינו שתכלית עבודתו של אדם צריכה להגיע לתיקון כל חלקי העולם, מהרובד המיושב והמתוקן, עד המדבר, מקום ציה וצלמוותי³¹, כמבואר לעיל בראש ספר במדבר.

דעת לנבון נקל, שאין הכוונה שמוטל על האדם להגיע בגופו אל כל חלקי העולם, אלא שסדר עבודתו, מסודר באופן שעל ידו יתוקנו כל רבדי העולם, וכבר הובאו דברי הגר"א (אד"א ישעיה א) ששלש תקופות בחיי האדם, בימי העליה רודף אחר תאוות כחמור, בימי העמידה נושא בעול הפרנסה כשור, בימי הירידה נשברת התאוה ומתגברת חכמת הנפש, ואז נשלם להיות 'אדם', והיינו שבכל שלב מזומנת לו עבודה הראויה לתקופתו, וכאשר משלים עבודתו, ובאה נשמתו לחיי עולם, נאמר לה 'זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר'. ושלבי החיים מקבילים לכל רבדי הבריאה, ולכך נדרש האדם לערות את המסע ביניהם³².

³¹ כמבואר בזהר (ח"ב קנז). 'ולא אשתכח חרבא תקיפא (מדבר עצום) בכל עלמא בר ההוא מדבר. דתברו חייליה ותוקפיה ישראל ארבעים שנה, כמה דאת אמר המוליכך במדבר הגדול והנורא. בההוא מדברא שלטא סטרא אחרא. ובעל כרחיה אזלו ישראל עליה ותברו חיליה ארבעין שנין. ואי ישראל ישתכחו זכאין באינון ארבעין שנין הוה מתעברא ההוא סטרא אחרא מעלמא. ומדקא ארגיזו ליה לקודשא בריך הוא כל אינון זמנין. אתתקף ההוא סטרא אחרא ונפלו כלהו תמן תחות רשותיה'. וביאר הלשם (הדעה ח"ב ד"ד ענף כ) כי ע"י קבלת התורה וקיומה וקדושת המשכן וענני כבוד שהיה במקום המדבר נשבר כחו ותוקפו דהס"מ הרבה מאד. כי בדרך כלל היה כל דור המדבר כולו צדיקים גדולים ואנשים מצויינים הרבה מאד יותר מכל דורות עולם. והביא בשם מהרי"צ בן מהר"ח מוולאזין, שלכן האריך הכתוב לומר 'על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו ובהאריך הענן כו' ויש אשר יהיה הענן ימים מספר כו' ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר כו' על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. כי דיבר בשבחן של ישראל, כי כל המדבר היה מקום חושך וצלמות, והיה מלא טומאה וזהמא ורע מכל מיני קליפות, וכל חיילות הסט"א, והיה הליכת ישראל שם כדי לשבור כל תוקפיה וחיליה, וכדי לבטלו ולטהר את המקום והיה מתבטל עי"ז מכל העולם כולו. ובמדבר יש מקומות מחולקים ששם הוא יותר מזהם ויותר טמא, והיה צורך שיתעכבו שם ישראל יותר לבטלו ולטהר גם את אותן המקומות. וכאשר באו ישראל למקומות הללו היה קשה להם מאד, והיו מרגישים תיכף כל מיני צער ומצוקה מצרת הייצר, והיו נופלים ממדרגתם הרבה, ובודאי היו רוצים לברוח משם כברוח מהאש, ומכל מקום התעכבו שם וטיהרו את המקום היו רוצים להשאר שם. וזהו שאמר הכתוב 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו' שלא הסתכלו על עצמם מאומה, אלא היו עושים רצון ה', הן בחנייתם והן בנסיעתם, ובהאריך הענן כו' והיו רוצים לברוח משם, בכל זאת 'ישמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו'. ואילו 'ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר', משום שלא היה שם מקום מזהם כל כך, ושם היו רוצים להתעכב, ומכל מקום 'ונעלה הענן בבוקר ונסעו'.

³² וראה של"ה (פר' דברים תו"א טו) שבאדם הראשון התקיימו שלשת פרשיות אלו, מתחילה קודם שחטא היה 'ראש המטות', ואחר שחטא 'אלה מסעי' עד 'מוצאייהם למסעיהם', כי יצא מחוץ לגן עדן, וגורש ושולח על פני כל ישוב

ועל כל אלה כתב הגר"א (ספד"צ פ"ה ד"ה והכלל) ש'כל האמור באבות ומשה וישראל, כלם הן בכל דור ודור, שכלם מתגלגלים ניצוצותיהם בכל דור ודור, וכן כל מעשיהם מאדם הראשון עד סוף התורה, הוא בכל דור, כידוע למבין. וכן הוא בכל אדם ואדם לבד, לאמור, כי כל מהלך השבירה והתיקון שב על עצמו בכל אדם, והן הן מסעותיו וחניותיו. וכשם שמסע הארון מיישר את הדרך לפני ישראל, כך גם מסע הארון של כל יחיד, מיישר דרכו לפניו.

ואף בשם בעש"ט הובא (דגל מחנה אפרים, מסעי) שיש לכל אדם מ"ב מסעות^{טו}, מיום הולדו עד שובו אל עולמו, כי יום הלידה ביצאתו מרחם אמו, הוא בחינת יציאת מצרים, ואחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה, ובודאי נכתבו המסעות בתורה כדי להורות את הדרך הישר לאיש הישראלי, לידע את הדרך אשר ילך בו כל ימי חייו, ליסע ממסע למסע.

נדעה נרדפה לדעת ענין מסעות האדם ותכליתם.

'אלה' מסעי

כל רשימת מסעות נפתחת בתיבת 'אלה', ועניינה מבואר בדרשת חז"ל (תיקו"ז פה:): על הכתוב (ישעיה מו כו) 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה', שתיבות 'מי' ו'אלה' יחדיו הם שם אלהי"ם, ומשמעו לאמור כי 'מי' דהיינו בינה, ברא את 'אלה', הם ששת המידות, כי היחס ביניהם, הוא כאם על הבנים, לפי שכל השגת האדם בהשגחתו ית', היא במידות היוצאות מבינה.

והיינו, כי גילוי מידותיו ית' נתפס בסדר כצורת אדם, כאמור (בראשית א כז) 'ויברא אלהי"ם את האדם בצלמו', וחלוקתם מבואר ב'פתח אליהו' (הקדמת תיקו"ז יז.), ששלשת העליונות הם כמוחין הנעלמים בתוך הראש, וששת התחתונות הן כגוף שחלקיו מגולים, שתי הזרועות הן חסד וגבורה, והגוף הוא תפארת, שני הרגלים נצח והוד, וברית קודש כנגד יסוד.

אכן עם היות שלשת המוחין העליונים נעלמים, הרי שרש החכמה, המכונה 'אבא', נעלמת בתכלית, ואין בה השגה, ותחילת התפיסה היא ביציאת המידות המגולות מבינה, המכונה 'אמא', לפיכך נקראת הבינה 'מי' כי אמנם אף בה אין תפיסה, אך היא עומדת

האדם ממסע למסע, ויש במסע זה צד לטובה, כי מתחלה נברא האדם להיות בגן עדן 'לעבדה ולשמרה', וכשחטא התפזר מקום מושבו לכל העולם, כדי שתתפשט הקדושה בכל העולם לדעת לעבוד את ה'. וזה גרם לו לימסעיהם למוצאיהם'. שיחזור לאחר מותו מהמסעות למוצא הראשון, ולכן בסוף הפך הכתוב לשונו 'מסעיהם למוצאיהם'. וכן הענין בישראל הנקראים 'אדם' (יבמות סא.). כשחטאו. מתחילה היו 'ראשי המטות', כמו שנאמר (איכה א א) 'שרתי במדינות', אחר כך 'אלה מסעי, מוצאיהם למסעיהם', ולבסוף 'מסעיהם למוצאיהם'. כי גלו מארץ ישראל לחו"ל כדי שיחזרו מחו"ל לארץ ישראל, ואז ארץ הנשמה תהיה כגן עדן, כי הגליות גורמים גאולה לעתיד מחמת הזיכור.^{טו} ובאמרי אמת (פר' מטות) כתב בשם חידושי הרי"ם שעל כל אדם לעבור מ"ט מסעות, שהם המ"ב מסעות וז' מסעות שחזרו לאחוריהם, ומשה רבינו עבר כל המ"ט שערים, וכשהגיע לשער החמשים חזר להתחלה, שכן בשער החמשים חוזרים להתחלה.

לשאלה, מצד המידות היוצאות ממנה, וכיון שמידות עצמן מגולות ונראות, הרי עליהם ניתן לומר 'אלה' בהיותם נוכחות למתבונן.

הרי ששלימות קומת גילוי מידותיו ית', היא בהיות הגוף המורה על המידות, מחובר ועומד אל המוחין שבראש, וזהו שם אלהי"ם, שיש בו אותיות תיבת 'מי' המורה על בינה, ועמהם אותיות תיבת 'אלה' המורות על המידות היוצאות ומתגלות ממנה.

והנה גילוי החיבור וההשפעה מהמידות העליונות אל התחתונות, תלוי הוא במעשי האדם^{טו}, ולפיכך בחטאי האדם נגרם כביכול פירוד בין 'אלה' ל'מי'^{טז}, כי הבינה שהיא אם הבנים מתעלה ומסתלקת^{יז}.

נמצא איפה, שמאמר הכתוב 'אלה מסעי' בא ללמד שתכלית מסעות האדם היא, לצרף ולחבר את 'אלה' אל שרשם, כדי לגלות שכל המידות יש להם מקור עליון, ויחדיו מתגלה בהם שם אלהי"ם, שמהותו השגחה פרטית על ידי בעל הכוחות כולם, וזהו 'אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם', כי במסעות ישראל במדבר, המשיכו את גילוי ההשגחה אף במקום ציה וצלמות^{יח}.

המסעות לחיבור

והנה כבר כתב בצרור המור שמנין מ"ב מסעות הוא כנגד שם מ"ב, והרמ"ע מפאנו (חיקור דין ח"ג כב) כתב שהוא רומז למערכת העליונה, שהיא המוצא למסעות התחתונות, לבאי הארץ העליונה. ועניינו של שם מ"ב הוא הכפלה של שש בשבע, להורות את ההרכבה

^{טו} בזהר (ח"ב קה). דכתיב (בראשית מט כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, מתיחין דישראל אלה אקרון, לאתמתחא שמא דמ"י, למהוי בניינא כדקא יאות, למהוי ישראל בכללא דשמא דאלהי"ם, אל"ה איהו ישראל בכלל, מ"י ברא אלה בהדיה, והוה בניינא שלים על תקוניה, שמא חדא ממש. הדא הוא דאמר ליה ליעקב ההוא ממנא דעשו, דכתיב (שם לב כט) כי שרית עם אלהי"ם, לעילא בתקונא קדמאה בבניינא קדמאה, כל אלה ודאי בניינא קדמאה איהו, ועל דא לית שציאו לישראל לעלם ולעלמי עלמין, וחס ושלום אלמלא ישתציאו, שמא דא לא הוי, הדא הוא דכתיב (יהושע ז ט) והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול, שמא גדול, דא בניינא קדמאה שמא קדמאה אלהי"ם. והשתא דישראל אינון בגלותא, כביכול כל בניינא נפל, ולזמנא דאתי כד יפרוק קודשא בריך הוא לבנוי מגלותא, (אתחבר) מ"י ואל"ה דהוה בהו פרודא בגלותא יתחברון כחדא, ושמא דאלהי"ם יהא שלים על תקוניה, ועלמא יתבסם.

^{יז} בזהר (ח"א ב). בשעתא דסתימא דכל סתימין בעא לאתגלייא, עבד ברישא נקודה חדא ודא סליק למהוי מחשבה, צייר בה כל ציורין חקק בה כל גליפין ואגליף גו בוצינא קדישא סתימא, גליפו דחד ציורא סתימאה קדש קדישין, בניינא עמיקא דנפק מגו מחשבה, ואקרי מ"י, שירותא לבנינא, קיימא ולא קיימא, עמיק וסתים, בשמא לא אקרי, אלא מ"י בעא לאתגלייא ולאקרי בשמא, ואתלבש בלבוש יקר דנהיר וברא אלה וסליק אל"ה בשמא, אתחברון אתון אלין באלין, ואשתלים בשמא אלקים, ועד לא ברא אלה לא סליק בשמא אלקים.

^{יח} בזהר (ח"א רכה). כד בעא יעקב לברכא לאינון בני יוסף, חמא ברוח קודשא דזמין לנפקא מאפרים ירבעם בן נבט, פתח ואמר מי אלה, מאי שנא דאמר בעבודה דא דסטרא דע"ז (שמות לב ד) 'אלה אלהיך ישראל'. אלא רזא איהו, כל אינון סטרין דההוא חויה בישא, ומסטרא דההוא רוח מסאבא ההוא חויה, ואית מאן דרכיב עליה, וכד מזדווגן אקרון אלה, ואינון מזדמנין בעלמא בכל אינון סטרין דלהון. ורוח דקודשא אקרי זאת, דאיהו רזא דברית רשימא קדישא דאשתכח תדיר בבר נש, וכן (שם טו ב) 'זה אלי ואנוהו', (ישעיה כה ט) 'זה יהו"ה'. אבל אלין אקרון אל"ה, ועל דא כתיב 'אלה אלהיך ישראל'.

^{יט} הגרא"י חבר (ליקוטי הגר"א ד' בחינות, באר יצחק אות ט) כתב בביאור הכתוב 'מי זאת עולה מן המדבר', ש'מי' היא בינה, וזאת' היא מלכות, ועליותם מלכות לבינה היא ע"י ה'מדבר' שהוא הדכורא המחבר בין שני הההי"ן, ודרך עבודת האדם בזה, התבארה בדברי הגר"א (תיקו"ז יא) על הכתוב 'וחרב פיפיות בידם' דהיינו בתפלה, ופי יגיד תהלתך וזהו פיפיות, ב' השפתים בסוד מי זאת עולה, שזאת עולה למי, מן המדבר, בתפלה, וזהו 'אם תשכבון בין שפתים', דבהון אדני שפתי כו' אימא עילאה וז"ש פיפיות, ב' ההי"ן.

ביניהם, כי מנין שש מורה על העולם הזה, שבו יש לכל נברא התפשטות של ששה קצוות, לארבע רוחות ומעלה ומטה, ואילו השבע מורה על חיבור על מערכת עליונה יותר, שבה ניכרת נקודת הקדושה הפנימית, והיא גם תכליתו של כל נברא בעולם הזה.

שם זה רמוז בראשי תיבות תפילת רבי נחונייה בן הקנה, 'אנא בכח', וכיון שעניינו מורה על נקודת החיבור, הרי שבו גנוז גם כח המעבר והעליה בין כל שלב חיצוני לפנימי ממנו, ולכך קבעו לומר תפילה זו בכל נקודת מעבר ועליה בין עולם לעולם, כגון בכניסת שבת, שאומרים שש מזמורים, ואחר תפיסה נכונה של תכלית העולם הזה לקדושה, אזי ניתן להתעלות בנקודת הקדושה הפנימית שבו, אל עולם נעלה ממנו.

ועל כך אמרו (קידושין עא.). 'שם בן ארבעים ושנים אותיות, אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע, ועניו, ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס, ואינו משתכר, ואינו מעמיד על מדותיו. וכל היודעו והזהיר בו, והמשמרו בטהרה, אהוב למעלה ונחמד למטה, ואימתו מוטלת על הבריות, ונחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא', לאמור כי מי ששייך למעלת שם זה, הרי הוא עומד בנקודת החיבור של שני עולמים, וזוכה להמשיך את אור עולם העליון לקדש מקומו בעולם הזהכא.

ולאמור, הרי זה הוא ענין מסעות האדם, בכל טלטולי נסיונות החיים, שבכל עת שהוא מתקן עצמו במידותיו, הרי הוא מתעלה לצרף ולחבר את 'אלה' אל שרשם העליון, ולכן בסוף המסעות נאמר 'ואלה' בתוספת ו' החיבור, כי כל תכלית המסעות היא, לצרף ולהצטרף בשש מידות, שפנימיותם היא היכל הקדש, ובה זוכים להתעלות, ולהשיג 'מ"י ברא אל"ה'.

תכלית המסעות בארץ ישראל

בשעת המסעות, היתה השכינה מתהלכת עם ישראל ממקום למקום, וכל מקום שהיתה השכינה שורה בו היה מתקדש לאותה שעה, ובמסעם היתה הקדושה פוקעת ממנו, כאמור במתן תורה (שמות יט יב) 'והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו וגו' במשוך היובל המה יעלו בהר', וכן בכל מקומות מסעיהם וחנייתם, כאמור (במדבר ט כ) 'במקום אשר ישכון שם הענן שם יחנו בני ישראל וגו' ונעלה הענן ונסעו', כי חניית ישראל היא רק במקום הקדושה, ועם העלותה, נוסעים להשיגה במקום חנייתה.

ובכל עת שהיו ישראל במסעות, היה צריך להתיר כל בשר על ידי שחיטה לפני ה', כפי שביאר הרמב"ן (ויקרא יז ב) ששני איסור הם, א. בשר התאווה, התחייבו להקדישו לה',

^כ וכבר כתבו התוספות (חגיגה יא: ד"ה אין) ששם מ"ב יוצא מפסוק בראשית ברא ופסוק שאחריו, ורבנו בחיי (ריש בראשית) פרט את האותיות. והיינו כי בפסוקים אלו נאמר החיבור בין שמים לארץ, ועניין הרכבת בריאה זו מורה על כל צירוף של עליונים עם התחתונים, עד כדי הפלאת הרכב רוחני בגשמי, ולכן נרמז שם זה במקרא זה. וכן בקריאת שמע, יש שש תיבות בפסוק ראשון, וממנו מ"ב תיבות בפרשה ראשונה, כי בה מתעלה ומקבל עול מלכות שמים, וכן רבות.

^{כא} ראה מהר"ל (ח"א שם) שבכדי לזכות בהארת שם מ"ב, צריך אדם לתקן את עצמו בשש מידות, צנוע ועניו וכו', וכאשר מתעלה אליו, הרי הוא זוכה לששה דברים, אהוב למעלה ונחמד למטה וכו', והיינו שכאשר נעשה כלי להארה זו, הרי הוא זוכה להמשיך את כל טוב העולם העליון, ולקדש את מקומו בעולם הזה.

והיתרו רק כשיזרוק הכהן הדם על מזבח ה' ויקטיר עליו החלב. ב. האיסור לשחוט קדשים בחוץ, שלא הותרו אלא בפתח אהל מועד, כי ריקן כל השחיטות בחולין ובמוקדשין להיות כולן בפנים, עד אשר נכנסו לארץ, ונאמר במשנה תורה (דברים יב י) 'ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו עולותיכם וזבחיכם, להיות איסור שחוטי חוץ במוקדשין עומד במקומו בשעת בית הבחירה אבל התיר אותו בחולין.

והיינו שכל עוד הלכו ישראל עם השכינה ממקום למקום, היה צריך להקדיש את הבשר, שלא לאכול בשר תאווה, אלא רק משלחן גבוה, כדי לקדש את החומר, ולצרפו אל מקום הקדושה, כי אז כל קדושתם היתה תלויה באכילת קדשים, כדי שתהיה חנייתם סמוך למשכן, אך כאשר הגיעו לארץ הקדש, והרחיב גבול הקדושה ונמשך על כל מקומות מושבותם^{כב}, שוב לא נצרכו לקדושת הקדשים, כי במקום קדושה קבועה אף אכילת החולין נחשבת כקדשים, כאמור (דברים יב כ) 'כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' וגו' ואכלת בשעריך ככל אות נפשך'.^{כג} והטעם לזה מבואר במסילת ישרים (כו) 'האיש המתקדש בקדושת בוראו, אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש, וסימניך אכילת קדשים... איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח... הצדיקים הן הן המרכבה, כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש, ומעתה המאכל שהם אוכלים הוא כקרבתן שעולה על גבי האישים'.

ומעת שהגיעו אל בית הבחירה, שנינו (מגילה ט:): 'קדושת ירושלים אין אחריה היתר', כי כל הפקעת הקדושה בהעלות השכינה ממקומה, הוא רק בעת המסעות, בטרם הגיעו אל הר ציון אשר אהב ה', ובהם הוצרכו להצטרף לגילוי החיבור שבכח שם מ"ב, אך מאז באו אל המנוחה ואל הנחלה, שוב אין השראת הקדושה תלויה בחיבור ישראל לפי מעשיהם, אלא מצד אהבתו, למקום אשר 'עיני ולבי שם כל הימים'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^{כב} כמבואר בקרית ספר, שכל ערי ישראל המוקפות חומה היה להם דין מחנה ישראל אף לאכילת קדשים, לו יצוייר ולא היה חל עליהם פסול יוצא.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

בענין גואל הדם בזמן הזה

וְהָיוּ לְכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עֲמָדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט (לה, יב)
ידועה מחלוקת האו"ת והקצה"ח (חו"מ סי' ב') האם בזמן הזה שייך דין גואל הדם, היינו,
האם יש היתר לגואל הדם להרוג את רוצח קרובו.

ויש להקדים, שבפשטות כאשר הרציחה היתה בשוגג לא שייך בזמן הזה היתר להרגו
כלל, שהרי כל מה שהתורה התירה את דמו של הרוצח בשוגג הוא דוקא כאשר יוצא מערי
המקלט, וכדלהלן, ומאחר ובזמן הזה אין ערי מקלט, אם כן אין עליו חיוב מיתה. וכל הנידון
כאן הוא כשברור לנו שרצח במזיד, שעל כך כתוב בתורה (לה, יח-יט) "או בכלי יד אשר
ימות בו הכהו וימות רוצח הוא מות יומת הרוצח. גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו
בו הוא ימיתנו". ובזה נחלקו האם דין זה נאמר דוקא לאחר גמר דין. שהתומים (אורים סי'
ב' ס"ק ב') כתב שמאחר ואין רשות ביד גואל הדם להרוג אלא רק לאחר שנגמר דינו בבית
דין, כמו שכתב הרמב"ם (בפ"א מרוצח ה"ה), אם כן בזמן הזה שאין בית דין שדנים דיני
נפשות - אין דין גואל הדם.

והקצה"ח השיג עליו, שהרמב"ם שם לא הזכיר כלל גואל הדם אלא הרואים והעדים,
[ורק הכס"מ הביא ע"ז ספרי, וכבר השיג עליו המל"מ שהספרי הוא לא להלכה]. ושמדברי
הרמב"ם (בפ"ו מרוצח ה"ה) שכתב "וכן כל הרצחנים שהרגו בעד אחד או בלא התראה
וכיוצא בהן אם הרגן גואל הדם אין להם דמים" מבואר ששייך דין גואל הדם אף בלא גמר
דין, ואם כן גם בזמן הזה שייך דין גואל הדם. אלא שנסתפק דשמה כיון שהרי צריך קבלת
עדות' להודיע אמיתת הדבר שהרגו הרוצח, ואם כן אנן שאין דנין נפשות, אין דין גואל
הדם. או"ד כיון דאפילו אם הכחישו עצמם בבדיקות נמי רשות ביד גואל הדם להורגו, א"כ
אף בזמן הזה לא גרע מהורג שלא בכוונה עיי"ש.

אמנם צ"ע מה הוכיח הקצה"ח מהרמב"ם בפ"ו הנ"ל, וכמו שכבר יישב כן בספר 'ישועות
ישראל' (להגר"י מקוטנא חו"מ סי' ב') את דעת התומים, שהרמב"ם לא כתב אלא שאין
חייב עליו מיתה אם הרגו, אבל מכל מקום ודאי שאסור להורגו עד אחר שנגמר דינו בבית
דין.

[כמו"כ הביא הקצה"ח את דברי רש"י בסנהדרין (מה:): דאפילו בשוגג רשות ביד גואל
הדם להרוג וכו', וג"ז צ"ע, דהרי רש"י שם כתב רק דגואל הדם ממיתו לרוצח בשוגג כשיצא
חוץ לעיר מקלטו, ובזה אין צריך משפט בית דין, וכן כתב גם הרמב"ם (בפרק ה' מרוצח
ה"ו) דביצא חוץ לתחומה של העיר מקלט בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות ביד
גואל הדם להרגו וכו', אבל בסתם הורג בשוגג לא מצינו רשות לגואל הדם להרגו].

ועו"ק, דהא גם אם נימא ששייך גואל הדם לפני גמר דין, מכל מקום מאחר ואין דנים בזמן הזה דיני נפשות, יתכן שאין לו דין רוצח כלל. ואיך נתיר דמו לגואל הדם? והנה רבינו ירוחם (שהיה תלמיד הרא"ש) בסוף ספרו (מישרים נתיב ל"ב ח"ג) לאחר שהעתיק דיני גלות וגואל הדם, כתב: 'נראה שדינים אלו צריכים גם בזמן הזה'. ע"כ. וצריך ביאור מה כוונת דבריו שגם בזמן הזה צריכים לדיני גואל הדם.

עוד ראיתי מקשים (בספר 'פנינים מבי מדרשא') על התומים, מהגמרא במכות (י): אמר רב הונא רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם והרגו פטור וכו'. ופירש"י שם שמיירי בדרכו לעיר מקלט, ומשמע שאף קודם גמר דין נוהג גואל הדם, וכן פסק הרמב"ם (בפ"ה ה"ט-י), ודלא כהתומים.

דין פטור גואל הדם

אולם ב'ישועת ישראל' הנ"ל יישב זאת כדלעיל, שבדין של רב הונא לא נאמר היתר לגואל הדם להרוג הרוצח כמו ביצא חוץ לעיר מקלט לאחר גמר דין, [שנחלקו בזה ריה"ג ור"ע במשנה (יא):] האם רשות או מצוה לגואל הדם להרוג, דהם דנים באופן שיצא הרוצח מתחום עיר מקלטו. משא"כ כשהרגו קודם שנכנס לעיר מקלט אף שאסור לגואל הדם להורגו, מכל מקום פטור עליו. וזהו גזירת הכתוב מיוחדת בגואל הדם משום 'כי יחם לבבו' (דברים יט, ו), שאע"פ שאין על הרוצח עדיין דין גברא קטילא, מ"מ אין על גואל הדם דין משפט מות אם הרגו, וכדילפינן מקרא שם ד'ולו אין משפט מות'.

וכן נקטו האחרונים (ישועות ישראל חו"מ סי' ב', וע"ע בשעורי ר' שמואל מכות סי' ד', ובאבי עזרי שם בפ"ה מרוצח ה"ב) שכל דברי רב הונא שגואל הדם פטור על הריגת הרוצח - זהו דוקא לגבי אם עבר והרגו, אבל לכתחילה ודאי שיש איסור ברציחת הרוצח בדרכו לעיר מקלט, ורק כשיוצא מעיר מקלט יש מצוה או רשות להורגו. וכן מבואר בכס"מ (בפ"א מרוצח ה"ה) שיש איסור להרוג את הרוצח קודם גמר דין. [ובתרגום אונקלוס (בפסוק י"ט) כתב וז"ל: "גאל דמא הוא יקטול ית קטולא כד אתחיב לה מן דינא הוא יקטלנה" ע"כ. ומבואר מזה שאסור לכתחילה להרוג קודם גמר דין. ובציץ אליעזר (ח"ד סי' כ"ח אות ח') כתב שאולי התרגום אונקלוס פליג על גמ' דידן. ולפמש"נ לק"מ כיון שבהא כו"ע מודו שלכתחילה אסור לגואל הדם להרוג את הרוצח בלא בית דין].

²² ובכך מדוייקים היטב הפסוקים, שכאן בפ' מסעי כתוב (לה, כו) ואם יצוא יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו וכו' ומצא אותו גואל הדם וכו' אין לו דם. ובזה נחלקו אם רשות או מצוה לגואל הדם להרגו, מאחר וכבר נתחייב לשהות שם ויצא ממנה בזדון. וכן מבואר ברמב"ם בפ"ה. [ויש לחקור האם מצד הרציחה שלו או מצד שיצא. ויבואר להלן]. אבל בפרשת שופטים (דברים יט, ו) כתוב "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש ולו אין משפט מות כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום". הרי שהפסוק מדבר באופן שגואל הדם הרגו לרוצח טרם הגיעו לעיר מקלט, והתורה מבארת מדוע מצווה הרוצח לנוס לאחת הערים, פן ירדוף וכו', אבל באמת אין היתר לגואל הדם להורגו אלא חשש שמא יהרגנו בדרך לעיר מקלט, ומפסוק זה למד ר"ה הדין שאם גואל הדם הרגו הוא פטור עליו. ואולם אין נאמר בזה כל היתר לגואל הדם אלא פטור אם הרגו דהו"ל כאנוס משום שיחם לבבו.

והנפ"מ בזה האם יש לו לגואל הדם דין רודף, דביצא מעיר מקלט, שאז יש לגואל הדם רשות או מצוה להרגו - אין עליו דין רודף. משא"כ כשרודף אחרי הרוצח קודם שיכנס לעיר מקלט - הו"ל רודף ומותר להציל את הרוצח אפילו בנפשו של גואל הדם.

ומעתה לפי"ז נמצא, דדברי האורים שכתב דאין גואל הדם בזמן הזה, היינו שאין היתר להרוג הרוצח מאחר ואין גמר דין, אבל אה"נ שאם הרגו פטור עליו. ואולם י"ל שבזה גופא נסתפק הקצוה"ח שכתב דשמא יש דין גואל הדם בזמן הזה היינו הדין של רב הונא שאם הרגו גואל הדם פטור עליו, ואין לו דין של רוצח.

אלא שבשיעורי הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל (מכות י: אות שס"ב) הקשה על הקצוה"ח שאם נאמר שאין כאן היתר אלא אך פטור מעונש על הריגת הרוצח, א"כ שוב בזמן הזה ודאי דאין נפקא מינה בזה, דממ"נ, להתיר לו לכתחילה אין אנו מתירין, ולהרגו על רציחתו בלא"ה לא שייך, דהא אין אנו דנין דיני נפשות בזמן הזה.

אולם נראה דעדיין איכא נפ"מ גם בזמן הזה כשהרג גואל הדם את הרוצח, דאף שפטור עליו, מכל מקום אם יש דין גואל הדם, הרי שאין עליו דין רוצח ושפיר יוכל עדיין לישא את כפיו אם הוא כהן. וכן נפ"מ אם נפסל לעדות, דודאי במקום שאינו נהרג עליו - אינו נפסל לעדות.

ומעתה י"ל דזהו גם כוונת דברי הרבינו ירוחם שכתב דדינים אלו צריכים גם בזמן הזה, היינו לא שיש לגואל הדם רשות להרוג חלילה, אלא רק פטור אם הרג. ויעויין במהרש"א במכות (י:) שכתב שאם הודה הרוצח שרצח או שיתוודע הדבר ע"י קרובים ופסולים - שפטור הגואל אם יהרגנו. ועיין עוד להלן עם גולה ע"פ הודאת עצמו.

מתי לרב הונא פטור גואל הדם

אמנם עדיין יש לעיין בדינא דרב הונא שאם הרגו גואל הדם לפני גמר דין פטור עליו, דהנה גם קודם שנכנס לעיר מקלט ישנם כמה שלבים: א', כשנס הרוצח מעצמו לעיר מקלט מיד לאחר הרציחה, וכדתנן (ט:; רמב"ם פ"ה ה"ז) בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לעירי מקלט וכו'. ב', כאשר ב"ד שולחין ומביאין אותן משם להעמידו בדין. ג', לאחר גמר דין מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו וכו' ומוסרין לו ב' תלמידי חכמים שמא יהרגנו גוא"ד בדרך. ורק לאחר שהגיע לעיר מקלט על פי פסק ב"ד - מתחייב מיתה כשיוצא מעיר מקלטו.

והנה בדברי רב הונא (י:) שאמר רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם והרגו פטור, כתב רש"י "ומצאו גואל הדם - בדרך בהליכתו". והנה לא פירש האם הכוונה על השלב הראשון כשנס מעצמו לעיר מקלט קודם גמר דין, או על השלב השלישי כשחוזר לעיר מקלט לאחר גמר דין.

ולכאורה אם נימא דכל מה שפטר רב הונא הוא דוקא כשהרגו לאחר גמר דין - א"כ בזמן הזה שאין גמר דין - תו לא שייך כלל בזמן הזה אפילו דינא דרב הונא שפטור עליו. וכל דברינו דלעיל א"ש רק אם נימא שכוונתו גם כשהרגו לפני גמר דין היינו כשנס לשם לאחר הרציחה או כשמביאים אותו לב"ד.

ואכן במאירי פירש הדבר וז"ל: "הן שגולה עתה תיכף להריגתו, או שגולה ומחזירין אותו עם השומרים לב"ד של עירו", הרי שמפרש את דברי רב הונא דמיירי רק על ב' השלבים הראשונים שלפני גמר דין. נואילו על השלב השלישי של אחר גמר דין, מפורש בדברי המאירי להלן (דף יא:): גבי מחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וז"ל: "ולא סוף דבר כשיצא, [יש לגואל הדם להרגו], אלא אף מעיקרו", וברור שהכוונה לאחר גמר הדין שחייב גלות שאז יש מצוה (לריה"ג) או רשות (לר"ע).

אולם יש להקשות על כך מדברי הגמרא שם, דפריך על רב הונא מהא דתנן מוסרים לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך, מאי לאו דמתרי ביה דאי קטיל בר קטלא הוא וכו', וקשה על רב הונא שפטור. ואם נימא דרב הונא מיירי רק על קודם גמר דין מה הקושיה, אלא ודאי שהגמרא הבינה שדברי רב הונא אמורים על השלב שהוא חוזר לעיר מקלט לאחר גמר דין, שלפי רב הונא גואל הדם פטור עליו. והיינו, כי באמת לפני שנגמר דינו לגלות אין בדברי רב הונא כל חידוש שגואל הדם פטור עליו, שהרי אין עליו עדיין דין גלות, אלא מנוסה לשם הצלה ותו לא. ודוקא כשנס לעיר מקלט לאחר גמר דין שכבר חל עליו חיוב גלות, בזה מחדש רב הונא שכל עוד ולא הגיע בפועל לעיר מקלט - גואל הדם פטור עליו.

אמנם יעויין בחזו"א (חו"מ לקוטים סי' כ"ג במכות י:) שכתב וז"ל: רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם והרגו פטור, ברוצח שנס עכשיו לעיר מקלט יש ב' חלוקות, אחת בשכבר נגמר דינו לגלות והולך מב"ד לעיר מקלט, ב', בנס אחר רציחתו לעיר מקלט וכו'. וחלוקה הב' שפגעו גואל הדם קודם פסק דין, ובזה אפשר דמודה רב הונא דנהרג עליו, שהרי עדיין לא נתברר שהוא בר גלות, והרבה תנאים בעינן לחיוב גלות, כגון דקדוק אופן ההריגה, דלמא היה קרוב לאונס, ודילמא יסרו לדבר מצוה, ודלמא פרכס, ודלמא אין עדים בדבר, ועוד כיו"ב שצריך פסק ב"ד, ואף אם יתברר אח"כ שהיה בר גלות - לא מפטר גואל הדם, דבשעה שהרגו עדיין לאו בר גלות הוא ולא בר קטלא הוא כדאמר לעיל (ה.). אבל ברמב"ם (פ"ה ה"י) כתב דאחד ההורגו בדרך קדם שיכנס לעיר מקלט משמע אפילו קודם גמר דין, והדבר מוכח בגמרא סנהדרין מט. וכו' עכ"ל. [כמש"כ חזו"א חו"מ סי' י"ז]. אלא דמכל מקום הוסיף שם החזו"א וז"ל: אם גואל הדם בא להורגו בשעה שהוא נס אל אחת הערים קודם גמר דין דיינינן ליה בשעה זו כרודף, כיון דעדיין לא נתברר שהוא בר גלות, והלכך כשמביאין אותו לפני ב"ד מעיר מקלט - אין צריך תלמידי חכמים ללוותו, אלא משמריין אותו ע"י בעלי אגרופין עכ"ל החזו"א. וע"ע בציץ אליעזר ח"ד סי' כ"ה אות ה'.

אולם ה'אבי עזרי' (קמא, פ"ה מרוצח ה"ט) חולק על החזו"א בדעת הרמב"ם, וכתב שנראה ודאי שכל הדין של רב הונא שגואל הדם פטור על רציחת הרוצח, זהו דווקא אחר גמר דין, אבל אם הרגו קודם גמר דין - נהרג עליו, מאחר ועדיין לא נחשב לגברא קטילא, ורק כשכבר נגמר דינו לגלות חידש רב הונא שאם שעדיין לא היה בעיר מקלט, אף שאין מצוה או רשות כי לא יצא מעיר מקלט מכל מקום גואל הדם פטור עליו. ומה שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"י) "אחד ההורגו בדרך קודם שיכנס לעיר מקלטו" היינו לאחר שכבר נגמר דינו שחייב גלות ולא רץ לעיר מקלט. עיי"ש. וזהו שלא כביאור המאירי הנ"ל בדברי רב הונא.

עוד יש לדייק ברמב"ם שכל הדין של רב הונא שגואל הדם פטור עליו אינו אמור לגבי השלב האמצעי כאשר ב"ד מוציאין אותו לדונו, שהרי כתב (בפ"ה ה"י) 'אחד ההורגו בדרך קודם שיכנס לעיר מקלטו, או שהרגו בחזירתו עם השנים ששומרין אותו'. ודילג על השלב האמצעי שמגיע לב"ד, ויש לבאר הטעם משום שאז נחשב שהוא באחריות הב"ד כי כבר היה בעיר מקלט והוציאוהו לדונו, ואין לו לגה"ד לקפוץ ולעשות בו דין.

אולם דעת המאירי כפי שהבאנו לעיל היא שלאחר גמר הדין יש כבר רשות [או מצוה לריה"ג] לגואל הדם להורגו. ולכאורה צריך ביאור הסברא בזה, איך יתכן שיהיה מותר להרגו קודם הגיעו לעיר מקלט, והרי אינו חייב מיתה, וכל מה שחייב זה רק כשיצא במזיד והתיר עצמו למיתה. וביותר, שהרי שני תלמידי חכמים מלוין אותו בשביל שידבר על לבו של גואל הדם שיניחו לנפשו ולא ינהג בו מנהג שפכי דמים, בשגגה בא במעשה לידו, מלשון זה משמע שמלוין אותו רק בזמן שנגמר דינו. ואם נימא שכבר אז יש רשות לגואל הדם להרוג, [ולפי ריה"ג אף מצוה], איך יתכן שיש מצוה לתלמידי חכמים להניעו מלקיים מצוותו לריה"ג, והרי גם ריה"ג לא חולק על הדין הזה שידברו אליו התלמידי חכמים.

וצריך לומר דהכוונה במאירי הוא כמו שביאר החזו"א מדעתיה דנפשיה, (בליקוטי חו"מ סי' כ"ג ד"ה הא דנחלקו), שאע"פ שברמב"ם כתב שרק כשיצא מעיר מקלט בזדון התיר עצמו למיתה, מכל מקום אם לאחר גמר דין שנתחייב גלות לא נכנס במזיד, כי לא אצה לו הדרך להגיע לעיר מקלט אלא שוהה הרבה בדרך, בזה הוי דינו כמי שיצא מעיר מקלט, כי המצווה היא לנס לשם.

ויש להביא סמך לזה מהריטב"א (בדף יב.). שב"ד אומרים לו שאם יצא או שלא ירצה לדור שם - מתיר דמו לגואל הדם. וכבר תמה המגיה על הריטב"א, מה הפירוש 'שלא ירצה לדור שם', אולם יש לומר דכוונתו כהנ"ל שלא נס לשם מיד.

ולפי"ז נמצא שהמאירי לא חולק על הרמב"ם בפרט הזה, אלא כוונת המאירי 'מעיקרו' הכוונה שלא ממהר להכנס לעיר מקלט. וזה לכו"ע מתיר נפשו ואז התלמידי חכמים שמלוין אותו פטורים מלדבר על לב הרוצח, דיתכן לומר שרק בשלבים שבהם אסור לו להרוג מחוייבים להביא דבר בפני הרוצח, ולא כשיש מצוה או רשות, ויתכן שגם כשיש רשות ולא מצוה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

כוונת המצוה בישוב ארץ ישראל

והורשם את הארץ וישבתם בה פי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה (לג, נג)

הרמב"ן כאן ובהשגות לספר המצוות (שכחת העשין עשה ד), למד מפסוק זה שנצטוינו לרשת הארץ שהקב"ה נתן לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה, והביא הפסוק כאן ועוד פסוקים לראיה שזו מצוה ולא רק יעוד והבטחה.

והנה הפנ"י (כתובות קיא. ד"ה אמר ר"א) כתב שהדר באר"י דרך מקרה, או מפני שהוא מקום מולדתו, או מפני שבח פירותיה וכיוצא בו, ומכל שכן במי שהוא מבעט בה ומזלזל בקדושת הארץ לילך אחר יצרו הרע, לא נאמר עליו דשרוי בלא עוון. ובפשוטו נראה מלשונותיו שלא רק אין לו "כפרה" אלא גם שלא קיים המצוה דישוב הארץ.

אך הנה קיי"ל (או"ח תעה ס"ד) דהאוכל מצה בלא כונה יצא, ומפורש בראשונים הטעם דמצוות שיש בהם הנאה אין כוונה מעכבת, א"כ נימא דגם ישוב הארץ יש בה הנאת דיור איש תחת גפנו ותחת תאנתו, לכן גם אם ישב בה דרך מקרה או שהיא מקום הולדתו, ואפילו מפני שבח פירותיה, מקיים מצוה אחרי שיש בזה הנאה, וחזינן כמה התורה הדגישה ההנאה ממנה. וא"כ מש"כ הפנ"י הוא אכן רק לענין "כפרה" דלא מהני, אבל לעצם קיום המצוה י"ל דכיון דאית לי" בה הנאת דיור הויא ככונה. [דכוותא גבי יוה"כ שאינו מכפר לאומר אחטא ויוה"כ מכפר, אבל מצות שביתת היום והתענית לכאורה עולות לון].

אלא שבאמת הוא נידון באחרונים אם רק לענין הנאת אכילה אמרו שהנאה ככוונה, יעויין שו"ת הגרעק"א (קמא סי' ח) מהדורת המאור (הערה י) ואחיזה בעקב (הערה ה).

והבן איש חי ברב פעלים (או"ח ח"ג כב) מסיק דצריך כונה למצוה בסעודות שבת, דנראה עיקר כמ"ד עונג שבת דאורייתא. וכן הוא בפ"י הגר"א לישעיה (א יד) שצריך לכוין לענג את השבת ולא את עצמו. אכן בבית הלוי (תרומה ד"ה ובוזה) מביא מהזוה"ק (יתרו פח:): "וזריתי פרש חגיכם - ולא פרש שבתכם", ומפרש שגם אם מכוין לתענוג למצוה יחשב, דבשבת כתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג דמצוה להתענג בשבת וא"כ כוונתו הוא

כ"ד ע"י רש"י (ר"ה כח סוף ע"א) וכלבו (סי' סד) ומאירי שם (ד"ה יש מי) בשם יש מי שמודה ורבינו מנוח (חומ"צ שם) משם הראב"ד בכתוב שם (ספ"ג דר"ה), ובכס"מ (שופר פ"ב ה"ד).

כ"ה זה לשונו: לענג השבת במאכל ומשתה ולכבדו בכסות נקייה, ושיהיה כוונתו לשם שבת ולא להנאת עצמו, על זה אמר "וקראת לשבת עונג" - לשבת דייקא. וכן אמר "וכל המענג את השבת", וכן סדרו לנו בתפילה "מענגיה לעולם כבוד ינחלו" - מענגיה דייקא, היינו הנשמה היתירה שזוכין לה המשמירין את השבת כדת. ולכן כשאמרו חז"ל "כל המענג את השבת" וכו', הביאו ראיה מהכתוב "או תתענג על ה'". ועפ"ז נוכל להבין מה שאמר ר' יהושע בן חנניה לקיסר, "תבלין יש לנו ושבת שמה", ואמר לו תן לי ממנה כו' אמר לו "כל המשמר את השבת" כו', ר"ל שריב"ח אמר להקיסר שמועיל לנו הכוונה שאנו מענגים לשם שבת וכו'.

למצוה, [נע"ש שמחלק בין "עונג" שבת ל"שמחת" יו"ט. ודו"ק דמההיא קרא גופא שהוכיח הגר"א דכונה למצוה מעכבת, הבית הלוי למד איפכא, וע' פנים לתורה, ולכאורה הגר"א מחלק בין שמחת העניים שבוה איירי הזוה"ק לכוונת המצוות].

והנה לפי הראשונים והשו"ע שאם נהנה יוצאים יד"ח אפילו בלא כוונה גם גבי עונג שבת נימא שאין כונה מעכבת. אך אולי יש לחלק דבעונג גדול לא אמרינן כן, דכשנהנה ביותר נמשך אחר תאוותו. א"נ רק במצוות שהחויב הוא אכילה ולא העונג ההנאה מועילה ככוונה, אבל במצוות שהחויב הוא העונג עצמו צריך שגם עצם העונג יהיה מכח ציווי הש"י ולא מכוון מעצמו למצוה, וממילא אפשר שבכה"ג לא דיינינן הנאה ככוונה.

ועי' בנזיר (כג.) שהאוכל מצה לשם אכילה גסה מיקרי פושע, הרי דאף שנהנה לא דיינינן לה כמצוה. ואין לדחות דאכילה גסה לא מיקרי "אכילה" ואין להנאה ע"מ לחול, דיעו"ש בתוס' דלא מיירי באכילה גסה כה"ג. וכ"כ המפרש שם, שאכל מחמת "תאוה" שאכלו "ברעבון", הרי שבאכילה מחמת תאוה ורעבון לא אמרינן דהנאה ככוונה. [אלא דלא מוכרח דקיי"ל כביאור זה].

ועוד אפשר לדון בזה מדברי הרמב"ם לענין שמחת יו"ט (פ"ו מיו"ט הי"ח), דמי שאוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. הרי שלמצוה דשמחת יו"ט לא סגי ב"שמחת כריסו", ולא אמרינן דהנאה ככוונה. וממילא גם גבי "עונג שבת" נימא דמתקיימת רק ב"עונג של מצוה" ולא ב"עונג כריסו". אך עפ"י הגר"א הנ"ל יש לחלק בין שמחת עניים לכוונת המצוות, וליכא ראייה מהרמב"ם.

ועל דרך הנ"ל איתא בכת"ס (או"ח לט ד"ה וע"פ), שאפשר דוקא ת"ח ואנשי מעשה שיודעים לכוין לאכול לשם מצוה, ורגילים גם בימות החול לאכול לש"ש, הם ינהגו להתענות בע"ש כדי שיהיו תאבים ביותר לאכילת מצוה, וכל שתאב יותר ביותר מקיים "וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד" - היינו שמענגו לכבוד וקדושת השם, אבל המון העם יש לחוש כשיהיה תאב ביותר לא יתכוון כלל בשבת למצות שבת, רק למלאות כריסו כי ירעב. ומביא הראיות מנזיר ומהרמב"ם.

אך יש לדון אם הנאת דיור גדולה כ"כ כמו הנאת אכילה כשרעב, או תפנוקי מעדנים דעונג שבת, עד שנחשב מופקע מכוונת המצוה, ואם אינה הנאה גדולה כ"כ הדרנא לדמויא קמא דדמי לאכילת מצה, שהנאה נחשבת ככוונה ויצא אף אם שכח לכוין לשם מצות מצה או ישוב הארץ. וגם לסברא שרק אם החיוב הוא העונג הוא דלא מהניא כוונה, אין מצות הישוב בהנאה רק בעצם הישוב והנאה ממילא אתיא.

אלא שי"ל דדוקא מצה וכדומה שהם מיוחדים למצוה אומדים דעתו שהתכוין למצוה, אבל בתענוגי שבת ויו"ט שאין אופן המיוחד דוקא להם, וכן ישוב הארץ אינו שונה משאר ארצות, ואין אומדן דעת במעשיו שבכלל יודע מהמצוה, אפשר לא יצא בזה יד"ח בלא כונה. וכעין שכתב הטו"א בר"ה (כט.), דבקדשים ומילה שהם מיוחדים למצוותם אי"צ כונה דסתמא לשם כך הם.

גם י"ל דדוקא מצוות שהם "חובה" איכא לאומדנא שהתכוין לצאת ידי "חובתו", אחרי שכונת המצוות היא לשם ה"חובה" שמוטל עליו לפרוע, אבל עונג שבת ויו"ט שאחרי כזית פת או בשר קיים ה"חובה" שבהם, נהי דכל מה שמוסיף בעונג הוא מצוה גמורה מ"מ אינו "חובה", אך צ"ע אם מצוה שהיא חובה נחשבת רשות אחרי רגע הראשון. וגבי ישוב הארץ, כיון שיש גם איסור יציאה מהארץ, י"ל שכל רגע הוא חיוב ולא רק רגע הראשון, אבל לא יועיל לענין כוונה למי שאינו יודע שהיא מצוה ואיסור.

ובאחרונה יש לדון, דבהני מצוות שיש בהם הנאה ותענוג יש בכוונה למצוה קיום נוסף, ואולי אף מצוה גמורה מדאורייתא (והרשב"ם מזכירה בויקרא כג מג): "וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" וגו' (דברים ח יח), דכשעל אף ההנאה זוכרים שמ"מ היא מצות מלך עלינו, לכאורה הוא גם קיום כתוב זה ד"וזכרת את ה' אלוקיך", ואולי יש אף המונים זאת במנין תרי"ג. ועי"ז ניצלים מכל האמור שם בפרשה "פן תאכל ושבעת וגו', ובקרר וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך" וגו', ואדרבה אוהבים את השם בכל מאודנו - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך ומדה טובה מרובה. ופסוק זה נאמר גם על הישיבה בארץ "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת", וזה ודאי מבטלים כשלא מכוונים למצוה, אפילו נימא שהנאת הדיור נחשבת ככוונה לעצם המצוה.

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

שבת פרשת "מסעי" - חזק

הדלקת הנרות: ירושלים - 7:03 מרכז - 7:18 צפון - 7:13 דרום - 7:21

"מ"ב מסעות שבפרשת "ואלה מסעי וגו' ", אין להפסיק בהם, שהוא כנגד שם הגדול של "מ"ב אותיות" (מג"א תכ"ח, ח מ"ב, כ"א ופסקים ותקנות הגרע"א, ט). וכבר העירו, שבחומשים המצויים כיום בכל אתר, יש הפסק ל"שני" באמצע המסעות, וכאמור, יש להמשיך עד שלישי ולעשות הפסקה נוספת לאחר מכן. בסיום קריאת הפרשה, אומרים הציבור "חזק חזק ונתחזק" והקורא חוזר ואומר, אבל העולה לתורה לא יאמר - משום הפסק בין הקריאה לבין הברכה (לוח לא"י - ויחי)

ההפטרה: "שמעו דבר ד' וגו' ומוסיפים הלא מעתה קראת לי אבי, אלוף נעורי אתה" (ירמי' ב, ד - ב, כ"ח וג, ו)

מוצאי שבת: ירושלים והדרום - 8:17 מרכז - 8:20 צפון - 8:21 רבנו תם - 8:54

בהבדלה: מבדילים על יין: **בני אשכנז** - אם יש קטן שהגיע לחינוך לברכות (5) אך אינו יודע מביטול ניסוך היין (יעב"ץ) - בערך גיל 8. יאמרו לילד לכוון לצאת בברכה וישתה הקטן (לא קטנה). אין כזה ילד ישתה ילד לפני בר מצוה. אין כזה ישתה המבדיל בעצמו. ומרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר לי כיון שלא ברור באיזה ילד המדובר - נהג לשתות בעצמו. **בני ספרד:** שותים בעצמם כרגיל - ככל שתייה של מצוה המותרת לדעת השו"ע.

הערה: יש שפושטים את בגדי השבת מיד לאחר ההבדלה (קרא עלי מועד ד, הערה כ"ב) והעיד הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שכן נהג החזו"א. אמנם, מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל הורנו בישיבת קול תורה שאין לרוץ בדחיפות להחלפת בגדי השבת שלא להיראות כ"בורחים" מן השבת.

מנהגי אבלות - משנכנס אב תשפ"ב

"משנכנס אב ממעטים בשמחה"

"ממעטים בשמחה" - האם אין שמחים כלל? לדעת משנ"ב עפ"י המג"א ודעת התוס' - "אין שמחים כלל". אמנם, לדעת רוב הפוסקים ממעטים רק בדברים שתיקנו חכמים כדלהלן, ובכל אופן ובכל עת "פיקודי ד' ישרים משמחי לב" ו"עבדו את ד' בשמחה" (פרט ללימוד תורה ביום תשעה באב עצמו). ותמיד יש לקיים את מצוות הבורא יתברך, באהבה ובשמחת הלב, בשלימות.

הכניסה לחודש אב

כתב "בן איש חי" בהקדמה לפרשת דברים: "חודש זה נקרא אב, שהוא עתיד להיות אב לכל החדשים, מאחר שנעשו בו רעות, מוכרח שיהיו בו טובות מרובות יותר מכל החדשים, על דרך הכתוב "שמחנו כימות עיניתנו"

*

מנהגים שלכל העדות מכניסת ראש חודש אב

בן ישראל שיש דין ודברים עם גוי, ישתמט ממנו עד ראש חודש אלול, כי "ריע מזליה" (שולחן ערוך תקנ"א, א)

א. איסור בנין של שמחה

1. אין לצבוע בבית, לסייד, לקשט (גבס, טפט) אפילו התחילו קודם ראש חודש (בא"ח דברים, ג). ואין שותלים נטיעות ופרחים לנוי, בגינות או באדניות (אף לא על גבי מצע מנותק ותחת גג קבוע - המותרים בשמיטה). המשך שיפוצים לצורך מגורים הכרחיים - מותרים עד תשעה באב אך לא לנוי והרווחה.

2. מותרים: תיקוני אינסטלציה, צביעה אחרי שריפה ר"ל, סיוד עקב רטיבות או עובש (קובץ מבית לוי י"ג, עמ' כ"ג). מותרת התקנת דוד שמש, סורגים, טלפון נייד, מזגן בלי הגימור הסופי (שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל).

3. אין חותמים חוזה על קניית או שכירת דירה א"כ בחשש הפסד או שמא יקדים אחר, ויחתמו על זיכרון דברים בלבד. ואין נכנסים לדירה חדשה א"כ בצורך גדול כגון מחמת שכירות יקרה, ובתנאי שיקדימו הכנסת חפצים לפני ר"ח (שו"ת לבושי מרדכי א, ק"א). וברכת "הטוב והמטיב" מברכים אף בימים אלו (ביה"ל רכ"ג, ג). וכידוע, מרן החזון איש זצ"ל לא הייתה דעתו נוחה מחיפוש דירות בבין המצרים.

4. ניקוי הבית: יש להימנע בימים אלו מלנקות את הבית כרגיל (בפרט בירושלים ת"ו) אלא א"כ בשינוי, בהפחתת חומר הניקוי ובוודאי שאין להשתמש בפוליש (מבריק) ולא לצחצח חלונות ופנלים (שו"ת שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד זצ"ל ד, ד בשם הגר"ש מסלנט זצ"ל ובאורחות רבנו ד, קל"ג בשם מרן החזון איש זצ"ל). אמנם, במקום שיש ריבוי לכלוך - מותר, וכשהתינוקות יושבים על הרצפה, מנקים כרגיל (שו"ת התעוררות תשובה ג, ל).

ב. נגינה

אסורה, נגינה, אפילו לא לפרנסה ואף לא לפני גויים, אלא א"כ נגן מקצועי שאין לו מה שיאכל (בן איש חי). העוסקים במקצועות המוזיקה - עיבוד, הלחנה, הקלטות - מותרים בצנעה. לדעת בעל אגרות משה, אין להשמיע מוזיקה, אף לא לקטנים משהגיעו לגיל חינוך (6 - 7). ונראה, שיש להימנע אף משירה בפה - אלא אם כן, לצורך התעוררות בתפילה או בלימוד או למי שסרה ממנו חדות החיים, ובצנעה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). המתפרנס מלימוד נגינה, ויש לו הפסד ממון, ואיבוד זמן הלימוד, אפשר להקל, "עד שבוע שחל בו".

ג. נסיעות וטיולים

ראוי להימנע, מנסיעות בדרכים או באמצעים שיש בהם סכנה, בפרט מטיסות שאינן הכרחיות (קובץ מבית לוי י"ג, עמ' כ"ב) פרט, לצורך מצוה או לקברי צדיקים (יום פטירת האריז"ל ה' מנ"א) או ביקור בארץ ישראל, זהירות מיוחדת, בימים אלה, בשימוש בטרמפים.

ד. שידוכים

בני ספרד - נמנעים מראש חודש מעריכת מסיבת "אירוסין" ורק עושים "ווארט" (משמעות השו"ע תקנ"א, ב בן איש חי דברים ובכה"ח). **בני אשכנז** - מותרים בכיבוד קל בלי ריקודים ונגינה ורק בשירה בפה (משנ"ב, ט"ז).

ה. קניות

ממעטים במשא ומתן כולל קניית חפצים, בגדים, רהיטים אפילו שאינם טעונים שהחיינו, ואפילו לצורך שימוש אחר תשעה באב, ואפילו לא עבור קטנים (שמעתי מהגרי"י פישר זצ"ל) - ובפרט לא תכשיטי זהב וכסף. אפילו לא נעלי "תשעה באב" א"כ אין אחרים, יקנו פשוטים (קרוקס) -הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

קניות המותרות

- א. מותרת קניית צרכי נישואין הסמוכים לאחר תשעה באב (משנ"ב, י"ד).
- ב. לצורך פרנסה, מותרת אפילו קניית רכב, ולברך שהחיינו לאחר ת"ב (ברכב משפחתי מברכים "הטוב והמטיב", ברכה המותרת בימים אלו).
- ג. מותר לקנות מצרכי מזון, כולל בשר שהרי אכילת בשר מותרת בשבת, ובסעודת מצוה (וכו')
- ד. **דבר אבד**, כגון שהמחיר עלול לעלות או כשישנה הזדמנות חד פעמית - מותרת (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) ועדיף לקנות ולבוא לקחת אחרי תשעה באב.
- ה. מותר להזמין רהיט ויש לקבלו אחרי ת"ב, הגיע לפני - יש לכוון שלא לזכות בו אלא לאחר ת"ב.
- ו. צרכי בריאות הגוף - מותרת קניית מאורר, משקפיים, שעון, הלבשה אישית. כשאינ יותר. ושמעתי מהגרי"י פישר זצ"ל שעד שבוע שחל בו ת"ב עדיף לקנות לבנים וגרבים חדשים מאשר לכבס ישנים (לבני אשכנז).
- ז. קניית ספרים - מותרת, כל הנחוץ ללימוד, והוא הדין ציצית תפילין ומזוזות (דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל).
- ח. קניה ונתינת מתנות - כנראה מותר (לתקן שנאת חינום). פרט ליום ת"ב עצמו ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל - "לא זר פרחים מפואר". מתנה לבר מצוה, ברית - נחשבים כ"דבר אבד" כי אם לא יתנו כעת, אולי לא יתנו לעולם (הגרי"י שורץ שליט"א). מתנה ללידה עדיף לתת לתינוק ולא ליולדת (שמעתי מהגרי"י נויבירט זצ"ל).

ו. עשיית בגדים

1. אין לתפור, לסרוג, לרקום בבגד חדש, אפילו לא ייגמר קודם ת"ב (בן איש חי) איסור מיוחד בתפר או רקמה של שתי וערב (שבטלה אבן השתייה), מצוי בתיקוני גרביים. להגר"ע יוסף זצ"ל אין לעסוק אפילו לא בגזרות בבד. ויש מתירים (בצל החכמה ושבט הלוי).

2. תופרת מקצועית: שנמסרה לה העבודה לפני ר"ח. מותרת להמשיך ולתפור עד שבוע שחל בו (ביאור הלכה) - אפילו במכונה ובמעשה אומן, תופרת מקצועית: שנמסרה לה העבודה לפני ר"ח. מותרת להמשיך ולתפור עד שבוע שחל בו, אפילו במכונה ובמעשה אומן (ביאור הלכה) והשנה, בזה, אף לבני אשכנז אין שבוע שחל בו תשעה באב, ומותרת עד ערב שבת חזון ח' אב אך להעביר את הבגד ללקוחה אחרי ת"ב.

3. תיקונים בבגד ישן: תפירת כפתור, קרע, טלאי מותרים (כף החיים) אך אין ראוי לאגור את כל התיקונים המצטברים בשנה, לימים אלו (הגר"מ פינשטיין זצ"ל) אבל, תפירת בגד מחדש אחרי פירוק, והפיכת חצאית מצד לצד מוגדרת ככיבוס ואסורה (מרן החזון איש זצ"ל). מכפלת בבגד חדש - אסורה (כסיום בגד).

4. וילונות כלי מיטה - מותר לתפור, כיון שאינם בגד. ומכל מקום אין לתלותם אלא כשיש צורך כגון: צניעות, הגנה משמש וכדומה (שמעתי מהגר"מ הלבשרשטם זצ"ל)

5. אריגת גובלן, כיסוי חלות, שטיחונים - מותרים (שמעתי מהגר"ח פ' שיינברג זצ"ל) מותר לנערות במחנה קיץ לעסוק בעבודות רקמה (הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשלמי מועד עמ' תפ"ט והליכות שלמה עמ' תכו).

אכילת בשר ושתיית יין

לבני אשכנז אסורים - מראש חודש. לבני ספרד - השנה ממוצ"ש מסעי. סיבת האיסור: בטלו קורבנות, בטל ניסוך היין ולא משום אבלות (אבל ר"ל מותר בבשר ויין "תנו יין לאובד וגו'")

איסור אכילת בשר כולל: בקר, עוף, ואפילו תבשיל שנתבשל עם בשר ואפילו רק מרק צח שהתבשל בו עוף - אסורים. דג ומאכלים בטעם בשר (טבעול) - מותרים. נפלה חתיכת בשר בתבשיל - יש פי שישים מותר התבשיל מותר באכילה.

איסור שתיית יין כולל: מיץ ענבים, מיץ צימוקים, תבשיל או עוגה שיש בהם יין. אם טעם היין מורגש - אסורים (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא כט"ז) אבל משקה בטעם יין - מותר. מותרים בשתייה: ויסקי, קוניאק, ליקר, ערק, וודקה וכדומה (לא נוסכו על גבי המזבח) מעט יין כדי להירדם כשאין כדור שינה - מותר (שדי חמד).

יוצאים מן הכלל באיסור בשר ויין

א. חולה ר"ל, מחלים, וחלוש - מותרים בבשר, ואם די להם בעוף - יעדיפו עוף (רוב הקורבנות מן הבקר).

ב. מעוברות ומיניקות - מותרות בבשר עוף עד ז' באב וכן יולדת תוך שלשים ללידה - מותרת בבשר.

ג. **קטנים** - לדעת המשנ"ב אין להאכילם בשר. אך הביא בשם החיי אדם - שאין להחמיר בקטנים לפני גיל מצוות, אלא בשבוע שחל בו. אף למחמירים: **המנהג למעשה**: שעד גיל חינוך 6-7 - אין לאסור (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שו"ת דברי יציב לאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל או"ח ב, רלו וחנוך לנער להגר"י בלוי זצ"ל כ"א, ה).

לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל - בשר שנשאר משבת מותר לקטנים אף שהגיעו לגיל חינוך. ולגרי"ש אלישיב זצ"ל - לילדים שהגיעו לגיל חינוך (6-7) אף שנשאר משבת, אין להאכילם, רק עוף או תבשיל של בשר.

ד. **הטועה וברך על בשר או יין** - יטעם מעט (שדי חמד ושבט הלוי)

ה. **סעודת מצוה**: כל שנה, מראש חודש עד שבוע שחל בו - כל המשתתפים מותרים בבשר ויין. משבוע שחל בו - מותרים בעלי השמחה, קרוביהם ועוד עשרה וכן הנשים אם מוזמנות תמיד לשמחה כזו, אך אסור לשלוח הביתה (מ"ב, ע"ה). השנה, שיש אומרים שאין שבוע שחל בו, מותר להשתתף ולאכול בשר ויין לכל שירצה, עד ערב שבת חזון ח' אב (מ"ב ע"ז בשם המג"א).

מהי **סעודת מצוה**: ברית מילה (אפילו שלא בזמנה) **פדיון הבן** (אפילו נדחה) ובעלי הברית מותרים בכל הסעודות באותו יום (התעוררות תשובה), סעודת בר מצוה: ביום שהגדיל או כשהחתן דורש - (חיי אדם).

ו. **סיום מסכת**: אם רגילים לעשות תמיד סיום בסעודה. מותרים בבשר ויין (מ"ב, ע"ג). ומותרים לאכול אף אלו שלא למדו עמהם אלא שרגילים להשתתף בסעודותיהם משום רעות. **סיום לעניין זה**: ספר במקרא (ישועות מלכו עשה סיום במוצאי ת"ב על איכה). מסכת משניות (לגר"ע יוסף זצ"ל אם למד שלא בעיון - יעשה לעצמו בלבד). כולל אבות דרבי נתן או מסכת סופרים אבל לא מסכת דרך ארץ (מהרש"ם). סדר משניות - אפילו לא בעיון, מסכת בבלי או ירושלמי וכן המסיים חיבור ספר. **בסיום במחנה או קייטנה** - מותרים כולם בבשר (קיצור הלכות בין המצרים לגר"מ פיינשטיין זצ"ל והסכמת הגרש"ז אויערבך זצ"ל). אבל לא יוזמים "סיומים" לשם כך. **הערה**: לעניין טעימה ממאכלי שבת חזון - להלן עמ' 12.

איסור כיבוס וגיהוץ

לבני אשכנז: כאמור, האיסור מראש חודש. האיסור כולל: אפילו להניח לאחרי ת"ב, ואף לא למסור למכבסת גויים, כולל ניקוי יבש (אגרות משה) גיהוץ ככיבוס (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) מותר לבעל מכבסה אשכנזי לכבס לבני ספרד, ניקוי כתם מקומי בבגד: מותר, אפילו נתלכלך לפני ר"ח, אבל רק כשאין אחר. ומותר אפילו ישנם שלשה כתמים בשלשה מקומות בבגד - כי אין בזה שמחה, והסחת דעת מהאבלות (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). ניקוי אבק במברשת: כף החיים והחזון איש - אסרו. אבל כשהדבר נוגע לכבוד הבריות - מתירים.

יוצאים מן הכלל באיסור כיבוס א. לכלוך שאם לא יכובס מיד, לא יתנקה מן הבגד - מותר לנקותו. ב. התלכלכו כל בגדיו מותר לשטוף במים בלי סבון כולל גרביים לבנים (כתם מקומי מותר כנ"ל אפילו בסבון)

ג. **בגדי ילדים קטנים**, מותר לכבס ואף למלא מכונה: עד גיל 5-6 (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). והוסיף: ומה שכתב במ"ב, פ"ג "מ"מ לא יכבסו הרבה ביחד", הדבר אמור ביחס לאופני הכיבוס שנהגו בעבר, אבל בכיבוס ביתי במכונת כביסה, לא נאמרה מגבלה זו, ואף מותר לתלותם בפרהסיה, כשניכר שהם של קטנים (כל זה מדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל) כולל כלי מיטתם ומצעים (שמעתי מהגר"מ הלברשטם זצ"ל)

בגדי ילדים הגדולים יותר, מותר לכבס - רק עד שבוע שח"ב (לאשכנזים) בגד בגד, לפי הצורך. התלכלכו כל בגדי הילד ולצורך ש"ק - יש להתיר אפילו בגיל 8 (דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל). ד. מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר (אף לגדול) לכבס מראש חודש עד השבת (משנ"ב תקנא, כ"ט). והשנה הוא עד ערב שבת חזון (מ"ב, כ"ט). ה. כיבוס פאה (כשרה): הגר"פ שיינברג זצ"ל הקל. לגרי"ש אלישיב זצ"ל רק אם אין כיסוי אחר משום כבוד הבריות. **מותרים** ריענון והתזת ספריי. ולדעת הגר"ש וזנר זצ"ל חפיפה וסירוק בבית כסריקת שיער המותרת.

צחצוח נעליים: בשעת הצורך, מותר ללא הברקה. **ולכבוד ש"ק** (אף בני אשכנז) מותרים לצחצח כרגיל (שו"ת אג"מ או"ח ג, פ). ולדעת הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא לכבוד שבת - יש להימנע.

איסור לבישת והצעת מכובסים

לבני אשכנז - האיסור מראש חודש **לבני ספרד** - השנה, מותר עד שבת חזון ח' אב. האיסור כולל: מגבות, מפות שולחן, כלי מיטה. ורשאים בני אשכנז לתת לספרדים להסיר חידושם מהכביסה, עד שבוע שחל בו (כגון לנוח מנוחת צהריים עד שבוע שחל בו על סדינים שלא הספיקו האשכנזים להכין לעצמם - לפני ר"ח. לאורחים המצטערים לישן על מצעים משומשים - מותרת הצעת מכובסים (שו"ת מנחת יצחק י, מ"ד).

סדר החומרה בלבישת הבגדים - אין ללבוש מכובסים ומגוהצים, לא בגדי שבת בחול וכל שכן לא חדשים אפילו אינם ראויים לברכת שהחיינו.

היתרים מיוחדים

א. **לצורך השתתפות בשמחת ברית מילה** (ההורים המוהל והסנדק - רשאים ללבוש אף בגדי שבת) פדיון הבן ובבר מצוה הבחור והוריו - לובשים בגדי שבת (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) וכן הסבא יכול לחבוש השטריימל או כובע של שבת (אמר לי הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל). **הערה**: בבר מצוה אפילו ביום הבר מצוה או כשהנער דורש לא ישיר חזן ואין להפעיל מוזיקה אפילו מוקלטת (כן הורני הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל לקראת בר המצווה של בננו היקר שלמה נ"י שנערכה בנוכחותו בליל א מנחם אב).

ב. **לצורך שידוכים** - אורחות רבינו ב, קל"ב שהחזו"א התיר כדי להיפגש ללבוש אפילו בגד חדש וכל שכן מכובס. והגרי"ש אלישיב זצ"ל הורני: "אם נראה שדבר זה יכול להועיל - מותר ללבוש בגדי שבת". ומ"מ לא לכבס או לגהץ, בכל הנ"ל.

ג. לצרכי בריאות. כגון המאושפז בבית חולים ר"ל מותר ללבוש מכובסים. ד. כשצריך להיפגש עם אנשי שררה ושלטון או לצורך פרנסתו (שו"ת אגרות משה ובצל החכמה ד, קלח). ה. כיפה, כובע ופאה לא חדשים מותרים בחבישה אפילו מכובסים.

פרוט אופן הכנה לצורך הלבישה ואם שכחו להכין - לעיל עמ' 6

איסור רחיצה

השנה לבני אשכנז - מיום ראשון ג מנחם אב והאיסור להם: אפילו בצונן כל הגוף בבת אחת. **ויש לציין, שאף לבני ספרד** - לדעת הבן איש חי אפילו מראש חודש אין מתרחצים אלא כשמזיעים. **ילדים** עד גיל 7-6 מותרים להתרחץ כרגיל (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

רחיצה המותרת: פנים ידיים (עד המרפק) רגליים (עד הברך) מותרים לרחוץ בצונן (משנ"ב, צ). **רחיצה להסרת לכלוך** (כולל זיעה מרובה) מותרת אפילו בסבון ומים חמים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). כשצריך רחיצה לניקיון (לא לתענוג) באותם מקומות בגוף, **עדיף במים חמים** מצוננים, כהסבר מרן הגר"ח פ שיינברג זצ"ל, כי לכלוך וריבוי זיעה לא עוברים בצונן, וא"כ סתם מתרחצים כלתענוג. **הגדרת צונן:** כל שאינו נהנה מחמימות המים, וזהיתר רק איבר איבר, היינו תמיד יהיה איבר אחד מחוץ למים. ומכל מקום, אין להשתמש בסבון תמרוקים - (שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל). **רחיצה לבריאות:** המאושפז בבית חולים ונדרש להתרחץ - יתרחץ. וכמובן, כל הזקוק לרחיצה מטעמי בריאות - מתרחץ, ובשעת הצורך אף בסבון ומים חמים. בכלל זה, איש צוות רפואי החוזר מטיפול בחולי קורונה (הגל החמישי רח"ל), או במבודדים - מתרחץ כנדרש ואף מכבס בגדיו, ואף מגהצם, בצנעה **מותרת רחיצה כרגיל, לצורך מצוה.**

טבילה לאנשים: מי שאינו מחסיר יום מלטבול - מותר אפילו בחמים, אלא שייצא מיד (שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל). במקוואות שמקפידים, שאין לטבול בלא רחיצה קודם - יש להתרחץ במים קרים, ולא את כל הגוף בבת אחת. אי אפשר בקרים - רוחצים בפושרים, כל שלא נהנים מחמימות המים. מקפידים אף להשתמש בסבון - ירחץ בסבון איבר איבר. **סיכה:** לצורך מניעת גירוי וייבוש העור - מותרת אך לא לטיפוח ויופי. במקומות חמים ולחים התיר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספר "הלכות בין המצרים" שימוש במשחות, קרם ובושם.

קידוש לבנה: כתב הרמ"א בסי' תקנ"א, ח: "אין לקדש הלבנה לפני תשעה באב אמנם להגר"א ב"מעשה רב", קנ"ט: "אין מחמיצין המצווה עד ז' אחר המולד או עד מוצ"ש, רק תיכף אחר ג' ימים, וכן מקדשין קודם ת"ב וקודם יוה"כ" וכן נהג החזון איש (דינים והנהגות י"ז, ה) אמנם במשנ"ב בשם האחרונים לקדש במוצאי ת"ב וב"פרי עץ חיים" בשם הר"ח ויטאל זי"ע שמקדשין במוצאי תשעה באב להודיע שעתידין להתחדש כמותה, וזו בשורה טובה, אז, כי בת"ב נולד מלך המשיח". וראה עוד להלן, במוצאי תשעה באב.

הערה: לנוהגים לקדשה לפני ת"ב, המנהג להקל לשיר את הפזמון "טובים מאורות" (הגר"ח קנייבסקי זצ"ל).

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת מסעי

לג, י: ויסעו מאילים ויחנו על ים סוף.

צריך ביאור למה הוצרך לחזור כל פעם שנסעו מהמקום שחנו שם מקודם הלא זה דבר שמוכן מאליו, דודאי מהיכן נסעו אם לא משם. וצריך לומר שהמשכן אין לו קדושת מקום וכל קדושתו מצד השראת השכינה שיש בו, וממילא כשהענין נסתלק מהמקום ההוא יש לנו ב' סיבות בנסיעה מכאן א. כי השראת השכינה כבר איננה כאן ב. ליסוע לשם ולחנות במקום שיש שם השראת השכינה, ולכן חזר לכתוב בכל פעם "ויסעו" ו"יחנו" ולא סגי לכתוב מקום החניה בלבד והוא מהטעם שנתבאר. וזה גם הביאור בגמ' שבת [לא, ב] "כיון דכתיב על פי ה' יחנו, כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי", דלא המקום המציאותי הוא הקובע, אלא המקום ששם השראת השכינה שם הוא מקומו [ממילא המקום שהיו שם והמקום שנסעו לשם היינו הך].

ולפי זה יתבאר דבפרשת עקב [י, ו] כתוב "ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה", ויש לדקדק אמאי לא כתוב ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן ויחנו במוסרה.

אולם לפי הנ"ל יתיישב כמין חומר, שהרי רש"י אומר שהפסוק כאן מדבר "כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזור למצרים וחזרתם לאחוריכם שמונה מסעות עד בני יעקן ומשם למוסרה", א"כ שם במוסרה הגיעו לא משום שהענין נסתלק לשם, רק משום שרצו לברוח ולחזור למצרים, לכן לא מתאים על זה הלשון "ויחנו" כי לא היה להם ענין לחנות שם מצד השראת השכינה שיש שם, רק בבריחתם הגיעו עד לשם. [מהג"ר יאיר עיני שליט"א]

*

לד, טו: שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן וגו'.

לכאורה זה כבר כתוב בפסוק קודם ולמה כפל שנית. וצריך לומר דקמ"ל דזה תלוי בזה, דאם למשל חצי שבט מנשה לא יעברו, גם שבט ראובן וגד שעברו לא יטלו נחלתם בעבר הירדן דהוי הסכם משותף. וכ"כ ברינת יצחק [ועיין ברוקח].

*

לה, יט: גואל הדם ימית את הרוצח בפוגעו בו הוא ימיתנו.

בתרגום יונתן כתב עד יערעיניה מברא לקרויא האלין. בצבא הלוי העיר שהרי איירי כאן ברוצח במזיד ואינו נקלט, וא"כ מאי נפק"מ אם הוא בעיר מקלט או חוץ לעיר מקלט.

*

לה, כו: ואם יצוא יצא הרוצח.

בהגהות חשק שלמה מכות [יב, א ד"ה ורצח] נסתפק ברוצח שיצא חוץ לגבול עיר מקלטו במזיד קודם שמת הכהן גדול, ותיכף מת הכהן גדול לאחר שיצא, אם יש לו דם או לא, מי נימא כיון דיצא באיסור והותר דמו לגואל הדם תו לא מהני ליה מיתת הכהן הגדול, דמיתת הכהן גדול לא מהני רק כשהוא יושב בערי מקלט ולא כשיצא ממנו, ולא דמי לנגמר דינו ואחר כך מת כהן גדול דאינו צריך לגלות כלל [כדלעיל יא, ב] דשאני התם דלא עבד איסורא כלל, או דילמא אין חילוק עיין שם.

וראיתי בספר אחד שכתב ובעיקר ספיקתו של החשק שלמה לא אבין, דבזה דעביד איסורא ויצא במזיד חוץ לתחום ועבר על העשה מה דכתבה התורה "וישב בה עד מות הכהן הגדול" משום כך נימא דלא יכפר לו מיתת כהן גדול. ולומר דצריך לישב בעיר מקלט בלי הפסק עד מיתת כהן גדול, א"כ לרבי אבהו דאית ליה בירושלמי [פ"ב דמכות ה"ו] דהא דקתני במשנה לעיל דאינו יוצא לעדות מצוה הוא דוקא בכגון שיש אחרים שיכולין להעיד, אבל בדבר שאין אחרים שיכולין לעשות כמוהו שולחין אחריו, על זה האופן לא יצא לעולם אפילו במיתת כהן גדול משום שיצא פעם אחת מעיר מקלט, זאת לא אפשר בשום אופן לומר כן לענ"ד, ודוחק לחלק דשאני אם שלחו בית דין אחריו, ליצא מעצמו עכ"ל.

אמנם נראה דחשק שלמה דייק בדבריו שכתב ש"מת כהן גדול תיכף אחר שיצא", ורוצה לומר ועדיין לא הספיק לחזור לעיר מקלט וכיון דמיתת כהן גדול לא מכפרת אלא בשעת מיתה ולא לאחר כך [עיין תוס' יא, ב ד"ה אמר אביי ובמהרש"א שם] לפיכך אי ברגע זה יצא ואיננו בתור כפרת גלות אפשר דמיתת כהן גדול לא תכפר ליה להוציאו מן הגלות, אבל אם הספיק לחזור לעיר מקלט ולגלות ואחר כך מת כהן גדול גם החשק שלמה מודה דמיתת כהן גדול מכפרת עליו אף שלא שהה שם בלי הפסק.

והנה בהא דרוצח שיצא מערי מקלט דגואל הדם רשאי להורגו, עיין בשיעורי רבי שמואל [מכות ב, ב אות עח] שכתב דזהו מדיני הגלות ומחויבא דיציאה, ולא דנהרג מדין הרציחה עצמה כשחסר לו כפרת גלות עכ"ל. ולכאורה לפי זה יש איסור לצאת מעיר מקלט ולכך כשיוצא מענישין אותו דגואל הדם רשאי להורגו.

אולם בצפנת פענח [תניינא עמ' 64] כתב "דאין האיסור לצאת חוץ לערי מקלט, רק מה שעל ידי זה לא יהיה בעיר מקלט" וא"כ הדבר עדיין איננו עכ"ל, לפי זה מה דכשיוצא רשאי גואל הדם להורגו אינו חיוב ועונש על מה שיצא שהרי אין איסור לצאת, אלא מדין הרציחה עצמה כשחסר לו כפרת גלות.

לפי זה יתכן דאי נימא דכשיצא חסר לו כפרת גלות ולכך רשאי גואל הדם להורגו, א"כ הכא נמי אי כשיצא מעיר מקלט מת כהן גדול, אין כהן גדול מועיל לכפר עליו לפוטרו מעונש גלות. [עיין מכות יא, ב תוד"ה מידין] שלא יצטרך לגלות עוד, כיון שהוא עכשיו במצב שחסר לו כפרת גלות, ולכן רשאי גואל הדם אחר כך להורגו. [ולא דמי לנגמר דינו ומת כהן גדול דפירש הרע"ב דכל העומד לגלות כמי שגלה דמי ועיין במאירי שם], אבל אי כשיצא מעיר מקלט מחויבא דיציאה ומדיני הגלות רשאי גואל הדם להורגו, אבל עדיין

הוא בכלל כפרת גלות, א"כ מיתת כהן גדול מכפרת עליו. [שמעתי ממו"ר הגרי"ב שרייבר שליט"א]

*

לה, כח: כי בעיר מקלטו ישוב עד מות הכהן הגדול, ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו.

בספר נחלת יעקב יהושע [פרומן] דיקדק בכפילות הלשון "עד מות הכהן בגדול, ואחרי מות הכהן הגדול ישוב וגו' ", והיה די באומרו עד מות הכהן הגדול ואז ישוב וגו'. ונראה דמבואר בנדרים [סד, ב] דמי שאין לו בנים ומצורע וסומא ועני חשובים כמתים, ובספר זבח השלמים למהר"ם גלנטי [ב"ב יד, ב] כתב דמשום הכי כתב רש"י שם ד"ה שנתנבאו באותו הפרק "חוץ ממיכה" דלעולם בימי עוזיהו ניבא גם מיכה, ומה שנאמר "בימי יותם" היינו כיון שנצטרע חשוב כמת. מבואר דמצורע חשוב כמת לגמרי ולא שייך לומר בימי עוזיהו [ועיין מאירי מו"ק טז, א ד"ה אבל דלר' יהודה יום שנתרפא מצרעתו הוי כתחילת חינוכו וצריך עשירית האיפה לחינוך, ומשמע ג"כ דמצורע נחשב כמת לגמרי]. ולפ"ז יש לעיין בכהן גדול שנצטרע דמבואר [מו"ק טו, א] והצורע לרבות כהן גדול דמטמא במצורע, וא"כ אם חשוב אז כמת, ויש לעיין מה יהיה הדין לרוצח שגלה ונצטרע הכהן גדול דחשוב כמת אז יוכל הרוצח לצאת מעיר מקלטו דנחשב צרעת כהן גדול למיתה או לא, ולדברי תוס' ופענח רזא שכתבו הטעם עד מות הכהן הגדול כדי שלא יהו העולם מרננין על הכהן הגדול כשיראו הרוצח יוצא מחוץ לעיר מקלטו, ואומרים ראו זה שהרג את הנפש ואין כהן גדול עושה בו נקמה, אפשר במצטרע שייך נמי הרינון או לא.

אך יש לומר דעל זה באה כפילות הלשון כמבואר בזוהר הקדוש פרשת אחרי וז"ל רבי יצחק אמר כתיב אחרי מות שני בני אהרן, וכתיב וימותו, כיון דאמר אחרי מות לא ידענא דהא וימותו, אלא הכי תנינן תרי מיתות הוו, חד לפני ה' וחד דלא הוי להו בנין, דכל מאן דלא זכי לבנים מת הוא בגין כך אחרי מות וימותו עכ"ל. ולפי זה נראה הכפל "עד מות הכהן הגדול ואחרי מות הכהן הגדול" להורות דבעינן שתי מיתות ולא סגי במיתת צרעת או באין לו בנים רק צריך מיתה גמורה, ויש לעשות מזה מסורה אחרי מות שני בני אהרן, ואחרי מות הכהן הגדול, דמה להלן אחרי מות שני בני אהרן במיתה גמורה, כך אחרי מות הכהן הגדול במיתה גמורה ואתי שפיר.

*

לו, א: ויקרבו ראשי האבות וכו' לפני משה ולפני הנשיאים.

באזנים לתורה הקשה למה לא עמדו גם לפני אלעזר הכהן כדלעיל [כו, ב]. וי"ל לפי מה שדרשו חז"ל [ב"ב קיא, א] ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו [יהושע כד], ופריך מנין לפינחס שלא היה לו לאלעזר, אלא מלמד שנשא פינחס אשה ומתה וירשה. והנה ידעו ראשי האבות למשפחת בני גלעד שבמקום שאין בן בת יורשת ושאי אפשר לאסור על בת שבט זה להנשא לבן שבט אחר שהרי כולם הם בני אברהם יצחק ויעקב,

אלא שרצו לחדש תקנה שבת שבט זה הנישאת לבן שבט אחר לא תנחול כדי שלא להסב נחלה משבט לשבט. [עיין רבינו בחיי]

לפיכך נאמר כאן על הנשיאים "ראשי אבות לבני ישראל" והיינו על פי דרשת חז"ל [גיטין לו, א] איתקש ראשים לאבות, מה אבות מנחילין למי שירצו כך ראשים, וממילא קרבו לפני משה והנשיאים שבכוחן לתקן תקנה אפילו שלא על פי דין, אבל אלעזר נחשב כמו נוגע בדבר, מאחר שתקנה כזאת היתה פוגעת בירושת בנו פינחס את נחלת אבי אשתו עכ"ד.

*

לו, י: כאשר ציוה ה' את משה כן עשו בנות צלופחד.

בשירת דוד [גולדברג] דיקדק דלא כתיב ויעשו בנות צלופחד כאשר ציוה ה' את משה, דבב"ב [קכ, א] אמר רב יהודה אמר שמואל שבנות צלופחד הותרו לינשא לכל השבטים שנאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים, אלא מה אני מקיים אך למשפחת אביהן תהיינה לנשים, עצה טובה השיאן הכתוב שלא תנשאנה אלא להגון להן, עיין שם, הרי שהאיסור היה רק על שאר נשים כמותן ולא עליהן, ולכן נאמר "כאשר ציוה ה' את משה" על שאר הנשים, כן עשו בנות צלופחד שנשאו לבני משפחתן אע"פ שלא נצטוו בכך ופשוט עכ"ד.

ואפשר להוסיף דלפי זה שפיר דאחר תיבות "כאשר ציוה ה' את משה" יש טעם אתנחתא מפסיק גדול, לומר דכן עשו בנות צלופחד הוא דבר בפני עצמו ואע"פ שלא נצטוו בכך.

*

לו, יא: ותהיינה מחלה וגו' לבני דודיהן לנשים.

ראיתי מי שכתב מאחר שכתוב "לבני דודיהן לנשים", מה צריך לומר להלן פסוק יב ממשפחת בני מנשה. וי"ל דבא לומר שלא נפרש שנישאו לבני דודיהן מאמותיהן שאינם ממטה מנשה עכ"ל.

וצ"ע דבתו"כ [על הפסוק בפרשת קדושים כ, כ ואיש אשר ישכב את דודתו] ילפינן מגזירה שווה על דודו שבפרשה דבמשפחת אביו הכתוב מדבר, ובמלבי"ם שם כתב ולא מצאנו דוד מן האם בתנ"ך כמו שכתב רש"י [ירמיה לב, טו] ואב לכולן או דודו או בן דודו יגאלנו ושם סיים משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו, ומשפחת אם אינה קרויה משפחה, הרי סתם דודו רק לאחי אביו מן האב עכ"ל.

וא"כ לפי"ז כאן דכתיב שהיו "לבני דודיהן" לנשים המובן הפשוט הוא דוקא בני דודים של משפחת אביו ולא משפחת אמו, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה.

ונראה שזה היה קשה לרבינו המלבי"ם ולכך חידש ששלש הראשונות שהם מחלה תרצה וחוגלה היו לבני דודיהן לנשים ומילאו בקשת בני משפחתם, וקצת מהן דהיינו מילכה ונועה ממשפחות בני מנשה בן יוסף היו לנשים, ר"ל לא לבני דודיהן שהם ממשפחת חפר, רק למשפחה אחרת ממשפחות בני מנשה.

אמנם בפשוטו י"ל דכל חמש הבנות נישאו לבני דודיהן דוקא, ומה דכתוב ממשפחות בני
מנשה בן יוסף, י"ל כמו שכתב האבן עזרא דמדכתיב ממשפחות לשון רבים משמע מזה כי
בני דודיהן לא היו כולם אחים עכ"ל.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

רחיצה מזיעה בתשעת הימים בימינו בערים החמות

נראה לברר דין רחצה בצונן ב"תשעת הימים", כאשר כוונתנו להעביר את הזיעה ותו לא. והדבר מסור ללב האם כוונתנו להעברת זיעה המותרת או לתענוג האסור.

[א] בפסחים (נ"ד ב') אמר ר"א שאסור לרחוץ בתשעה באב, בין בחמין ובין בצונן. וכ"פ השו"ע. ובאבי העזרי (כמובא במרדכי תענית רמז תרל"ט) כתב שאף שאסור ברחיצה רק בט' באב, מיהו נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מראש חודש, ועלינו לקיים "ואל תיטוש תורת אמך", עכ"ל. ובשו"ע (תקנ"א ט"ז) כתב שיש נוהגים שלא לרחוץ מראש חודש ויש שאינן נמנעים אלא משבת שלפני תשעה באב. והנה הרמב"ם (תענית ה' ו') כתב: נהגו שלא ליכנס במרחץ בשבוע שחל בו ת"ב, ודייקו האחרונים דמשמע מיניה דדוקא במרחץ ובחמין אסור. אמנם התרומה"ד (סי' ק"נ) כתב דגם בצונן אסור, וכ"פ הרמ"א שם.

והנה ישנם שני הסברים לאיסור רחיצה. א) שאסרו לטפל בצרכי הגוף בתשעה באב, ורחיצה בכלל צרכי הגוף הוא. (והיינו דגם אם אדם מזיע, זהו אסור. משום שבט' באב עלינו להמנע מלהתעסק בצרכי הגוף, כאכילה, כשתיה וכרחיצה). ב) דוקא רחיצת תענוג אסורה.

ומדברי השו"ע ורמ"א ומשנ"ב חזינן שאסרו דוקא רחיצת תענוג: הרמ"א (תקנ"א ט"ז) כתב שהלובשת לבנים יכולה לרחוץ מעט כדרכה בשאר שנה הואיל ואינה עושה לתענוג רק לצורך מצוה. ובשו"ע (תקנ"ד ח') כתב שלהעביר הליכלוך שרי, וביאר המשנ"ב דאינו אסור אלא רחיצה של תענוג. והנה בהלכות יוה"כ (תרי"ג א') נאמר שיוה"כ אסור ברחיצת תענוג. וכתב המשנ"ב (סק"ב) שמלשון זה (של איסור רחיצה משום תענוג) משמע דאם הזיע הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר, כיון שאינה רחיצה של תענוג. ומ"מ מי שאינו איסטניס ואינו צריך לרחיצה זו כ"כ, נכון להחמיר בשביל העברת הזיעה, עכ"ל המשנ"ב. ואף דיתכן ודין יוה"כ שונה הוא, דמשום עינוי נאסר. מ"מ חזינן לענין גדר "רחיצת תענוג" דרחיצה מזיעה אינה נכללת בגדר זה.

ולפי זה הראנו לדעת שרחיצה מזיעה אינה בגדר רחיצת תענוג, וכשאסרו רחיצת תענוג מותר לרחוץ מזיעה. אמנם רחיצה בחמין היא רחיצת תענוג, וכמש"כ הפוסקים (ועי' תוס' שבת ל"ט ב' ד"ה וב"ה דכתב כן בפירוש).

והנה ראיתי בספרי פוסקי זמנינו שרצו לדמות דין רחיצה בצונן דאבל לדין רחיצה בצונן בתשעת הימים. ודנו בדברי השו"ע שאוסר רחיצת כל הגוף בצונן ובדברי הש"ך שמתיר לרחוץ בצונן. ומדבריהם משמע דסברו שרחיצה בצונן מותרת משום דאינה נחשבת לתענוג.

אולם באמת פשוט דרחיצה בצונן גם היא נחשבת לרחיצת תענוג, דהנה בתענית (י"ג, א') אמר ר' חסדא דכל שהוא משום אבל, כגון תשעה באב ואבל, אסור בין חמין בין בצונן. כל שהוא משום תענוג, כגון תענית ציבור, בחמין אסור בצונן מותר. אולם אין פירוש דברי הש"ס דצונן שרי משום שאינו תענוג, אלא דבתענוג כזה לא אסרו, וכדמשמעות ד' הש"ס לקמן, דאמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה, מידי דהוה אבשרא וחמרא. ופירש רש"י: דתענוג הן בצונן, עכ"ל. הרי דס"ל שצונן גם נחשב לתענוג, ובכ"ז התירוהו לאבל (או אסרוהו, לר' חסדא). אמנם אם מותר לרחוץ בצונן, הוא משום שלצורך הסרת זיעה לא נחשב לתענוג כלל. ועי' שו"ת רב פעלים (ח"ד כ"ט) שמותר ללמוד שחיה בבריכה בתשעת הימים, כיון שאינה רחיצת תענוג וכן באורחות רבינו התיר בשם מרן החזו"א ללכת לים בתשעת הימים לצרכי בריאות.

ואכן האגר"מ (אבהע"ז ח"ד, פ"ד) נקיט בפשיטות שמותר לרחוץ לצורך ניקוי הגוף מהזיעה. ובשו"ת שבט הלוי כתב שבארץ ישראל נהגו להקל בזה, אך ירחץ אבר אבר ולא בבת אחת. ובס' הלכות בין המצרים (להגר"מ קארפ שליט"א) הביא שהגר"א דושניצר והגר"מ קלירס הקילו בדבר, ושהגר"ש אלישיב זצ"ל אמר שלאיסטניס הרגיל לרחוץ בכל יום יש להקל, ובלא"ה יש להחמיר.

ובתשובות והנהגות (ח"ד קכ"ט) כתב שאף שמפורסם שמרן החזו"א ז"ל נשאל בזה ואסר אף שמצטערים מן הזיעה, הרי שאין למדים הלכה מפיו מעשה, ואולי נתכוין אצלם גם מאיזה טעם אחר, שהרי אפילו אבל בתוך שבעה מותר אם הוא איסטניס שמצטער הרבה וכ"ש כאן, עכ"ל הגר"מ"ש. ובהמשך דבריו כתב וז"ל: "כל האמור הוא בשבוע שחל בו ת"ב, דאף שאין בו איסור רחיצה מדינא, מ"מ יש יסוד לאבילות בשאר דברים כמבואר במשנה סוף תענית אעפ"כ כתבנו סברא להקל כמ"ש, אבל בתשעת הימים שאינו אלא מנהג (והספרדים לא נהגו כן אלא בשבוע שחל בו ת"ב) אם הוא מצטער מזיעה ומחמיר מלרחוץ בצונן הרי הוא מהמתמיהין, ודי למי שרוצה להחמיר ע"ע בשבוע שחל בו ת"ב, או בערב ת"ב, דנראה שראוי לאסור מחצות שמדינא אסור, ובפרט לרמב"ן שמקצתו דהיינו אחרי סעודת המפסקת אסרינן הרחיצה מדינא כמו בת"ב עצמו ראוי להחמיר בערב ת"ב כל היום, אבל יותר מזה דהיינו בשבוע שלא חל בו ת"ב נראה שאין להחמיר".

ולענ"ד יש להוסיף בזה שהסתכלות הפוסקים על רחצה, היתה הסתכלות על סוג של פינוק ורווחא דמילתא, ולא צורך קיומי בסיסי כפי שאנו התרגלנו לרחצה, שכולם מתרחצים, לפחות בערי גוש דן החמים, בכל יום, ויש המגיעים לביתם מזיעים וחשים לא בנוח מהזיעה הדבוקה על גופם ומתרחצים גם בצהרים וגם לפני השינה בלילה.

דהנה כתב השו"ע (תקי"א, ב'): "מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו [ובמשנ"ב: וה"ה פניו ורגליו], אבל לא כל גופו, ואפילו אינו רוחצו בבת אחת", וכ' המשנ"ב בשם הב"י: "שרחיצת פניו, ידיו ורגליו הוא דבר השווה לכל נפש, אבל רחיצת כל גופו הוא דבר שאין שווה לכל נפש רק למעונגין הרגילין בזה". ובשש"כ (פי"ד הערה כ"א) התקשה מדוע בימינו לא תשתנה ההלכה בדבר, שהרי לכולנו ישנו חדר אמבטיה או מקלחת בבית, ומה ההבדל בין רחצה לעישון סיגריות, ועיש"ע בזה.

ונדברתי בזה בשעתו עם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ואמר לי בתמיהה: "מי מתרחץ כל יום?
לא מתרחצים בכל יום!", ואמרתי: "אז כל יומיים"... ושוב דחה ואמר: "כל יומיים?! מי שאין
לו כח ללמוד, מתרחץ כל יומיים"...

וכן שמעתי ששאלו שאלה זו את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והשיב תשובה דומה, ש"אם
מתרחצים כל יום-יומיים, מתי יש זמן ללמוד?!"...

אך הרי כולנו יודעים שבימינו גם עמלי התורה מתרחצים פעם ביום-יומיים, וקשה לומר
לכאן' שרצצה בימינו היא רק למתענגים ותו לא.

ומ"מ כבר נקטו פוסקי זמנינו שהדבר מסור ללב, שיידע אדם האם כוונתו למנוע את צערו
או שכוונתו לתענוג, וה' יראה ללבב. והיינו שפשוט שלא כל זיעה מורגשת ולא צריך
להתרחץ בעקבות כל יציאה אל הרחוב החמים. והנה ההגדרה לענ"ד היא שאם היה האדם
מתרחץ בתשעה באב עצמו משום הזיעה, יכול הוא להתרחץ משום אותה זיעה גם בתשעת
הימים. ומובא שבחור שאל את מרן הגרא"מ שך זצ"ל האם מותר להתרחץ בתשעת הימים
והשיב לו שאם היה מתרחץ כשנפטר אביו במצב שכזה, יכול הוא להתרחץ כעת. והלימוד
גדול בזה, שאם היינו חשים במנהגי האבלות על החורבן כמנהגי האבלות על פטירת
קרובים היינו בודאי נזהרים בדבר ושוקלים את הענין בכובד ראש הראוי, ולא ממהרים
להתרחץ בכל תחושה לא נעימה. וה' יראה באבלנו ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

קבורה בעיר מקלט

וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֵׁבֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהֲמָתָם וְלִרְכָשָׁם וְלִכְל חַיָּתָם (לה, ג)

איתא במכות (י"ב, ע"א): "אמר רבי אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה, דכתיב: "ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם", לחיים נתנו ולא לקבורה (ומסיק דרק רוצח קוברים שם, דגלי ביה רחמנא דשם תהא קבורתן).

ויש להקשות, הא כתיב (יהושע כ"ד, ל"ב): "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל קברו בשכם", ושכם עיר מקלט היתה (יהושע כ', ז'. מכות ט', ע"ב), ואיך קברו את יוסף בה. (ואף אי נימא דעדיין לא נתקדשה, מ"מ עתידה היא שתהיה עיר מקלט, והשבטים קיימו את התורה כולה עד שלא ניתנה).

ונראה ליישב שאלה זו בכמה אנפי:

א. **על פי הדיבור** - מלשון המדרש (בר"ר וישב פר' פ"ה) עולה, כי קבורת יוסף בשכם היתה עפ"י הדיבור, ועל פי צוויו המפורש של הקב"ה.

וז"ל שם: "הדא הוא דכתיב: "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל" וגו' (יהושע כד לב) ולא משה העלה עצמות יוסף ויקח משה את עצמות יוסף וגו' (שמות יג יט) אלא לפי שנגזר עליו שלא ליכנס לארץ ואלו ניטפלו בהם לפיכך נקראת על שמן, מושלים משל לליסטים שניכנסו למרתף שליין ונטלו קנקן אחד ושתו אותו הציץ עליהם בעל המרתף, אמר להם יערב ויבסם לכם וימתק לכם, שתיתם היין השיבו הקנקן למקומו, **כך אמר הקדוש ברוך הוא לשבטים מכרתם את יוסף השיבו עצמותיו למקומן**" עכ"ל.

מדברי המדרש רבה בדברים (ואתחנן פ"ב), נראה כי היה להקב"ה טעם מדוע יוסף יקבר בשכם, וטעם זה אמר למשה רבינו בעת שביקש להיכנס לארץ, וכמובא שם: "א"ר לוי, אמר לפניו, רבש"ע, עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ואני איני נכנס לארץ? **אמר לו הקדוש ברוך הוא, מי שהודה בארצו נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו, יוסף הודה בארצו מנין, גבירתו אומרת (בראשית ל"ט): "ראו הביא לנו איש עברי" וגו' ולא כפר אלא (שם, פ"מ): "גנב גנבתי מארץ העברים", נקבר בארצו, מנין, שנא' (יהושע כד): "ואת עצמות יוסף אשר העלו מארץ מצרים קברו בשכם". את שלא הודית בארץ, אין אתה נקבר בארץ. כיצד, בנות יתרו אומרות (שמות ב): "איש מצרי הצילנו מיד הרועים", והוא שומע ושותק, לפיכך לא נקבר בארצו" עכ"ל המדרש.**

לפי דברים אלו השאלה לא מתחילה, שכן הקב"ה שצויה על ערי המקלט ודיניהם, הוא זה שצויה על קבורת יוסף באותו מקום, מב' הטעמים הנ"ל המובאים במדרשי חז"ל. מה גם שפשוט מדברי הקב"ה לקבור את יוסף שם, קדמו לכל הציוויים והדינים שהורה בערי

קבורה בעיר מקלט

המקלט. (וראה בטעם הבא כי הדברים היו עפ"י שבועת יוסף, ומעתה י"ל שמה שציוה כן הקב"ה, הוא ג"כ לכבד את יוסף הצדיק שציוה והשביע על כך).

ב. על פי שבועת יוסף - בפסוק בפרשת בשלח (שמות י"ג, י"ט) מבואר, כי יוסף עצמו השביע את אחיו להעלות את עצמותיו ולקבורו בשכם. ושבועה זו יפה כוחה לחול אף על הדורות הבאים אחריהם, שכן נאמר שם: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביע את בני ישראל לאמר, פקד יפקוד אלוהים אתכם, והעליתם את עצמותי מזה אתכם". ובמכילתא (דר"י שם) ביארו את כפל המילים: "השבע השביע" - השביעם שישביעו לבניהם" ע"כ. הרי שחלה שבועתו גם על שאר הדורות.

ואע"פ שמלשון הפסוק מבואר, שכל שבועת יוסף לא נאמרה אלא רק להעלות את עצמותיו, אבל לא מפורש ששבועתו היתה היכן לקבורו, מ"מ בכמה ממדרשי חז"ל מתבאר ששבועת יוסף הורתה גם על המיקום המדוייק של קברו.

וז"ל המדרש (שמות רבה בשלח פ"כ): "למה והעליתם את עצמותי מזה אתכם, א"ר לוי, משל למה הדבר דומה, לאדם שהכניס יינו במרתף, נכנסו הגנבים ונטלו החביות והלכו להם ושתו אותו, ובא בעל היין ומצא אותם שגנבו החבית. אמר להם שתיתם היין, החזירו החבית למקומו. כך משכם גנבו אחיו של יוסף אותו ומכרו אותו, וכשבא ליפטר מן העולם השביע אותם, אמר להם: בבקשה מכם אחי, משכם גנבתם אותי חי, החזירו את עצמותי לשכם. לכך נאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם" ע"כ.

גם בדברי המדרש (בר"ר אלבק, וישב פר' פ"ה) מצאנו דברים אלו, בזה"ל: "דבר אחר, אמר להם יוסף: **משביע אני עליכם** שממקום שגנבתוני לשם תחזירוני, וכך עשו בני ישראל ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם" עכ"ל.

וכן מפורש בדברי החזקוני (בפר' בשלח שם) וז"ל: "כי השבע השביע שבועה אחר שבועה השביע את אחיו שישביעו את בניהם דור אחר דור, אמר להם אין אני מטריח אתכם שלא כדין, משכם גנבתוני כדכתיב ויבא שכמה, לשכם החזרוני וכן עשו דכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו ממצרים קברו בשכם" ע"כ, מבואר דהשבועה היתה גם היכן לקבורו.

בלשון המדרש בבראשית רבה (וישב פר' פ"ה) מובא שיוסף אמר כן לשבטים אך לא נזכר שם לשון שבועה, וז"ל (אחר שהביאו את המשל הנ"ל): "דבר אחר, **אמר להם יוסף**, למקום שגנבתוני שם תחזירוני, הלוא אחיך רועים בשכם כן עשו בני ישראל שנאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם" ע"כ.

ואפשר לומר דליכא פלוגתא בין המדרשים, דמכיון שתחילת דברי יוסף היו בשבועה לאחיו על עצם ההעלאה כמפורש בכתוב שעל זה אין שום חולק, הבינו חז"ל כי אע"פ שהמשך דבריו בדבר המיקום המדוייק של קברו נאמרו דרך אמירה לאחיו, גם פרט זה כלול הוא בכלל השבועה האמורה.

קבורה בעיר מקלט

לפי זה נמי י"ל דלא קשיא מידי, דהא כיון שהשביע יוסף את אחיו שבועה חמורה על מיקום קברו, א"כ הדינים שנתחדשו אח"כ על ערי המקלט והקבורה בהם, אינם חלים עליו ועל דבריו.

ג. **על פי דברי יעקב** - ועוד יש לתרץ, כי הסיבה שקברו את יוסף בשכם היתה משום שיעקב אבינו בעצמו קבע עוד בחייו שיוסף בנו יקבר בשכם, וכמפורש בדברי הפסוק (בראשית מ"ח, כ"ב): "ואני הנה נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי".

ופרש"י שם: "ואני נתתי לך - לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה **שתקבר בה**, ואי זו, **זו שכם**, שנאמר (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם. שכם אחד על אחיך - שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך" עכ"ל. ועיין בשפתי חכמים בשם מהרש"ל, מה שמבאר בדברי רש"י ונותן טעם מדוע הדגיש שמדור בשכם העיר ממש.

וראה עוד בפסיקתא (פר' וישלח, ל"ג, י"ט) שכתבו חז"ל בזה"ל: "ויקן את חלקת השדה. אברהם אבינו קנה מערת המכפלה, **יעקב אבינו קנה קבורת יוסף**, דכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם (יהושע כד לב), ולמה בשכם, שמשכם נמכר ולשם החזירוהו" עכ"ל.

ובדברי חז"ל הללו, בתיבות "ולמה בשכם" אין לדייק ולבאר שהטעם שקנה יעקב את מקום קבורת יוסף בשכם היה משום ש"משכם נלקח", שהרי מלשון הכתובים מבואר שמעשה קניית החלקה בשכם קדם למעשה מכירת יוסף, ובפרט שכבר מבואר בחז"ל שבאותם ימים נסתלקה מיעקב רוח הקודש ולא ידע שיוסף נלקח משכם ונמכר. אלא י"ל שכך הוא הביאור בדבריהם, מדוע נתגלגל מן השמיים שיקנה יעקב את חלקת השדה בשכם ויתננה לבסוף ליוסף, משום שיש בזה כפרת עון השבטים כי משכם נלקח ולשכם הוחזר. עכ"פ לא יבצר כי מדברי המדרש ראייה לכה"פ שכבר בעת קניית חלקת השדה בשכם, ייעד אותה יעקב לבנו האהוב יוסף.

ורבינו המבי"ט בספרו בית אלוהים (שער היסודות פל"א), הוכיח כי מעצם זה שנתקיימה שכם ביד יוסף ממתנת אביו, יש הוכחה לאמיתות התורה, וזה לשונו שם: "עוד אביא ראייה מה שנתן יעקב אבינו ע"ה ליוסף את שכם כמו שכתוב ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו' שיהיה לו חלק יתיר על אחיו, וכן ראינו בגורלות חילוק הארץ לשבטים שלא הוזכר שכם בכלל הארצות שנפלו לו בגורל אלא שניתנה לו במתנה בנחלת אביו יותר מאחיו, ונתקיים כמ"ש בסוף ספר יהושע ואת עצמות יוסף וגו' קברו בשכם בחלקת השדה וגו' ויהיו לבני יוסף לנחלה, וזה היה **קיום מתנת יעקב ליוסף**, ולא הוזכר זה בכלל היעודים שהזכרנו למעלה שנתקיימו לאחר מיתת משה רבינו, כי זה אינו יעוד, ויש ממנו ראייה לאמיתת התורה כי כולה מפי הגבורה, שאם זה שכתב פה מרע"ה שיעקב נתן לבנו יוסף את שכם לנחלה יותר מאחיו לא היה מפי השם לא היה מתקיים אחר כך, וכל השבטים היו מסרבים מלתת לו חלק יותר מהם, אלא שידעו בודאי כי כן צוה יעקב אביהם ושכן נאמר לו למשה

קבורה בעיר מקלט

מפי הגבורה שיכתוב בתורה וכתב על פי ה', והוא ראייה על כל מה שכתב גם כן שהוא מפי ה'" עכ"ל.

לפי דברים אלו ג"כ י"ל, דמכיון שיעקב אבינו הקנה ליוסף מאז ומקדם מקום זה בעיר שכם לקבורת נחלתו, הרי שכל הדינים שיחולו על העיר שכם כעיר מקלט, לא יחולו על אותו חלק שהוקנה ליוסף לחלקת קבורה ונקנה ברוח הקודש והובטח לו בברכות.

ד. הדבר היה לכבוד יוסף - מדברי הרד"ק (ביהושע פכ"ד) עולה, שקבורת יוסף בשכם היתה לכבודו, שכ"כ בזה"ל: "קברו בשכם - דרשו בו משכם גנבוהו ולשכם החזירוהו. ולפי הפשט, לפי שהיה שכם בחלק אפרים, ולכבוד יוסף קברוהו בנחלה הראשונה אשר היה ליעקב אבינו בארץ ישראל". ואח"כ הוסיף שם ואמר: "ולפי דעתי בפסוק ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך רמז לו שיקבר שם בשכם" עכ"ל.

ולפי פירושו הראשון נראה, כי הטעם שקברו את יוסף בשכם לא היתה מחמת מה שהקנה לו יעקב מקום זה, אלא כדי לחלוק ליוסף הצדיק כבוד, להיקבר בנחלה הראשונה שקנה יעקב אבינו בכספו בארץ ישראל.

מעתה י"ל דאין להקשות על מה שקברו את יוסף בשכן, ממה שאין קוברין בעיר מקלט, כיון שביוסף נתחדש הדבר שעשו זאת בני ישראל לכבודו לקוברו שם, וכל שנעשה הדר בפרטות לכבודו של הצדיק, לא נכלל הדבר בשאר הדינים שנאמרו בעיר המקלט.

ה. לפי שהיתה מחלק שבטו - רבינו האברבנאל (בפירושו ליהושע, כ"א, א') מיישב שאלה זו, ומדבריו נראה כי מה שערי המקלט ניתנו ללויים, הכוונה שכל אחד מן השבטים הקנה חלק אחד מנחלתו עבור הלויים. ומן הדינים שנאמרו ללויים הוא **שהם** לא יקברו שם את מתייהם.

אמנם דבר זה לא היה שייך ביוסף, משום ששכם היתה בחלק של אפרים בנו, ונמצא שהיא בחלק שבטו (וכמו שגם כתב כן הרד"ק), ולכן היה פשוט לשבטים שעליו להיקבר בחלק שבטו.

וזה לשונו: "וכבר זכרתי שניתנו ערי הלויים אחר חלוקת הארץ לפי שכל שבט ושבט יתן הערים ההם כנותן מאשר לו ושישאר אליהם השדות והארצות כלם: וגם אותם הערים אולי היו נקראות על שמם כי לא ניתן ללויים בהם כי אם לישיבה ושמירת מקניהם וקניניהם, ולכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה (מכות י"ב ע"א) שלא היו בהם קוברים מתייהם, ומפני זה עצמות יוסף קברו בשכם, עם היותו מערי הלויים, לפי שעם כל זה היתה משבטו" עכ"ל.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

בקשותיהן של בנות צלפחד

וַיִּקְרְבוּ רְאֵשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ
לְפָנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים רְאֵשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (לו, א)

בפרשת פנחס מבואר שבנות צלופחד באו אל משה וביקשו נחלה בזכות אביהם, וזכו שכל פרשת נחלות נכתבה בזכות שאלתן. ובפרשתנו ראשי שבט מנשה באו בטענה כלפי משה ואהרון, שאם בנות צלופחד ינשאו לבני שבט אחר ממילא יגרע נחלת שבטם, ולזה צווה הקב"ה שבנות צלופחד ינשאו למשפחות משבט אביהם שלא תסוב נחלה משבט לשבט.

ואמנם מלבד השוני בבקשות יש הבדל בצורת הגישה בין הפרשה כאן לפרשת פנחס, שבפרשת פנחס כתוב: "ותעמדה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם". ואילו בפרשתנו כתוב: "ויקרבו ראשי האבות.. וידברו לפני משה ולפני הנשיאם ראשי אבות לבני ישראל". ויש להבין שינוי זה.

וביאר המשך חכמה שבנות צלופחד היו חכמות כמו שהעידו חז"ל, ולכך הבינו מעצמם שהסבת נחלה שייכת רק בדור הראשון שנחלו את הארץ, כי לא יתכן שיהא דבר זה לדורות, שא"כ עם ישראל ימצאו תמיד במחלוקת, ויתנכרו שבט אחד למשנהו, ואיין לך דבר הגורם הריסה גדולה לקיום האומה והתפתחותה מזה, לכן הבינו שכל זה שייך רק בדור הראשון, ולכך שאלו ראשי השבט איך ימנעו את הסבת נחלה לא שאלו את אלעזר, כיון שבאורים ותומים היו שואלים רק דבר 'משפט' שהוא לדורות וכמו שביארה הגמ' (יומא עג:) שאע"פ שגזירת נביא על פורענות חוזרת, יכולה להתבטל אם יחזרו בתשובה, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת שאינה מתבטלת, שנאמר: "במשפט האורים". (במדבר כז, כא). שנחשבת תשובתם של האורים ותומים כפסק דין, שאינו מתבטל. לכן בשאלתם כאן לא שאלו את אלעזר, משא"כ דיני נחלות שהם קיימים לעולם שאלו את גם את אלעזר הכהן.

רמז שמות בנות צלפחד

והנה בפרשתנו נכתבו שמות בנות צלפחד בסדר שונה מהנאמר בפרשת פנחס, ובגמ' ב"ב (קכא.) נאמרו בזה ב' תירוצים: שרבי אמי תירץ שבזמן שנשאו לבני דודיהן, מנאן הכתוב דרך גדולתן. דמסתבר שנשאו לפי סדר לידתן. שהרי אין הדרך להשיא את הצעירה לפני הבכירה. ואילו שבאו לפני משה, נמנו דרך חכמתן. אך דעת רבי ישמעאל ששקולות אלו

ולכן פעמים שהקדים זו לזו ופעמים לזו. וכמו שדרשה הגמ' במגילה (יג.) הוא אהרן ומשה, הוא משה ואהרן, מלמד ששקולין היוכי.

ובספר מאור ושמש כתב לבאר ביאור בדרך רמז בשם של צלפחד ובנותיו: 'צלפחד'. נוטריקון צל- פחד. כי כשאדם הולך שאינה טובה ואינו חוזר בתשובה, ממילא הוא בלא זרע, שאינו זוכה לבנים שימשיכו את דרכו. אבל אם שב בתשובה אז נהיה 'מחלה' דהיינו שנמחלים עוונותיו. וממילא נהיה 'תרצה' שהוא מרצה לפני הקב"ה. ואז נישה 'חגלה' נוטריקון חג-לה', שהוא יום טוב לה' שמתקן הימים ראשונים ועושה מהם ימים טובים. ואז 'מלכה' שהוא מלכות שמים. 'ונעה'. ואז זוכה שמסתלק וְנוֹעָה בנות צלפחד ממנו. דהיינו שכיון ששב לה' זוכה שיהא לו בנים להמשיך זרעו.

עוד שמעתי בדרך רמז לפי הסדר: 'מחלה'. מלשון מחלה שאדם חולה, וממילא 'נעה' הרי מתנענע ממקומו מהחולי. אבל אצל הקב"ה הרי זה חג וזה 'חגלה'. חג-לה'. כיון שעייז אדם שב בתשובה, וכמו שאמרו בגמ' (ברכות ה.) כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין, שנאמר: "וזה חפץ דכאו החל". (ישעיה נג י.) ואז 'מלכה'. שהוא ממליך את ה' עליו. ותרצה'. שהרי הוא נרצה לפני הקב"ה.

חתימת ספר במדבר

ספר במדבר מסיים בפסוק: "אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו". ואילו ספר ויקרא מסתיים: "אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני". ויש להתבונן בחילוק הלשון, 'ביד' משה - 'את' משהכ"ח. וביאר המשך חכמה עפ"י מה שאמרו בגמ' יומא (ד.) אמר רבי אלעזר: "ויקרא אל משה". משה וכל ישראל עומדין. ומאחר שהיו כל ישראל שומעין עם משה כאחד, וא"כ מה שייחד הקריאה למשה, אלא רק כדי לחלק לו כבוד למשה. והקשת הגמ' הרי נאמר בקרא "וישמע את הקול מדבר אליו". ולא נאמר 'את הקול מדבר לו', דרשו חז"ל שהיה הקול נמשך רק למשה. ורק הוא שמע, וכל ישראל - לא שמעו, וא"כ אמרו שהיו כל ישראל שומעין. ותירצה שמה שאמרושכל ישראל שומעין בקול היה זה בהר סיני. ומה שאמרו שכל ישראל לא שמעו, מדובר בדבור שהיה אל משה מאהל מועד.

ולפי"ז מיושב נפלא שבחומש ויקרא מדבר על מה שצווה הקב"ה למשה בהר סיני, לכך נאמר "ביד משה". כיון שכולם שמעו מה שאמר לו הקב"ה, אלא שהיה הדיברו על ידי

¹² ואמנם רש"י בפרשה כתב כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים ונשאו כסדר תולדותן ובכל המקרא מנאן כסדר חכמתן, ומגיד ששקולות זו כזו עכ"ל. והקשה המפרשים שלכאורה נוקט את ב' הפירושים בבת אחת, ולכאורה היה צריך לומר או שהיו שקולות ממש, או שהיה הבדל בין החכמה לגדלות בשנים.

וברא"מ כתב לבאר כוונת רשב"ם שהיו שקולות היינו בכבוד, שהגדולה בשנים מכבדת את הגדולה ממנה בחכמה, והגדולה בחכמה מכבדת את הגדולה ממנה בשנים, וכמו שמשה ואהרון כיבדו זה לזה, שמשה היה גדול בחכמה מאהרון, ואילו אהרון היה גדול ממנו בשנים וכל אחד כיבד את השני.

¹³ עוד בדרך רמז, מחלה מלשון 'חולה בכרמים' (תענית כו:), שבפרשתנו מסופר שנישאו לבני דודיהן.

¹⁴ מה שהוסיף בפרשתנו "המשפטים". ביאר הרבינו בחיי לפי שהזכיר משפטי הנחלה ומשפטי הרוצחים.

משה, משא"כ בערבות מואב היה זה באהל מועד שהתייחד הדיבור רק למשה נאמר "את משה". כיון שרק הוא לבדו שמע, והעביר זאת לבני ישראל.

*

ברבינו בחיי כתב לבאר חילוק הלשון: היות והברית הראשונה שקיבלו בחורב, הפרו אותה ועד שהמלך במסבו המירו כבודם בתבנית שור. ומשה רבינו בראותו מעשה ידיהם, ראה אותיות פורחות באוויר, והשליך מידיה את הלוחות. לכן נאמר 'ביד' משה כיון שלא נמסר מתוך הספר.

אבל כאן בערבות מואב שכבר באו בברית שניה, נתקיים הברית בין ה' וביניהם, וקיבלו לוחות שניות נאמר 'את' משה.

ולזה נאמר בסוף התורה: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב". שכיון ששבו בתשובה וקיבלו לוחות שניות נכתב 'את' משה.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

גודל מעלת אוהב תוכחות

חסידים מספרים (וכפי שמובא בספר "מעינה של תורה") על בעל ה"שפת אמת" זצ"ל, כי בהיותו ילד למד פעם עם חבירו כל הלילה בהתמדה, ורק לפנות בוקר שכב לישון, והיה ישן עד עיצומו של יום. נכנס אצלו סבו בעל החידושי הרי"ם ז"ל, והטיף לו דברי תוכחה ומוסר על אשר הוא מרבה בשינה ואינו משכים לקום וללמוד תורה. ה"שפת אמת" ז"ל הקשיב לדברי המוסר הקשים בתשומת לב מרובה, ולא הפסיקו אפילו במילה אחת כדי להתנצל ולהצטדק. חבירו שהיה באותו מעמד השתומם מאד, ולאחר מכן שאלהו, "היתכן? מדוע החרשת ולא אמרת לסבך כי היית ער כל הלילה ולמדת תורה?" השיב לו בעל ה"שפת אמת" ז"ל, "לא רציתי להפסיק את סבא באמצע דבריו, למען אשמע מפיו עוד דברי מוסר". ובדברו נטל חומש דיפדף בו והראה לחברו את הפסוק בפרשת השבוע (ל"ב ט"ז-י"ז) בבני גד ובני ראובן, "ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו: ואנחנו נחלץ חשים...". "אם מלכתחילה", אמר, "היה בדעתם של בני גד ובני ראובן לעבור את הירדן ולהחלץ למלחמה, הרי היה להם לומר זאת מיד כשהתחיל משה להטיף להם מוסר, "האחיכם יבואו למלחמה.. כה עשו אבותיכם..". ולא להמתין עד אשר לסיים את תוכחתו הגדולה (מפסוק ו' עד פסוק ט"ז) שהיתה מלאה ביטויים חריפים ביותר "תרבות אנשים חטאים", או "כי תשובון מאחריו ושחתם לכל העם הזה?" - אלא אין זאת כי אם חבל היה להם להפסיק את משה רבם, כי רצו להוסיף ולשמוע ממנו דברי מוסר..."

אם מכבדים תלמידי חכמים שומעים לתוכחתם

והנה מדה של "אוהב תוכחות" ובפרט ובמיוחד מפי רבו, בין מצד הנותן, דהיינו גודל האחריות של המנהיגים, ובין מצד המקבלים הוא דבר שמודגש בפרשיות אלו של מטות מסעי כמה וכמה פעמים, וגם שייכת לענינא דיומא. איתא בשבת (ק"ט). אמר רבי יהודה לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, וע' בתולדות יעקב יוסף (פ' וילך אות ד') שמבאר השייכות להמאמר בגמ' לפני זה "אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר אבא אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה", עפמש"כ האלשי"ך (ויקרא י"ט, ל"ב) לבאר הפסוק באיכה (ה' י"א) "שרים בידם נתלו פני זקנים לא נהדרו" כי מכיון שלא החשיבו את ירמיה לשמוע בקולו ולקיים עצתו, ולא את כל יתר זקני ישראל.. ואילו הלכו אל זקניהם אלו והחשיבו היו מתקנים אותם בעצה טובה מלפניהם, וזה יאמר המקונן "שרים בידם נתלו", כלומר בידם וכחם נתלו לבלי תקן את ישראל, כי היו נתלים וסומכים בידם ובכחם לעשות כחכמתם. ומהיכן בא להם זה, כי "פני זקנים", כירמיה ויתר זקנים, "לא נהדרו", שאם היו מהדרים ומחשיבים מאמריהם היו לומדים מהם ליראה את ה'. וזה יהיה מאמר הכתוב "מפני שיבה תקום

והדרת פני זקן", ועל ידי כן ימשך ש"ויראת מאלקיך", על פי טוב עצתם ומוסר השכל אשר אתם.

פרש"י בכמה מקומות בהאי ענינא

והנה מצינו כן בפרש"י בכמה מקומות בפרשיות השבוע, גודל החשיבות של גדולי ישראל, אחריותם להוכיח, ועד כמה צריכים לשמוע אליהם. ע' רש"י (ל', ט"ז) עה"פ "אחרי שמעו.. ונשא את עונה" - הוא נכנס תחתיה. למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין. וע"ע להלן (ל"א, ה') עה"פ וימסרו "להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר (שמות טז) עוד מעט וסקלוני ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחין". וע"ע רש"י (ל"א, י"ד) עה"פ ויקצף משה על פקודי החיל - ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות: וע"ע בפרש"י (ל"א, כ"א) עה"פ ויאמר אלעזר הכהן וגו' אשר צוה ה' וגו' - תלה ההוראה ברבו". וע"ע להלן (ל"ה, כ"ה) עה"פ עד מות הכהן הגדול - שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים. אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. ד"א לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו".

רוח הקודש של גדולי ישראל בכל דור ודור

ויש לציין לזה דברים נפלאים בדברי החתם סופר בתחילת פרשת מטות - ואלו דבריו "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה', י"ל כי משה דבר לבני ישראל "על ראשי המטות" שירגילו בני ישראל עצמם "לאמר" על דברת ראשי המטות זה הדבר אשר צוה ה', ר"ל כי כל היוצא מפני השופט, יהיה בעיני עם ה' כאלו ה' צוהו לעשות כן כי מסתמא רוח ה' נוססה ברועה צאן קדשים וק"ל. עכ"ד המאירים. אשרינו כאשר מורגלים לדעת אשר דברי גדולי ישראל הוא "זה הדבר אשר צוה השם!"

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

כוחה של תפילה

כִּי בְעִיר מְקֻלְטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַפֶּהֶן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַפֶּהֶן הַגָּדֹל יֵשׁוּב הָרִצַּח אֶל אֶרֶץ
אֲחֻזָּתוֹ (לה, כח)

אמרו חז"ל (מכות דף יא ע"א): "לפיכך אמותיהן של כהנים מספקות להם [לרוצחים]
מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו".

להלן מהגה"צ רבי בן ציון ברוך זצ"ל בספרו "הגיוני מוסר", (ערוך מהמאמר "כוחה של
תפילה"):

נתבונן נא! הכהן הגדול מאחיו הוא נבדל ומובחר מכל שבט לוי. והרי שבט לוי נבדל
ומובחר מכל השבטים. הכהן-הגדול הוא האיש המצטיין מכל ישראל, גם מאחיו הכהנים,
באזהרות ומצוות מיוחדות. הכהן-הגדול הוא האיש שרק לו לבדו ניתן הרשות להיכנס
לפני-ולפנים לקודש הקדשים. הכהן-הגדול הוא האיש המתפלל ומכפר בעד כל ישראל,
ורק על ידי מעשה עבודתו זוכים ישראל לאושר היותר גדול בעולם - למחילת העוונות.
היש לנו איש אחר שרבים צריכים לו יותר מהכהן הגדול?

לעומת זה, הרוצח בשוגג שגלה לעיר מקלטו, חז"ל קוראים אותו 'רשע' (מכות דף י ע"ב).
"כַּאֲשֶׁר יֹאמֵר מִשְׁלַח הַקְּדָמִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע" (שמואל א כד, יג). במה הכתוב מדבר?
בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד. לזה אין עדים ולזה אין
עדים. הקב"ה מזמין לפונדק אחד. זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג
יורד בסולם ונופל עליו והרגו. זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה". כלומר, הרי
זו לו פעם שניה (!) שהרג אדם. וכידוע שאין מגלגלין חובה אלא על ידי חייב.

והנה אמרו חז"ל (ברכות דף לב ע"ב, ועיין שו"ע או"ח סימן קכח סעיף לה), "כהן שהרג
את הנפש, אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו, שנאמר 'ידיכם דמים מלאו'". ומובן שגם
תפילתו אינה רצויה כל כך לפני הקב"ה. ומכל שכן תפילת איש שהרג שתי נפשות
מישראל, שתפילתו אינה רצויה כלל!

ובכל זאת משמע מדברי חז"ל, שכאשר יעמידו על המשקל שתי התפילות: מצד אחד
תפילת הכהן הגדול שמתפלל גם בעד עצמו על חיים ושלוה, ומצד השני תפילת הרוצח
שמבקש יום מותו של הכהן גדול, תכריע תפילת הרוצח.

וכל כך היה הדבר ברור אצלם, עד שפחדו פחד-מות מתפילת הרוצח, עד כדי שהיו
אמותיהם של כהנים מספקות להם מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו.

בגמרא הקשו (מכות דף יא ע"א): "טעמא דלא מצלו. הא מצלו, מייתי? והכתיב (משלי
כו, ב) 'בְּצַפּוֹר לְנוֹד בְּדָרוֹר לְעוֹף בֵּן קָלִיל חָנָם לֹא תָבֵא! אמר ההוא סבא, מפירקיה דרבא
שמיע לי: 'שהיה להם לבקש רחמים על דורן ולא ביקשו'. ואיכא דמתני: 'שיתפללו על

בניהם שלא ימותו'. טעמא דמצלו. הא לא מצלו, מייתי? מאי הוה ליה למעבד? - טוביה חטא וזיגוד מנגיד?!... שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא ביקשו".

[כלומר: הגמרא מדייקת מהמשנה שרק בזכות אמותיהם של הכהנים הגדולים שמספקות מים ומזון לרוצחים, ולכן אין הרוצחים מתפללים על הכהן שימות - לכן הוא אינו מת. אולם אם יתפללו הרוצחים בשגגה הנמצאים בעיר מקלט על מותו של הכהן הגדול, תפילתם תתקבל והוא אכן ימות קודם זמנו. ומקשה הגמרא: וכי תתקבל תפילתם של הרוצחים שימותו הכהנים הגדולים, על לא עול בכפם? והרי כתוב 'פֶּצְפוּר לָנוּד פְּדָרוּר לְעוֹף בֵּן קָלֶלֶת חָנָם לֹא תָבֵא'! והגמרא מביאה תירוץ בשם זקן אחד שאמר: בדרשה של רבא שמעתי שאין זו קללת חנם, אלא אכן יש תביעה כנגד הכהנים: היה להן לבקש רחמים על בני דורן שלא יבואו לידי תקלה, כהריגה בשגגה, ולא בקשו! מוסיפה הגמרא שיש שונים בלשון המשנה: 'שהיו האמהות של הכהנים הגדולים מספקות מים ומזון כדי שיתפללו הרוצחים על בניהם שלא ימותו'. ומדייקת הגמרא: משמע רק אם יתפללו הרוצחים על הכהנים שלא ימותו, בזכות כך הם חיים, אך אם לא יתפללו על הכהנים שלא ימותו - הם אכן ימותו! ומקשה הגמרא: 'למה ימות הכהן הגדול בגלל חטאיהם של אלו? מה היה עליו לעשות? וכי אדם נענש על עבירת חבירו? למה יענשו הכהנים על חטא הרוצחים בשגגה? ומתרצת הגמרא בשם אותו זקן: בדרשה של רבא שמעתי שאכן יש תביעה משמים על הכהנים, שהיה להן לבקש רחמים על דורן שלא יחטאו, ולא בקשו.]

נוראות להתבונן! וכי אין הכהן גדול מבקש רחמים על דורו? הרי בודאי שהוא כן מבקש רחמים על דורו!

בעל כרחנו התביעה היא על דקדוק יותר עמוק. היה על הכהן הגדול למקיף בדעתו את כל מה שיכול לקרות חס ושלום ולהקדים בתפילה גם על זה! כט

רואים אנו מזה כוחה של תפילה, עד כמה היא מגעת ועד כמה היא מועלת. ולא שתפילה 'ספק' מועלת, אלא שהתפילה 'ודאי' מועלת. ודאי מוחלט!

בלא שום ספק כל שהוא, אם הכהן גדול היה מבקש רחמים, לא היה מעשה רצח בישראל. ואם לא עשה כן, כבר אין זו 'קללת חנם', כי היה לו להתפלל. גם אין זה דוגמא של מצב בו 'טוביה חטא וזיגוד מנגיד' [אחד חטא והשני נענש], אלא נחשב כאלו הוא עושה העבירה.

נורא נוראות עומק ההערה הלזו!

ושמעתי ממרן הגאון הצדיק מו"ה רבי אהרן יפהן זצ"ל שהעיר בענין זה, ממה שכתוב (בראשית מח, כב): "אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֶמְרֵי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי". ומקשה הגמרא (בבא בתרא דף קכג ע"א): "וכי בחרבו ובקשתו לקח? והלא כבר נאמר (תהלים מד, ז) 'כִּי לֹא בְקִשְׁתֵּי

כט וכדברי רש"י (קהלת ט, יא) שהיו שגורים על לשונו של מו"ר גאון וקדוש ישראל רבי חיים הכהן קמיל זצ"ל: "כי עת יקרה אותם, והפגיעה והתחינה יהיו רגילין בהם שלא יבואו לדברים הללו". וכבר הרחבנו בזה בס"ד בעבר.

אֶבְטַח וְחַרְבִי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי?!". ומתרצת הגמרא: "אלא 'חרבי' - זו תפילה. ו'קשתי' - זו בקשה". כלומר, יעקב אבינו ע"ה קרא "חרב" ו"קשת" את התפילה והבקשה. כי כך היא המציאות האמיתית. ומה שאין אנו יודעים לדבר ולהתנהג כך בפועל הוא מפני חולשת האמונה.

ובימינו אלה, שהצרות והגזירות מתגברות רחמנא ליצלן, החוב עלינו ביותר לתפוס אומנות אבותינו בידינו, ולהרבות בתפילה ובתחנונים ובבקשת רחמים, כי עת לחננה כי בא מועד.

וזוהו שכתב רש"י (שבת דף י ע"א ד"ה חיי): "תפלה צורך שעה היא לרפואה לשלום ולמזונות".

עד כאן ערוך מאמרו של הגה"צ רבי בן ציון ברוק זצ"ל בספרו "הגיוני מוסר".

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס

השביעית

הלכות בין הזמנים

שו"ע סי' תקנ"א סעי' יח, צריך לזהר מי"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות משום שבהם קטב מרירי שולט, (מדרש איכה). ובמ"ב (ס"ק ק"ב) היינו מסוף ארבע עד סוף תשע שעות (בערך מ-10:25 בבוקר עד 16:15 אחה"צ), עכ"ד. ודוקא בהולך חוץ לעיר אבל בתוך העיר מותר (א"א מבוטשאטש, והעתיקו בספר ארחות חיים וליקוטי מהרי"ח, וכ"כ בערוך השלחן סעי' ל"ט, וכן בדינים והנהגות חזון איש).

תלמוד תורה

בתענית דף ל' ע"ב איתא, אמר רבי שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים, ורבה ורב יוסף אמרי תרויהו דהשמחה בט"ו באב הוא משום שבאותו יום פסקו מלכרות עצים למערכה, ורש"י פי' דהשמחה על שבאותו יום היו משלמין המצוה, אמנם רבינו חננאל פירש לאידך גיסא לפי שמאותו יום לא היו צריכים לחתוך עצים והיו פנויים לילמוד התורה. הרי השמחה הגדולה על מה שיוכלו לחזור לתלמודם ביום זה, וע"כ צריך אדם לחזק את עצמו לנצל וליקר הזמן שיכול לילמוד.

והנה חיוב תלמוד תורה הוא בכל עת וזמן, וכידוע שהחזון איש השיב לבחור ישיבה ששאלהו כמה צריך לילמוד בבין הזמנים, ואמר שיש חיוב לילמוד בבין הזמנים לכה"פ כמו בעל הבית, שמבואר ברמב"ם (פ"א מהלכות ת"ת הי"ב) שלומד ט' שעות ביום. והבחור אמר לו שאינו יודע אם בזמן לומד ט' שעות, והחזו"א חייך. רבותינו בעל הקהילת יעקב והאבי עזרי במכתב שפרסמו בשנת תשל"ב כתבו, שכל אחד צריך לקבוע לעצמו וללמוד לפחות ארבע שעות ביום בימי בין הזמנים. והרב מפונביז' היה רגיל לומר שבין הזמנים הוא זמן בפני עצמו כמו זמן חורף וכדו', אלא שבזמן זה יכול לימוד מה שליבו חפץ והיכן שחפץ, מה שאין יכול לעשות בשאר ימות השנה, אך חס ושלום אין זה חופש. וכבר אמרו חז"ל אם תעזבני יום יומים אעזבך. וידוע מה שאמר מרן הקה"י זצ"ל שבבין הזמנים יכולים לזכות להצלחה בתורה יותר מכל השנה, מב' טעמים, א' מפני שיכול לילמוד במקום שליבו חפץ ומה שליבו חפץ כיון שאין משועבדים לסדרי הישיבה, ב' מפני שכמות השפע של הקדושה והלימוד יורדת מן השמים בכל יום, ובבין הזמנים שפע זה מתחלק בין קבוצה קטנה יותר של לומדים, וממילא קבוצה זו זוכה לריבוי של סייעתא דשמיא, וכבר העידו רבים שעיקר עלייתם הייתה מחמת ימי 'בין הזמנים'. המשגיח הגר"ד יפה זצ"ל שאל בילדתו את מרן החזו"א מה לעשות בבין הזמנים, והשיב: לילמוד בכפליים, ושוב שאל הרי צריכים לנוח, והשיב: מבטלה לא נחים, והוסיף החזו"א שצריכים בבין הזמנים לישון טוב ולאכול טוב. ובבית האמו"ר זצ"ל היה מושרש המושג ששנא את הבטלה, ואמו"ר היה

הלכות בין הזמנים

אומר לנו שבבין הזמנים אפשר לישון טוב לאכול טוב וכמובן לילמוד טוב, אבל חס ושלום לא לשרוף את הזמן סתם בבטלה.

ובגודל החיוב לילמוד תורה בלילה, איתא באבות (פ"א מי"ג) דלא מוסיף יסף, ופירשו המפורשים דהיינו דלא מוסיף לילמוד מט"ו באב ואילך יסוף מן העולם, (דמיום ט"ו באב שהימים מתקצרים, צריך להוסיף בלימוד הלילה), וכע"ז איתא בתענית דף לא ע"א וב"ב דף קכ"א ע"ב, וביו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"ג, ובמ"ב סי' רל"ח סק"ב.

בספר חרדים (פרק ס"ו) איתא, שבתני כנסיות ובתי מדרשות הם 'פרדס לצדיקים ובית סוהר לרשעים'. וזה מבחן לאדם, שמי שהוא ממחר לצאת מהישיבה והכולל לפני הזמן או לאחר לאחר תחילת הזמן, זה מעורר לחשוב עליו כי עברו הישיבה היא בית הסוהר ח"ו... וכבר אמר רבי ירוחם ממיר זצ"ל, שאף שצריך לצאת לבין הזמנים, אבל תלוי איך יוצאים, שישנם דברים שצריכים לעשות אבל צריך לעשות מכה הנסיבות ובאופן שכאילו מוליכים אותנו לכך.. ולא לעשות בשמחה אלא מאחר שצריך לצבור כוחות וכיו"ב. וידוע שהרב שך זצ"ל היה קורא לימים אלו 'זמן הביניים', ולא בין הזמנים, (וכ"ה בהקדמה לספר אבי עזרי), והיינו לפי שגם בימים אלו יש תפקיד ועבודה, לילמוד וגם לנוח כדי להוסיף כוחות בשביל עבודת ה', וגם זה חלק מהעבודה ולא ח"ו פריקת עול. וראיתי שהמשגיח הגר"ד יפה זצ"ל ביאר מה שכתוב 'יששכר חמור גרם וגו' (בראשית מ"ט, י"ד), דלכאו' מהו המעלה בחמור יותר מבסוס, וביאר דהסוס כשרוצה לנוח צריכים לפרוק מעליו את המשא, אבל חמור נח עם המשא, וזהו 'יששכר חמור גרם' שגם כשהוא נח - זה עם המשא, ובזה מרמז הכתוב על שבט יששכר, שבט לומדי התורה, שגם כאשר הם נחים מתלמודם, אינם פורקים חלילה את משא התורה מעל כתפם - כסוס, אלא התורה שלמדו נשארת עמם גם בשעת המנוחה. והדברים אמורים בעיקר ביחס לבין הזמנים, שגם שעתה הם ימי מנוחה מ"מ התורה צריכה להשאר עמם ולהיות ניכרת בהליכותיהם ולא לפרוק ח"ו את המשא בעת המנוחה.

ובשו"ע יו"ד סי' רמ"ו סעי' א' מבואר, שכל איש ישראל חייב לקבוע לו עיתים לתורה בין ביום ובין בלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה, ועי' במ"ב סי' קנ"ה סק"ד שביאר דהיינו שיחד עת קבוע בכל יום שלא יעבירונו בשום פעם, ובכף החיים (שם ס"ק י"ג) כתב בשם הרמ"ע מפאנו שתייהיה בשעה קבועה כל יום, ולא יחליף ללמוד היום בשעה זו ולמחר בשעה אחרת. ואם ארע לו אונס שלא היה יכול להשלים הקביעות שלו ביום יהיה עליו כמו חוב וישלימו בלילה. ובאחרונים איתא שחיוב זה שצריך שיהיה זמן קבוע לילמוד ביום ובלילה, היינו למי שעוסק במלאכתו, אבל מי שעוסק כל היום בתלמודו פטור מחיוב זה לקבוע זמן קבוע, ומ"מ בבין הזמנים שאין שקוע כל כולו בתורה בודאי שמחויב בדבר זה לקבוע עיתים. וכתבו האחרונים שלעולם קודם שיצא מבית המדרש שחרית, אפילו אם אירע לו אונס שלא יוכל ללמוד בקביעות, ילמד עכ"פ פסוק אחד או הלכה אחת (מ"ב שם). ולסיום, ראיתי מצטטים דברי התנא דבי אליהו זוטא פ"א, כל הצרות באות רק עבור פשעה של תורה, דהיינו ביטול תורה. וכתב החיד"א בספרו לב דוד פי"ג, דידע האדם נאמנה דכל המחלות וההפסדים הכספיים ושאר כל הצרות הוא עבור חטא זה.

תפילת הדרך

ברכות כ"ט ע"ב, ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך... אימת מצלי אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך עד כמה אמר רבי יעקב אמר רב חסדא עד פרסה, ובה"ג פי' (הובא ברש"י) דהיינו טעמא שפחות מפרסה בקרוב לעיר אינו מקום סכנה מן הסתם אם לא שמוחזק לן באותו מקום שהוא מקום סכנה אז יש לו לברך תה"ד בכל גווני. הביה"ל (סי' ק"י סעי' ז') הסתפק בגוונא שיש לו ליסע פרסה ביחד, אך שהוא נוסע הפרסה דרך איזה עיר, או שיודע שאיזה עיר קרובה בצד דרך נסיעתו בתוך פרסה, דלכאוו' לא יאמר תה"ד בחתימה דהא ליכא מקום סכנתא. ואפשר דלא פטרו רק אם כל דרך נסיעתו היה פחות מפרסה, עכ"ד. ונראה פשוט באופן שנוסע דרך מעל ב' פרסאות, ובצידי הדרך יש ישובים, אך יש גדר בצידי הכביש ואין אפשרות לבני הישוב לבוא לשם (כמו שמצוי בכביש 6), חייב בתפילת הדרך לכו"ע. ואם בתוך אותם ב' פרסאות יש בצידי דרכים ישוב ערבי, דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דהואיל וכעת הם אויבים יש לראותו כלא מיושב, ויכול לברך לכו"ע.

לדינא, אין אומרים תפה"ד אלא אם יוצא פרסה מהעיר, שיעור פרסה הוא 4.640 מטר, וי"א דהיינו שני פרסאות בין העיר שיוצא ממנה לעיר שנוסע שם, דהיינו שיש מרחק בין הישובים 9.280 ק"מ. ואם הוא מוחזק לסכנה מברך אפי' פחות מפרסה, (שו"ע סי' ק"י סעי' ז', מ"ב סק"ל), ולפיכך דעת רבותינו הגרש"ז אויערבאך והגר"ח קניבסקי זצ"ל שבשטחי יהודה ושומרון יכול לאומרה אף בתוך העיר. ואין לאומרה אלא לאחר שהחזיק בדרך, דהיינו כשיצא מעיבורה של עיר (שבעים אמה ומעט יותר לאחר שכבר כלו כל הבתים, ולדעת החזו"א הוא כמו 41 מטר חוץ לעיר, כ"כ בספר 'שיעורין של תורה' למרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל, והוא לשיטתו דאמה הוא 58 ס"מ), ובדיעבד יצא אף כשבירך בתוך העיר (מ"ב סקכ"ט). ולכתחילה יאמר אותה בפרסה ראשונה, ובדיעבד יברך כל שיש לו עוד פרסה בדרך (שם סק"ל).

היוצא לדרך ושכח לברך ונזכר באמצע נסיעותו, אם יש לפניו עוד שיעור פרסה יברך מיד כשנזכר. ואם נזכר מתי שהוא בעיר אחרת, כגון הנוסע מירושלים לכפר חסידים דרך זכרון יעקב, דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל שיכול לברך אף כשהוא בתוך עיר, כיון שלגביו מיקרי שהוא 'בדרך', ושפיר מיקרי 'יוצא לדרך'.

תפילת הדרך, בפשוטו הוא כתפילה ולא כברכה, וכדחזינן דבגמ' הוא נקרא 'תפילת הדרך', וכן בשו"ע הביא הלכה זו בהלכות תפילה ולא בהלכות ברכות, וכן מהא דמסקינן בברכות דף ל' ע"א דלכתחילה בעי עמידה, וכ"ה בשו"ע ס' ק"י ס"ד, וכן בתוס' בפסחים דף ק"ד ע"ב כתב בשם ר"י דתפילת הדרך מוגדרת כתפילה של בקשת רחמים. ומצינו בזה כמה נפק"מ, א', דבתפילה קי"ל בר"ס קכ"ד שעל כל אחד לבקש רחמים על עצמו, וא"כ אם היא ברכה יכול אחד להוציא לחבירו, ואם היא תפילה עדיף שכל אחד יברך לעצמו. ועב"ז באשל אברהם מבוטשאטש מהדו"ת סעי' ס"ד, ובשו"ת קנין תורה ח"ב סי' קי"ט. ב', דבחולה (יולדת) שהוצרך לנסוע בשבת אם אומר תפלת הדרך, דאם הוא תפילה אינו אומר שהרי אסור לבקש צרכיו בשבת, כדמבואר במ"ב בסי' רצ"ד סק"ב, ומה"ט אין אומרים אבינו

הלכות בין הזמנים

מלכנו בר"ה שחל בשבת כמש"כ הר"ן בר"ה פ"ד, וכמו שאין זועקים על חולה שאין בו סכנה בשבת כך אין לו להתפלל תפילה זו בשבת, אולם אם זה ברכה צריך לאומרו. אולם אאמו"ר זצ"ל טען שלכו"ע אומר תפילת הדרך, שהרי במה שנצרך לו בשבת גופא שרי עכ"פ לו בעצמו לבקש, והלוקח תרופה בשבת אטו אסור לו לומר היה"ר שבסי' ר"ל במ"ב סק"ו. עוד שמעתי מחכ"א שטען מסיבה נוספת שמותר להתפלל זאת בשבת, די"ל דתפילת הדרך היא חלק מהליכתו בדרך, שאין אדם יוצא לדרך עד שיבקש מהי"ת שתהא דרכו צלחה, וא"כ כמו שמותר לחלל שבת לחולה שיש בו סכנה ולעשות כמה מלאכות ולצאת חוץ לתחום כדי להציל חיי חבירו, כן יכול להתפלל שתהא דרכו צלחה לבצע משימתו להציל חיי חבירו ושלא יחלל שבת בחינם.

והחזו"א אמר, שכיום גם מי שמברך 'בתוך העיר' עם שם ומלכות 'אין מזניחין אותו, דהיום יש הרבה סיבות לסכנה גם בתוך העיר, (שמעתי זאת מאאמו"ר זצ"ל שמע זאת מהגאון רבי רפאל וסרמן זצ"ל ראש ישיבת אהל יעקב ששמע בעצמו מהחזו"א). ובספר כאיל תערוג (תפילה עמו' קע"ב) כתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ששאל לחזו"א אם צריך לברך תפילת הדרך כשנוסעים מבני ברק לפתח תקוה, ואמר שגם בנסיעה בבני ברק אני יכול לברך, שבכל הנסיעות יש סכנה אלא שבמקום ישוב אין חיוב, אבל כשיוצאים מחוץ לעיר צריך לברך מעיקר הדין, אבל היום נדמה לי שפ"ת מחוברת ממש לב"ב ואם כן אין חיוב לברך רק רשות אם רוצה שפיר דמי. וכמדומה שאמר ששיטתו בזה הוא כט"ז סי' ק"י סק"ו, ע"כ. ובספר הליכות שלמה (פרק כ"א) הובא מעשה שסיפר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שפעם הציע לפניו הגרא"מ שך זצ"ל ספיקו בענין תפילת הדרך, שמנהגו להמתין קודם צאתו לדרך מבני ברק לירושלים מלברך ברכת 'אשר יצר' עד שעת הנסיעה, ואז בנסיעה מברך אשר יצר ומסמיך לה תפילת הדרך, אך אין דעתו נוחה מזה לפי שבאופן זה אין ברכת אשר יצר סמוכה לזמן חיובה (עי' מ"ב סי' ז' סק"ו שטוב ליזהר לברכו מיד). והשיבו הגרש"ז, אני איני מברך תה"ד כלל בנסיעה כגון דא. אמר לו הגרא"מ שך יש לכם על מי לסמוך בהנהגה זו, כי גם רבינו הגרי"ז זצ"ל לא היה אומר תה"ד בכהאי גוונא, אלא היה כוללה בברכת שומע תפילה שבשמו"ע. ובספר 'לולי תורתך' (פרשת ואתחנן) הובא מעשה על מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שבשנת תשי"ב נסע באוטובוס מבני ברק לת"א, וכאשר חלף האוטובוס מעל פני וואדי מוסררה אשר נקרא לימים נחל איילון (כהיום מתחם הרכבת בכניסה לת"א) אמר תפילת הדרך בשם ומלכות (בזמנו היה המקום בלתי מיושב והיה נחשב כגבול בין רמת גן לתל אביב), ונשאל הרי נפסק בשו"ע שרק בדרך מהלך פרסה שהם שמונת אלפים אמה (שלשיטת החזו"א הוא 4.640 מטר) חותם בברכה אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך, ופי' המ"ב הטעם לפי שפחות מפרסה בקרוב לעיר אינו מקום סכנה מן הסתם, א"כ דרך זו מב"ב לת"א אינה מחייבת אמירת תפילת הדרך בברכה. והשיב הגרא"מ שך ואמר: היום יש סכנות הרבה בדרכים, [ומ"מ המתין מלומר את תה"ד עד שיצא מן העיר].

מסלולי הרים, כשהולך למקום למקום ברגל יותר משיעור פרסה (4.640 מטר) חייבים להתפלל מיד כשיוצאים שבעים אמה ממקום ישוב. וליכא נפק"מ בין הולך ברגל או רוכב באופניים. וכשמטייל מחוץ לעיר שיעור פרסה, אמר הגר"ח קניבסקי זצ"ל שלא נהוג בזה

הלכות בין הזמנים

לברך, ונראה הטעם דכיון שאינו הולך למקום מסוים, רק סתם טיול, לא הוי זאת יוצא לדרך.

הנוסע באוירן מברך תפילת הדרך ולאחר מכן הגומל. ויש שטענו שבשמים אין דרך, וע"כ לא יברך תפילת הדרך, מ"מ לדינא מברך. ובנוסח הברכה 'שתוליכנו לשלום', מברך אף היחיד דסו"ס יש רבים בדרך וזכות הרבים תעמוד לכולם.

ואומרה פעם אחת ביום, וזה כולל כל הלילה עד עמוד השחר, ואפילו אם ינוח באמצע היום אינו חוזר ואומר, ואם היה ער כל הלילה יאמר בעלה"ש בלי חתימה, (שו"ע סעי' ה', מ"ב ס"ק כ"ו, וביה"ל שם). אם לן בעיר, והסיח דעתו מלנסוע עוד, ואח"כ נסע לעוד מקום צריך לברך שוב תפיה"ד, (שם). נהג מונית שנסע מחוץ לעיר ואמר תפה"ד, וחזר לעירו ואח"כ נסע שוב, אע"פ שלא ידע שיקבל עוד נסיעה מחוץ לעיר אינו מברך שוב מאחר שדעתו לנסוע כל הזמן אם יזמינוהו, (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

אם אפשר יעמוד מללכת בתפה"ד (שו"ע סעי' ד'), ויאמרנה בעמידה (א"ר סק"י), ואם קשה לו מותר לומר בנסיעה או בהליכה, ולכתחילה יעמיד את רכבו אם יכול (מ"ב ס"ק כ"ב כ"ג), וכשנוסע באוטובוס או ברכבת שיש בהם אפשרת לעמוד, מוטב לאומרה בעמידה תוך כדי נסיעתו (ערוך השולחן סעי' י"א).

לכתחילה יסמיכנה לברכה אחרת, שיאכל או ישתה איזה דבר ויברך ברכה אחרונה, או יאמר אשר יצר. ובדיעבד כשאין לו ע"מ לברך מותר לומר תפילת הדרך (שו"ע סעי' ו', מ"ב סק"ח).

כשעבר יותר משלשים יום מאז שאמר פעם אחרונה תפילת הדרך, מן הראוי לאמרה מתוך סידור, (וכעי"ז כתב המ"ב בסי' ק' לענין תפילת יו"ט).

יזהר מלומר תפה"ד נגד הערוה, ואם יושב במקום שיש ערוה לפניו יעצום עיניו או יסתובב, ולדעת החזו"א די במעלים עיניו.

ושמעתי מאמו"ר זצ"ל לדון בהולך לדבר מצוה אם צריך לומר תפילת הדרך, דאפשר דכיון דתקנת הברכה הוא משום סכנה דרכים, א"כ שלוחי מצוה דמובטח לו שלא ינזק כי המצוה מגנת עליו, ממילא אין חשש שמא יארע לו תקלה וסכנה בדרך, וא"כ לא יצטרך להתפלל בדרך תפילת הדרך, והוי כדרך שאין בו שום חשש סכנה דאין צריך לברך. ונבפרט לצד שתפילת הדרך הוא מצד המלך בקונך, דהוי נטילת רשות, דמסתבר דהוה רק ביציאה לדבר הרשות אבל לא בהולך לדבר מצוה, שהרי אין לך נטילת רשות גדולה מזו שהולך לדבר מצוה]. אבל באמת זהו דבר חדש שלא מוזכר בשום מקום חילוק בין הולך לדבר מצוה או לדבר הרשות, ומשמעות הדבר היא שכל יוצא לדרך צריך לברך תפילת הדרך, ואין חילוק מחמת מה יוצא לדרך. והיינו לפי שאף שהמצווה מגינה עליו שלא ינזק, מ"מ למעשה מאחר שבפועל הוא נמצא במקום סכנה צריך להתפלל שינצל ממנה, ונבפרט למבואר בפסחים ח' ע"ב דבשכיח הזיקא אפילו שלוחי מצוה יכולים להנזק, ובדרכים שכיחי היוזקא]. וכן אמר הגר"נ קרליץ זצ"ל בפשיטות שצריך להתפלל תפילת הדרך גם בהולך לדבר מצווה, ואין שום חילוק מהי מטרת הדרך שלשמה הוא הולך, אלא תפילת הדרך

הלכות בין הזמנים

היא תקנה שצריך לברך בכל פעם שיוצא לדרך. ובפרט לסוברים שתקנת ברכה זו היא תקנת חז"ל ליטול רשות ולצאת לדרך, וכמו שאמרו 'המלך בקונך וצא', ולכך אפי' בדרך שאין ליסטים וחיות רעות אומרים אותה.

[בזמנינו מצוי ניירות פרסום שכתוב בהם תפילת הדרך, והנידון אם לא כתוב בהם שמות הקודש בהדיא אי טעון גניזה, ואם מותר להכניסו במקומות המטונפים. עי' מ"ב סי' של"ד ס"ק ל"ג שכתב שמטבע ברכות הותר לכתוב בזמנינו משום עת לעשות ל-ה', ועל כן טעונים גניזה בחול ומצילים בשבת מן הדליקה. ובאגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קל"ה) כתב דזה הוי בכלל תורה שבעל פה, אף שאת ההזכרות כתב בסימן דהיינו שבמקום ה' כגון שכתב ג' יודין, וראיותו משבת (דף קט"ו) דתניא מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה, ומשמע שאף שכתבו בלא השמות אלא בסימנים על השמות נמי הם כשורפי תורה משום דנוסח הברכות היא גם כן תורה. ואפשר שאם כתב את ההזכרות בצורה משובשת כמו אלוקינו, זה לא חשיב כלל נוסח ברכה, וקייל טפי. ומיהו דרך בזיון אין לנהוג בהם, וכדאמרי' בשבת (שם) שאפילו מה שלא ניתן להיכתב מ"מ אסור לו להשחיתה בידיים אלא מניחה במקום התורפה והן מרקיבין מאליהן].

פרפראות בעניני ברכת תפה"ד

* הטעם שתיקנו לומר תפילת הדרך, י"א לפי שדרך היא מקום סכנה (עי' אבות פ"ג מ"ד וברע"ב שם, וכן שם בתפארת ישראל משנה ז'), והשטן מקטרג בשעת סכנה לכן יש לבקש מהקב"ה שישמרנו מהסכנה. וי"א על פי דברי חז"ל שהדרך ממעטת את האדם מן הממון ומן השם (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד) לכן תקנו ברכה שלא יתמעטו אלו הדברים (בראשית רבה לך לך פרשה לט).

* גודל כוחו של תפילת הדרך, מובא בספר עץ הדעת טוב למהר"ח ויטאל זצ"ל שנתגלה לו בחלום שאם אחי יוסף היו אומרים תפילת הדרך לא היה ביד יוסף להרע להם כלל, וחמש"כ (בראשית מ"ד, ד') הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ קוּם רֹדֵף אַחֲרַי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁגָּתָם (מד, ד), דהכונה שעי"ז שירדפו אחריהם בטרם יספיקו להתרחק מן העיר בזה יוכלו להרע להם, כי בשו"ע (או"ח סי' ק"י סעי' ז') איתא שהיוצא מן העיר צריך לומר 'תפילת הדרך' רק אחר שהחזיק בדרך, ולפיכך הורה יוסף למנשה מהר להשיגם טרם יתרחקו מהעיר וכבר יאמרו 'תפילת הדרך', שאם יספיקו לומר תפילת הדרך א"כ לא יוכל יוסף להרע להם כלל, כי בודאי בזכות התפילה ינצלו ממנו ולא יצליח להזיקם.

* המהרש"א בברכות (כט ע"ב) מבאר דהימלך בקונך וצא, הוא לפי שכל הדרכים בחזקת סכנה הם, וגם אם יצא בדרך לשלום מי יגיד לו אם יצליח שם, ואין לו להימלך רק עם קונו. והיינו שתפילה זו נתקנה ליוצא לדרך מב' דברים, א' מפני שיש סכנה מיוחדת בדרכים, ב' כדי שיצליח בדבר שבשבילו הולך. ובאמת כך הוא בנוסח הברכה, ותצילני מכף כל אויב... ותשלח ברכה וכו'.

* בנוסח הברכה 'שתוליכנו לשלום' בלשון רבים, אף כשהולך יחידי, לפי שהתפילה מתקבלת יותר בזכות הרבים (שו"ע סי' ק"י סעי' ד' מ"ב ס"ק י"ח), ואינו שקר דבודאי יש

הלכות בין הזמנים

באותו זמן עוד אנשים שהולכים בדרך (מחצית השקל שם סק"י), וכע"ז כתב המגן אברהם בסי' תקס"ה. ומסופר על הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהיה נוהג לנסוע באוטובוס ולא במונית משום דבאוטובוס יש יותר זכות הרבים.

ושמעתי מאמו"ר לבאר מהו 'שתולכנו' לשלום, שהענין בזה שהאדם מתכנן 'ללכת' אל איזה מקום, אבל האמת היא 'שמוליכין אותו', וכדאמרינן בסוכה דף נ"ג רגלאין דבר איניש אינון ערבין ליה, והגמ' מביאה שם מעשה בשלמה המלך. והביא אמו"ר מעשה עם רבי יהונתן איבשיץ זצ"ל שהלך פעם בעיר ופגשו המלך ושאלו לאן אתה הולך, ואמר לו איני יודע, מיד כעס המלך דאיך יתכן שאינו יודע, וציוה להושיבו בבית הסוהר, וכשנתיישבה דעת המלך, חזר ושאלו איך העזתה לעשות צחוק מהמלך, וכי אינך יודע לאן אתה הולך. והשיב רבי יהונתן, אילו היית שואלני לאן אני 'רוצה' ללכת, הייתי משיבך 'שרצוני' ללכת לבית המדרש, אבל אתה לא כך שאלת אותי, אלא לאן אני הולך, וכי יודע אדם לאן הוא הולך, הלא הוא הולך לאן 'שמוליכין אותו', הנך רואה שרציתי ללכת לביהמ"ד ולבסוף הלכתי לבית הסוהר.

* ותצלינו... ומכל חיות רעות בדרך וגו'. ראיתי בזה דבר נחמד, דהנה רש"י בפרשת וישב פי' על מה שאמר יעקב על יוסף חיה רעה אכלתהו, שנצנצה בו רוח הקודש סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר. ומבואר מזה דענינים אשר הם היפך צניעות זה חיה רעה, א"כ זהו שמבקשים בתפילת הדרך ותצילנו מכל חיה רעות בדרך, דהיינו כל עניני חטא בדברים אשר הם היפך מצניעות אשר זה מצוי בהולכי דרכים.

* בדבר סכנת הולכי דרכים, אעתיק מש"כ המהר"ל בספר 'נתיבות עולם' (נתיב גמ"ח פרק ה') בטעם מצות לויי, כי הישוב נתן ה' לבני אדם ושם אין מושלים כ"כ גזלנים לסטים רוחות ומזיקין מחריבי ומפסידי הישוב, אבל יוצא מן הישוב שם שולטים המזיקים לאדם, וצריך שם לוי' ושמירה יותר, ועוד כי האדם יש בו צלם אלקים ואז הכל יראים ממנו אף המזיקים, ולכן כאשר יוצא לדרך ובני אדם מלוים אותו ונותנים כבוד לצלמו ואז הוא ניצל, ועוד כי האדם כאשר הוא יחידי בדרך וצריך שמירה מלמעלה, וע"י שהוא מלוה אותו הוא נכנס בשמירה עליונה עד שמגיע השמירה אל השי"ת ואין קץ וסוף לשמירה זאת, וע"כ גם אין קץ לשכרו, ע"כ.

* ונסיים במה שהתבטא רבינו שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל על דבר שהתרבו הנסיעות לנופש בבין הזמנים, שאמר בביטול: אנשים גולים, ועוד משלמים על כך כסף רב.

קיצור הלכות תפילה ועוד

* נכון לכל יר"ש בעת יציאתו לדרך שיקח עמו הטלית והתפילין שלו, אפילו הוא נוסע למקום קרוב ודעתו לחזור היום (מ"ב סי' ק"י סק"כ). וי"א דעיקר הטעם דחוששין שמא ישאר שם, ולא יהיה מצוי לו תפילין שם ויתבטל ממצות תפילין, אולם בזמנינו ברוב המקומות מצוי שם תפילין שכשרות לכתחילה, א"כ במקומות הנ"ל אינו צריך לקחת תפילין, (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

הלכות בין הזמנים

יש לו ברירה להתפלל במנין בלי תפילין או בתפילין בלא מנין, לדעת המ"ב (סי' ס"ו סק"מ) קריאת שמע בתפילין עדיף ויתפלל אפילו יחיד, ואם יעבור זמן התפילה יתפלל מיד ולכשישיג תפילין יניחם ויקרא קריאת שמע.

יל"ע אי שרי לו לילך למקום שידוע שלא יהיה לו מנין. עוד יל"ע באופן שיש מנין אחד, והתחיל בהיתר לאכול סעודה קטנה קודם שהגיע זמן תפילה (לדינא שחרית וערבית הוא קודם עלוה"ש וצאה"כ, ומנחה הוא סמוך לזמן מנחה קטנה), אי שרי לו להמשיך אף שעיי"ז לא יהיה לו מנין בציבור. ומצאתי בזה מ"ב בהדיא בסי' ע' סקכ"ג ובסי' רל"ב סעי' ב' ביה"ל ד"ה ואם התחיל, שאם התחיל סעודה בהיתר, א"צ להפסיק כדי להתפלל במנין, אפילו שאח"כ יתפלל ביחידות. אולם עדיין לא מצאנו דשרי לו אף להתחיל וללכת למקום (קודם שהגיע זמן תפילה, דחשיב כהתחיל בהיתר) שלא יהיה לו מנין. [נוע"ע בסי' צ מ"ב סקכ"ט, דלא חייבהו להתפלל בציבור כשיש לו הפסד ממון, אך בשביל מניעת רווח חייבהו להתפלל בציבור, ולפ"ז אם מקום זה שאין מנין הוא מקום נופש יותר זול, אפשר דיש להתיר, אך מאחר שיכול להשאר בבית בלא שום חסרון דמים, א"כ אינו נידון רק כמניעת רוח, וא"כ אין היתר להפסיד תפילה בציבור בשביל זה].

* נמצא במקום שאין שם מנין למעריב בלילה כ"א מיד לאחר פלג המנחה, יתפלל עם הציבור, ויקרא ק"ש וברכותיה ויתפלל שמו"ע עמהם ויתכוין לא לצאת מצות ק"ש, ולאחר צאה"כ יקרא ק"ש בלא ברכות, (שו"ע סי' רל"ה סעי' א' מ"ב ס"ק ח-ט). ודוקא אם התפלל מנחה קודם פלג, דאל"כ עדיף שיתפלל מעריב ביחידות ולא לעשות תרתי דסתרי (שעה"צ שם ס"ק ט"ז).

התחיל מעריב לאחר פלג המנחה, ואוחז באמצע ברכה ראשונה, ונזכר שיש לו אפשרות להתפלל לאחר צאת הכוכבים, יגמור הברכות עד שמו"ע, ובצאה"כ יקרא ק"ש בלא ברכות ויתפלל שמו"ע עם הציבור, (מ"ב שם ס"ק ט"ו).

* מי שהוא אנוס ואינו יכול להתפלל שחרית בזמנו, יכול להתפלל מעלות השחר אף קודם הנץ החמה (שו"ע סי' נ"ח סעי' ג'), וכן בדיעבד יכול להתפלל אף אחר זמן תפילה עד חצות (שם סעי' ו', וע"ש בביה"ל). אך לכתחילה צריך להתפלל בזמנו, אף שעיי"ז יתפלל ביחידות [עיי' סי' צ' סעי' י', ושעה"צ שם ס"ק מ"א, ומ"ב סי' מ"ו סקל"ב]. (וע"ש בביה"ל בסי' מ"ו שהסתפק לדעת הגר"א שאם מתפללים אחר זמן ק"ש אפשר דעדיף שיקרא ק"ש וברכותי ויתפלל יחידי, מאשר שיקיים מצות ק"ש בזמנה בלא ברכותיה). ולענין קודם נה"ח נחלקו בזה הפרי יצחק ח"א סי' ב', ושו"ת שאילות שמואל סי' י"ב]. ויל"ע במי שמתפלל ביחידות האם צריך לבוא למקום שמתפללין כדי לשמוע ברכו וקדיש וקדושה, ובפרט במקום שמתפללין קודם הנץ החמה אי מחויב להשכים לצורך זה.

ועיי' בסי' ק"ט סעי' א' ובביה"ל שם (ד"ה הנכנס לביהכנ"ס) דמבואר דעניית אמן - על הקל הקדוש ושומע תפילה עדיפא מתפילה בציבור, וקדושה עדיפא מענית ב' אלו האמנים, ואיש"ר עדיפא מקדושה. וכתב שם השערי תשובה (סק"א) בשם הרשב"א שדוקא המתפלל בביהכנ"ס חייב להתנין לקדושה, אבל אם יוצא להתפלל חוץ לביהכנ"ס יתפלל ואל ימתין,

הלכות בין הזמנים

[ובע"כ איירי שלא שמע קדושה, דאל"כ אף בביהכנ"ס יכול להתפלל כדמבואר במ"ב סק"ה]. ומאידך מבואר בסי' צ' סעי' ט"ז שלתפילה בציבור צריך לילך אחריו עד מיל, וא"כ אמאי כתב הש"ת שאם מתפלל מחוץ לביהכנ"ס אין צריך להשתדל בשביל לשמוע קדושה. ובשו"ת שלמת חיים (סי' קל"ג) השואל רצה לומר, דחזרת מיל הצריכו רק לתפילה בציבור וקדיש וקדושה, אבל בשביל קדושה לחוד או לתפילה בציבור לחוד לא הצריכו. והגרי"ח זוננפלד זצ"ל השיב, דדין מיל הצריכו רק בשביל תפילה בציבור ולא בשביל קדיש וקדושה וברכו, [ועיקר תפילה בציבור הוא תפילת שמונה עשרה, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים ביחד]. עכ"פ מדברי כולם מבואר שאין צריך לטרוח, בשביל קדיש וקדושה וברכו, אולם לענין קריאת התורה ודאי שמחויב, לפי דזה ענין בפני עצמו, ואינו קשור לזמן תפילה. [אולם מהדין דפורסין על השמע המבואר בסי' ס"ט סעי' א', משמע שיש ענין לחזר כדי לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ובפרט לדעת המחבר דאיירי שכולם כבר התפללו ואפ"ה מצטרפים בשביל חזרת הש"ץ קדושה וברכו. אלא דאפשר דשם הוא חלק מהציבור שהתפללו ביחידות, וחשיב חלק מהציבור, משא"כ הכא שכולם נמצאים בדרגת חיוב אחר, ואין מצטרף עמם רק לענות על קדיש וקדושה וברכו, אפשר דלזה אינו מחויב].

* ההולך בדרך ואין לו מנין להתפלל צריך לילך עד ד' מילין לפניו ועד מיל לאחוריו (שו"ע סי' צ' סעי' ט"ז), וד' מילין הוא 72 דק', וזה תוכחת מגולה לאותן האנשים שהם בעיר ומתעצלים לילך לביהכנ"ס (מ"ב ס"ק נ"ב). ואם יש לו רכב, אם מחויב לנסוע בשיעור זה (דהיינו לפניו 72 דק', ולאחריו 18 דק'), עי' ביה"ל בסי' קס"ג ד"ה בריחוק. ואם יהיה במקום שנמצא מנין לאחר זמן צריך לחכות שם יותר מ-18 דק', ואם נוסע בבוקר למקום שיש בו מנין, יאמר מקצת ברכות לפני הנסיעה (רמ"א סי' פ"ט סעי' ג').

גם כשאין לו מנין יתפלל בבית הכנסת, (שו"ע סי' צ' סעי' ט').

* כשנתאחר מלהתפלל שחרית מחמת אונס או שגגה עד חצות, יתפלל לאחר שמו"ע דמנחה שוב שמונה עשרה לתשלומין דתפילת שחרית. ובחצי שעה שמחצות עד זמן מנחה נחלקו הפוסקים אם יכול להתפלל אז שמו"ע דשחרית, וכן בדיעבד אם התפלל אז תפילת מנחה אם יצא יד"ח, ולדינא בשעה זו לא יתפלל שחרית, אך בדיעבד אם התפלל יצא יד"ח, (מ"ב סי' פ"ט סק"ז), ואם יתפלל אז מנחה נשאר השעה"צ (סי' רל"ג סק"ו) בצ"ע למעשה, והשונה הלכות (שם ס"א) פסק שלא יחזור להתפלל.

ותפילת השלמה הוי דוקא כשלא התפלל מחמת שגגה או אונס, אבל במזיד אין לה תשלומין, ואם רצה יתפלל אותה נדבה, (שו"ע סי' ק"ח סעי' ז'). הבא מן הדרך, והלך לנוח מטרדת הדרך ולא התפלל, אף שעשה שלא כדין מ"מ אין זה בכלל מזיד, ויכול להתפלל תפילת תשלומין, (מ"ב שם סק"א). יצא לטיול קודם התפילה, והיה סבור שישאר לו זמן אחר שיגמור להתפלל, אף שהיה אסור לצאת קודם שהתפלל, מ"מ לא מיקרי מזיד ויש לו תשלומין (מ"ב שם ס"ק כ"ג).

* לכתחילה אין לצאת לדרך עד שיתפלל תפילת י"ח של שחרית (שו"ע סי' פ"ט סעי' ג'), ואפי' אם במקום שיבוא יוכל להתפלל עם הציבור בזמנו (מ"ב סק"כ). ויש מתירים לצאת

הלכות בין הזמנים

לדרך אם אמר ברכות השחר, וטוב להחמיר בזה (רמ"א שם). ובשעת הדחק מותר ויתפלל בדרך (מ"ב שם). וכשנוסע למקום רחוק לצורך תפילה וכגון בנסיעה לכותל או למירון יש שהתירו, (ומצינו דחפצי שמים מותר לעשות קודם התפילה, עי' מ"ב סקל"ו), אבל לצאת לטיול אחר עלות השחר אסור. [נוחצי שעה קודם עלה"ש מותר (מ"ב סקי"ז), ובתוך חצי שעה יש דעות (ע"ש במ"ב סקל"ז, ובביה"ל סי' ע' סעי' ה' ד"ה היה), ובשעת הדחק גדול - קודם הנה"ח יש מקום להקל (עי' לבושי שרד שם סק"ט)]. ואיסור אכילה קודם שחרית ענין אחר הוא, והוא מעה"ש, ובתוך ח"ש מותר אכילה שאינו של קבע דהיינו עד כביצה או פירות ומיני מתיקה אפילו בכמות מרובה, ואף לאכול תבשיל מחמשת מיני דגן מותר, (ועב"ז במ"ב שם סקכ"ז ובסי' רל"ב סקל"ד)].

גם קודם מנחה ומעריב, אם הגיע זמנם אין לצאת לדרך (מ"ב סקי"ט). אמנם אם אין רוצה עדיין להתפלל רק אח"כ, יש מקילין דחשיב כלא הגיע זמנו (שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' יח). [איתא בעירובין (דף ס"ה ע"א) רבי אליעזר אומר הבא מן הדרך אל יתפלל תוך שלשה ימים, משום שזה שעה המבטלת כוונתו, אלא דלדינא קי"ל (סי' צ"ח סעי' ב') שבזמנינו שאין אנו מכוונים כך כך בתפילה אין אנו נזהרים בזה, ומ"מ כתבו הפוסקים (מ"ב שם סק"ז) דכל שאפשר לעשות עושין, ועל כן אף באופנים שמותר לצאת לדרך קודם התפילה כמו שנוסע לציון הרשב"י וכדו', כל שהוא דרך ארוכה ראוי שיתפלל קודם יציאתו לדרך].

לא יתפלל בשדה או ים וכדו' כל שהמקום פרוץ, מפני שבמקום צניעות חלה עליו אימת המלך. אבל עוברי דרכים מותרים להתפלל בשדה, ואם יש אילנות טוב יותר שיעמוד ביניהם ויתפלל, וכשאינן אילונות יצמד לקיר או לרכב ויתפלל (שו"ע סי' צ' סעי' ה', מ"ב סקי"א). ולכתחילה אם אפשר יחפש מקום הסגור בד' רוחות בכתלים. וי"א דכל זה במתפלל ביחידות, אבל אם מתפלל בעשרה אין בזה חציפות, (כף החיים שם אות ל"א).

מי שאין דעתו מיושבת להתפלל בעמידה, ישב במקומו ויתפלל (שו"ע סי' צד ס"ז), ואין צריכים לחזור ולהתפלל שנית בעמידה (מ"ב סקכ"ז).

והנה לעיתים ניתן להתפלל שמו"ע במתינות במישוב ולא במעומד, כגון הטסים במטוס וכדו' (או הנוסעים באוטובוס, ואינם יכולים לעצור בדרכם ולהתפלל במתינות, ואם ימתינו עד שירדו מהאטובוס כבר יעבור זמן תפילה), אמר מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל בשם החזו"א שעדיף להתפלל שמו"ע במתינות במישוב, מאשר שמו"ע במהירות במעומד.

ובנסיעה (אפילו כשיש אחר שנוהג) לכתחילה אין להתפלל אף כשיושב ברכב, ורק אם עד שיגיע למקומו יעבור ד' שעות (דהיינו זמן תפילה) יתפלל ק"ש ושמו"ע בדרך, (מ"ב סי' פ"ט סקמ"ב).

אין לעמוד ולהתפלל תפילת שמו"ע עם נעלי בית או סנדלים ללא גרביים (שו"ע סי' צ"א סעי' ה' מ"ב ס"ק י"ב).

בספר חסידים הובא שלא להתפלל ליד אדם רשע, כיון שהשכינה מתרחקת ממנו ומעלים עיניו מהמתפלל ליד רשע, ואוי לרשע ואוי לשכנו. וד"ז מצוי באוטובוסים וכדו'. ובהאי ענינא, כתב המג"א (סי' רכ"ה סק"כ) אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע.

הלכות בין הזמנים

* כשמתפלל במקום שאין בו ספר תורה, אומרים תחנון ללא נפילת אפים (רמ"א סי' קל"א סעי' ב'), והמ"ב הביא פלוגתא במקום שאין ס"ת אך יש בו ספרי קודש, והמנהג ליפול אפיים גם כשיש רק ספרי קודש לחוד (שו"ת אגרות משה), ובלבד שספרי הקודש מונחים שם בקביעות, ולא כשמתפללים באמצע טיול וכדו' והמטיילים לקחו איתם ספרים לילמוד בדרך.

* רחיצה בבריכה או שחיה בים קודם תפילה אסורים, אבל קודם עלות השחר מותר. ואם כוונתו להסיר הלכלוך קודם התפילה מותר.

* לקום בבוקר עם מוזיקה, מעיקר הדין אסור, אך אם מכבה מיד ומראה שכוונתו רק להתעורר יש שהתירו.

* הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום (שם סקי"ז).

לא ימשח אדם מנעליו ביום שיוצא לדרך, (צואת רבי יהודה החסיד לט). לא ילך אדם מביתו לדרך ויחזור לביתו אם שכח איזה דבר, רק יעמוד לפני הבית ויוציאו לו, (שם לח).

אנשי מעשה רגילים לתת צדקה לפני יציאתם לדרך (ספר חסידים אות תתנ"ו, א"ר סי' ק"י), וכן יפריש צדקה כדי ליתנו במקום שרוצה להגיע (כף החיים סי' ק"י ס"ק כ"ז).

נהוג שמי שיוצא לדרך יעלה לתורה (ביה"ל סי' קל"ו ד"ה שבת). והיינו בקריאה שסמוך לנסיעתו, כגון יום שני או חמישי לפני יציאתו.

טוב לילמוד קודם יציאתו לדרך (א"ר סי' ק"י סק"א, כף החיים אות כ"ד). כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה ויאמר ה' ישמר צאתי ובואי וגו' (רמ"א יו"ד סי' רפ"ה סעי' ב'), וכשיוצא לדרך חוץ לעיר יניח ידו על המזוזה ויאמר בשמך ט"ל אטל"ה כי ע"ל בגימטריא כוז"ו (באה"ט שם בשם המהרי"ל).

* ביציאתו לדרך יטול עמו סידור וספר לימוד (ערוה"ש סי' ק"י סעי' ט"ו). יעסוק בתורה בדרך, וכבר אמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ה) המהלך בדרך ומפנה לבו לבטלה מתחייב בנפשו, ומותר רק למיגרס דהיינו לחזור ולשנן דבר שכבר ברור לו (רש"י סוכה דף כ"ח ע"ב), אבל לא יעיין בהלכה דילמא אתי לאיטרודי ויטעה בדרך, (תענית דף י' ע"ב, מ"ב סי' ק"י סק"ב). וכל זה הוא לרוכב, אבל אם נוסע ברכב ואיש אחר נוהג בו, מותר לו לעסוק בתורה אף בדבר הטעון עיון (מג"א שם).

המהלך בדרך צריך להרעיב עצמו מעט כי השביעה קשה אז למעיים מפני טורח הדרך (מ"ב שם). ומ"מ יזהר שיהיה לו פת או מיני מזונות כצידה לדרך, אפי' הולך במקום קרוב ובמקום דשכיח פת (חיי אדם).

מצות הכנסת אורחים ולווי אורחים

* מצות עשה מדבריהם ללות אורחים, כמש"כ הרמב"ם פי"ד מהחכות אבל ה"א, מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבָקֵר חוֹלִים וְלִנְחָם אֲבָלִים וְלְהוֹצִיא הַמֵּת וְלְהַכְנִיס הַפֶּלֶא וְלִלְוֹת הָאוֹרְחִים... וְאֵלּוּ הֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים שְׁבִגּוּפוֹ שְׁאִין לָהֶם שְׁעוֹר. ה"ב שְׂכַר הַלְוִיָּה מְרַבָּה מִן הַכֶּל, וְהוּא הַחֹק שֶׁחֻקְּוֹ אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ וְדֶרֶךְ הַחֲסֵד שְׁנֵהֵג בָּהּ, מְאָכִיל עוֹבְרֵי דְרָכִים וּמְשַׁקֵּה

הלכות בין הזמנים

אוֹתָן וּמְלִיָּה אוֹתָן. וּגְדוּלָּה הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים מִהַקְּבֵלֶת פְּנֵי שְׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר (בראשית יח-ב) יִירָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים, וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר מִהַכְּנֶסֶתָן. אָמְרוּ חַכְמֵי כָּל שְׂאִינֵנוּ מְלִיָּה כְּאֵלוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים. ה"ג, כּוֹפִיִן לְלוֹיָה כְּדֶרֶךְ שְׁכּוֹפִיִן לְצַדִּיקָה, וּבֵית דִּין הָיוּ מִתְקַנְיִן שְׁלוּחִין לְלוֹוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְאִם נִתְעַצְלוּ בְּדָבָר זֶה מֵעֵלָּה עֲלֵיהֶם כְּאֵלוּ שְׁפָכוּ דָּמִים, אָפְלוּ הַמְּלִיָּה אֶת חֲבֵרוֹ אֲרַבַּע אַמּוֹת יֵשׁ לוֹ שֶׁכֶר הַרְבֵּה. וְכַמָּה שְׁעוֹר לְוִיָּה שְׁחִיב אָדָם בָּהּ, הָרַב לְתַלְמִיד עַד עֶבְרָה שֶׁל עִיר, וְהָאִישׁ לְחֲבֵרוֹ עַד תְּחוּם שַׁבָּת, וְהַתְּלָמִיד לְרַב עַד פְּרָסָה, וְאִם הָיָה רַבּוֹ מְבַהֵק עַד שְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת.

ובמצות הכנסת אורחים כולל בתוכו לוית אורחים, כמו שדרשו חז"ל עה"פ (בראשית כ"א, ל"ד) ויטע אשל בבאר שבע, אשל ר"ת אכילה שתיה לוייה. ועי' במגדל עוז פי"ד מאבל, בכמה מקומות אמרו חז"ל כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים, ומתוך העונש תלמד השכר, ע"ש.

ומה שלא מקפידים בזמנינו על שיעורים אלו שהובא ברמב"ם, כתב הסמ"ע (חז"מ סי' תכ"ז סקי"א) שהוא מטעם מחילה שחבירו או רבו מוחלין לו שלא ילוה אותם שיעור כל כך גדול, (ודבר זה מצוי שמגיע לבקר את חבירו מאוחר בלילה, שמפחד ללכת לבד שאז ודאי אינו מוחל על מצות לוייה, ואיכא חיוב מדינא ללותו לכה"פ עד תחום העיר), אבל צריך לילך עם חבירו לכל הפחות ד' אמות (והיינו ד' אמות חוץ לביתו, דבתוך ביתו לא חשיב לוייה, וכן שבתוך ביתו הכל חשיב כד' אמות). ובספר אהבת חסד לח"ח (פ"ג ה"ב) הוסיף עוד טעמים מדוע א"צ בזמנינו ללות שיעור גדול, ומ"מ כתב שלא יפטור עצמו ממצות לוייה לגמרי, כי משמע מהגמ' שהוא דבר סגולי למתלוה שלא יראה לו אסון בדרך, וגם שעל ידי הלוייה נגמר המצוה של ההכנסת אורחים בשלימות. ובספר עמק ברכה (גמ"ח שבגופו) כתב ששמע מהחזו"א שהיום אין נוהגים ללות משום שאין הולכין ברגל אלא נוסעים באוטובוס, והרי כל אחד מהנוסעים מלוה את חבירו, (אולם לא תמיד איכא להאי היתרא, בפרט היכא שהוא לבד באוטובוס והנהג הוא ערבי).

ועי' בחזקוני (דברים כ"א, ז') שהמלוה את חבירו צריך לעמוד במקומו עד שחבירו יתעלם מעיניו.

* ובמצות הכנסת אורחים, כתב מהרי"ל (ליקוטים) שזה דוקא הכנסת אורחים עשירים ומכוכבים, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא. ואינו ברור כונתו, אם בעניים אינו מקיים מצות הכנסת אורחים כ"א צדקה, או שהוא מקיים בזה אף מצות צדקה, ובאהבת חסד ח"ג פ"א נקט בפשיטות כצד הב'.

ובטעם שאברהם אבינו הביא למלאכים ג' סאים קמח סלת, כתב הבן איש חי בדרושים, כדי שיהיה מהם שארית הרבה ויאכלו אח"כ מהם הוא ובני ביתו שנחשב זה לשיוורין של סעודת מצוה, שיש בהם מצוה באכילתם.

ובב"י או"ח סי' של"ג איתא דמצות הכנסת אורחים הוא רק באורחים שבאו מן השדה לביתו, ולא באורחים שזימנם לסעוד אצלו, והביא שהתרוה"ד נסתפק באורחים שנתארחו אצל אחד וזימנם אחר לסעוד סעודה בביתו. וכ"פ שם הרמ"א בסעי' א' דלא מיקרי אורחים

הלכות בין הזמנים

אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מיקרי אורחים ואינה סעודת מצוה אלא סעודת רשות. ונראה לפ"ז שאם מזמין אורח מחוץ לעירו שיבוא לשבות אצלו בבית, דלא מקיים בזה מצות הכנסת אורחים, כיון שיסוד הדברים שאם לאורח יש איפה להיות לא הוי מצוה דהכנסת אורחים במה שמביאו לביתו. אלא דאפשר שאם שובת אצלו בשבת, ואז אין בידו לחזור לביתו, דשוב עתה חשיב כאין לו מקום לשבות דאיכא ביה מצוה דהכנסת אורחים, וצ"ע. והעירו דלפ"ז בזמנינו מצות הכנסת אורחים אין מצוי כל כך, ואולי בגוונא שמעלה את חבירו ברכבו (טראמפ), באופן שנמצא במקום שאין לו להיכן להתכסן, דבזה שמעלהו מקיים מצוה אף שאין מאכילו ומשקהו, וצ"ע.

ברכת הראייה

ברכת הראייה הרי הם חובה ככל שאר הברכות, (עי' שו"ע סי' רי"ח סעי' ג').

הרואה פיל או קוף או קפוף (ינשוף) מברך בא"י משנה הבריות (ברכות דף נ"ח ע"ב), והטעם שמברך דוקא על חיות אלו, כתב המאירי (שם) לפי שהם דומים במקצת דברים לאדם (עי' רש"י ברכות דף נח ע"ב דינשוף יש לו לסתות ולחיים כאדם, וקוף דומה לאדם ופיל מבין לשון בני אדם), והמלאכת שלמה (על המשניות כלאים פ"ח מ"ו) ביאר לפי שבדור המבול נפרע הקב"ה מן האנשים שהפכו לקופים ופילים, (ועי' בסנהדרין דף ק"ט ע"א שעונשם של דור הפלגה שנהפכו לקופים רוחות ושדים), לכן דוקא עליהם תקנו לברך עליהם משנה הבריות. והכרעת פוסקי זמנינו שעל ראיית כל סוגי הקופים מברכים ולא רק על ראיית הקופים הדומים לבני אדם. ונחלקו הראשונים אם מברך ברכה זו רק בראייה ראשונה בחיו שאז השינוי גדול בעיניו (וכ"ד הראב"ד והמאירי) או כל ל' יום שרואהו (וכ"ד הטור). ולדינא, המ"ב כתב שיברך בשם ומלכות פעם אחת בחייו בלבד, ולאחר מכן אם לא ראה אותה בתוך ל' יום יברך בכל פעם ברכה זו בלא שם ומלכות, (סי' רכ"ה סעי' ט' מ"ב סק"ל), ובשם החזו"א שאחר ל' יום יכול לברך עם שם ומלכות (הגר"ח קניבסקי זצ"ל בשם החזו"א שהעיקר כהרמ"א והגר"א המובא בשעה"צ שם ס"ק ל"א), וי"א שבפיל ובקוף גם המ"ב מודה שיכול לברך כל שלשים יום עם שם ומלכות (שער העין פט"ו הערה כ"ג בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל, וביאר הגר"ח שכל המשונים הנזכרים בשו"ע כגון חיגר וסומא וננס וכו' הם לא מין משונה אלא שבמקרה נולדו כך, וע"ז נחלקו אם יכול לברך כל שלשים יום או לא, אבל קוף ופיל שהם מינים משונים לכו"ע יכול לברך כל שלשים יום). הרואה בעל חי ומתפעל מאוד מיופיו אומר בשם ומלכות ברוך ששכח לו בעולמו. והנכנס לגן חיות ומברך על הקופים ברכת משנה הבריות, אינו יכול לכוין לפטור את הפילים שאראה אח"כ בגן, מאחר שכל מין מחייב ברכה בפני עצמו, ואינו דומה לברכת הנהנין ששייך בהם סעודה אחת שהכל נגרה, משא"כ בברכת הראייה שצריך לראות כדי להתחייב. וכן ראיתי שפסק מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שאי אפשר לפטור, והוסיף דאף דהובא בספר הפרדס לרבינו אשר תלמיד הרשב"א שכתב לענין הנכנס לעיר שרובן קרוביו ואוהביו מברך ברכה אחת לכולם ודיו ואין צריך לברך לכל אחד ואחד, מ"מ שאני הכא שהוא מין אחר ולפיכך א"א לכוין

הלכות בין הזמנים

לפטור דבר שעדיין לא ראה. ומ"מ אם רואה פיל וקוף ביחד, הורה החזו"א (אורחות רבינו ח"ג עמו' רכ"ד) שיברך ברכה אחת, וכל דברינו הוא כשרואה בזה אחר זה.

הרואה קברי עכו"ם אומר, בושה אמכם חפרה ילדתכם הנה אחרית גויים מדבר ציה וערבה, (סי' רכ"ד סעי' י"ב). הרואה ישובים של גוים אומר, בית גאים יסח ה'. ובחורבנם אומר, אל נקומות ה' וגו', (שם סעי' י"א). הרואה צלב וכן כל ע"ז יאמר, שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא (פס"ת סי' רצ"ד אות א'). [ובכל אלו יש שנהגו לאומרו אפילו בתוך שלשים כיון שאינו ברכה]. הרואה צלב (הפקר) ושברו והשמידו קיים מצות עשה מן התורה. אסור להסתכל בשברי צלמים ופסילים הנמצאים במוזיאון (שו"ע יו"ד סי' קמ"ב סעי' ט"ו). הרואה כנסייה חריבה אומר בא"י שעקר עבודה זרה מארצנו.

ההולך לקברי ישראל אחר שלשים יום שלא ראה קברי ישראל, יברך את ברכת אשר יצר אתכם בדין, (סי' רכ"ד סעי' י"ב). וכשיש רק קבר אחד לא יאמר ברכה זו, (מ"ב סקט"ז). בירך על ביה"ק אחת ובתוך שלשים ראה ביה"ק אחר, תליא בפלוגתת הפוסקים לענין ראה מלך אחר או ביה"ק אחר המבואר במ"ב סו"ס רכ"ד. ואף אם נוספו קברים חדשים בינתיים אין מברכים עוד פעם בתוך שלשים יום (שער העין בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

הרואה הר גבוה מאוד ומתפעל מגובהו, יברך עושה מעשה בראשית (סי' רכ"ח סעי' ג'). וכשאנו מתפעלים מראיית הר זה, אף שאחרים לא מתפעלים ומתפעמים מראייתו, צריך לברך ברכה זו, (הוראת רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל). וסיפר רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל שאביו מרן הקה"י זצ"ל כשראה את ההרים בדרך לירושלים בירך עליהם בשם ומלכות עמ"ב כיון שהתפעל מגובהם, אמנם בפעם השניה כשעבר דרך שם לא בירך כיון שלא עשו עליו רושם. ואף דבשאר דברים שקבעו חז"ל שמתפעלים מהן יש לברך אף אם הוא אינו מרגיש עתה, דהרי פשוט שהרואה ים מברך עמ"ב אף אם אינו מתפעל, מ"מ בהרים הגבוהים כיון שלא נקבע בזה שיעור ברור אמרינן דההתפעלות קובעת אם לברך. הרואה את הים התיכון יברך בא"י עושה מעשה בראשית, וכדאי שיסמך תיכף ויאמר שעשה את הים הגדול (ובזה נפקא מכל ספיקא). ברכות אלו מברך רק אם לא ראה את ההרים או את הים במשך ל' יום. לא בירך בראיה ראשונה תו אינו מברך בראיה שניה אא"כ יעברו מראיה הראשונה ל' יום כמש"כ המ"ב בסי' רי"ח סעי' א' ד"ה במקום. ול' יום הוא חוץ מיום שראה וחוץ מיום שרואה עכשיו, והיינו ל"ב יום, (מ"ב שם ס"ק י"א).

הרואה את הים צריך לברך מיד, ואם לא בירך מיד יכול לברך כל זמן שרואה את הים אפילו אחר כמה שעות (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), וי"א שאם לא בירך מיד ועדיין רואה את הים אין צריך להסתכל עוד פעם לפני שמברך, דכיון שכבר ראה את הים והתחייב בברכה שפיר יכול לברך כל זמן שעומד במקום שיכול לראותו (שער העין בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל). עבר מן המקום וכבר אינו רואה את הים, אם הוא עדיין תוך כדי דיבור יכול לברך, עבר הזמן של תוכ"ד אינו יכול לברך, ואף הפסיד הברכה ולא יוכל לברך שוב עד שיעבור שלשים יום, (ביה"ל סי' רי"ח ד"ה במקום). כשנוסע לים, ורואה באמצע הדרך את הים ולא בירך, אך בהמשך היה הפסק בתים עד שמגיע לחוף שרוצה להתרחץ, [נדבר זה מצוי בכביש החוף הסמוך לים], יל"ע אם בכה"ג נמי הפסיד הברכה, דאפשר דכיון שכוונתו להמשיך

הלכות בין הזמנים

לראות הוה הכל ראייה אחת, ולמעשה דעת המורים שאם זה זמן קצר שעדיין התפעלות הראשונה עליו לא הפסיד הברכה, אבל אם זה זמן רב כמו חצי שעה הפסיד הברכה, ודעת האאמו"ר זצ"ל שבכל גווני הפסיד ברכתו. וכשרואה את הים מרחוק מאוד שלא בצורה ברורה או במקום חשוך, י"א שכיון שחסר בהתפעלות הראייה אינו יכול לברך.

בירך על הים ואח"כ ראה ים אחר, אם הוא ים אחר ממש כגון ים התיכון וים כנרת, תליא בפלוגתת הפוסקים לענין ראה מלך אחר או ביה"ק אחר המבואר במ"ב סו"ס רכ"ד, אבל אם הוא אותו ים כגון מאשדוד לנתניה וכיו"ב פשוט שאינו חוזר ומברך לפי שכל ים התיכון אחד הוא.

הרואה 'מדבר' מברך עמ"ב פעם בשלשים יום (שו"ע סי' רכ"ח), ולכן יש לברך על מדבר סיני מדבר יהודה וכן שאר מדברות שבעולם עמ"ב, וכשרואה את ים המלח ומדבר יהודה כאחת יכול לברך על שניהם יחד. וגדר 'מדבר' הוא מקום שומם לחלוטין שאי אפשר לזרוע בה כלום (שער העין בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

מנהג העולם היום לברך על ראיית הים התיכון עושה מעשה בראשית, וכן מבואר במשנה ברורה (סימן רכ"ח ס"ק ב'). וכן על ים הכנרת אם לא נשתנה מששת ימי בראשית מברכין עליו עמ"ב. ועל תעלת סואץ כתב בשעה"צ (סק"ט) דאין מברכין כיון שנשתנה. ולכאורה תמוה מאוד, שהרי בירושלמי (שקלים פ"ו ה"ב) ובבראשית רבה (כג, ז) מבואר, שהים הציף את העולם בדור אנוש ודור הפלגה, ובאחת הפעמים עלה עד עכו ועד יפו. הרי להדיא שבעת הבריאה לא הגיע הים עד עכו ויפו, ואם כן איך שייך לברך על הים התיכון "עושה מעשה בראשית"? נוראיתי באחד מפוסקי זמנינו שכתב שכיון שהים אוקיינוס עצמו שהיה קיים מששת ימי בראשית התפשט, א"כ גם הים התיכון נחשב מעשה בראשית. ולפ"ד אם המשיכו ברכה מהים אפשר לברך עליו 'עושה מעשה בראשית'.

ובפרשת זאת הברכה (לד, ב) וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, ובספר משך חכמה ביאר מה הכונה 'הים האחרון', עפ"י הירושלמי שקלים (ו, ג) וכן במדרש רבה (בראשית פכ"ג): וְהָלֹא מְקָרָא מְלֵא הוּא (עמוס ה, ח) הַקּוֹרָא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֶם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שְׁמוֹ, אֶתְמָהָא, כְּזֶה שְׁהוּא שׁוֹפֵךְ מְלִמְעָלָן לְמַטָּן, שְׁנֵי פְעָמִים כְּתִיב הַקּוֹרָא לְמֵי הַיָּם, כְּנֶגֶד שְׁנֵי פְעָמִים שְׁעָלָה הַיָּם וְהִצִּיף אֶת הָעוֹלָם, וְעַד הֵיכָן עָלָה בְּרֵאשׁוֹנָה, וְעַד הֵיכָן עָלָה בְּשֵׁנִיָּה, רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי אַבְהוֹ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵאשׁוֹנָה (בדור אנוש) עָלָה עַד עֵכוֹ וְעַד יָפוֹ וּבְשֵׁנִיָּה (דור ההפלגה) עָלָה עַד כְּפִי בְּרַבְרִיָּא, רַבִּי חֲנִינָה וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵאשׁוֹנָה (בדור אנוש) עַד כְּפִי בְּרַבְרִיָּא, וּבְשֵׁנִיָּה (דור הפלגה) עַד עֵכוֹ וְעַד יָפוֹ, הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב (איוב לח, יא) וְאָמַר עַד פֶּה תְּבֹא וְלֹא תִסִּיף וּפֹא יִשִּׁית בְּגֵאוֹן גְּלִיךְ, עַד פֶּה תְּבֹא וְלֹא תִסִּיף - עַד עֵכוֹ תְּבֹא וְלֹא תִסִּיף, וּפֹא יִשִּׁית בְּגֵאוֹן גְּלִיךְ - בְּיָפוֹ יִשִּׁית בְּגֵאוֹן גְּלִיךְ. וְא"כ הִרְאֵהוּ הַשִּׁי"ת לְמִשָּׁה שִׁוּתָר לֹא יוֹסִיף עוֹד לְצֵאת מִמְקוֹמוֹ, וְזֶה הֵימָּה הָאֲחֵרוֹן - בּוֹמֵן שִׁיחִיָּה אֲחֵרוֹן. וְעַפ"ז כֵּתֵב הַמִּשְׁךְ חֲכָמָה חִידוּשׁ דִּין, דְּמִטְעָם זֶה אָמַר ר' יְהוּדָה דְּרֹוּאָה יָם הַגְּדוֹל מְבָרֵךְ שֶׁעָשָׂה לִי הַיָּם הַגְּדוֹל, מִשּׁוֹם שֶׁאֵינוֹ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁנַּעֲשָׂה כְּשֶׁחֲטָאוּ הַדּוֹרוֹת. וְלִדְבָרָיו בְּאֵמֶת אֵין לְבָרֵךְ עַל הַיָּם הַתִּיכוֹן עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. אֵךְ כִּיּוֹן דַּאיכָא פְּלוּגְתָא רְבוּתָא אִם הוּא יָם הַגְּדוֹל, א"כ אֵינוֹ בְּרֹר שֶׁאֵפְשֵׁר לְבָרֵךְ עַל הַיָּם הַגְּדוֹל וְעוֹשֶׂה

מעשה בראשית, ע"כ נראה שיברך עושה מעשה בראשית ויסיים הים הגדול, כך שיצא ממנ"ש, ולא תהיה ברכתו לבטלה.

וכן יל"ע לענין ים המלח, דהנה המור וקציעה (סי' רכ"ח) והתפא"י (בועז פרה פ"ח מ"ד) כתבו שגם על הכנרת וים המלח מברכים עושה מעשה בראשית, ובפרשת לך לך (יד, ג) כתיב כָּל אֵלֶּה חִבְּרוּ אֶל עֵמֶק הַשְּׂדֵיִם הוּא יָם הַמֶּלַח, ופרש"י הוא ים המלח - לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח, ומדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו. הרי לפירוש ראשון הכל נעשה אחר מעשה בראשית.

הלכות סעודה

מי ים אם כשרים לנט"י, בשו"ע בסי' ק"ס סעי' ט' איתא, מים מלוחים או סרוחים או מרים שאין הכלב יכול לשתות מהם פסולים לנט"י אע"פ שכשרים הם למי מקוה לטבילה, ובמ"ב סק"מ כתב דהוא הדין דמי הים כשרין לטבילת ידיים דלא עדיף מטבילה. הרי שמים המתוקים כמי הכנרת כשרים הן לנטילה (בכלי) והן לטבילת הידים, (וצ"ע אם בכנרת עדיף ליטול בכלי או לטבול ידיו), ומי המלוחים כשרים רק לטבילת הידים אבל לא לנטילה. ולענין לטבול במי הים כשנתלש מן הים ואין בו מ' סאה, היכא שהמים אין כשרים לנטילה אף אין טובלים בהם, (עי' סי' ק"ס סעי' ז', ובמ"ב ס"ק ל"ד, ובביה"ל שם סעי' ט' ד"ה למי מקוה), ואם היא מחוברת אל הים ע"י שביל (רוחב 5 ס"מ ועליו רום מים כקליפת השום כיו"ד סי' ר"א סעי' נ"ד) דינה כים.

וכשמטביל ידיו נחלקו הראשונים אם מברך על נטילת ידיים או על טבילת ידיים, המחבר בסי' קנ"ט סעי' כ' שמברך על נטילת ידיים, והרמ"א פסק שמברך על טבילת ידיים, וכתב המ"ב (ס"ק צ"ז) דהאחרונים הסכימו כדעת המחבר לברך על נט"י. וכתב המג"א דכל זה כשהמים ראויים לשתייית כלב דכשרים לנטילה, אבל אם הם מלוחים שאין הכלב יכול לשתותם דפסולים לנטילה מברך על טבילת ידיים, והעתיקהו הח"א והמ"ב שם. ולפ"ז במי הים המלוחים מברך לכו"ע על טבילת ידיים. אולם החזו"א באו"ח סו"ס כ"ג חולק על המג"א וכתב דבכל גווני מברך על נטילת ידיים. ובכף החיים כתב שהעיקר כמג"א אבל מ"מ המנהג עכשיו לברך על נט"י אפילו במים שאין ראויין לשתיה.

וכשטובל ידיו במקוה או בים אין צריך לנגב ידיו תחילה, (עי' חזו"א סי' כד ס"ק כ"ג ובס"ק ל' ד"ה נטל מקצת). ולאחר הנטילה, לדעת המ"ב (סי' קנ"ח ס"ק מ"ו) לכו"ע לא בעי ניגוב, ולדעת החזו"א (או"ח סי' כ"ה סק"י) אף בזה י"א דבעי ניגוב. והיכא דסח אחר טבילת ידיו קודם הברכה, לדעת רוב הפוסקים שאין מצות ניגוב ידיים בטבילת ידיים, א"כ אין כאן גמר הנטילה אחר הדיבור והוי הפסק בין המצוה לברכה, וכשיטבול שנית לא יהני כיון טהורות כבר, וכשיטמא ידיו ויטבול שנית הוי גורם ברכה שאינה צריכה.

וכשיוצא מן הים ורוצה לאכול האם חייב ליטול ידיו לאכילה, המ"ב בסי' קנ"ט ס"ק ע"ה כתב דדעת רוב הראשונים שנט"י לחולין אין צריכה כונה ואין צריך שוב נטילה, וע"כ כתב שבדיעבד שאין לו מים אחרים אין צריך ליטול שנית, ובביה"ל כתב דאם יש לו מים צריך ליטול ידיו שנית אלא דלא יברך, ונראה דטוב שיטמא ידיו כדי שיתחייב ודאי בנטילה שניה

הלכות בין הזמנים

ויוכל לברך, עכ"ד. ולפ"ז ה"ה בניד"ד טוב שיחייב ידיו בנטילה. והנה בשו"ע בסי' ד' סעי' כ"א כתב שצריך ליזהר שלא לנגוע במקומות המכוסים באדם לפי שיש שם מלמולי זיעה, ויל"ע ברחץ בים וגופו נקי ואין עליו מלמולי זיעה, אי בעי נמי נטילה כשנגע במקומות המכוסים, ובספר כף החיים סי' ד' ס"ק פ"ה כתב שאין צריך נטילה, והגראי"ל שטיינמן זצ"ל אמר שכן צריך לפי דחכמים תיקנו דין נט"י בנגיעה במקומות המכוסים משום מלמולי זיעה וע"כ אף כשאין מלמולי זיעה לא פלוג רבנן. ולדעת הכף החיים לא יהני להתחייב בברכה אא"כ נגע במנעליו או במקום מטונף ממש.

ולענין הזכרת ברכה בגילוי ראש, מבואר בסי' צ"א סעי' ג' דאסור, וה"ה לומר דברי תורה בגילוי ראש אסור כדמבואר בסי' ב' מ"ב ס"ק י"ב, אבל להרהר בד"ת דשפיר דמי. נובעיקר הליכה בגילוי ראש, כתב המ"ב (בסי' ב' סקי"א ובביה"ל סי' צ"א סעי' ג') שבזמנינו איסור גמור מדינא להיות בגילוי ראש אפילו בביתו, ובשע"ת (סי' ב' סק"ג) כתב דבמרחץ מותר לילך בגילוי ראש ואפילו מדת חסידות ליכא כדמשמע ממסכת דרך ארץ פ"י, ומ"מ ראיתי מדקדקים מכסים ראשם במטפחת וכן נהגתי מעודי ע"ש במהרש"ל, והברכ"י הביאו וכתב כי הוא חומרא יתירה הרבה, ע"ש. ולענין הנחת ידו על ראשו, לענין ברכה עי' מ"ב סי' ב' ס"ק י"ב דלא מהני כיון שהוא גוף אחד, אך יד חבירו מועילה, ויש מקילים בשעת הדחק אף בידו ממש, ולענין הליכה ד' אמות ללא כיפה מועיל נתינת ידו. וכשלושב בבגד ים ובכובע ושאר הגוף מגולה, מבואר בשו"ע בסו"ס ע"ד דמותר בקריאת שמע ובברכות אבל לא בתפילה, לפי שבתפילה צריך לראות את עצמו כעומד לפני המלך ומדבר עמו שצריך לעמוד באימה. ובמ"ב שם ס"ק כ"ב כתב דגם לק"ש וברכות לכתחילה צריך שיכסה כל גופו ורק בשעת הדחק מותר לעשות כן. וע"ע במ"ב סי' צ"א ס"ק י"א. ולענין ברכת המזון עי' אורחות רבינו ח"א עמו' פ"ד.

[וכשנוגע במקומות המכוסים, לתפילה בעי נטילה. לתורה סגי בנקיון בעלמא, (וי"א דלכתחילה יטול ידיו במים), וכשרוחץ בים וגופו נקי ואין עליו מלמולי זיעה כלל, נראה דבזה לכו"ע לא בעי מידי. ואף כשאינו מנקה כלל מ"מ בהרהור מותר, (שו"ע סי' צ"ב סעי' ז' מ"ב סקכ"ט, והגהות רעק"א שם - והעתיקו הביה"ל שם)].

להשתמש במי הבריכה לצורך נטילת ידיים, יש שחששו דחשיב מים שנעשו בו מלאכה דפסולים לנטילה, ולטבילה בהם יש שחששו משום מים שאובין, ויש שהתירו (וסברי דלא חשיבי שאובין לענין נט"י).

במקומות אירוח שהכיוור לנט"י הוא בתוך השירותים, ואין כיוור אחר בחוץ, הכרעת הפוסקים שיסגור האסלה קודם הנטילה, ויטול ידיו ויצא לחוץ עם ידיים רטובות ויברך, ויסמוך על השיטות דבית הכסא שלנו אין להם דין ביה"כ, ועב"ז חזו"א סי' י"ז סק"ד.

תלמיד חכם יחמיר לא לנגב ידיו בבגדיו משום שקשה לשכחה ואפילו בבגדיו המונחים בארגו, (סי' קנ"ח מ"ב ס"ק מ"ה, וספר שמירת הגוף והנפש סי' נ"ז).

לא יאכל וישתה בעמידה וכ"ש בהליכה, (גיטין דף ע', רמב"ם הלכות דעות פ"ד ה"ג, א"ר סי' ק"ע סק"כ ובאה"ט שם סקט"ז).

הלכות בין הזמנים

בבתי מלון מצוי אוכל שם בשפע, ויש נוהגים לקיים שם בהידור מה שאמרו חטוף ואכול חטוף ושתה, ועי' מ"ב סי' קנ"ו סק"ד שהאוכל ושותה דרך זלילה וסביאה הרי הוא עובר בלא תאכלו על הדם, ומגונה ומכוער הדבר ביותר, ולרמב"ן נכלל זה במצות עשה דקדושים תהיו.

אכילת עוגות בתוך הסעודה אין מברכין דשמא נפטרו בברכת הפת, עי' ביה"ל סי' רסח ד"ה טעונים. אך בפת הבאה בכיסנין יש ג' שיטות, ובקבוקים וכן גליליות לכאו' לכו"ע חשיב כפת הבאה בכיסנין ומברכים עליו אפי' בתוך הסעודה.

צירוף לזימון, איתא בשו"ע סי' קצ"ג סעי' ב' ששלשה שקבעו לאכול יחדיו נתחייבו בזימון, וקביעות היינו שיושבים ואוכלים על שולחן אחד או במפה אחת אפי' שכל אחד אוכל מכברו. וע"כ במתי מלון כשכל אחד אוכל בשולחן נפרד ואין מכוונים כלל להצטרף לאכילה יחד, אין מצטרפין לזימון, אבל אם יושבים בשולחן אחת מצטרפים לזימון כי השלחן מצרפם.

הנוסעים ברכב ואוכלים תוך כדי נסיעה, אין מזמנים בעשרה בהזכרת שם אלא רק לזימון בשלושה, ולפיכך גם כשהם עשרה יזמנו בלא שם (מ"ב סי' קצ"ג ס"ק כ"ה). וכשהעגלה עומדת מצטרפים אף להזכרת שם (פמ"ג סי' קס"ז א"א ס"ק כ"ז), ודוקא כשהם יושבים מכוונסים ובכוונתם להצטרף, אבל כשהם מפורדים לעצמם בלא החלטה להצטרף וכל אחד אוכל מפתו אין מצטרפים לזימון. ולענין האוכלים בספינה, כתב המ"ב בסי' קס"ז ס"ק ס"ב שקביעות גמורה היא ומצטרפים, ולפ"ז יש שכתבו שברכבת שיש בה שולחנות ומקום מרווח לאכול הוי קביעות כספינה ומצטרפים, וכ"כ בערוך השולחן (סי' קס"ז סעי' כ"ו). ובמור וקציעה כתב שהכל תלוי בשקיטת נסיעתם, בין בים ובין ביבשה, שבעגלה המתנדנדת שקשה לכוון דעתם לשמיעה, וכן בספינה כשיש רוח סעורה אין מצטרפים לזימון, וכשאינן סערה שיושבים שקטים מצטרפים לזימון. ועפ"ז כתב הבית ברוך (על הח"א כלל מ"ח סעי' ז' אות כט) שהנוסעים ברכבת או במכונית מצטרפים לזימון, (נלקט ממ"ב דרשו).

אורח הסועד אצל בעל הבית או בשולחן אחרים, יאמר בברהמ"ז את ברכת האורח (סי' ר"א שעה"צ סקי"ד), ואם משלם דמי סעודתו כמו האוכל במסעדה או בבית מלון אין צריך לברך ברכה זו (מ"ב סק"ז). וי"א שאם בעל הבית אינו נמצא במקום הסעודה אין חיוב לברך ברכת האורח (נשמת אדם כלל מ"ו הלכה ג').

המתארח אצל בעל הבית יש לו לנהוג ככל אשר יאמר לו בעל הבית (שו"ע סי' ק"ע סעי' ו'), ודין זה נאמר גם כשמתארח אצלו רק לאכילה. אולם אדם המזמין את חבירו לסעודה במלון ומשלם עבורו, אינו מחויב לשמוע מה שמצווה לו כי אין הוא בגדר בעה"ב (פמ"ג סי' קע"ט א"א סק"ג).

בבתי מלון מצוי שנותנים סעודה ביום שישי יותר ממה שאדם רגיל לאכול בביתו, איתא בשו"ע (סי' רמ"ט סעי' ג') שאם אינו רגיל בה אסור לו לאכול סעודה כזו בערב שבת.

איכא דרכא אחרינא

יל"ע אי שרי לילך דרך מקום שנמצאות שם נשים שאינם לבושות בצניעות, ואיכא דרכא אחרינא, אך הוא יותר ארוך. עוד יל"ע בים כשבידו לנסוע לים אחר, אך בים זה ליכא דרכא אחרינא אי שרי לנסוע דרך ים זה.

איתא בב"ב דף נ"ז ע"ב, ועוצם עיניו מראות ברע (ישעיה לג-טו), א"ר חייא בר אבא זה שאין מסתכל (בשפת הנהר) בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, היכי דמי אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא [ואף על פי שעוצם עיניו שלא היה לו לקרב אלא להרחיק מן העבירה דקיימא לן חולין (דף מד:)] הרחק מן הכיעור, רשב"ם], אי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא, לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפ"ה מיבעי ליה למינס נפשיה [להטות עיניו לצד אחר, רשב"ם]. ומבואר שאי איכא דרכא אחרינא, אע"פ שעוצם עיניו רשע, ואסור לו להכניס עצמו לכך דסחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב. עוד משמע בסוגיא שאם הוא 'רואה' אף שאינו מתכוין להסתכל ולהנות אסור, ואף היכא שהוא אנוס על ההליכה (היכא דליכא דרכא אחרינא) מ"מ מבואר שצריך להטות עיניו לצד אחר שלא יראה. והקשה החפץ חיים (הלכות לשה"ר כלל ו' ס"ה) מהגמ' בפסחים דף כ"ה ע"ב דההולך למקום שיש שם ריח או נוי של עבודה זרה, אף שאפשר לו לילך בדרך אחרת, מותר לו לילך בדרך זו, אף שמריח או רואה מותר כיון שאינו מתכוין, [ואף דקי"ל דפס"ר ולא ניח"ל בכל התורה (חוץ משבת) אסור מדאורייתא, היינו דוקא כשיש מעשה שמכריח תוצאה או תכלית ולא ניחא ליה בתכלית של המעשה, אבל כאן ליכא מעשה, דמצד ההליכה לאו פסיק רישא הוא, שהרי יכול לאטום נחיריו, ומצד הנאת הריח לאו מעשה הוא]. ותי' הח"ח שם וז"ל: ועיינתי הרבה בהאי קושיא, ונ"ל דסברת הגמ' דבעריות מפני שנפשו של אדם מחמדתן צריך להחמיר יותר, דהגם שעתה חושב שלא ניחא ליה בהנאה זו, פן יתגבר עליו יצרו בעל כרחו ויבוא להרהר עי"ז, וכן מצינו בכמה ענינים שהחמירו יותר בעניני הסתכלות מכל האיסורים שבתורה אף דלא אפשר ולא מכויין, וכענין שאמרו בברכות דף ס"א אחורי ארי ולא אחורי אשה, פגע באשה בדרך רץ אחריה ומסלקה לצדדין, ומשמע מדברי האחרונים באבן העזר דאפילו לית ליה דרכא אחרינא למיזל ולא ניחא ליה בהסתכלות, אפ"ה אסרו חז"ל והכל מטעם שכתבתי כנ"ל, עכ"ל.

ומאחר שנתברר ששורש האיסור הוא שאם יכול להישמט מנסיון אסרו לו להכניס עצמו לכך, א"כ לכאו' ליכא נפקותא בין דרכא אחרינא או אופן אחרינא, ובכל אופן מחויב שלא יביא עצמו לידי נסיון. אולם עדיין יש לדון היכא שהדרך יותר ארוך, אי מחויב נמי להאריך הדרך בשביל זה וחשיב דאיכא דרכא אחרינא. וראיתי בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל שפסק דזה לא מיקרי איכא דרכא אחרינא ומותר, [אך עדיין יל"ע היכא שאינו טורח בהליכתו כ"א נוסע באוטובוס, שמשך זמן הנסיעה היא קצת יותר מהדרך השניה, אם גם זה מיקרי ליכא דרכא אחרינא].

והנה בהיתר דהיכא דליכא דרכא אחרינא מותר, הוי במקום שיש לו צורך לילך לשם לצורך גופו או פרנסתו וכדו', אבל היכא שהוא רק לצורך תענוגות כמו טיולים אפשר

הלכות בין הזמנים

דבכה"ג ליכא להאי היתירא, ועב"ז בשו"ת אגרות משה (אבהע"ז ח"א סי' נ"ו), ובספר ההסתכלות (בהלכות פ"ד ז'), ע"ש.

ושמעתי מאחד מחכמי המוסר (הגר"ד יפה זצ"ל) שאמר, שכל ההיתר לצאת למנוחה הוא כדי לחזק את הגוף לעבודת ה', שעיי"ז יהיה לו יותר כוחות לעבוד את בוראו, והיינו שזה אמצעי לעבודת ה' ולהתקרב לבוראו. ואם בדרך שהולך יש מכשולים בשמירת העינים, א"כ יוצא שבשעת מעשה עוד לפני שהוא מגיע לשם - הוא כבר מתרחק מעל ה', והיכן השכל והיכן החשבון...!!?

ובספר מחשבת מוסר (עמו' קל"ה) הביא דברי הגרא"מ שך זצ"ל בענין זה, ואצטט דבריו, שמעתי דבר משונה, נוסעים לרחיצה בים ויש אפשרות לנסוע לים בנתניה במקום לנסוע לתל אביב רק עם קצת יותר קושי, אולי זה יותר טירחא ונמשך יותר זמן, האם יש להתחשב בזה ולהמנע מחמת הקושי? אדרבה, אם הולכים לים לשם שמים ומפני שזה נצרך, מה המניעה מפני הקושי, מה שייך לומר שזה קל או קשה, הרי לפום צערא אגרא. וחז"ל אמרו שאם איכא דרכא אחרינא רשע הוא!

במעלת העומד בנסיון ושומר את עיניו, אצטט דברי רבינו אלעזר מגרמיזא מבעלי התוס' (בהלכות חסידות שבספרו - ספר הרוקח), וז"ל: על כן יעצום עיניו מראות ברע שלא יתאוה אליה, שאם עוצר רוחו יזכה כיוסף השליט על הארץ, ע"כ. ובספר מעלות המדות (במעלה ה"ט"ז) וז"ל: וכל מי שבא דבר עבירה לידו ופרש ממנה מאהבת הבורא לא מיראת אנשים, זוכה ועולה לגדולה, תדע שכן, שלא עלה יוסף הצדיק לגדולה, אלא מפני שפרש מן העבירה מאדונתו אשת פוטיפר, ע"כ.

נופש בחוץ לארץ

לנסוע לחוץ לארץ על מנת לטייל אסור, וברמב"ם (פ"ה דמלכים ה"ט) איתא דאף מה שהתירו לצאת בשביל ללמוד תורה ולישא אשה או להציל מן העכו"ם הוי רק כשיוצא ע"מ לחזור לארץ, ומבואר דלשאר דברים אף ע"מ לחזור אסור. ומקור הדברים הוא ממסכת גיטין דף ע"ו ע"ב כי הווי מיפטרי רבנן מהדדי בעכו הווי מפטרי משום שאסור לצאת מארץ לחו"ל, הרי אף לזמן מועט אסור לצאת לחו"ל. וע"ע במ"ב סי' תקל"א ס"ק י"ד דה"ה לצאת כדי להרויח או לראות פני חבירו חשיב כיוצא לדבר מצוה ומותר, ועב"ז ברמ"א בסי' רמ"ח סעי' ד', אבל לטיול בעלמא אסור. ולצורך שאר מצות עמש"כ בזה השדה חמד ח"ו, אך לצורך קברי צדיקים כתב שם דהוי דבר מצוה, (וכ"ה בשע"ת סו"ס תקס"ח בשם הברכ"י). וע"ע בשו"ע יו"ד סי' שע"ב סעי' א' דכהן אסור ליכנס לארץ העמים משום טומאה אלא אם כן צריך לילך שם כדי לישא אשה או ללמוד תורה, ומשמע דכל האיסור הוא רק גבי כהן משום טומאת ארץ העמים, אבל גבי ישראל שרי גם בלאו הכי, וראיתי שהובא בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל שהכונה שלישראל התירו משום כל צורך מצוה, אף ביוצא להרויח או לראות פני חבירו, אבל לכהן אסור א"כ הוא כדי לישא אשה או לילמוד תורה, אבל כשיוצא לטייל דאין בזה צורך מצוה כלל אף לישראל אסור. ובמש"כ שמותר לצאת לחו"ל להרויח

הלכות בין הזמנים

בפרנסה, ת"ח או אדם חשוב יש להמנע מכך (ריטב"א מו"ק דף י"ד ע"ב), וכן ממידת חסידות לא לצאת כלל מארץ ישראל (רמב"ם שם, והוכיח זאת ממחלון וכליון).

'אילת' חשיב חו"ל לכו"ע, ושמעתי מאמו"ר זצ"ל שבזמן החזון איש ארגון הנוער אגודתי (צא"ני) יזמו טיול לאילת, וציוה החזו"א לבטל את הטיול.

'רמת הגולן' אינה מגבולת ארץ כנען אך היא מגבולות עבר הירדן, ודנו הפוסקים בדין היציאה לשם, ובספר משנת יוסף (שו"ת ח"א סי' נ') כתב להוכיח שרי לצאת לשם, דאיתא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א ריש לקיש אזל לבצרה אתון לגבי א"ל חמי לן בר נש דריש (דרשן) וכו', חמי חד בבליא (עני אחד שהיה מבבל אבל היום הוא מא"י, בהגר"א) אמר ליה חמית לך חד אתר טב (ראיתי עבורך מקום טוב להיות דרשן וכו' בבצרה), אתא לגבי ר' יוחנן (לשאול אם מותר לו לצאת מא"י לבצרה) א"ל מן בבל לבבל (ולא מא"י לבבל, הגר"א) וכו' סבר ר"ל מימר את בצר במדבר [דסבר דהא דכתיב (דברים ד', מ"ג) את בצר במדבר שהיא מא"י היינו בצרה ולכך הותר לילך לשם מא"י, הגר"א] שאל לר' יוחנן וא"ל בצר לאו בצרה, ע"כ. ומבואר דלבצר שהיא בעבה"י האמצעית בארץ עמון ומואב שטהרה בסיחון [כדאיתא במכות דף ט' ע"ב שבצר מכוונת נגד חברון שביהודה] בנחלת בני ראובן היה מתיר ר' יוחנן לצאת מא"י, ולכך השיבו שבצר לאו היינו בצרה, דהגם שלבצר מותר לצאת אבל לבצרה שהיא בעבה"י הדרומית בארץ מואב שלא טהרה בסיחון [עי' רש"י פרשת וישלח, יובב בין זרח מבצרה, בצרה מערי מואב היא, וכ"כ הכפתור ופרח סוף פי"ג] אסור, ומבואר (בירושלמי לפי ביאור הגר"א) שמותר לצאת מארץ ישראל לעבר הירדן.

וראיתי בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהורה לענין מקומות המסופקים אם הם א"י, שלישראל מותר לטייל שם, ולכהן אסור משום טומאת ארץ העמים, (ואף דטומאת ארץ העמים הוי רק מדרבנן מ"מ בספיקא אזלי' לחומרא מאחר דהוי ספק שוטים שאינו נקרא ספק). וביאור דבריו ראיתי בספר אני ה' שוכן בתוכה, דשאני איסור היציאה לחו"ל דלא הוי איסור מדינא, שהרי אין דין על מי שגר בחו"ל שיבוא לדור בא"י, אלא היא מידת חסידות, לפי שא"י היא נחלת ה' ומקום שכינה, וכשיוצא יורד מדרגה בעבודת ה' ודומה כמי שאין לו א-לוה, וכבר כתב הרשב"א (משמרת הבית בית א' שער א' דף ז' ע"ב) בענין אחר, שיש חסידות שכל ישראל ראויין לאותו חסידות 'ומחוייבין בו', ע"כ, וזה גדר האיסור לצאת מא"י דהוי מידת חסידות שכולם חייבים בה, ומאחר שאינו איסור גמור לפיכך בספיקות אזלי' ביה לקולא, משא"כ האיסור לכהנים דהוי איסור גמור כדמבואר ברמב"ם פ"ג מאבל הי"ג לפיכך בספק ידיעה מחמירינן. ונראה דכל הנ"ל הוא כשיוצא לשעה מועטת, אבל לצאת ע"מ לשכון שם בדרך קבע נראה דאף לישראל אסור, לפי שבזה טעם האיסור לפי שמפקיע עצמו מן המצוות כמש"כ רשב"ם בב"ב דף צ"א ע"א, וזהו איסור מדינא ולא רק ממידת חסידות. ובספר אורחות רבינו (ח"ב עמו' שס"ח) הובא, שדעת הקהילות יעקב שאסור לצאת למקומות המסופקים, ואמר שמה"ט החזו"א אסר לצאת לאילת. ושמעתי בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שהורה, שה'חרמון' הוא ספק חו"ל, ולא כדאי ללכת לשם.

דיני תרומות ומעשרות המצויים

א. הפקר פטור מתרומות ומעשרות, ובפסחים דף ו' ע"ב תניא סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין במעשר בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר, ופרש"י לפי דהפקר פטור מן המעשר. וכ"פ הרמב"ם פ"א ממעשר הי"ב.

ולפ"ז כתבו הפוסקים דהוא הדין בעצי פרי הנטועים לנוי במקומות ציבוריים, שבעלי המקום נותנים רשות לכל אדם ליטול מן הפירות הגדלים שם, דינם כהפקר ופטורין מתרו"מ.

וכשהם נטועים במקומות פרטיים ואין בעה"ב מקפיד שיקחו מהפירות, כתב החת"ס (שו"ת אה"ע ח"א סי' פ"ה) שחייב בתרו"מ, לפי שלא אמרו בכל דבר שמה שאינו מקפיד הוא הפקר רק בסופי תאנים וכו', שמי שיש לו שדה מבורכת מלאה תאנים מבושלות ולקטום והניח אלו הרעים שאינם מבושלים אפילו יש שו"פ בכל אחד, כל זמן שלא שמענוהו מקפיד אורחא דמילתא דבעת לקיטה ובצירה אפקורי מפקרי, אבל בעלמא כל שהוא שו"פ לא בטיל ממילא. ודעת החזו"א (הובא בתורת זרעים פ"ג דדמאי מ"ב) דבעי דוקא אומדנא דמוכח כסופי תאנים דאז חשיב כמפקיר בפה בפני כל העולם, אבל כשליכא אומדנא דמוכח אף אם כונתו להפקיר מ"מ חשיב כהפקר בלב.

ויש שכתבו שבגינות ציבוריים ששיכת לעירייה או לרשויות המדינה, ליכא ביה בעלים ובכל גווני חשיב כשדה הפקר.

ב. שימוש בפירות טבל, משהגיעו הפירות לעונת המעשרות אסורים באכילת קבע, ואיסור זה קודם גמר מלאכה הוי רק מדרבנן (רש"י ברכות לה ע"ב ד"ה אין), ואף אחר גמר מלאכה אינו חייב עד שיקבעו באחד מן הדברים הקובעים למעשרות, וכל זמן שלא נקבעו מותרים באכילת עראי (ברכות דף ל"ה ע"ב, ב"מ דף פ"ז ע"ב, שו"ע יו"ד סי' של"א סעי' פ"ב-פ"ג). אולם בדבר זה יש חילוק בין פירות שדעתו למוכרם לבין פירות שדעתו להביאו לביתו, שאם דעתו למוכרם ועדיין לא נגמרה מלאכתם מותרים באכילת עראי וכן להאכילה לבהמה אפילו אכילת קבע, אבל אם נגמרה מלאכתם אסור באכילת עראי. אבל אם דעתו להביאו לביתו אף שנגמרה מלאכתם מותר לאכול מהם אכילת עראי עד שיכניסם לבית או עד שיקבעו למעשר באחד מהששה דברים הקובעים למעשר (רמב"ם פ"ג ממעשר הלכה א-ב), ואלו הן החצר (הכנסת הפירות לחצר, ועי' רמב"ם פ"ד ממעשר ה"ח שהצריך בו ג' תנאים) המקח (מכירה, וזכה בפירות באחד הקניינים המועילים) האש (בישול) התרומה (הפרשת תרומה) המלח (מליחת הפירות) והשבת (פירות שייחדן לאכילה בשבת ועברה עליהן שבת), וכולם אין קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו (כדמסיק רבין א"ר יוחנן בביצה דף ל"ה ע"א, וכ"פ הרמב"ם פ"ג ממעשר ה"ג), וכן אין נחשב לגמר מלאכה אא"כ ליקט לפחות שתי פירות או פרי חשוב ויתבאר דינו בסמוך. ומאחר שאף חצר אינו קובעת למעשר אא"כ נגמרה מלאכתם, לפיכך בעל הבית שליטתו כמה פירות והכניסם לביתו או

הלכות בין הזמנים

לחצירו וכונתו ללקט את כל פירותיו לא נגמרה מלאכתם עד שיגמור ללקט, אבל אם כונתו ללקט רק מקצת כשגמר ללקט והכניסם לסל הוי גמר מלאכה. וכשדעתו למוכרם במקום אחר ואין בדעתו למוכרן עד שיגיעו הפירות לאותו מקום, אף שנגמרה מלאכתן בשדה לא נקבעו הפירות למעשר בגמר מלאכתם עד שיבואו לאותו מקום, (מתני' מעשרות פ"ב מ"ג, לפירוש הר"ש והריב"מ"ץ). פירות שדעתו לאוכלם בפרדס או במטע שאינו מקום הקובע למעשרות, אף שאין דעתו למוכרם אסור באכילת עראי מיד אחר שנגמרה מלאכתן (כגון שממלא את הכלי או שלקט כל צרכו) מאחר שאין דעתו להכניסם לבית אלא לאוכלם בפרדס הוי כמוליך לשוק שאסור באכילת עראי מיד אחר שנגמרה מלאכתן, (חזו"א דמאי סי' ז' סקכ"ד, מעשרות סי' ה' סק"ז).

גדר אכילת עראי וקבע, אינה נקבעת לפי כמות האכילה אלא לפי קביעותה, ולכן כל שאינו מתיישב לסעודה אלא נוטל ואוכל חשיב בגדר אכילת עראי, ולפיכך האוכל אחת אחת אפילו אכל הרבה בדרך זו הוא בכלל אכילת עראי, ואם יחד (אפילו במחשבה) פירות אלו לסעודתו חשיב קבע ואינו אוכל מהם אפילו אחת (חזו"א מעשרות סי' ד' סק"י), וכן האוכל אפילו פרי אחד בתוך סעודת קבע נחשב לאכילת קבע ואסור לאכול עד שיעשר (שיטמ"ק ב"מ דף פ"ט ע"ב בשם הרשב"א), אבל לבהמה בכל גווני כל שלא נגמרה מלאכתם מותר להאכילה כדרכה משום שכל אכילה אצל בהמה נחשבת לאכילת עראי.

ובמתני' (פ"ג משנה ח' ט') איתא דכל שדרכו לאכול באכילה אחת מותר, ולכן בתאנה תולש אחת ואוכל אחת ואוכל ואינו צריך לעשר, [אבל אם תלש וצירף שתיים חייב], ברמון פורט ממנו גרגר גרגר ואוכל, באבטיח חותך (מהפרי עצמו במחובר) חתיכות דקות ואוכל. נויל"ע בפרי שנאכל בפעם אחת, אך כדי לאכלו עושה כמה נגיסות כמו תפוחים בזמנינו, אי שרי אחת אחת כתאנים או דדמי לאבטיחים ואסור]. ובב"מ דף פ"ט ע"ב סמכינן אקרא כי קבצם כעמיר גרנה, ופרש"י אין גורן בלא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משנים, מבואר הטעם דשנים חשיב כגורן קטן ומשו"ה חשיב כגמר מלאכה ומתחייב מדרבנן. ורעק"א שם ציין לתוס' שם (פ"ח ע"א) שכתב, דהכא מיירי דאין בעל הבית רוצה ללקוט יותר ומשום הכי בשנים חייב לעשר דהוי כנגמר מלאכתו, אבל אם רוצה ללקוט יותר אינו חייב, ומ"מ בשכר פועל ללקוט הרבה כיון שאינו אוכל מדינא תו דינו כלוקח, דלוקח דעתו אתאנה והוי כנגמר מלאכתו.

ובמתני' פ"ג מ"ג איתא דמקח חשיב קבע רק בשתיים, ושם מ"ח איתא נמי דחצר קובעת רק בשתיים. לפיכך לוקח תולש אחד ואוכל אחד ואינו צריך לעשר. ובמתני' (פ"ב מ"ו) איתא, הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ הֵילֶךְ אֶסֶר זֶה בְּעֶשֶׂר תְּאֲנִים שְׂאֵבֵר (שְׂאֵבֵר וְאֶבְחָר) לִי בּוֹרֵר וְאוֹכֵל (תוֹלֵשׁ אֶחָת וְאוֹכֵל, אֲבָל אִם תִּלְשׁ וְצִרְף שְׁתֵּי חֵיב). הנה יש בגולן מקומות שבעבור תשלום 10 נח נכנס לסיור במטע של דובדבנים, ובעד התשלום הם מרשים לקטוף כ-10 דובדבנים ממה שהוא בוחר. ולכאור' למשנה זה, אם לוקח ואוכל אחת אחת זה מותר, אבל לקטוף שתיים ולאכול זה אסור. ויש מקומות שמשלמים דמי כניסה לגנים או למטעים, והתשלום כולל אפשרות לקטוף כאות נפשם, אבל אוסרים עליהם לקטוף כדי לקחת א"כ הם משלמים. ונראה דבזה מותרים לאכול גם בלי תרו"מ, כיון שלא נעשתה קביעות

הלכות בין הזמנים

למעשרות (שלא ראה פני הבית) ואין כאן מקח הקובע, שהרי התשלום היא על הכניסה וכולל בתוכו גם קטיף ואכילה במקום, ולא לקחת הפירות לעצמו, וא"כ לא נתחייב בתרו"מ. אולם מה שמוציא עמו ומשלם חייב הוא להפריש בברכה כדין.

והנה החזו"א (סי' ז' סק"כ) נתן עיצה נפלאה להתיר בלוקח כמה פירות ולא להתחייב במעשר, שהלוקח יתכוין שלא לזכות בפירות עד שמגיע לפיו, ואח"כ כשאוכל גרגיר גרגיר זוכה בהם, ואז אין זה מתחייב דהוי אחת אחת. אולם גם לעיצה זו אסור לו להכניס לפיו ב' פירות בב"א.

[ויש שדנו שהפירות יתחייבו גם באופן שאין משלמים על הפירות מדין 'חצר', דקי"ל (רמב"ם פ"ד ממעשר ה"ח) דחצר הוא מקום שהכלים נשמרים בתוכה או שלא מתביישים לאכול בה או שאם נכנס בה אדם יאמרו לו מה אתה מחפש, וא"כ שדות רבים וחממות שמוגדרים בתנאים אלו דינם כחצר, וכל שלוקט שני פירות ע"מ לאכול אותם חייב לעשר בברכה. (ובחצר שקובעת למעשר אין תנאי שהחצר תהיה צמודה לבית, וכדחזינן שהרמב"ם והמחבר לא הזכירו תנאי זה בחצר, וכן מדויק ברמב"ם פ"ג ממעשר ה"י, וע"ש בדרך אמונה). אלא דמבואר ברמב"ם (מעשר פ"ד הי"ג, ופ"ה ה"ח) דחצר קובעת רק לבעלים ולא לאורח, לכן אם האורחים קוטפים ישר מהעץ אין הם מתחייבים במעשר, אך אם אין הבעלים מסכים שהם יקטפו מחשש שהם יקלקלו לעצים, ולכן הוא הולך בעצמו לקטוף בשביל האורחים, אם קוטף יותר מפרי אחד הרי הם מתחייבים במעשר, מאחר דהבעה"ב לא חשיב כפועל של האורחים (ובעצם נחשב שהם אלו שקטפו ובכלל לא נוצר חיוב במעשר), מאחר שאין דבר המחייב את בעה"ב לתת למבקרים גם אחרי שקטף, וא"כ הקטיפה נחשבת 'שלו' אלא שאחר כך נותן הבעה"ב לאורחים משלו].

וכתב החזו"א (דמאי סי' ז' ס"ק כ"ד) דהאי דינא דתנן במתני' לענין תאנה העומדת בחצר דתולש אחת אחת, כן הדין נמי בבעה"ב המכניס פירות מהשדה לבית הקובע למעשר, שאחת אחת מותר ואם צירף חייב. ובדרך אמונה (פ"ד ממעשר הט"ו) האריך בזה, והביא בזה פלוגתא בראשונים, דדעת הראב"ד (הובא בשיטמ"ק ב"מ דף פ"ח ע"ב) דדין זה נאמר רק בתאנה העומדת בחצר שאין כאן הכנסה לחצר, אבל המכניס פירות לבית אחר גמ"מ (כגון בפירות שנאכלים מיד אחר הקטיף ואין בהם שום מלאכה) אפילו הכניס פרי אחד חייב במעשר, אולם התוס' בנדה (דף נ"א ע"א ד"ה אלא) מבואר כדעת החזו"א. ושורש הנידון תלוי בהיתרא דאחת אחת, החזו"א (מעשרות סי' ו' סק"ד) ביאר דמיירי לפני גמר מלאכה ולכן אין החצר קובע אבל שתים שתים הוי גמר מלאכה, ולפיכך גם אם מכניסה מגינה לחצר לפני גמ"מ אחת אחת מותר ושנים אסור, והוסיף הדרך אמונה דאף דכתבו הראשונים דמשנתינו מיירי באין דעתו ללקוט יותר ואז שנים חייב, ולכאן באין דעתו ללקט יותר קי"ל דהוא גמר מלאכה וא"כ מוכח דגם אם נגמר מלאכתו קודם מותר א' א', וכתב דצ"ל דבאחת לא מהני מה שאין דעתו ללקט יותר ולא הוי גמ"מ. אולם במרכבת המשנה (פ"א ממעשר ה"י) ביאר משום דהתאנה עומדת בחצר ואחד אחד לא מיקרי כניסה לחצר כי תולש מהאילן ואוכל והוי כעלה לראשה דמותר ורק כשמצטרף שנים הוי כניסה בחצר, ולדבריו מיירי בנגמרה מלאכתו אלא דחסר כאן כניסה לחצר, ולפי"ז דין זה דוקא באילן

הלכות בין הזמנים

העומד בחצר אבל בהכניס פירות הגינה לחצר גם א' א' אסור, וכתב הדרך אמונה דלדבריו צריך לומר שהטעם שגם במקח א' א' מותר היינו לפי דמקח במחובר אינו מחייב וכשלוקח א' א' מהאילן הוי כלוקח במחובר שאינו קובע ורק כשמצרף שנים הוי מקח בתלוש ומחייב. והנה תויו"ט (במשנה ח') כתב שדבר שנגמרה מלאכתן גם אחת אחת אסור לאכול במקח, ורק בדבר שלא נגמרה מלאכתן יש חילוק בין אחד לשנים. אולם שאר האחרונים חלקו על זה, שאם לא נגמרה מלאכתן מותר אפי' שנים, ורק בדבר שנגמרה מלאכתן יש חילוק בין אחת לשנים. ועמ"ש"כ שם במשנה ראשונה. וברש"ש שם כתב עוד בשלוקח שלוקח כדי לאכול זה עצמו גמר מלאכה, על אף שזה היה מיועד לעשות ממנו קציעות, וכ"ה בר"ש בבסמוך פ"ג מ"א, אולם בתויו"ט מבואר לא כן, והנפק"מ אם בכה"ג מותר לאכול שנים, דהא קי"ל שאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתן. וד"ז תליה במה שאמרו (פ"ב מ"ח) זה לקצוות וזה לקצות דלא חשיב גמ"ל, דלפרש"י בספ"ד דביצה שגם הלוקח כוונתו לקצות, א"ש כפירוש הר"ש והרש"ש, אבל לפי הרמב"ם בפיהמ"ש שלוקח זאת כדי לאכול, יוכרח דזה לא חשיב גמ"מ.

ג. לקנות פירות וירקות מהשוק, לענין מעשרות, הנה בזמנינו איכשר דרא והמצב ברוב המקומות בארצינו הקדושה, שרוב רשתות השיווק עומדים תחת כשרות מהודרת, והנידון אם יכול לסמוך על רוב ולומר דכל דפריש מרובא פריש. ומ"מ דעת רבותינו שבכה"ג חייב להפריש לעצמו ובלא ברכה, ומב' טעמים, יש שהחמירו משום דבר שיש לו מתירין, ויש שאסרו מצד גזירת דמאי שלא סמכו הרוב. אולם בפירות איכא עוד חששא מצד ערלה, ועי' מה שנכתוב בזה בסמוך.

אולם בשנת השמיטה חמיר טפי, אף שאז הם פטורין ממעשר, לפי שאז הירקות שגדלו אצל ישראל ותחילת גידולן היה בשביעית אסורין משום ספיחין, ולצערנו רוב הירקות שבא"י הם מהיתר מכירה שיש עליהם איסור ספיחין. ולפיכך מי שמתארח אצל מי שאינו מדקדק במצות אסור לו לאכול שום ירק מהוגש לפניו בלא שיודע את מקורו, ואסור לו לאכול רק ממקומות שיש עליהם כשרות כדין. וגם הסירים שהתבשלו בהם ירקות אלו הם ככלים שנתבשלו בהם מאכלות אסורים, ולכן אם הביאו לו סיר שלא בישלו בו רק ירקות, אם הירקות גדלו בשנת השמיטה אסור להשתמש בסירים אלו. ורק אם ברור לו שירקות אלו גדלו אצל גוי או שהוא מחו"ל מותר לו להשתמש בהם, ומספק אסור לו לקבל או לקנות ממנו. ואיסור ספיחין הוה גם בירקות עלים ובתבואה וקטניות כגון שעועית אפונה גרעיני חמניות וכדו' ושאר גידולים חד שנתיים(שיש לזרעם מידי שנה) שצמחו בשנה השביעית.

דיני ערלה

א. הנוטע ברה"ר חייב בערלה (ערלה פ"א מ"ב). וכשנוטע לצורך רבים יש דעות, הב"י (סי' רצ"ד) נקט בפשיטות שחייב, וכן פסק החזו"א (דיני ערלה אות ל"ג), אולם הביא החזו"א (סי' א' ס"ק י"ט ד"ה נראה) שדעת הרמב"ם שפטור, וכ"כ הגר"א בדעת המחבר, אך הוא עצמו דחה את דבריו. וכתב החזו"א שגם השיטות הפוטרות היינו דוקא כשבני רה"ר אינם רוצים את הנטיעה והיא עומדת ליעקר, אבל אם בני רה"ר מעונינים לקיימה לצורכם חייב.

הלכות בין הזמנים

וכן אילן העולה מאליו חייב בערלה (משנה שם). וכתב הב"י (שם ד"ה הנוטע ברה"ר) שמדברי הרא"ש והטור נראה שאין חילוק בין רה"י לרה"ר, וכ"פ החזו"א (בדיני ערלה אות ל"ד בדעה הראשונה), אך הרמב"ם (מע"ש פ"י ה"ה) חילק בזה, וכן נראה בהגר"א (ס"ק ס"ה) שלמד כן בדעת המחבר. וכתב החזו"א (שם) שגם דעה הפוטרת היינו דוקא כשהרבים אינם רוצים בנטיעה זו והיא עומדת לעיקר.

ב. עצי מאכל הניטעים לנוי וניכר שלא ניטעו למאכל כגון עצי זית (מה שמצוי היום בכפרות) ותמר שניטעו בשדרות ובגנים הציבוריים, אינם חייבים בערלה, דהוי כנוטע לסייג ולקורות דתנן בריש ערלה דפטור, (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הובא במשפטי ארץ פ"ז הערה 8), ואם כונתו גם ליהנות מנוי הפירות (כמו שמצוי בעצי דקל) צ"ע לדינא אם יש בו חשש ערלה, מאחר שהפירות חשובים לו, אך אין צריך את הפירות למאכל ואין לו שימוש בפירות בתלוש כי אם במחובר.

ג. עצי מאכל שניטעו כדי לשמש גדר ולא לצורך הפירות אינם חייבים בערלה (ערלה פ"א מ"א), ודוקא כשהדבר ניכר שניטעו לשמש גדר כגון שניטעו בגבול החצר ומקומם מוכיח כן (חזו"א דיני ערלה אות י"ג). ואם ניטעו גם לגדר וגם לאכול הפירות חייבים בערלה (חזו"א שם אות י"א).

אילן העולה מאליו באדמת טרשים, שאינה ראויה לעיבוד פטור מערלה (רמב"ם שם ה"ו, ושו"ע שם סעי' כ"ז), ואם הטרשים סמוכים לעיר חייב בערלה (חזו"א דיני ערלה אות ל"ד ל"ו, וסי' א' ס"ק יט). הנוטע במקום רחוק מן הישוב, והפירות אינם חשובים דים כדי לטפל בהם ולהביאם לעיר פטור מערלה (רמב"ם ושו"ע שם).

בזמנינו מצוי עץ סברס, [שדינו כאילן וחייב בערלה ומברכין עליו בורא פרי העץ כמש"כ הברכי יוסף או"ח סי' ר"ב], שבטבעו הוא מתרחב ויוצאים כל הזמן ענפים חדשים מן החלק הטמון בקרקע (דהיינו שמתרחב בהאדמה עם גידולים חדשים), והרי הם ערלה. אז אם הוא ניטע לעשית גדר (וניכר הדבר כגון שהוא עומד בין הרחוב לחצר), הרי הם מותרים ואין בהם ערלה. ואם זה גדל מעצמו בהרים, כיון שהוא אדמת טרשים אז אם הוא רחוק מהישוב הרי זה מותר.

ד. ערלה אסור בהנאה מה"ת (פסחים כב ע"ב), ואסור ליהנות שלא כדרך הנאתם, ונחלקו הראשונים אם הוא מה"ת, [נדעת התוס' בב"ק (דף ק"א ע"א ד"ה ולא יצבע) ובשבועות (דף כ"ב ע"ב ד"ה אהתירא), ריטב"א (קידושין דף נ"ו ע"ב ד"ה מתני') והר"ן (בפסחים שם) שהוא מד"ס, וכנגדם דעת התוס' בקידושין (דף נ"ו ע"ב ד"ה המקדש בערלה) ובע"ז (דף ס"ב ע"א ד"ה בדמיהן) שהוא מה"ת].

בכלל איסור הנאה הוא שאסור ליהנות מריחם (שו"ע יו"ד סי' ק"ח סעי' ז'). וכל זה כשעומדים הפירות גם לריח, אבל אם עיקרם לאכילה נחלקו הראשונים אם מותרים להריח (ויש בזה ב' תירצים בתוס' בע"ז דף י"ב ע"ב ד"ה אלא בוורד), והב"י (שם) הביא משו"ת רשב"א והאורחות חיים להיתר, וכ"פ הפר"ח (שם) והחכ"א (כלל ס"ב סעי' י'), ומאידך הפמ"ג (או"ח סי' רי"ז) הביא שבש"ך ביו"ד משמע דאסור, וכ"פ הגר"א ביו"ד שם

הלכות בין הזמנים

ס"ק ל"ז. ובכל גווני דאיסורא אם עובר שם ואינו מתכוין להריח, אם אינו יכול ללכת בדרך אחרת מותר (רמ"א יו"ד סי' קמ"ב סעי' ט"ו), ואם אפשר ללכת בדרך אחרת אם אינו יכול לאטום חוטמו אסור, ואם יכול לאטום חוטמו נחלקו הפוסקים אם מותר גם כשאינו אוטם לחוטמו, דעת הש"ך (שם ס"ק לד) דמותר, וכ"כ החפץ חיים בהלכות לשון הרע (כלל ו' אות י"ד בהגהה), אולם החב"א (כלל פ"ד סעי' ט"ז) החמיר בזה שצריך לשמור עצמו שלא יהנה מאחר דהוי פסיק רישא.

ולדעת האוסרים להריח גם בפירות שעיקרם לאכילה, אסורים גם להתכוין ליהנות מיופיים של פירות ערלה. ולדעת המתירים אסור רק בפירות שעיקרם גם לנוי, ועב"ז בשו"ע יו"ד סי' קמ"ב סעי' ט"ו.

ה. לקנות פירות מהשוק לענין ערלה, [הנה בזמנינו במדינת ישראל כל כשרות רבנות הראשית על פירות כוללת בדיקת אגרונום. יש בדצי"ם שסומכים על כל אגרונומים של הרה"ר, ויש על חלק מהם, ויש שיש להם את שלהם. הרה"ר מתירה גם דו שנתי, כל הבדצי"ם לא מאשרים, יש כאלו שבוודאות דו שנתי לא לוקחים אבל בתערובת כן לוקחים, ונידונינו היכא שקונה בשוק ללא תעודת כשרות כלל]. הנה אין בנמצא כלל רוב ערלה [מלבד פפאיה, לדעת החזו"א (ערלה סי' י"ב סק"ג ודיני ערלה אות ל"ח) שאף פרי שנותן פירות תוך שנה מזריעת זרעו חשיב עץ וחייב בערלה], והנידון היכן יש לסמוך על דינא דכל דפריש מרובא פריש, ובכמה אחוזי ערלה יצטרכו לחוש בא"י לחשש ערלה. הנה בראשית נתחיל מעיקר דינא, קי"ל ספק ערלה בא"י אסור ובחו"ל מותר (מסכת ערלה פ"ג מ"ט), וה"ט לפי דקדושה שניה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא לפיכך ד"ז נאסר בא"י מה"ת, (ועב"ז ביו"ד סי' רצ"ד סעיף ט'). פירות ערלה שנתערבו באחרים בטלים במאתים (מסכת ערלה פ"א מ"ו), וכן הדין בעץ ערלה שנאבד בין עצי היתר, שאם יש מאתים עצי היתר כנגדו מותר (רמב"ם פט"ז ממאכ"א הכ"ה). ומ"מ אף שספקא אסור מ"מ הולכים בו אחר הרוב להקל ככל איסורי תורה, אך כל זה כאשר הספק מתחיל לאחר שפרש ממקום קביעותו, אבל כאשר מתחיל הספק במקום שקבוע האיסור נחשב הדבר למחצה על מחצה ואסור ולא מועיל בזה רוב היתר.

וכעת נבאר מתי חשיב שהספק מתחיל במקום הקביעות ומתי לאחר שפירש ממקום הקביעות: אם הישראל ליקט פירות ממטע מסוים, ויש במטע הזה גם עצי ערלה שהם ידועים ומוכרים, אלא שהמלקט איננו זוכר מאיזה עצים הוא ליקט, או שזוכר מהיכן ליקט רק שהוא איננו יודע אם עץ זה הוא ערלה אם לאו, הפירות אסורים אף שרוב העצים אינם ערלה, וזאת מחמת שהספק התעורר במטע שהוא מקום הקביעות, וכל קבוע כמחצה על מחצה. יתירה מזו אסור לישראל ללקוט מכרמו של ישראל חשוד אף באיכא מאתים כיון דישראל מכיר את הערלה (ואז אינו בטל וכיון שלוקח מהמטע הוי קבוע) אף שאין האיסור ניכר לשום אדם בעיר אלא לבעלים והבעלים מעלים הדבר וגם אין לו נאמנות, (חזו"א סי' י"ב סק"ו ד"ה ואף). ויעוי' בסמוך מה שנכתוב בענין לקיטה בשביעית. וכן אם הגוי ליקט אך הישראל ראה את לקיטת הגוי, נאסרים כל הפירות, מאחר שהספק נולד במקום הקביעות בשעה שראה. אך אם הגוי לקחו שלא בפנינו ואח"כ נמצא ביד העכו"ם, אינו

הלכות בין הזמנים

נחשב קבוע אלא 'פריש' והולכים אחר הרוב, דכל דפריש מרובא פריש, ואפילו כשהגוי עצמו אינו יודע ממה לקח, מאחר שהספק החל בנו לאחר שפירש מהקבוע, (שו"ע יו"ד סי' ק"י סעי' ג'). ודנו הפוסקים באופן שידוע לנו מאיזה מטע לקח הגוי, כגון שיש תעודת משלוח מבעלי המטע, אך אין אנו יודעים אם אותו מטע מותר או אסור, אי חשיב שהספק מתחיל מעת שתלשו הפירות או רק כאשר אנו מקבלים את הפירות. והנה אם הישראל ליקט פירות במטע שיש בו עצי ערלה ולא ראינוהו, למלקט אסורים הפירות מדין 'קבוע', אלא שהוא הוציאם ממקום הקביעות לחוץ והניחם שם, נחלקו הפוסקים האם אחרים הלוקחים משם דינם כלוקחים מן הקבוע, וכדין המלקט שגם לו נאסר כבר בשטח הספק והפירות אסורים באכילה, או כיון שלאחרים הספק מתעורר רק בחוץ ולא במקום הקביעות, הרי שיש לזה דין 'פריש', והולכים אחר הרוב והפירות מותרים. ומ"מ אם החקלאי הישראל מכר זאת לסיטונאי והוא מכר זאת לחניות חמיר טפי, ובזה רבו הדעות שאם כולם ישראל חשיב שהספק כבר התחילה מהראשון, ושוב דינו כקבוע, (ועב"ז חזו"א יו"ד סי' ל"ז ס"ק י"ג). ישראל חשוד שליקט פירות במטע, ויודע שיש שם עצי ערלה והיכן מקומם ואצלו לא התעורר ספק כלל, והוציא את הפירות שליקט אל מחוץ למקום הקביעות והספק מתעורר רק ללוקח שבא לקנות מחוץ למקום הקביעות, יש לפירות דין 'פירש' והולכים אחר הרוב והפירות מותרים, (חזו"א יו"ד סי' ל"ז ס"ק י"ג ד"ה תשע), אמנם אם אחר שאינו יודע מה ערלה ומה היתר רואה כאשר הבעלים קוטף, נחשב פירש בפניו ממקום הקביעות ואסור, (חזו"א שם ס"ק י"ד ד"ה היו). וכן פירות שנמצאו ברחוב, הרי הם מותרים אף בארץ ישראל, שהרי יש רוב פירות היתר ואנו תולים לומר שמאילן המותר הגיע מדין 'כל דפריש מרובא פריש', מאחר שהספק לא נולד במקום הקביעות.

והנידון המצוי בזמנינו הוא לענין 'ספק קבוע', ויש בזה כמה נידונים בראשונים ואחרונים, א' היכא שידוע שיש חנות אחת בין החניות מוכרת בשר טריפה ולא ידוע איזה חנות, אי חשיב קבוע או לא. ולשיטות שצריך שהאיסור יהיה ידוע כתב הפמ"ג (יו"ד סי' ק"י ש"ד אות י"ד חקירה ג' החלק ה' ד"ה והנה) בשם הפר"ח דסגי אפילו אם ידוע האיסור רק לאחד בעולם. ונסתפק החזו"א (ערלה סי' י"ב סק"ו) באופן שהאיסור ידוע רק לחשוד אי נחשב כידוע ומימלא נחשב כקבוע או דאין זה ידיעה כיון שהחשוד אינו נאמן על איסור והיתר. ב' באופן שקוטף פירות מהמטע ויש ספק אי כלל יש שם עצי ערלה, דהיינו שלא הוחזק שיש במטע עצי ערלה אבל קיים חשש כזה, וכן אף אם יש רק מיעוט עצי ערלה, אלא שאין הם ודאי איסור אלא ספק איסור [והוחזק האיסור פירושו שבתוך מטע זה במקום הקביעות יש ודאי איסור]. בדין זה נחלקו הפוסקים ונאמרו בו כמה חילוקים, והעיקר להלכה שכל שלא הוחזק האיסור אין למטע זה דין קבוע, אולם אם יש רגלים לדבר שיש כאן איסור נחשב לקבוע ואסור (כ"כ בפתח הדביר ח"א סי' ל"ב אות י"ג). ויש שכתבו לאסור לקנות פירות שמקורם איננו ידוע, כל שיש בכל חלקי ארץ ישראל שיעור של 0.5% המניב פירות ערלה.

אולם מעיקר הדין, כל שרוכש בשוק, מותר לו לצרוך תוצרת חקלאית של פירות ואין צריך לחוש שהם אסורים מחשש איסור ערלה, כל שאין בו רוב ערלה ואין ידוע לנו שכלל

הלכות בין הזמנים

יש שם עצי ערלה. ומ"מ יש להחמיר לא לקנות ללא הכשר מחשש שמא פירות אלו נאסרו כשנלקחו במקום קביעותם. ובלא"ה כתב בדרך אמונה (הלכות מעשר שני פ"ט צי"ה אות מ"ח) שאפילו במקרים שאין לאסור משום לקח מן הקבוע, אם יש מאותו מין עשרה אחוז ערלה בשוק, הרי זה נחשב מיעוט מצוי לדעת המשכנות יעקב ולכאורה יש להחמיר, עכ"ד. ויש שחששו לשיעור של 5% שאז חששו לספק קבוע המבואר לעיל. ויש שלא הסתמכו כלל על שיעורים, וכל שיש חשש לערלה מעל 0.5% בפירות אלו ברחבי ארץ ישראל, לא אישרו ללא בדיקת השטח, וטעמם דמאחר שללוקח מקור הפרי אינו ידוע, לפיכך יש לחוש אפילו לעץ אחד בכל א"י, והכל הוא בכלל התערובת, נמתחת לשיעור זה אין לחוש שהרי הוא בטל במאתיים].

ועל כן בפירות שלא מצוי בהם אפילו מיעוט המצוי יש להקל, אך במה שיש מיעוט המצוי יש להקפיד בזה יותר. וע"פ נתונים שפרסמו אשתקד (ק"ץ תשפ"א) בית המדרש להלכה בהתיישבות ע"י ד"ר ר' משה זקס שליט"א, לחוששים למיעוט המצוי מעל 10% כמעט ולא קיים חשש ערלה כי אם באוכמניות (30%), וכן בפסיפלורה (לשיטת החזו"א שהחמיר בנותן פרי בתוך שנתו - 40%), פפאיה (80%), נקטרינה מזן ארטיק אם, אר סי 338, (ציפה לבנה, אדום - 15%). קרמבולה (13%). אגס מזן טי פי (עדן ירוק זהוב ורוד בין אירופי לאסיאתי - 11.71%). פיטאיה (10.40%). ומאידך בכל פירות הקיץ אין מיעט המצוי בשיעור 10%. ולחוששים לשיעור של 5% מחמת ספק קבוע, אין לו לחשש לרוב ככל הפירות להוציא את האמור, ובנוסף, נקטרינה מעוד 3 זנים, 'אדומה' (הכל אדום) - 8.57%, 222, 60 (ציפה לבנה, אדום) - 7.28%, 320 (ציפה לבנה, צבע אדום כהה) - 8.30%. [שאר כל הזנים האחרים כ-40 במספר ללא חשש, והם עומדים בממוצע על 1.92%]. אפרסק מהזנים: 483 (אדום כהה, ציפה צהובה) 6.73%, ווייט לידי (ציפה לבנה, אדום) 7.53%, 1880 (ציפה לבנה, חריץ בולט, חמצמץ) 7.65%. (ובשאר מיני האפרסק הם בממוצע 1.31). וכל שאר פירות הקיץ הם בשיעורים נמוכים מאלו. ניצוין שיש הרבה מינים שאין מצוי בהם ערלה בשיעור של 5%, מ"מ יש בהם ערלה למעלה משיעור של חצי אחוז (0.5%), והם הדורים (אשכולית ופומלה, וחלק מזני התפוז), נקטרינה, אפרסק, אבוקדו, לימון, משמש, ענבים ללא חרצנים, שקד, תפוח עץ מזן יונתן (קטן, אדום קשה) וזן פינק לידי (ורוד - צהוב) בלבד, גואיבה, אנונה].

חשוב לציין כי לדייק בנתונים של אחוזי הערלה קשה, שהרי הגם שיש נטיעות חדשות, רוב החקלאים מורידים את פירות הערלה, הן שומרי כשרות מצד עצמם והן האחרים, לפי שהם משווקים למקומות כשרים שזה רוב ככל השווקים הסיטונאים ורשתות השיווק, ושם מחייבים אותם להסיר את פירות הערלה קודם השיווק. ועל כן אם מוצא פירות הרי החשש ערלה הם פחות מהניתונים שכתבנו, אלא שיש כמה שווקים שמוכרים פירות ישראל מהחקלאי ללא שום כשרות, ושם ניתונים אלו חשובים לאסור לכה"פ כל שיש בו מיעוט המצוי, ויש שטענו שבקיבוצים משווקים את הגידולי ערלה במקומות שאין כשרות (שהרי בשוק הסיטונאי שזה תחת כשרות אין בידם לשווקם), ולפיכך במקומות הנ"ל יתכן שהאחוזים של ערלה גדולים יותר מהמספרים הכלליים.

הלכות בין הזמנים

ולענין לקטוף בשביעית פירות בשביעית, הנה בזמנינו מצוי במטעים עצים שהם ערלה (אף שהם מועט), בעצי אתרוגים ורימונים מצוי סורים חדשים שיוצאים מהקרקע, וכן בכל עצי פרי מצוי יחורים חדשים שעשוי למילוי (במקום שחסר עץ), דהיינו למקומות שלא נקלט העץ או שגדל עץ פגום וכדו'. בוועדות הכשרות את הסורים עוקרים, ואת היחורים החדשים מסמנים בצבע או במספר (בזמנינו לעצים שבפיקוח משרד החקלאות יש מספר על כל עץ), ואז קודם הקטיפה תולשים את כל עצי הערלה ומשמידים אותם. אך בשמיטה במקומות שאין פיקוח (שאינו תחת השגחה בשמיטה) והלוקט אינו יודע מה הוא העץ של ערלה, לכאן הוא נידון כקבוע, ולא אזלי' ביה בתר הרוב. אך אם אינו בודאי שיש שם ערלה, אף שהוא מצוי שיש במטע לפחות עץ אחד של ערלה, לכאן נידון רק כספק קבוע. ומ"מ מוטל על בעלי המטע בשנה שביעית לציין באופן הניכר על עצי הערלה כדי שהאנשים יבינו שזה ערלה, מאחר שבשנה זו מותר להם ליטול ללא רשות בעלים כדאיתא בב"ק דף ס"ט ע"א.

ו. קנה פירות מגוי (חקלאי), אין יכול לסמוך עליו שאין זה ערלה, כדקי"ל ספק ערלה בא"י לחומרא ובחול"ל לקולא, אך לענין עבר הירדן יל"ע, ודבר זה מצוי ברמת הגולן שיש שם הרבה שדות בבעלות גויים. אולם בקונה מנכרי בלא"ה י"ל דכיון דרוב פירותיו ודאי שאינם ערלה תו סמכינן על כל דפריש מרובא פריש וכמו שנתבאר.

הלכות מזוזה

א. כששוכר בית מגוי, בארץ ישראל אף פחות משלשים יום חייב במזוזה, ובחוץ לארץ רק משלשים יום חייב. ולענין שוכר צימר או בית מלון עי' בסמוך באות ב'. וכשהוא בעבר הירדן (מצוי דבר זה ברמת הגולן) תלוי בפלוגתא אם יש שם מצות ישוב ארץ ישראל. וכשמניח מזוזה מותר לו להסירו כשיוצא משם. ואם הוא שייך לישראל שאינו שומר מצות, מסתמא הוא מזוזה פסולה, וכשמניחו אסור לו אחר כך להסירו כשיוצא משם.

ב. הנה בזמנינו יש ששוכרים בימי דקיטא צימר או חדר בבית מלון בבעלות גוים שאין שם מזוזה, ויש שהם שייכים לישראל שאינו שומר תו"מ שקרוב לודאי שהמזוזה שנמצאת שם היא פסולה, נעי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' תרמ"ה) שכתב שהנוסעים בימות הקיץ לנופש ושוכרים דירה למספר שבועות מיהודי שאינו מדקדק במצוות צריכין לזוהר לבדוק המזוזות, משום שעל פי רוב הן פסולות. ואם נמצאו פסולות יש לקבוע אחרות תחתיהן, ואף כשיצא אסור לו ליטלן ויש סכנה בדבר כדמבואר בב"מ דף ק"ב ע"א], והנידון אם מותר לדור שם בלא שיקבע שם מזוזה כשרה. עוד יל"ע במקומות שאין שוכרים את המקום, אלא משלמים על מקום לינה לחוד, וגובים תשלום לפי כל מזרון שמקבלים, אם בכה"ג מותר לשהות שם בלא שיש שם מזוזה. והנידונים בזה, א' אם להתחייב במזוזה בעי שיהיה 'ביתך', ב' דירה לזמן אי נתמעט נמי בהאי ענינא, ג' דירת עראי אי חייבת במזוזה. והאם יש הבדל בזה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ.

הנה במסכת מזוזה (פ"א ה"ו) תניא, הצריפים (אנשי מקנה חונין בו חודש או חודשים עד שכלה המרעה לבהמות ונוסעין משם ונקבעין במקום אחר - רש"י עירובין דף נה ע"ב)

הלכות בין הזמנים

והבורגנין (סוכות שעושין שומרי העיר ואינן דבר קבוע - רש"י שם דף כא ע"א) והלקטיות (מלשון קייטא תרגום קיץ, בתים העשויין מחוץ לעיר להתקרר בהן לקיץ - ר"ש פ"ג דמעשרות) הרי אלו פטורים מן המזווה. ובפשוטו פטורה דכולו לפי שאינם דירה קבועה, וכדאיתא במדרש תנאים (ס"פ ואתחנן) יכול שאני מרבה סוכת החג בחג והבית שבספינה והחנות ת"ל בית מה בית העשוי לדירת קבע אף כל העשוי לדירת קבע יצאו אלו שאינן עשויין לדירת קבע. וע"ע ברמב"ם (פ"ו ממזווה ה"ט) סוכת חג בחג ובית שבספינה פטורין מן המזווה לפי שאינן עשויין לדירת קבע, ובקה"י (ח"ג סי' ט"ו, מנחות סי' כ"ד) ביאר שבית שבספינה אין חסירנה מחמת דנדה ולפיכך לא חשיב בית דהא קי"ל דספינה חייבת בעירוב, והפטור במזווה הוא לפי שאין דירתם שם אלא לעבור והוי כפונדק דפטור ממזווה, ומה"ט כלל הרמב"ם סוכה וספינה בחד טעמא, לפי דטעם הפטור בספינה הויא דומיא דסוכה, וכי היכי בסוכה אין טעם הפטור מצד החסרון בעצם הבנין שהרי יוצא אף אם עשאה בנין קבע, ה"ה בספינה אין הטעם שכיון שמטלטלת ואינה קבועה אלא לפי שהיא עשויה כדי לעבור ממקום למקום. וכתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל (מסכת מזווה שם אות ט"ו) שכל זה הוי רק בבית שאינו יושב בה אלא לשמירה, אבל בית שיושב בה לתענוג הוי קביעות גמורה אף שאינו נמצא שם אלא לזמן, והוכיח כן מהרמב"ם פ"ו ממזווה ה"ג שכתב שתקרה שאין לה כתלים אלא עומדת על עמודים מיכאן ומיכאן אע"פ שהיא כתבנית בית פטורה לפי שאין לה מזוזות שאילו העמודים להעמיד התקרה הן עשויין, וברמב"ם בפ"ד ממעשר ה"ד כתב שבתי הקיץ והוא ארבעה עמודים ותקרה על גביו שנמצא בלא כתלים, ולכאור' הוא אלקטיות דמתני', וכ"כ בהדיא הראב"ד בפ"י מטו"מ ה"י שזה פירוש האלקטיות. הרי בתים שיוצאים הם בימי הקיץ להתקרר, אין פטורה משום שזה עראי לאחר שעשוי לזמן אלא לפי שאין לה כתלים, וה"ט דכיון שהם עשויים לתענוג חשיב קביעות אף שאין נמצא שם לעולם כ"א לזמן. ואפשר דדבר זה תליה בפלוגתא דחכמים ור' יוסי (מסכת מזווה פ"א ה"י) לשכה של פרהדרין שהיתה בית דירה לכהן גדול ז' ימים בשנה חייבת במזווה ור' יוסי פוטר, ובפשוטו ר' יוסי לשיטותיו בפ"ג דמעשרות מ"ג דירה שאינה דירת החמה ודירת גשמים אינה דירה, וביומא דף י' ע"א אמרי' עוד דטעמו לפי דבית הקיץ ובית החורץ איקרי בית סתמא לא איקרי, וגבי מזווה בית חשוב בעינן שעשוי לימות החמה ולימות הגשמים, ובדעת רבנן מבואר (שם) דס"ל דלשכת פרהדרין חייבת מה"ת, הרי דירה שעשוי לזמן אך דר בה לגמרי חייבת מה"ת.

עוד איתא במסכת מזווה (פ"ב הי"ב) הדר בפונדק (שלנים בו עוברים ושבים - רש"י במנחות דף מ"ד ע"א) 'בארץ ישראל' פטור כל שלשים יום והשוכר חייב מיד, 'ובחוץ לארץ' פטור (ר"ל הדר בפונדק לעולם) והשוכר חייב לאחר ל' יום (גירסת מהר"ם חלאוה בפסחים דף ד'). וכ"ה בתלמוד בבלי במנחות דף מ"ד ע"א ובירושלמי בסוף מסכת מגילה, וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו סעי' כ"ב. ומבואר דבחו"ל פונדק פטור לעולם (ולמעשה זה נידון בירושלמי במגילה פ"ד הי"ב, ולגי' המר"ם חלאוה דעת הבבלי לפטור לעולם, וכן פסק בשו"ת בית שערים חיו"ד סי' רס"ט, ודלא כעררך השולחן סי' רפ"ו אות מ"ח) ושוכר עד שלשים יום, ובארץ ישראל פונדק חייב לאחר ל' יום ושוכר חייב מיד, ובמנחות (שם) מפרש

הלכות בין הזמנים

דטעמא דשוכר בית בא"י עושה מזוזה לאלתר משום ישוב ארץ ישראל, ופרש"י לפי דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה אפילו יוצא ממנה, הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת ואפילו יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה ונמצאת א"י מיושבת. והגר"ח קניבסקי בפירושו עמ"ס מזוזה הביא פלוגתת הראשונים בשואל ושוכר אי חייבים מה"ת, דעת רש"י (פסחים ד' ע"א, ע"ז כא ע"א, ב"מ קא ע"ב) דחייבים מה"ת, ו'ביתך' דקרא היינו דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא בה חיבה תורה, ולדבריו עד ל' יום פטור הוא משום דעדיין לא הוקבע בה ואפשר שלא יהא מרוצה בה ויצא ממנה ולפיכך לא מיקרי קבע עד ל' יום, ובא"י משום ישוב א"י חייבהו אף בדירת עראי כדי שלא ימהר לצאת וישאר שם להשתקע, משא"כ בפונדק דאין דרך להשתקע לא חשו חכמים בזה, ולאחר ל' יום דחזינן דדעתו להשאר כאן זמן קבוע חשו חכמים לישוב א"י כדי שיקבע וישכור הדירה. ודעת תוס' ועוד ראשונים דשוכר פטור מה"ת דכתיב 'ביתך' ואין זה ביתך, ולאחר ל' יום חייבהו חכמים משום דמחזי כשלו דאין דרך לשאול יותר מל' יום, והפטור דפונדק בחו"ל הוא משום דהו"ל דירת עראי, וכמש"כ הרמב"ם גבי ספינה דפטור משום דלא קבע שאינו עשוי אלא לפי שעה לעבור בה, ולכך פטרוהו אף לאחר ל' יום, ולא דמי לשוכר דעכ"פ דר בה דרך קבע, ועוד דפונדק חשיב ששוכרו כל יום ובידו להוציאו כל יום, לפיכך לא מיקרי ל' יום רצופים לעולם, דכל יום שכירות חדשה, וכמש"כ באו"ח סי' י"ד סעי' ג' לענין טלית שאולה אם החזירו תוך ל' וחזר ולקחו אינו מצטרף, ולפיכך חשיב לעולם עראי ולכך בחו"ל פטור לעולם ובא"י אחר ל' יום חייב משום ישוב ארץ ישראל.

הנה בדברי הגר"ח מבואר ב' חילוקי דינים בין שוכר לפונדק, א' דפונדק דר פה בתורת עראי רק בתורת חניה ממקום למקום, משא"כ שוכר דר בצורה של קביעות. נוהיינו שהכל תלוי בצורת הענין, דשוכר דעתו להשתקע שם, ופונדק אין דעתו להשתקע שם, ונמצא שם רק כחניה מעיר לעיר]. ב' דבפונדק בידו להוציאו כל יום לפיכך חשיב כל יום כשכירות חדשה, משא"כ שוכר דהוי שלו כל ימי השכירות. ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קכ"ב) כתב דהיכא ששוכר מבעה"ב החדר עם ריהוטו וכל אשר בו אז חשיב רק אורח, שכן דרכו של אורח ואכסניה שהוא משתמש בכל החפצים והכלים של בעה"ב, דהאי שוכר לא חשיב שוכר אף ביחס לחדר אלא רק שוכר את הזכות לישיב ולישן בחדרו של בעה"ב, והא למה הדבר דומה למי שנכנס לאיזה נרחץ ונותנים לו חדר עם אמבטיה לישיב שמה שעה לרחוץ שם, אף שבאותו זמן שהוא בתוך החדר אין רשות לאחר להכנס לשם, מ"מ לא חשיב שוכר על החדר רק שיש לו רשות לישיב שמה ולרחוץ ואם רוצה להוציא את כלי החדר לאותה שעה ג"כ אין לו רשות, כי באמת לא שכר את החדר אלא לענין זה שיהיה רשאי לישיב שמה ולהשתמש ולרחוץ באותם כלים באותה ששכר ולא יותר, וא"כ ה"ה לשכור מבעה"ב החדר עם הכלים ואינו רשאי להוציא הכלים אין לך תפיסת יד בעה"ב יותר מזה, משא"כ שוכר בית או חצר רשאי לעשות בחצר ששכר מה שירצה, להכניס פירות ותבואה ולבשל ולכבס, אבל במקום שיכול בעה"ב לעכב עליו נמצא דהוי באמת שכירות גרוע ואין שם שכירות עליו אלא שהוא משלם בעד זכות הישיבה והשינה בבית של המשכיר, ולא שייך לומר שכירות ליומא ממכר הוא כיון דאינה שכירות בשלימות, ולא חשיב השוכר רק

הלכות בין הזמנים

כאורח בבית חבירו ואין עליו שם שוכר, ע"ש. ומבואר דהחילוק בין שוכר לפונדק, דשוכר יש לו קנין בגוף המקום, משא"כ פונדק אין לו שום קנין בגוף המקום כ"א רשות להשתמש דהיינו זכויות של מגורים. [והיינו שפונדק אינו שוכר את עצם הבית אלא משלם עבור זכות הדיור לדור וללון בו כפי הסכמת בעה"ב. ויש שהגדירו זאת שפונדק אין לו זכות בחדר מסוים ויכול להעבירו לחדר אחר, והמבחן בזה שבפונדק דרך בעה"ב להקפיד אם מכניס אורח נוסף, ודרך לחשב התשלום לפי המיטות. ויש שדייקו כן מסתימת הרמב"ם והמחבר שהחילוק ביניהם שזה דר וזה שוכר, וכמש"כ רש"י שלנים בו עוברים ושבים]. ודבר זה מוכרח לשיטת רש"י דשוכר חייב לאו משום דשכירות קניא אלא דמזוזה חובת הדר למי שנכנס ויוצא בבית, ואפ"ה קי"ל דהפקר פטור מן המזוזה מה"ת כדאיתא בשבת דף קל"א, והיינו דביתך אין הפירוש ביתך - העצים והאבנים אלא ביתך כמו זכות דירותך, והזכות לדור בו הוא שלו, ופונדק אין לו קנין במקום אלא מקבל זכות לדור כפי ראות בעל הפונדק. ויש שכתבו בע"א, דפונדק זה מקום שלפי צורתו שוהים כשעוברים ממקום למקום כשצריך מקום ללון, אבל אין שוהים שם למגורים. ויש שכתבו בנוסח אחר, שפונדק זה באופן שמתאחסן יחד עם בעה"ב, ואף כשיש לו חדר מיוחד מ"מ ביד בעה"ב להכנס לשם מתי שחפץ, משא"כ שוכר שהחדר בשימושו הבלעדית.

ולפ"ז צימר ובית מלון, לכאוי לביאר א' דהגר"ק חשיב כפונדק, שהרי גר כאן בדרך עראי, (אולם יש שטענו שפונדק היינו שמשמש שם כאורח, ובצימר הרגשת האדם הוא כפי שכירות הדירה), ולביאור ב' חשיב כשוכר, ובמקום שמשלם על מקום הלינה לפי מזרון לכאוי ודאי דחשיב כפונדק. ולביאור המהרש"ג פשוט שבכל גווני דינו כפונדק. ולביאור הנוסף שתלוי לפי צורתו, אפשר דמלון חשיב כשוכר שיש ששוהים בו תקופת ארוכות, ולביאור הנוסף תלוי אם בעלי המלון או החברת הנקיון בידם להכנס מעצמם. [ובזמנינו מצוי יחידת אירוח, שאינה דירה רגילה אלא נבנתה בתכנון מיוחד עבור אורחים, לכאוי תלוי בהנ"ל אי דינה כפונדק הפטור ממזוזה].

ולענין מעשה, בספר מועדים וזמנים (ח"ד סי' רפ"ז בהגה"ה) כתב בשם הרב מבריסק מרן הגרי"ז זצ"ל דבבתי מלון בכל גווני פטורים מן המזוזה, ואפשר דכונתו דבמלון אין דרך להשתקע זמן רב ולהכי פטור עד ל' יום, ע"ש. [אבל לאחר ל' יום חייבים אף בחו"ל, ועב"ז עוד בתשובות והנהגות א' תרמ"ה ב' תקל"ז, ועי' ח"ד סי' רל"ט]. ובאגרות משה (יו"ד ח"א קע"ט) כתב דדירות אלו הנשכרות לנופש דינם כפונדק שהרי דירת עראי הם, אולם לאחר ל' יום ודאי שחייב במזוזה, ע"ש. ומובא שהחזו"א כשיצא לנופש בעיה"ק צפת הביא עמו מזוזות לקובעם בדירת הנופש.

והנה בחו"ל יש מקומות ששוכרים דירות או חדרים באזורי קייט ונופש, כמו שמצוי בארה"ב שנוסעים בימות החמה להרים ושוכרים בתי קיץ (בונגאלוס) למשך זמן של חודשים. ובשו"ת באר משה (ח"ב) מצדד שאף שבחו"ל שוכר חייב במזוזה לאחר ל' יום, מ"מ לראשונים שהחיוב משום דמחזי כשלו, כאן שכולם יודעים שבתי הקיץ (בונגאלוס קאלאני) אינם בבעלות השוכנים בהם ולכולם בעה"ב אחד, אין חיוב לקבוע אף לאחר ל' יום. וכנגדו בשו"ת ערוגת הבושם (סי' ר"ל) ובשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' ע"א) כתבו לחייב

הלכות בין הזמנים

לאחר ל' יום אף לראשונים הנ"ל, כי ישנם הרבה אנשים שיש להם מעון קיץ והבית שייך להם ותו מיחזי כדירה.

ולגבי פונדק, אם יש חובה על הבעה"ב לקבוע שם מזוזה, יעוי' בערוך השולחן (רפ"ו סעי' מ"ח) שכתב דהא דפטור הדר בפונדק ל' יום ממזוזה, הוא דוקא כשבעל הפונדק הוא עכו"ם, אך ישראל חייב לקבוע מזוזות בחדרי האורחים, שהרי ביתו הוא בשביל האורחים. וכ"כ בשו"ת קנין תורה (ח"א סי' קכ"ו אות ב'), וכתב שעיקר החיוב (אף לאחר ל' יום) מוטל על בעל הפונדק ולא על האכסנאי. ולפ"ז אמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הובא בשבות יצחק פ"ה) שיש להחמיר להניח מזוזה בכל פעם שבא למקום נופש כדי שלא להשתתף במעשה העבירה של בעל המקום. אולם דעות הנ"ל אינם מסוכמים, דיעוי' באבני נזר ח"ב סי' ש"פ שדן לענין בית חולים שאין בו חיוב מזוזה כלל, ודינו שווה לפונדק, וכן פסק בחובת הדר פ"ג סק"ח, ומבואר דליכא חיוב על הבעל הבית להניח מזוזה בפונדק, וכן נראה מסברא מאחר דמזוזה חובת הדר, והדרים בדירה פטורים וא"כ מדוע שבעל הדירה יתחייב.

ג. מעשה באחד ששכר בית, וכשבא לשם התברר לו שאין שם מזוזה, ומפאת השעה המאוחרת לא יכול היה להשיג מזוזות, והנידון אי מותר לו לשהות כעת בבית בלא מזוזה. ובפשוטו ד"ז תליא בפלוגתת האחרונים, דהנה הפמ"ג (או"ח סי' ל"א, והו"ד בפ"ת יור"ד סי' רפ"ה סק"א) כתב שמי שנודע לו בשבת שאין מזוזה בפתח ביתו, אזי אם יש לו בית אחר לדור בו, עליו לילך לגור שם, ואם לאו יכול להישאר בביתו ללא מזוזה, דומיא דציצית, דמבואר ברמ"א (או"ח סי' י"ג סעי' ד') בשם המרדכי שאם נפסלה הציצית בשבת ולובשה מתבייש לשבת בלא טלית, דיכול ללובשה בלי ברכה מכח כבוד הבריות, והיינו דוקא בשבת דאז אסור לעשות ציציות, והוא מפני שאין איסור ללבוש בגד ללא ציצית, אלא שהלובש בגד צריך לילך עם ציציות, אך באופן שנאנס ואינו יכול להטיל בו ציצית מותר לו ללבוש את הבגד גם ללא הציציות. וה"ה במזוזה שהמצוה לדור בבית שיש בו מזוזה, אך אם נאנס ולא קבע מזוזה, מותר לדור בבית. וכ"כ הב"ח (יור"ד סי' רפ"ח), דאם אין לו מזוזה כשרה ידור בלא מזוזה.

אמנם בשו"ת אבני נזר (יור"ד סי' שפ"א) הביא דמדברי התוס' הרא"ש ביבמות (דף צ' ע"ב) מבואר לחלק בין ציצית למזוזה ודוקא בציצית הדין כן, כיון דלא מחויב בציצית עד אחר שנתעטף בה, ד"כסותך" משמע שאתה מכוסה בה כבר, וממילא כיון דבשבת א"א לו לעשות ציצית ובשעת עיטוף ליכא עבירה, ע"כ אין גם עבירה כשנתעטף בה בלא ציצית, ומשא"כ במזוזה לא נאמר דין שכזה, ואדרבה, לא נאמר בתורה דבעי' שידור בביתו וממשמעות כמה ראשונים נראה שצריך לקבוע מזוזה עוד קודם שידור בה ושפיר אמרינן דמצות מזוזה הוא מתיר את דיורי הבית, דמתחילה אסור לדור בבית עד שיעשה בה מזוזה, ובשבת שא"א לקבוע מזוזה ממילא אסור לדור בבית, וע"ש.

ולפיכך בניד"ד, לשיטת הפמ"ג יכול הוא לדור כעת בביתו, אע"פ שאין בו מזוזות, כיון דהשתא אנוס הוא, שאין באפשרותו להשיג כעת מזוזות. ולשיטת האבנ"ז עליו להימנע מלהיכנס לביתו בלא שיש שם מזוזות. ואפשר עוד שאם יש לו רכב מחויב לנסוע לביתו

הלכות בין הזמנים

להביא משם המזוזות, ולא מיקרי אנוס אלא שאין בידו כלל, אלא דיש לדון עד כמה מחויב לטרוח כדי שלא יחשב לאנוס.

ד. חדר שינה שבתוכו יש מקום לרחיצה - כגון ג'קוזי, חייב במזוזה, מאחר שעיקר החדר עומד למגורים (עי' בסי' רפ"ו בדרישה סק"ב ובש"ך סק"ב, וכע"ז במ"ב סי' פ"ד סק"ז).
 נולברך או ללמוד או להתפלל בחדר זה, ובפרט לברך כששוהה בתוך בריכה זו עם בגד ים.
 הנה קי"ל (שבת דף י' ע"א, שו"ע סי' פ"ד) שאסור לדבר בדברי תורה ולברך בבית המרחץ, ואפילו להרהר בד"ת אסור, וטעם האיסור משום הזוהמא והבלא דאית ביה ע"י שתשמישו בחמין, וכמש"כ הרשב"א (בתשו' ח"ז סי' תי"ח) והמאירי (ברכות דף כ"ו ע"א) והכס"מ (פ"ג מק"ש סוף ה"ג) בשם רבינו מנוח, ולפ"ז י"ל דהיינו דוקא בבית המרחץ של רבים, אבל בבית המרחץ של יחיד אין איסור דהא איתא ביומא דף י"א ע"א דמרחץ דיחיד לא נפיש זוהמיה, אך אפשר דסוף סוף שם בית המרחץ עליו ולא פלוג רבנן, ולפ"ז בניד"ד שעיקר תשמיש החדר הוא לשאר דברים, והמים נקיים, אפשר דאין שם בית המרחץ עליו בחדר זה ומותר. ומאידך יש שכתבו להחמיר בהם יותר מאמבטיות שלנו, ששם יש סברא להקל מפני שהמים נבלעים מיד בקרקע ולא מצטברים ולכן אין הבל וזיעה בחדר (עי' ציץ אליעזר ח"ז סי' ה', ותשובות והנהגות ח"א סי' ג'), אבל בג'קוזי יש הבל וזיעה בחדר, ודינו חמור יותר אפילו מבית הטבילה (עי' מג"א סי' מ"ה בק"ב, וט"ז סי' פ"ד סי' ר') מפני שכל מה שמקילים הוא בבית הטבילה צונן, אבל ג'קוזי הוא כמרחץ ממש, ואין צד להקל].

ה. כשנפל כל הבית המזוזה, פשוט שאסור להחזירו בשבת אפי' באופן רפוי, שהרי בבנין קבע אסור אפי' בנין עראי. וכשנפל רק המזוזה, וכל הבית נשאר במקומו, יל"ע אי חשיב בנין, מאחר דאינו מחברו אפי' עראי, ומחזירו לתוך הקנה בלא שום חיבור. ואפשר שאף דאין בזה בונה מ"מ יש לאסור מצד איסור מתקן, שהרי אסור לדור בבית שאין בו מזוזה. ובכל גוונא נראה דהמזוזה הוי מוקצה ואסור אף להרימו מהרצפה, מכמה טעמים, א' מחמת שקובע לו מקום, ב' כיון שעומד להחזירו למקומו תו הוי כדלתות הבית שאין להם תורת כלי כדמבואר במ"ב סי' ש"ח סקל"ה, ג' כיון שכל יועדו לקובעו בדלת וזה אסור משום בונה תו הוי ככשמל"א שאין לו שימושי היתר.

דיני הרחקות (יו"ד סי' קצ"ה)

קלות ראש:

כתב המחבר וְלֹא יִשְׁחַק וְלֹא יִקַּל רֹאשׁ עַמָּה אֲפֹלוּ בְּדַבְרִים שְׂמָא יִרְגִּיל לְעִבְרָה (סעי' א'), ודין זה הוא נמי בכל העריות כדמבואר באהע"ז סי' כ"א סעי' א', והתם הוא משום הרהור, והכא הוא משום הקירוב שיש בזה שהוא מביא לידי הרגל עבירה. ובספר חוט השני כתב בזה כמה קולות, דמותר לשחק יחד במשחק כגון שחמט, אך לא באופן שמביא שחוק וקלות ראש. וכן מותר לומר לה מילי דבדיחותא, ולספר לה דברים שיש לה הנאה בהם, ורק שחוק וקלות ראש אסור.

נגיעה בגופה ובבגדיה, הושטה והנחה על בגדיה:

הלכות בין הזמנים

עוד כתב המחבר, לא יגע בה אפילו באצבע קטנה, ולא יושיט מידו לידיה שום דבר ולא יקבלנו מידה שמה יגע בבשרה, (סעי' ב'). הנה בעריות רק נגיעה דרך תאוה אסור (י"א מה"ת וי"א מד"ס), עי' ברשב"א בתשו' (ח"א סי' א'קפח) שכתב דמותר בשאר נשים הושטה ושאר דברים שאין בהן הרגל כל כך, ולא אסרו אלא באשתו נדה שלבו גס בה. [ולכן מותר לתת מטבעות לאשה זרה]. ובפשוטו אף נגיעה מיד ליד שלא בדרך חיבה מותר, [ושמעתי שהחיד"א בספר 'כסא דוד' כתב דנגיעה ממש אסור מדרבנן]. ובאשתו נדה דגס בה החמירו ביותר, דאסרו אפילו נגיעה בלא כונה באקראי בלא כונת חיבה, ואפילו באופן דאינו מתכוין ואינו פס"ר, כדחזינן שאסרו הושטה מחשש נגיעה אף בדבר ארוך מחשש שמא לא יזהר בטוב ויגע בידה כדמבואר ברבינו ירוחם (הובא בב"י בסעי' ב'), אף שזה חשש רחוק מאוד.

הראשונים בכתובות דף סא ע"א הביאו דרש"י היה נזהר שלא ליתן מפתח מידו לידה, אפילו שאינו נוגע בה ממש. והוכיח כן ממה ששאל אליהו שמא הבאת את הפך ואת השמן, משמע דאסור מדרבנן אף להושיט. ובטעם דאיסור הושטה, ברמב"ן וברא"ש (בכתובות) והרשב"א (בתוה"ב, הובא בב"י כאן) דהוא מחשש שמא יגע בבשרה. וברמ"א כתב דאף ע"י זריקה מידו לידה או להיפך אסור, ושם לכאוי' ליכא חשש נגיעה ואפילו הכי אסרו, בע"כ שלמד שעצם ההושטה הוא פעולה דקירוב כמו נגיעה, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הרשב"א בתשו' דאסרו הושטה בנדה לפי שבאשתו לבו גס בה ובקריבות מעט יבוא לידי הרגל עבירה. והתרוה"ד קורא לזה נגיעה ע"י דבר אחר (דהיינו שההושטה חשיב כנגיעה במה שמרגישים אחד את השני), ומה"ט אף זריקה אסור. [ולדעת המחבר זריקה שרי, ויתירה מזו מצינו בט"ז סק"ח דלדעת המחבר אפי' לשפוך עליו מים שרי (אף דניצוק חיבור) ורק משום רחיצה שמביאה לידי חיבה אסור]. והנה בש"ך (סק"ג) איתא שהושטה אסור אף ע"י דבר ארוך, ובפשוטו משום דס"ל דטעם האיסור כמש"כ הרמ"א, אולם ברבינו ירוחם (הובא בב"י) שהוא מקור הדין, כתב שהחשש שמא לא תזהר בטוב ויגע בידה. ולענין הושטה ע"י שינוי, הרשב"א בתוה"ב אסר, ואזיל לשיטותי' שם שהאיסור הוא מחשש נגיעה, ולזה לא מהני שינוי, והריטב"א בכתובות (שם) התיר, ולמד כן ממה שאמרו שם שמותר למזוג את הכוס בשינוי, והיינו שלמד שהאיסור משום שבזה גופא יש קירוב דעת ויבוא לידי הרגל עבירה. [וברא"ש מצינו סתירה, דמצד אחד כתב שהאיסור הוא מצד נגיעה, ומאידך כבזה"ל: רבינו שמעיה כתב שרש"י היה נזהר שלא לקבל מפתח מיד אשתו נדה ומכאן אין ראייה דדוקא מזיגת הכוס שהוא דרך חיבה לא היתה נותנת לידו אלא דרך שינוי אבל שאר דברים אין נראה שיהא אסור, ע"כ, ומשמע דלרש"י דאיירי לענין הושטה יועיל נמי שינוי, וצ"ע]. עגלה ושאר דברים כבדים (שצריך ב' בנ"א שיחזיקו זאת), החזו"א היקל במקום הצורך שיורידו שניהם, [וסברתו או משום דדבר זה אינו הושטה ואין בו חיבה, או משום שיש בו פחות חשש שיבוא ליגע בה], והאגרות משה (יו"ד ח"ב סי' עה) אסר, ע"ש, [ויש שנתנו סימן לידע אם זה פועלה דחיבה, דאם עושה כן נמי לנשים זרות זה סימן שאין זה דרך חיבה, שהרי אם רואה אשה יורדת במדרגות או מהאוטובוס הדרך הוא שהולכים לעזור לה, ואם זה אשתו נאסר עליו לעזור לה, היתכן?]. ולענין זריקה כלפי מעלה, יש שהתירו לפי שבכה"ג מגיע לידה לא מכוחו לפיכך לא חשיב כנגיעה ע"י דבר אחר, ויש

הלכות בין הזמנים

שאסרו דגם בזה איכא קירוב דעת, ועי' בפ"ת סק"ד שהביא הדעות בזה. לזרוק על בגדיה, התורת שלמים (סק"ב) והסד"ט התיירו מן הדין, אלא שכתבו שלמעשה אין להקל. ומבואר שלהניח על בגדיה ודאי שאין להתיר, ולזרוק מדינא שרי רק נהגו להחמיר. ולשים בתוך תיק שהיא מחזיקה, אפשר דקיל יותר מעל בגדיה, ולפיכך ע"י זריקה ודאי דיש להקל (מאחר שמדינא גם על בגדיה ד"ז מותר), אבל ליתן לתוכה או ליקח משם יש להחמיר.

נגיעה בבגדים, הפ"ת (סק"ג) הביא תשב"ץ שלא יגע בבגדיה בעודה לבושה, אבל כשאין עליה מותר. ובערוך השולחן (אות כ') כתב דכשהם נוסעים בעגלה (אוטובוס בלע"ז) יזהרו שלא יגעו זה בזה אפילו בבגדיהם. ומקור הדברים הוא ברוקח (סי' שי"ח, והובא בדעת תורה) וז"ל: מעשה בתלמיד א' שמת ולא הלכו אחר מטתו עשרה בני אדם ובכה חבירו ואמר זו תורה וזו שכרה, פקח הקב"ה את עיניו בחלום ואמר לו חבירך לא עבר עבירה מעולם כי אם פעם א' עברה אשתו נדה לפניו ונגע בבגדיה וגבו ממנו ומיד ראהו בפרדס שבגן עדן, ע"כ. ויל"ע אם האיסור בעצם נגיעת הבגדים או במה שיושבים בסמיכות כל כך. ונוהגים להניח דבר ביניהם.

אכילה בשולחן אחד או בקערה אחת:

עוד כתב המחבר, לא יאכל עמה על השולחן, אלא אם פן יש שום שנוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה, לחם או קנקן או שיאכל כל אחד במפה שלו, (סעי' ג'). ומקור דהאי דינא, דאיתא במתני' בשבת (דף יא ע"א) לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה, ובגמ' (דף יג ע"ב) תני דבי אליהו מעשה בתלמיד א' ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו וכו' בימי לבונויך מהו אצלך 'אכל עמי ושתה עמי' וכו' ואמרתני לה ברוך המקום שהרגו, ומבואר שיש איסור לאכול עמה בימי נידתה. אולם בראשונים מצינו כמה דרכים באיזה אופן איירי האי דינא, דעת הרמב"ם (פי"א מאיסו"ב הי"ח) דדוקא בקערה אחת הוא דאסור, אבל כשכל אחד אוכל מקערו מותר אפילו כשהוא בשולחן אחד. והראב"ד בהשגת כתב אנו נוהגים אפי' על שולחן אחד, וכ"כ רב אחא הגאון בשאילתות. ובספר בעל הנפש להראב"ד (ריש שער הפרישה) כתב דמ"מ איכא קולא ע"י היכר, דהא התם מדמינן להו לב' בנ"א המכירים זה את זה שאסורים לאכול זה בשר וזה חלב (כדי שלא יבואו לאכול זה עם זה, אף שגם זה הוא רק מדרבנן) ומ"מ ע"י היכר שרי, כן הכא דאסרו שלא לאכול בשולחן אחד ע"י היכר שרי. והרא"ש (פ"א סי' לב) כתב שהמנהג להקל בשולחן אחד, ולא מטעם הרמב"ם, אלא לפי שדוקא בימיהם היו רגילים לאכול כל אחד לבדו על שולחן קטן, ולכן כשאוכלת עמו על השולחן איכא חיבה, אבל האידנא שכל בני הבית אוכלים בשולחן אחד אינו דרך חיבה. והרשב"א בתורת הבית כתב להחמיר בשולחן אחד, ומ"מ כתב שהמנהג הוא להקל. והריטב"א כתב שהמנהג להחמיר [וכפי הנראה שבימיו נשתנה המנהג להחמיר, שהרי הרא"ש והרשב"א כתבו שהמנהג להקל], וכ"כ הב"י שהמנהג להחמיר, ומה"ט המחבר אף שדרכו לפסוק כג' עמודי עולם שהם הרי"ף הרמב"ם והרא"ש, וכאן הרמב"ם והרא"ש מקילין (כל אחד מטעם אחר), מ"מ פסק בשו"ע להחמיר.

וכשיש עמהם אחרים על השולחן, הפ"ת (סק"ה) כתב להקל, לפי דזה עדיף מהיכר. וסברתו נראה דס"ל דאכילה בשולחן אחד הוא ענין של חיבה וכמש"כ הרא"ש, ואף דאנן ס"ל שגם בשולחן גדול יש חיבה מ"מ זה רק כשהם לבד ולא כשיושבים עמהם עוד מבני הבית. והיום אין מורים כן, לפי שהרא"ה בבדק הבית כתב להדיא שגם באופן שב"ב אוכלים עמהם לא מהני אא"כ הם יושבים ביניהם, והרשב"א במשמרת הבית השיג עליו שגם כשיושבים ביניהם לא מהני לפי שהחשש שמא יאכלו אחד מצלחתו של השני (ואז יבוא לידי חיבה, ולא שבמעשה הזה איכא חיבה) כמו שחששו בבשר וחלב. ולהלכה למעשה אם מהני מה שיושבים ביניהם, הנה אם רגילים לשבת יחדיו ועכשיו משנים, יש היתר דרבינו ירוחם (הובא בב"י כאן) שאם שינתה מקומה חשיב היכר, דהשינוי הוא ההיכר, וכל נידוננו היכא שאין רגילים לשבת יחדיו, אם אפשר להקל כדעת הרא"ה. ויש שכתבו שאם הם יושבים בכזה אופן דאיכא מרחק יד בינו לבינה שפיר חשיב הפסק גם לדעת הרשב"א, לפי דכל החשש שמא יקח מהצלחת שלה, וזה שייך רק במרחק יד, ולא כשהוא רחוק יותר. וכשיש ילד ביניהם יש שהחמירו מאחר שדרכו לישיב ולירד, ואז לא חשיב הפסק, ויש שהקילו דמאחר ששם הוא מקומו חשיב הפסק גם בזמן שיוורד.

לאכול מקערה אחת יחד עם בני ביתו, כתב הפ"ת (סק"ה) דאסור לפי דבודאי אוכל משיורי מאכלה שלה וא"א ליזהר ולדקדק בזה שיפסוק אדם אחר בינתיים, ודלא כמשאת בנימין, ע"ש. והנה למשל יש הרבה חתיכות אבטיח בצלחת, פשוט שמותר לכל אחד לקחת חתיכה ולא חשיב שיורי מאכלה, וכל הנידון הוא כשכל אחד חותך לעצמו חתיכה מהצלחת, דבזה יש לחוש שהבעל יקח החלק שהיא חתכה, וצ"ע בכונתו. ודבר זה נפק"מ בטיולים שיש שקית עם מגוון ממתקים עבור כל המשפחה, אם מותר הבעל והאשה לאכול יחדיו מאחר שגם בני הבית אוכלים מזה.

והנה בשו"ע איתא שהשינוי הוא שיהא שום דבר המפסיק בין קערה שלו לקערה שלה לחם או קנקן, והיינו דלעשית היכר א"צ משהו משונה כ"א דבר המפסיק, ולכן לחם או קערה סגי. מיהו בעי שלא יאכלו וישתו באותו סעודה מהאי לחם וקנקן, דא"כ לא חשיב זה להיכר (אף קודם שישתמשו בו) כדמבואר בסי' פ"ח. [והחכ"א (כלל קט"ז סעי' ג') הוסיף עוד היכר, שהבעל יניח כלי (צלחת) תחת לצלחת שלון]. ולהיכר סגי במה שלבעל הוא היכר, וכן הוא בלשון הרא"ש (בקיצור הלכות) שעשו סייג וגדר כדי 'שהוא' יזכור שהיא נדה, ולכן 'יעשה' היכר ביניהם, ומבואר שהחיוב היכר הוא עליו, ולכן סגי שהבעל ישים ביניהם כוס משומש אף שהאשה כלל לא יודעת מזה. [ויש שכתבו שכל זה הוא לדעת הרמ"א שהאיסור לאכול בשולחן אחד הוא מחשש חיבה, ולכן אם הבעל יודע לא יבוא לידי חיבה, ועל האיש גזרו ולא על האשה, כיון שהאיש מרגיל את האשה לעבירה ואין האשה מרגילה את האיש, אבל למחבר שהאיסור בזה מחשש שיבואו לאכול מהצלחת של השני, עדיין אף באשה יש חשש שתאכל מהצלחת שלו ונמצאים אוכלים בצלחת אחת. אולם מש"כ בדעת הרמ"א שהאיסור מצד חיבה, צ"ע, דהרי מה שהתיר כשרגילים לאכול בקערה אחת ועתה אוכלים כ"א מקערו, הוי מצד היכר, ולא מטעם הרמב"ם]. ובהלכות בשר בחלב (סי' פ"ח) כתב הט"ז (סק"ד) בשם ד"מ שצריך שיהיה גבוה קצת, ופעם היה

הלכות בין הזמנים

מנהג שהאשה מניחה את תכשיטה כמו טבעת או שעון ביניהם, אך למבואר בד"מ דבר זה לא מהני מאחר שאינו גבוה, [ושיעור הגבוה, י"א שהוא בגובה הצלחת, וי"א שהוא קצת יותר], וכן יש מורים בזמנינו להחמיר בזה. והמנהג להקל, משום שלמעשה יש כמה צדדי קולא, א' שיטת הרמב"ם דהאיסור הוא רק מקערה אחת. ב' שיטת הרא"ש דהאיסור הוא רק בשולחן קטן שהיה בזמנם. ג' שיטת הפוסקים (פ"ת, וכן הברכ"י הביא כן בשם מהריק"ש) שאם אחרים אוכלים עמם על השולחן ליכא איסורא, אלא דאנן מחמירין בכל זה, וכמש"כ הברכ"י, וכן משמעות דעת הב"י דמחמירין בכל זה כדין בשר בחלב, אבל באופן דאיכא דבר המפסיק לא החמירו עוד, אף שלדעת הרמ"א בהלכות בב"ח דבר זה לא מהני.

והנה בטור מבואר חומרא, דאף דהיכר מהני, מ"מ זה אינו אלא בשולחן גדול, אבל בשולחן קטן (שהיה בזמנם) לא מהני היכר, וכמדומה שדבר זה מצוי בימינו במסעדות שיש שולחן קטן (שולחן אישי), דשם לא יהני אפי' היכר, וצ"ע.

בשולחן אחד כשאוכלים אכילת עראי, דעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל שאין צריך שום היכר, (לבושי עוז).

לאכול מקערה אחת אסור, לפיכך כשיש בצלחת חתיכות שניצל וכל אחד לוקח לידו ונותן לתוך פיו אסור, ואם מוריד לצלחת שלפניו מותר דבכה"ג חשיב שכ"א אוכל מקערה שלו (ט"ז סק"ב). ולאכול משיירי מאכלה ומשיירי כוסה, הביא הב"י (סעי' ד') מהרא"ם שאסור, ולמד כן מעובדא דתנא דבי אליהו דאמרה אכל עמי ודשתה עמי וכו' ועל כל דבריה השיב לה ברוך המקום שהרגו, והיינו שלמד שאין האיסור במה שאוכל עמו בקערה או בשולחן אחד אלא במה שאכל משיירי מאכלה. [ואחרי זה הביא בבדק הבית מאורחות חיים דבקערה לאכול זה מה שהותיר זה מותר, והיינו שלמד שלאכול מקערה אחת יחדיו אסור, אבל משיירי מאכלה מותר, ורק משיירי כוסה אסור. וכ"פ המחבר בסעי' ד' לא יִשְׁתָּה מְשִׁירֵי כּוֹס שְׁשֵׁתָּהּ הֵיא, ולא הביא כלל לענין שיירי מאכלה, ורק הרמ"א בסעי' ג' כתב יש אומרים שְׁאִסוּר לּוֹ לְאָכַל מְשִׁירֵי מְאָכַל שְׁלָה כְּמוֹ שְׁאִסוּר לְשִׁתּוֹת מְשִׁירֵי כּוֹס שְׁלָה. אולם הש"ך בסק"ח כתב דאכילה חמיר משתיה, וצ"ע דבב"י בבדק הבית מבואר לא כן]. אולם כתב הב"י ג' קולות, א' שאם הורק לכלי אחר מותר לאכול, [וע"כ כשרוצה לאכול משיירי מאכלה, יעביר זאת לצלחת שלו], ב' שאם הוא אינו יודע שהוא משיירי מאכלה אינה צריכה להגיד לו שאין כאן חיבה, ג' שכל האיסור הוא משיירי מאכלה אבל לה מותר לאכול משיירי מאכלו. וברמ"א כתב עוד, שכל האיסור הוא דוקא לאכול ולשתות לפניה, אבל שלא בפניה מותר, וכן שאם הפסיק אדם אחר ביניהם שרי לו לאכול. ורבי משה פיינשטיין זצ"ל חידש שאם יש בצלחת שלה ב' מנות של שניצל או ב' מיני אוכלים, והשאירה אחד, זה לא חשיב שיירי מאכלה, ושרי לו לאכול.

שתתה מהבקבוק (מצוי בטיולים), האם מותר לו לשתות ג"כ מהבקבוק, אי חשיב שייריה, י"א דלא חשיב כל המשקה שלה ולא מיקרי שייריה, וי"א שצריך שאחד מבני המשפחה ישתה ביניהם (כמש"כ הרמ"א לענין שיירי כוסה), וצ"ע.

ישיבה במיטה שלה:

הלכות בין הזמנים

סעי' ה', לא יֵשֵׁב בְּמִטָּה הַמְיֻחָדֶת לָהּ, אֶפְלוּ שְׁלֹא בְּפִנְיָהּ. הנה הגמ' במעשה דתנא דבי אליהו איתא שאסור לישן עמה במטתו, [וזה אסור אף במיטה שאינה מיוחדת לה, אפילו כל אחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה, (סעי' ו')]. ובראשונים הביאו מרבניו האי גאון שאסור לישון על מטתה אפילו אינה עמו במטה מפני הרגל עבירה, ודעת הב"ח והש"ך דכל האיסור הוא השכיבה, אבל ישיבה לחודי' מותר, וגם לשכב דוקא כשפושט בגדיו (כדרך שהיו רגילים לישן אז בלא בגדים) הוא דאסור אבל כשהוא בבגדיו אין איסור (ויל"ע בזמנינו כשישנים עם בגדים, אם שכיבה בבגדים נמי אסור או דהרגל עבירה איכא רק כשהוא בלא בגדים), ודעת המחבר וכ"פ הט"ז שגם לישיב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה אסור, ובב"י ביאר דאף דהרגל עבירה איכא רק בשכיבה מ"מ יש לאסור ישיבה מצד הרהור, וכשיש הרהור יבוא לידי הרגל עבירה. והב"ח הביא שכן מבואר ברשב"א שכל האיסור הוא לשכב שם ולישן שם אבל ישיבה מותר, ובחידושי הגהות על הטור הביא שברבינו יונה (בספר היראה אות ע"ה) כתב להדיא שאף ישיבה ע"ג מטתה אסור אע"פ שאינה בבית. ולמעשה נוהגים להחמיר אף בישיבה כדעת השו"ע, אף שלא בפניה, ובפ"ת (סק"ט) כתב שאם אינה בעיר כלל מותר.

וכשנמצא בבית מלון, הוראת מורי זמנינו שקודם שישנה שם אף שיחדה אותה בשבילה לא חשיב מיטה המיוחדת לה, וכשישנה שם לילה אחת יש דעות ברבנים אי חשיב מיטה המיוחדת לה, או לא חשיב ומותר לו לשבת עליו.

ישיבה בספסל המתנדד וספסל שאינו מתנדד בשעת טיול:

כתב הרמ"א (שם), וְאִסוּר לִישֵׁב עַל סְפֵסֶל אֲרֶךְ שֶׁמִתְנַדֶּדֶת וְאִינָהּ מִחֻבֶּרֶת לְכַתֵּל כְּשֶׁאֲשֵׁתוֹ נִדְּהָ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו, וְיֵשׁ מִתִּירִים כְּשֶׁאֲדָם אַחַר מִפְסִיק וְיוֹשֵׁב בִּינֵיהֶן. וְכֵן לֹא יֵלֵךְ עִם אֲשֵׁתוֹ בְּעֶגְלָה אֶחָת אוּ בְּסִפִּינָה אֶחָת, אִם הוֹלֵךְ רַק דֶּרֶךְ טֵיּוּל כְּגוֹן לְגִנוֹת וּפְרֻדָּסִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל אִם הוֹלֵךְ מְעִיר לְעִיר לְצַרְכּוֹ מִתֵּר אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא וְאֲשֵׁתוֹ הֵם לְבַדָּן וּבְלִבְדָּן שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּדֶרֶךְ שְׁלֹא יִגְעוּ זֶה בְּזֶה, (כֹּל זֶה בַּת"ה סִימָן רנ"א). הכללים בהאי דינא, אם מרגישים זא"ז בישיבת הספסל כגון בספסל המתנדד אסור, ואם אינן מרגישים כגון שהספסל מחובר לקרקע מותר, [ומשמע דהכל תלוי אם זה מתנדד או לא, וליכא נפק"מ אם זה מחובר או לא]. וד"ז שכיח בספה, שבישיבתו הספה שוקע ומרגישים זא"ז, ובכל גווניו אם אדם מפסיק ביניהם מותר. ובטעם הדבר שאסרו בספסל ארוך, הט"ז סק"ו כתב דהוי משום הרהור, ובש"ך בנקודה"כ השיג שאין זה משום הרהור אלא משום דהוי כנגיעה, דבזה שמתנדדת הוי כנגיעה ע"י דבר אחר, ועוד כתב דהוי כישן עמה במטה דאסור אע"פ שאין נוגעים זב"ז, וכונתו שדבר זה עצמו הוא גורם לחיבה. נמצא שיש ג' טעמים לאסור בספסל המתנדד, א' הרהור, ב' נגיעה ע"י דבר אחר, ג' חיבה. ובערוך השולחן (סעי' יט) כתב טעם אחר, לפי שע"י הנדנוד יבואו לגעת זה בזה, ולפ"ז כתב שאם צריכים לנסוע בעגלה לצרכיהם מותר אע"פ שמתנדד משום דאין זה כנגיעה ממש.

והנה יש כמה אופנים דמרגישים זה את זה בנדנוד, א' ספסל, ב' בהעגלה שלהם (שאינו יצוק כמו כלי תחבורה בזמנינו) ובספינה (סירה) קטנה, (שזה מתנדד ע"י משקל שניהם). ומקור להאי דינא שאסור לישיב בספסל ארוך הובא במרדכי בשם רש"י, והתרוה"ד כתב

הלכות בין הזמנים

על זה דהוראה זו חומרא בעלמא היא, אולם למעשה היקל רק בעגלה דלאו דרך חיבה היא, וז"ל: לילך בעגלה עם אשתו נדה מותר אפילו אין בעגלה אלא האיש ואשתו וגם העגלה שלהם דלאו דרך חיבה הוא כמו ישיבת ספסל, דשאני התם שדרך אוהבים להתקבץ יחד ולהתוועד בכהאי גוונא אבל עגלה כיון דדרך בני אדם נכרים להתקבץ ולשכור עגלה לילך בה מעיר לעיר תו לא הוי דרך חיבה, אמנם ללכת עם אשתו נדה בעגלה דרך טיול לגנות ולכרמים וכה"ג לא ברירא להתיר, עכ"ל. ומבואר בדבריו דעגלה חשיב כספסל ציבורי דאין זה צורה של חיבה, ואף כשהם לבד כיון שדרך עגלות שאנשים מתקבצים יחדיו תו אין זה דרך חיבה. ובפשוטו הכונה דכיון דזה חומרא יתירה לכך כדי לאסור צריך ב' תנאים, א' מתנדנד, ב' דרך חיבה, אבל כשליכא אחד מב' התנאים אין לאסור. (אולם יש שלמדו לאידך גיסא שבעגלה איירי בלא ספסל אחד ואינו מתנדנד, ואפ"ה בדרך טיול גם זה אסור). אולם כתב התרוה"ד שבדרך טיול יש לאסור בעגלה אחת, ובשם האגרות משה דברכב פרטי בזמנינו שזה לא מתנדנד (ואין מרגישים נדנוד ע"י הכסאות) והכסאות הם נפרדים יש להקל לשבת אף אחד ליד השני. ולאמור לכאו' אף בספסל אחד יש להתיר מאחר שאין זה מתנדנד, ויש שטענו שבדרך טיול חמיר טפי, וסגי בדבר אחד דהיינו ספסל אחד אף שאינו מתנדנד, וצ"ע. [נפלא מה שראיתי בספר טהרת בת ישראל פ"ב סי"א שבדרך טיול לשבת בעגלה או באוטו, מותר רק כשאחד מפסיק ביניהם או שיושבים על שני ספסלים, ואינו מובן ממנפ"ש דבמקום דאיכא נדנוד מה יהני ב' ספסלים כמו שהוכחנו מהדרכי משה, ואם אין נדנוד למה צריך ב' ספסלים. ואפשר דבמקום שרגילים לשבת האיש והאשה באותו ספסל, אז כשיושבים בב' ספסלים חשיב היכר כמו שאחד מפסיק ביניהם, וצ"ע].

האמור מכל הנ"ל, דברכב כשהמושבים נפרדים (כמושבים הקדמיים) יש להקל אף בדרך טיול, אף שיושבים אחד ליד השני. וכשהמושב אחד (כמושב האחורי) אינו ברור דינו. ובעגלה או בסירה קטנה בדרך טיול אסור, ומבואר בדר"מ שזה אפילו כשכל אחד יושב בספסל אחר, ובסתם נסיעה מותר. ומשמעות התרוה"ד שכל האיסור בדרך טיול כשהם נמצאים לבדם בעגלה, אולם גבי ספסל כתב האגודה (הובא בב"י) שאם יפסיק אדם ביניהם או תיבה או שום דבר אחר מותר, ולגבי טיול כתב ג"כ החכ"א (כלל קט"ז ס"ה) שאם יש מי שיושב ביניהם מותר, ומבואר שבוזה שיש שם עוד אנשים אינם מתיר האיסור כ"א כשיושב אדם ביניהם, אף שבדרך טיול האיסור אף כשאינם יושבים בספסל אחד כדמבואר בד"מ, אפ"ה כשיושב אדם ביניהם חשיב היכר ושרי. ומ"מ מסתימת המחבר משמע שבדרך טיול כל האיסור הוא כשהם בעגלה, דאיכא אז חיבה טפי, אבל לטיל בפרדסים בלא ספסל לכאו' משמע דמותר. אולם הערוך השולחן (סעי' כ') כתב דגם זה אסור. והנה בזמנינו אין איש יושב ליד אשה זרה, וא"כ אפשר דכשיושב לידה חשיב דרך חיבה ואסור, וא"כ לנסוע בעגלה אף שלא בדרך טיול יהיה אסור, ואפשר דאף כשזה לא מתנדנד נמי יש לאסור וצ"ע.

ולדינא, המחבר השמיט דינא דספסל, ועי' בב"י שסיים בהאי לישנא, וחומרא זו דישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה, ע"כ. מיהו כתב הברכ"י שחומרא דדרך טיול נהגו להחמיר. [ובבן איש חי (פרשת צו ב' סעי' כג) כתב שהמנהג היום

הלכות בין הזמנים

בעירנו להקפיד אפילו בספסל אחד]. והנה המנהג בזמנינו כשיושב ליד אשתו באוטבוס מניחים שקית ביניהם, ובפשוטו ד"ז הוא כמש"כ האגודה שגם בספסל המתנדנד מ"מ אם יפסיק אדם ביניהם או תיבה או 'שום דבר אחר' מותר, אולם אינו ברור אם שקית קטנה יהיה סגי לזה, אולם נראה דאף בעגלה דשרי כתב הד"מ דלא התיר אלא 'כשאינם נוגעים זה בזה' אלא אחד יושב לפניו ואחד יושב לאחור, ולפיכך שמים חפץ ביניהם כדי שלא יבואו לידי נגיעה. נוהנה הרמ"א כתב דינא דספסל בסעי' ה', ולכאו' שם אין זה מקומו, שהרי שם איירי לענין לישוב במיטה המיוחדת לה אפי' שלא בפניה, ויותר שייך לסעי' ו' דלא ישן עמה במטה. ואפשר דה"ט דסעי' ו' הוא איסור מדינא דגמ', כדמבואר בשבת דף יג ע"א, וסעי' ה' הוא חומרא דרב האי גאון, לפי דהאי ישיבה מביא לידי הרהור והרגל עבירה (כמש"כ הבי"י), ומה"ט החמיר הרמ"א גם לענין ספסל המתנדנד].

ובמש"כ לאסור בעגלה דרך טיול, דעת המורים שרק בנסיעה דטיוול הוי חיבה, אבל נסיעה לשמחה או למלון שרי. ויתירה מזו יש שכתבו שרק כשעצם הנסיעה בעגלה הוא טיול (כנסיעה בש"פיים) הוא דאסור, אבל אם אחרי שיגיעו למחוז חפצם אז יטילו לא חשיב הנסיעה לדרך טיול.

וראיתי מי שכתב דהוא הדין לענין להתנדנד בנדנדה עם אשתו, שלבני אשכנז אסור אא"כ יש מי שמפסיק ביניהם, ובני ספרד שאין מקפידים בכך על דינא דספסל המתנדנד שרי בכל גווני. ואיני יודע מקורם, דמנין שלישיב בכוונה כדי להתנדנד יהיה נמי האי דינא, ואפשר שבזה אסור לכו"ע, ואפשר יותר שבזה לא יהני אף שאחד יישב ביניהם.

קול זמר:

הפ"ת (סק"י) דן לענין אם מותר לשמוע קול זמר שלה, דאפשר דאסור כמו באשת רעהו דאמרו בברכות דף כד ע"א דקול באשה ערוה. וברמב"ם פכ"א מאיסו"ב ה"ב כתב וְהַמְּסַתְּכַל אֶפְלוּ בְּאֶצְבַּע קֶטְנָה שֶׁל אִשָּׁה וְנִתְכַּוֵּן לְהַנּוֹת כְּמִי שֶׁנִּסְתַּכַּל בְּמָקוֹם הַתְּרָף, וְאֶפְלוּ לְשִׁמְעַ קוֹל הָעֶרְוָה אוֹ לְרְאוֹת שְׁעָרָה אָסוּר, ע"כ. ומבואר דהאיסור לשמוע קול ערוה הוא בכלל להסתכל במקומות הגלויים כדי להנות ממנה, ולפ"ז בנדה דשרי אף להסתכל כדי להנות כ"ש דמותר לשמוע קולה. ולמעשה, כתב האגרות משה (יו"ד ח"ב סי' עה) דמאחר שהפ"ת נשאר בזה בצ"ע לכן מהראוי להחמיר, והערוך השולחן כתב דאסור מטעם אחר לפי דמגרה יצה"ר בקרבנו.

לשמוע זמר אשה (לא אשתו), אם היא אשת איש וכן בתולות שהגיעו לזמן וסתן (שהוא מגיל 11-12) וכן שאר האסורות עליו מהלכות עריות (כגון אחות אשתו וכדו') אסור לשמוע את קולם, ובתולות קודם שהגיעו לזמן וסתן מותר, אך אם מכויין ליהנות מזה אסור כדי שלא יבוא לידי הרהור, (מ"ב סי' ע"ה ס"ק י"ז). וכתבו הפוסקים שאף אחיות ליד אחים לא ישירו (קובץ תשובות ח"ג סי' י').

בכותל המערבי ובקברי צדיקים:

באו"ח סי' פ"ח הביא הרמ"א שיטה שאין לנדה ליכנס לבית הכנסת בימי ראייתה, (אבל בימי ליבונה מותר). ולמעשה כתב החיי אדם (ח"א כלל ג' סעי' לח, והעתיקו המ"ב שם) שנוהגין היתר, רק לא יסתכלו בספר תורה בשעה שמגביהים אותו להראות לעם.

ולענין להכנס לבית הקברות, כתב הפ"ת (יו"ד סי' קצ"ה ס"ק יט) שנהגו הנשים שלא לילך לביה"ק להתפלל בימי נדתה, וכ"ה בחיי אדם (שם) שלא יכנסו עד שיטבלו, וחמיר מביהכנ"ס שהביא הרמ"א שיש אוסרים להכנס לשם רק בימי ראיותה, והעתיקו המ"ב שם סק"ז, ולפיכך כשהיא בביה"ק תעמוד בריחוק ד' אמות. ובשם החיד"א (הובא בספר סוגה בשושנים פרק מ' בשם ליקוטי כת"י של החיד"א) שבזמן ראיותה אינה הולכת על ציון הרשב"י במירון בל"ג בעומר. וכן אדם שאינו טהור ולא טבל יזהר שלא להכנס לבית הקברות כי החיצונים נדבקים בו (מג"א סי' תקנ"ט ס"ק ט"ו, ח"א כלל קל"ח סעי' ה', כף החיים סי' תקפ"א סק"צ). וכן יש ליזהר לכל אדם לא לילך על קברי רשעים כי הם המזיקין (ח"א שם).

ולהתפלל בכותל מערבי, יש שהחמירו שלא תילך לשם כלל, דחששו לדעת הרדב"ז (ח"ב סי' תר"צ) והחכ"א (בשערי צדק שער משפטי הארץ סי' ח') שהכותל המערבי הוא כותל העזרה, ובמתני' דכלים פ"א מ"ח איתא שהר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם, אבל דעת רוב האחרונים (אבני נזר יו"ד סי' ת"נ, תפארת צבי לרבי צדוק הכהן מלובלין חיו"ד סי' כז אות יב) שאינו אלא חומת הר הבית, ולדבריהם אינם אסורים ליכנס לשם. אולם אף הנוהגים להקל לגעת באבני הכותל מ"מ כשהיא נדה תיזהר שלא ליגע בהן (אחרונים).

קברים

רבי יהודה החסיד (בסי' שע"ט) הביא מעשה שהיה בעיר אחת שתושביה היהודים ביקשו לעבור משם, ונגלה מת אחד בחלום והזהיר שהמתים מקפידים אם ילכו, כי יש להמתים הנאה כשבאים על ציונם. והמשך המעשה היה שלא חששו לאזהרת המת ונהרגו כולם, ל"ע. ור"י החסיד למד מזה (צוואה סי' ע' / דפוס סביונטא סי' י') לענין תפילה על הקברים, שאם הולכים להתפלל בעיר אחרת על הקברים, מתי עירו מקפידים.

ובפשוטו כונת הדברים, הוא עפ"מ ש"כ בדרושי הר"ן (דרוש הרביעי) שעיקר השראת השכינה בגלות, היא בקברי הצדיקים. [ובספר קריינא דאגרתא למרן בעל הקה"י זצ"ל שמיום שחרב ביהמ"ק אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על קברי צדיקים, ובנו רבינו הגר"ח ציין שדבר זה מובא בפ"י הגר"א לתיקוני הזוהר (עי' בלש"ו כרך הכללים ח"א דף ט"ז בהגה"ה) וכן הביא החיד"א בשם מדרש]. ומעתה אפשר דכמו שמצינו בברכות דף ח' ע"א לענין בית הכנסת, שכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס להתפלל שם נקרא שכן רע, וגורם רע לעצמו ולבניו אחריו וגלות, כי הוא מחסיר את השראת השכינה הראויה להיות במקום הזה, ובלבוש או"ח סי' צ' סקי"א הביא מהמטה משה שאפילו אם אין מנין

הלכות בין הזמנים

בביהכ"ס נאמר זה], כך נמי בבית הקברות יש חסרון במה שאינו פוקד את קברי הצדיקים מה"ט.

וע"ע בדרוש הר"ן (הדרוש השמיני) וז"ל: שאין ספק שראוי שנאמין שכמו שבזמן שבית המקדש קיים, היה המעון ההוא המקדש, מקום מוכן לחול עליו שפע הנבואה והחכמה, עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע על כל ישראל - כן ראוי שיהיו הנביאים והחכמים מוכנים לקבל החכמה והנבואה, עד שבאמצעותם ישפע השפע ההוא על המוכנים מבני דורם, גם אם לא ישתתפו עמם, אבל מצד המצאם בדורם - שהם עצמם כמו המקדש המקודש. והרמב"ן ז"ל כתב בסוף סדר 'והיה עקב' (דברים י"א, כ"ב): ויתכן באנשי זאת המעלה, תשהיה נפשם, גם בחייהם, צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמזו בעל ספר הכוזרי (ג, א), עד כאן. ואפשר שנתכוין גם לזה, ולפיכך בהמצא החכמים והחסידים בדורות, יהיה השפע שופע עליהם, ובאמצעותם אפשר שיהיה שופע על כל המוכנים מבני דורם, וכל שכן לאותם שהם מתקרבים אליהם ומשתתפים עמהם. ולא בחייהם בלבד, כי גם אחרי מותם, מקומות קברותיהם ראויים להימצא השפע שם בצד מן הצדדים, כי עצמותיהם אשר כבר היו כלים לחול עליהם השפע האלקי, עדיין נשאר בהם מן המעלה והכבוד שיספיק לכיוצא בזה. ומפני זה אמרו רז"ל (סוטה דף ל"ד ע"ב, תענית דף כ"ג ע"ב) שראוי להשתטח על קברי הצדיקים ולהתפלל שם, כי התפילה במקום ההוא תהיה רצויה יותר, להמצא שם גופות אשר חל עליהן כבר השפע האלקי, ע"כ. נולכאורה לפי דבריו כ"ש בחיי הצדיק יש להתפלל קרוב לצדיק, כי שם התפילה מתקבלת יותר, דאם אחרי מותם כ"ש בחייהם].

ובספר קב הישר (סי' עא) כתב, שמי שחפץ להשתטח על קבר אחד ברחוק, ואינו יכול להגיע, שיוכל לילך אצל אחד מצדיקי מתי עירו, איזה שיהיה, וליתן שם פרוטה לצדקה לע"נ הנשמות, ונחשב כמו שעלה לקבר ההוא, דסדנא דארעא חד הוא.

מצינו בתשו' הרי"ף (הובא בקובץ המועדים עמו' ג') שמה שנגזר בראש השנה אי אפשר לבטל כ"א על ידי תפילת הנשמות, ובזה ביאר שמהאי טעמא הקב"ה דן בכל יום כדי שיבואו הנשמות וישמעו את הגזירות ויתפללו על החיים, ע"כ. ואפשר דמה"ט הולכים בעת צרה להתפלל דוקא בקברי צדיקים, לפי שרק הם יכולים לשנות הגזירה, אך בר"ה הדבר הוא בכוח כל אחד ואחד מהחיים, ואין צריך אז לעזרת המתים.

מקור להשתטחות על הקברים, מצינו (סוטה לד, א) בכלב שהלך לבקש רחמים בקברי אבות, וזה היה בערב ר"ח תמוז. מצינו במדרש (בראשית רבה פרשת פב אות י) שרחל נקברה בבית לחם כדי שיעברו ישראל שם בגלות תבקש רחמים עליהם. ובשם החזו"א (הובא בספר האילת השחר עה"ת פרשת שלח) דההליכה להתפלל על קברי צדיקים הוא משום שיש שם השראת השכינה (עי' דרשת הר"ן תחילת דרוש ח'), ולפיכך בקברים של אנשים פשוטים (אפילו בקברי ההורים) אין ענין להתפלל. ובזוהר (שמות דט"ז ע"ב) שאם לא תפילת המתים עבור החיים, לא היו החיים מתקיימים אפילו חצי יום. ובטעם שמתפללים בקברים, עי' מג"א סי' תקפ"א סק"ז בשם מהרי"ל דבמקום מנוחת צדיקים הוא מקום קדוש והתפילה מתקבלת שם ביותר, נופשוט לפ"ז שאין להתפלל רק בקברי צדיקים,

הלכות בין הזמנים

ולא סתם בקברי אבותיו, ואל ישים מגמתו נגד המתים רק יבקש מהשי"ת שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר, ובמ"ב שם ס"ק כ"ז הוסיף עוד שיקיף הקברות, ויתן צדקה קודם שיאמר התחנות, ואין לילך על קבר אחד שני פעמים ביום אחד, ע"כ. ובסי' תקנ"ט סעי' י' כתב הרמ"א שהולכים על הקברות בט"ב כדי שיבקשו עלינו רחמים, ובמ"ב שם ס"ק מ"א כתב עוד, שלא ילך על הקברות ממש כ"א בריחוק ד' אמות כי יש לחוש שיתדבקו בו החיצונים, ובמג"א שם ס"ק ט"ו הביא מכתבי האר"י שאין לילך על הקברות אלא לצורך הלכות המת, ובפרט אם לא תיקן עוון קרי שמתדבקים בו החיצונים, ע"כ.

וראיתי מובא בשם הגר"א ל שטיינמן זצ"ל שאמר, שתפילה אצל קברי הקדמונים אינה מועלת לנו, כיון שאנו רחוקים ממדרגתם העליונה והקדושה עד מאד. והדברים יתבארו עפ"מ ש"כ הפמ"ג (או"ח סי' תקפ"א) דאנו מתפללים אצל קברי הצדיקים כדי שימליצו טוב בעדנו, ולפ"ז יש לומר דצדיקים וקדמונים אלו לא ימליצו כל כך בעדנו, כיון שאנו הקטנים רחוקים כרחוק מזרח ומערב מהשגותיהם והם לא הורגלו בקטנות בקשותינו ודרגתינו, אשר לא היתה כמותה בבני דורם. וכידוע כשחלה מרן הגר"י מבריסק זצ"ל שלח מנין ת"ח להתפלל עליו בקבר הרשב"י ובקבר הבית יוסף, ואמר מרן הגר"י שאביו מרן הגר"ח הלוי זצוק"ל המליץ בעדו לעלות על קבר הרשב"י וקבר מרן הבית יוסף, כיון שהוא רבן של ישראל וכל ישראל הולכים לאורו הגדול בחיבוריו 'בית יוסף' ו'שלחן ערוך', ועל כן התפילה בקברים אלו מתקבלת היטב. ובספר שלהי דקייטא סי' ס"ד הביא עדות מהגר"מ טורק שהיה מבני ביתו דמרן החזון איש, שגם החזו"א שלח לקבר הבית יוסף משום שהוא רבן של ישראל וכל ישראל מקושרים אליו. עוד הביא שם שגם מרן הגר"מ שך זצ"ל היה מורה לבחורים להתפלל על קשייהם וצרותיהם בקברו של המשגיח מרן הגר"י לוינשטיין זצוק"ל. לועג לרעש, בברכות דף יח ע"א תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום (משלי יז-ה) לועג לרש חרף עושהו, ומה"ט אסור לעשות שום מצוה ליד הקבר משום לועג לרעש בזה שהמת אינו יכול לקיים המצות (מ"ב סי' כג סק"א). ועי' במ"ב סי' מה סק"ב שהביא פלוגתא אם צריך להרחיק ד"א מהמת או מהחדר שהוא שם, וד"ז נפק"מ בקבר שהוא בתוך אהל. מיהו בביה"ק לכו"ע צריך להרחיק ד' אמות מהקבר, אף שהוא רחוק מהמת עצמו יותר מד' אמות, עי' סי' ע"א סעי' ז'.

וכתב השו"ע (סי' כג סעי' א') דמה"ט אין לגלות הציצית בביה"ק, וצריך להכניסן בבגדו, ודין זה נאמר בציצית יותר משאר המצות משום שציצית שקולה כנגד כל המצות. ועי' בסי' ע"א סעי' ז' שאף בדיעבד אם קרא ק"ש ליד מת או קבר לא יצא, וכן תפילת שמו"ע אסור, ובדיעבד ע"ש במ"ב, והמנהג לאסור אף בקברי צדיקים, ורק בקברי אבות וכן בקבר הרשב"י שהם גנוזים במערה הרי זה רשות אחרת ואין לועג לרעש, (עי' גשר החיים פכ"ט ס"ק י"א). [והפלא במה שמתפללין וקוראים ק"ש בקבר רחל בתוך ד"א מהקבר, ועי' מ"ב סי' כ"ג סק"ה שמותר ללבוש ציצית תוך ד"א של קבר אשה, כיון שאף בחייה היתה פטורה ממצוה זו, ולפ"ז י"א דרחל אימנו שהיתה קודם קבלת התורה שאף בחייה היתה פטורה מתפילה, ליכא לועג לרש]. ולענין אמירת תהילים ליד הקבר (היינו בתוך ד"א) יש

הלכות בין הזמנים

שהתירו משום שעושה זאת משום חשיבות המת דהיינו שמחשבים זאת למקום קדוש (גשר החיים כט ביקורי קברים י, שדה חמד אבילות אות קט"ו), והחזו"א החמיר בזאת שלא לומר בתוך ד"א אפי' ביאר"צ. אולם קדיש המנהג להקל עפ"ד המעבר יבוק (חלק שפת אמת פכ"ט) שקדיש חשיב דבריו של מת שהם מתפללים עליהם, ויש נוהרים אף בזה (מ"ב סי' עא ס"ק טו, וכן נראה מהביה"ל בסי' מ"ה). ובקבר אשה במצות שבחיה לא היתה חייבת אין לועג לרעש, (פמ"ג סי' כג א"א סק"ב מ"ב סק"ה, ועי' צל"ח ברכות דף ג'), ויש מחמירים אף בקבר אשה (כף החיים שם סק"ג).

אין אוכלים ושותים בביה"ק (רמ"א יו"ד סי' שס"ח). אין לקרוא כתב שע"ג הציון משום שקשה לשכחה מ"ב סי' ב' סק"ב), ודוקא שהכתב בולט אבל בשוקע מותר (כף החיים שם סק"ג), וכתב שאינו בולט ואינו שוקע הסתפק הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (ספר זכרון ח"ב אות כו) אם יש להחמיר בו. לשבת על המצבה או להניח עליו דבר, עי' יו"ד שס"ד סעי' א' שיש דעות שהמצבה אסורה בהנאה, ע"ש בט"ז סק"א ובש"ך סק"ב, ועל כן צריך ליזהר שלא על הקברות, ואם א"א ליזהר והוא בדרך אקראי יש להקל. ונהגו לבקש מחילה מהמתים על מה שלא כיבדו כראוי.

קודם שיתפלל על הקברות יטול ידיו ג"פ (מ"ב סי' ד' סקמ"ב), וכן כשיוצא מביה"ק יטול ג"פ. וכשחוזר מלוית המת יטול ג"כ ג"פ, ולא ינגב כדי שיהיה ניכר שאינו מסיח דעת מן המת (שו"ע שם סעי' י"ח, כף החיים שם ס"ק ע"ח).

הברכה שאומרים על בית הקברות, דעת הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שאומרים אותו רק כשנכנסים לבית הקברות, אבל כשרואה מהכביש לא. ודעת הגר"נ קרליץ והגר"ח קנייבסקי זצ"ל שמברכים גם על ראית קברים מרחוק, ולכן אמר שבכניסה לירושלים שרואים את הר המנוחות צריך לברך. עוד אמר הגר"ק שבקברים עתקים, שאינם מסומנים במצבה ככל הקברות, מאחר שאין מרגישים בראייתם כראיית קברים, אינם נחשבים כקבר לענין ברכה. וברכה זה הוא רק כשנראה הקרקע שמתחתיו קבור המתים או שרואה את המצבה שמונח על הקבר, אך לא את האהל שמעליה (שו"ת אגרות משה ח"ה סי' ל"ז אות י'). וברכה זו מברכים גם בשבת, לפי שהברכה אינה נחשבת ל'צידוק הדין' שלא אומרים בשבת, (דינים והנהגות לחזו"א ז' ז', דעת תורה סי' רכ"ד ס"ק י"ב).

ענינים שונים

רחיצה אב ובן: לאב ובן מותרים לרחוץ יחדיו בים, מאחר שלבושים בבגדי ים, אבל במקוה אסורים, עב"ז באהע"ז סו"ס כ"ג סעי' ו', ובספר תולדות אדם פרק ו' עמו' כ"ו.

עקיפת תור: מצוי בכניסות לפארק תור ארוך, ולפתע מגיעים אנשים שלא עמדו בתור ועוקפים אותו, ושאלו את הגראי"ל שטיינמן זצ"ל איזה איסור עוברים אלו שעקפו את התור, והשיב בשם החזו"א שאמר 'שהוא פורץ בגדרו של עולם'. (ולא מצאנו בפוסקים דברים מפורשים בזה, ועי' שו"ע יו"ד סי' שנ"ד שאם יש שני מתים בעיר אחת, די' להוציא קודם את המת שמת ראשון).

הלכות בין הזמנים

והנה מצינו מושג של תור גבי דין, בסנהדרין דף ח' ע"א שדרשו עה"פ 'לא תכירו פני במשפט כקטן כגדול תשמעון' שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחריו, ועב"ז בתוס' בשבועות דף ל' ע"א ד"ה למישרי, וכן פסק בשו"ע חו"מ סי' ט"ו סעי' א' צריך הדיין להקדים לדון לדין שבא לפניו תחילה, ומ"מ אם הוא תלמיד חכם צריך להקדימו אפילו שבא לבסוף, וביאר הסמ"ע (סק"ג) לפי דת"ח יש עשה דאת ה' אלוקיך תירא דדרשו חז"ל (פסחים דף כ"ב ע"ב) 'את' לרבות תלמידי חכמים, ולמוקדם יש עשה דקטן כגדול תשמעון, ועשה של כבוד התורה עדיף. עוד מצינו את המושג של תור לענין זכות קדימה במקום שרק אחד יכול לעבור, בסנהדרין דף ל"ב ע"ב לגבי שתי ספינות שהגיעו משני כיווני הנהר למקום צר שרק אחת מהן יכולה לעבור באותו מקום, למי מהן זכות קדימה למעבר ובאותו עת השניה תמתין עד שהראשונה תשלים מעברה, ואמרי' שאם שניהם הגיעו לאותו מקום באותו זמן הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו, כלומר העוברת ראשונה תפצה את השניה על המתנתה, ועל זה נאמר צדק צדק תרדוף (דברים טז, כ) נהג בהגינות. ומבואר שאם אחת הקדימה את חברתה, לה משפט הקדימה ואף אין לה צורך לפצות את השניה, כי הזכות שלה מאחר שהיא באה ראשונה. וע"ש במאירי שיש מקרים שעל הראשון לתת זכות קדימה לבא אחריו, כגון שהבא אחריו הוא חולה או זקן, שאז מצוה להקדימם. וכבר כתבנו בשם החזון איש, שאף אם ע"פ דיני חו"מ אין איסור בעקיפת תור, מ"מ בודאי שיש בזה מצד תקנת הציבור, כדי למנוע אנדרלמוסיה.

צילום: אין לצלם את החמה (שמש) בשלמותה לפני שקיעתה, דהוי כמו שמצייר צורת החמה ואסור, ורק לאחר שהתחילה שקיעותה שאין כאן צורה שלימה מותר, (שו"ע יו"ד סי' קמ"א סעי' ב', והגר"נ קרליץ זצ"ל). ושמעתי מהגרש"ב גנוט ששמע מרבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל שבימינו אפשר לצלם שמש, כיון שאין בימינו עובדי ע"ז לשמש.

לצלם בנין מרשים של כנסייה, הנה בברכ"י (יו"ד סי' קמ"ב ס"ק ט"ז) כתב דבכלל איסור הנאה מע"ז, הוא ליכנס לבית עכו"ם לראות בנוייהם, וכיון שבנין הכנסייה מיוחד לע"ז הרי הוא בכלל משמשיה האסורים בהנאה כדמבואר בשו"ע סי' קמ"ה סעי' ג', הכניס ע"ז לתוך הבית כל זמן שהוא שם הבית אסור בהנאה. וכעת יש לדון אם מותר להנות מהיופי שאחרי בית הע"ז דהיינו מראית הבית החיצוני, ויש שהוכיחו דמותר ממש"כ השו"ע בסי' קמ"ב סעי' י' דמותר ליהנות מהצל שאחורי בית הע"ז, אך דחו ראייה זו, דדוקא צל הותר כיון שהוא הנאה שלא כדרך משום 'שהיכל לתוכו עביד' ונעשה כדי להציל בתוכו ולא מחוץ לבנין כמש"כ רש"י בפסחים דף כ"ו ע"א, אך הנאה מיופיה החיצוני כיון שמטרתם בכך להראות יופיו החיצוני של הבנין אסור. אולם אחר שכבר צילם אפשר דכיון דהתמונה עצמה אינה בית ע"ז ולא משמשיה לפיכך אינה נאסרת בהנאה. אך מטעם אחר יש לדון שאינו ראוי לשמור תמונה זו ולהנות מיופיה, לפי המבואר בשו"ע סי' קנ"א סעי' י"ד שאסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה, והוא בכלל איסור ד'לא תחנם', וא"כ כ"ש שלא לשבח את יופי בית העבודה זרה, אך אפשר דהאיסור הוא דוקא על האדם שלא לשבח את הגוי ולא את ממונו וביתו, וצ"ע.

הלכות בין הזמנים

לתפוס מקום באוטבוס עבור חבירו: אי שרי לתפוס מקום לחבירו, בראשית השאלה אי הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחריני. אולם במקום שחבירו עוד לא שילם, יתכן שחבירו לא נידון אפי' כבע"ח ואין לו שום זכות באוטבוס זה.

והנה בזמנינו מצוי בנסיעות ארוכות, שצריכים להזמין מקומות מראש, והוא כדי שהחברה ידעו כמה אנשים ינסעו, כדי לדעת כמה אוטובוסים לשלוח, והנידון, אם אנשים שלא הזמינו יכולים לעלות ועי"ז ישארו אנשים שהזמינו בחוץ ללא מקום באוטובוס. והנידון בתרתי, אם מי שהזמין חשיב כעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו, [אולם כל זה כשיש בידו לנסוע למקום חפצו באוטבוס שנמצא במקום אחר, אבל אם אין לו אוטבוס אחר אין בו משום עני המהפך בחררה, דקי"ל (רמ"א חו"מ סי' רל"ז סעי' א') כדעת התוס' (קידושין דף נ"ט ע"א) דאם לא ימצא אחר מותר להקדימו]. ב' שכיון שמי שהזמין יש להם חיוב לדאוג שיהיה מספר נוסעים זה, שהרי החברה מוציא הוצאות על פיו, ותו יש לו בזה שום קנין שצריכים לתת להם להיות שם.

ובספר 'מראה כהן' ראיתי שהג"ר צבי כהן זצ"ל הרחיב בענין זה, ונביא כאן את דבריו. הנה בכתובות דף פ"ד ע"ב איתא, התופס לבעל חוב במקום שחב לאחריני לא קנה, וכן פסק בשו"ע חו"מ סי' ק"ה סעי' א', ושם בסעי' ב' שאם הלוח חייב גם לתופס זכה בתפיסתו דמיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. ולתפוס יותר מכדי חובו, הסמ"ע (סק"ג) אוסר, והש"ך (סק"ב) מתיר, וכ"פ בקצה"ח (סק"ב), ולפי דבריהם מותר לאדם לתפוס מקום בשבילו ובשביל חבירו, כמו שמותר לו לתפוס חוב עבירו ועבור חבירו אף ביותר מהחוב של עצמו. עוד איתא בב"מ דף י' ע"א המגביה מציאה לחבירו, לדעת רב נחמן ורב חסדא לא קנה חבירו מה"ט דהוי תופס במקום שחב לאחריני, ולרבי יוחנן מועיל התפיסה, וכ"פ המחבר בחו"מ סי' רס"ט סעי' א', ובטעמו, לתוס' (שם) משום מיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ולרמב"ן לפי שדוקא בבע"ח שממונו של אדם משועבד לכל בעלי החובות שלו, ולפיכך כשבא אחד ומזכה לאחד מהמשועבדים הרי הוא מפקיע בזה את השיעבוד מאחרים, משא"כ מציאה אינה משועבדת לאף אחד, ולפיכך יכול לזכות בו עבור אחרים, דאין זה חב לאחריני אלא רק מניעת רווח.

ולפ"ז כשיש עוד מקומות באוטבוס רשאי לתפוס עבור חבירו, כי בזה לא חב לאחרינא, כי הנוסעים יכולים לשבת בכל אחד מן המקומות הפנויים, אבל כשאין עוד מקום אין היתר לתפוס למי שעדיין לא עלה, מאחר שהמקומות משועבדים לכל מי שעלה לאוטובוס ושילם עבור הנסיעה, ובכך הוא חב לאחריני. אולם את המקום שלו רשאי ליתן למי שירצה מטעם מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. אך אם שילם מראש עבור אותו מקום שתופס ש"ד, שאז המקום משועבד לו, ושכירות מטלטלין נקנה בכסף (חו"מ סי' קצ"ח סעי' ו'). אך בנסיעה ללא תשלום, תלוי הדבר בפלוגתת תוס' והרמב"ן אם בכה"ג יכול לזכות לחבירו, כי אדם לא רשאי לתפוס עבור עצמו מקום נוסף, אך מאידך הדבר אינו משועבד לאף אחד, ולדינא קי"ל (שו"ע חו"מ סי' ק"ה סעי' א-ב) כדעת התוס', וא"כ לא מהני תפיסה.

הלכות בין הזמנים

וכשחבירו ביקשו שיתפוס עבורו, נחלקו בזה רש"י ותוס' בב"מ דף י' ע"א אם יש בזה חסרון דתופס לבע"ח במקום שחב לאחריני, וקי"ל (חו"מ סי' ק"ה סעי' א') כדעת התוס' שלא מהני. ואפילו כשחבירו משלם למי שתופס שכר ועשוהו לפועלו, לא אמרי' דיד פועל כיד בעל הבית ותועיל התפיסה, כדקי"ל כדעת הנתיה"מ (שם סק"ב) ודלא כש"ך (שם סק"א).

אך אף אם נמצא היתר לתפוס מקום עבור חבירו, מ"מ מצד הנהגת בין אדם לחבירו אין זה ראוי, וכמו שאמרו חז"ל (שבת דף ל"א ע"א) מאן דעלך סני לחברך לא תעביד, עכ"ד.

נסיעה באוטובוס: כתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, ובמסכת קידושין דף ל"ב ע"ב דרשו חז"ל זקן - זה שקנה חכמה אפילו צעיר, ושיבה - זה זקן בשנים, וע"כ אדם היושב באוטובוס ועובר לידו ת"ח או זקן (שאינו רשע) חייב לקום מפניו, (שו"ע יו"ד סי' רמד סעי' א'). וכן צריך לקום מפני אשה זקנה, (ספר חסידים סי' תקע"ח). ובספק לו אם הזקן הגיע לגיל שבעים או אם הוא ת"ח, הוי ככל ספק דאורייתא דאזלי' לחומרא. ומ"מ ליכא מדינא שום חיוב לפנות את מקומו לזקן ות"ח, ובפרט כשלא יהיה לו מקום אחר.

הנה בפסחים דף קי"א איתא דאסור לאיש לעבור בין ב' נשים, וכן אסור לאשה לעבור בין ב' אנשים, ובאוטובוס מצוי שיושבים מב' הצדדים נשים, ומ"מ דבר זה קייל טפי כי יש מתירים כשיושבות.

איחסון במקור מרכזי: המתגוררים בבית מלון או אכסניה, ולרשות כל המתארחים מקרר או מקפיא משותף, ויתכן שמשתמשים ג"כ לאיחסון מזון שאינו כשר, חובה עליהם לעטוף את מאכליהם בשני סימונים כגון באריזה מוכרת, ובנוסף בקשר או בנייר דבק, שניכר מיד אם נפתחו, לשלול החלפה, ובפרט מחשש איסור בשר שנתעלם מן העין.

אכילה ברה"ר: המטיילים במקום פתוחים וכן הנוסעים ברכבת או באוטובוס, יש להקפיד שלא לאכול בפני ההמון כי בכך הוא נכנס לחשש פסול עדות, אולם אם יש שם רק מעט אנשים אינו נפסל בכך (שו"ע סי' ל"ד סעי' י"ח, וסמ"ע ס"ק מ"ד, וע"ע במסכת כלה פרק י'), ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהאוכל בדרכים באוטובוס אינו נחשב כאוכל בשוק (הגרש"ב גנוט). אולם במקומות המיעודים לכך כמו בים וכן מסעודות שיש שלחנות המדרכות הפתוחות לרה"ר, וכן בחצרות הפתוחים שעושים שם חתונות מותר.

שתית מים: השותה מים לצמאו מברך שהכל ניהיה בדברו, אבל אם אינו לצמאו אינו מברך, וע"כ אותם שבהליכה שותים כדי לא להתייבש א"צ ברכה. וכששותה מים קרים בימים החמים שלא לצמאו, י"א שכיון שנהנה מהקרירות מברך. כששותה במסלול הליכה, אין צריך לברך אלא על השתיה הראשונה משום דנחשב כהולכי דרכים, כדמבואר בסי' קע"ח סעי' ד'. וכן הדין בבירך באוטו על דבר מאכל או משקה מהדברים שאין טעונים ברכה אחרונה במקומה, ובמהלך הנסיעה ירד מהאוטו ורוצה לאכול ממנו עוד בחוץ דאין צריך לחזור ולברך כיון שנידון כהולכי דרכים. אולם אם אוכל באכסניא, הנה בסי' קע"ח סעי' א' איתא דשינוי מקום מחייב ברכה מחדש, ולדעת המחבר דין זה הוי אף בפת, ולדעת הרמ"א דין זה הוי רק בדברים שאין טעונים ברכה במקומם בפירוות וכדו', אבל אם זה

הלכות בין הזמנים

באותו חדר לא חשיב שינוי מקום אף אם אינו רואה את המקום שאכל (מ"ב סק"ט), ומחדר לחדר לכתחילה בעי שיראה את מקומו הראשון או שיהיה דעתו בשעת הברכה גם על מקום זה, ובדיעבד בכל גווני א"צ לחזור ולברך. וכשאוכל בגינה או ביער וכדו', איתא בשו"ע (שם סעי' ב') ובמ"ב שאם המקום מוקף מחיצות אין דין שינוי מקום בכל שטח הגינה אף כשאינו רואה את המקום שאכל, ואם אינו מוקף מחיצות אז אם רואים את המקום שאכל או שהיה בדעתו ללכת למקום אחר אין זה נחשב לשינוי מקום. ואם אכל בגינה והלך לגינה אחרת, עי' שו"ע (שם סעי' ג' ומ"ב) דחשיב בכל גווני לשינוי מקום אף שגם הגינה הראשונה לא היתה מוקפת מחיצות, ואף כשרואה את המקום הראשון שאכל או שהיה דעתו לכך.

חילול שבת: יזהר לא לתכנן הנסיעה בשבת (שו"ע סי' ש"ז). להתקשר במוצ"ש למכון המטראולוגי לברר את מזג האויר הצוי ביום המחרת, יש אוסרים בכדי שיעשו מאחר שהמדידות וההקלטה נעשו באיסור שבת (עי' מש"כ בספר מאור השבת ח"א סי' י"ח הערה ס"ה), ויש שאסרו עולמית עפ"מ"כ הכתב סופר באו"ח סי' נ' דהיכא שנעשו בקביעות אסור גם לאחרים שנתבשו בשבילם. מונית במוצ"ש, אם הוא מחלל שבת שבודאי לא הבדיל, יש אומרים שצריך לומר לו שבוע טוב כדי שיחשב להבדלה, ואם יצא בשבת כדי להיות כאן כעת, (ד"ז מצוי בנהגי אוטובוסים), י"א שכיון שלאחרים מותר מיד תו אין צורך להמתין בכדי שיעשו, וי"א דמאחר שמומר לחלל שבת דינו כגוי ואסור כמבואר בפמ"ג תו יש לאסור בכדי שיעשו. ועי' בכ"ז בספר שלהי דקייטא סי' כ"ח.

פתח ברוז החמים בשוגג בשבת אי מותר לסגרו: הנה בשבת אסור לפתוח ברוז החמים בשבת, לפי שעל ידו נכנסים מים קרים ומתבשלים. ובזמנינו מצוי ברוז בעל ידית אחת ומצוי שבטעות פותח את ברוז החמים, והנידון אי צריך לסגור מיד כיון שעל ידו המים שנכנסים מתבשלים, ובפרט באופן שהמים שם רתחים שכל כניסת מים מתבשלים מיד. או לאידך אסור לסגרו לפי שע"ז יכנסו מים חדשים וימנעו מהמים הצוננים שנכנסו להתבשל וינצל מאיסור בישול, ואף אם יתחממו בשיור יס"ב מ"מ לא יבואו לידי רתיחה ולא הוי כ"א חצי שיעור. ובפשוטו אם זה זרימה חזקה של מים הרי ע"י שלא יסגור למים גורם שלא יתבשלו, וכל זה בבית, אבל בבתי מלון שיש מערכת חימום מרכזית, אז אף שהצינור אחד יהיה דלוק כל הזמן המים ימשיכו להתחמם], אך בזרימה חלשה יתכן שהכל יגיע לכלל בישול. אך יל"ע דאפשר דהמים השניים הנכנסים לתוך הדוד נידונים ככח שני ותו הוי גרמא, ובמקום הפסד שרי. ואם המים נתבשלו ע"י החמה תו אינו אסור אלא מדרבנן (דהוי תולדות חמה), וי"ל דהוי פ"ר בדרבנן ובגרמא.

יש ישובים שהבית כנסת שלהם בנוי בצורה ארעית, כאשר יש צינור שחור על פני הקרקע עד שמגיע לחיבור המים בברז הראשי, ובימים החמים המים שבצינור מתחממים בשמש בשיעור דיש סולדת. והנידון להשתמש במים אלו בשבת, כאשר פס"ר שהמים הנכנסים יתבשלו, וכן כשפותח את הברז מתערבים בחמים מים שלא נתבשלו, ומתבשלים מחום המים והצינור. והנה המים שיתבשלו מחום השמש מותר לכתחילה, דק"ל בישול בחמה מותר, אך מה שיתבשלו מחום הצינור והמים הוי תולדת חמה ואסור מדרבנן. אך מאחר

הלכות בין הזמנים

דהוי פס"ר דלא ניחא ליה ובדרבנן קיל טפי, ונחלקו בזה הפוסקים, עי' סי' ש"כ סעי' י"ח, ומ"ב סי' רנ"ג שעה"צ ס"ק מ"ג, והיכא דהוי תרי דרבנן הכרעת המ"ב בסי' שט"ז ס"ק י"ח לקולא, והכא הוי תולדת חמה דהוי מד"ס, ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ושלא כדרך בישול, ואפשר דחשיב אף מתעסק דשרי לכתחילה. ויש להוסיף שיטת הבית מאיר שהובא בביה"ל סי' שי"ח סעי' י"ב שחם לתוך צונן אף שהצונן הם מים מועטים דעת הטור להקל, אלא שכתב הביה"ל שבבישול דאורייתא נקטי' לחומרא, אבל בניד"ד דהוי מדרבנן יש להקל.

ובאופן שניקוז המים של מי הנטילה, נשפכים לגינה במקום צמחים. לכאו' כשאינו יודע שהם נשפכים לשם הוי מתעסק, ודעת האחרונים דמתעסק קייל טפי, ובפרט בשבת כשלא נתכוין כלל לעשית המלאכה דליכא מלאכת מחשבת, הרי זה מותר לכו"ע, (ועב"ז בנתיבות בספרו מקור חיים על הלכות פסח בהקדמה לסי' תל"א אות א', ורעק"א בתשו' קמא סי' ח'), וא"כ אין צריכים להודיע להם שהמים נשפכים לשם. אבל אם כבר נודע, א"כ אסור להשתמש בו בשבת.

ערסל שמחובר על עץ: אם הוא תלוי על העץ עצמו אסור לעלות עליו בשבת דהוי שימוש בצדדי העץ, ואם הוא מחובר ביתידות על העץ, ותולה את מושב הערסל על גבי היתידות, אז לתלות הערסל בשבת אסור (דחשיב שימוש בצדדי העץ), אבל אם התקינו כבר מערב שבת מותר לעלות עליו בשבת. ואם האילן זו כשעולה על הערסל, בכל גווני יש לאסור דחשיב שמשמש באילן. כמו כן להשען על אילן בשבת, אם מנידו - אסור, ואם אינו מנידו אז אם סומך עליו בכל כוחו אסור אפילו אינו מנידו לפי דחשיב זה גופא לשימוש באילן, אבל נשען עליו סתם - מותר. עוד איתא שאם תש כוחו חשיב שסומך עליו בכל כוחו ואסור. וע' בכל זה בשו"ע סי' של"ו סעי' י"ג ובמ"ב ובביה"ל שם.

תאורת חירום ופנס אי הוי מוקצה: קי"ל דנר הדולק הוי מוקצה, ומפרש בגמ' (דף מז ע"א) לפי דהנר והשמן והפתילה הוו בסיס לשלהבת דהיא עיקרו של נר, ומתוך שהיא מוקצה נעשה הנר בסיס לדבר האסור. ובטעם שהשלהבת מוקצה, יעוי' בחזו"א (סי' מא ס"ק ט"ז) שכיון שבשבת אין רגילים לטלטל כלל את הנר שמא יכבה, א"נ לפי שדרך השתמשות הנר אף בחול הוא במקומו ואין דרך לטלטלו, לכן חשיב שקבע שימושו למקום זה. ולטעם זה פנס שכל מהותו להשתמש בו ממקום למקום, לא הוי מוקצה. עוד ביאר החזו"א עפמ"ש"ב רעק"א דמוקצה דשלהבת הוא משום נולד, דכל הזמן יש בנר תוספת, ובצל"ח (שבת דף מ"ד ע"א ד"ה מטה) ביאר לפי דשלהבת לאו כלי הוא כלל, דהשלהבת אין בה ממש ואינה בר טלטול, ולפיכך אסור אף לצורך גו"מ. ור"ל, דשלהבת כיון שהולך ומתחלף כל הזמן מעמוד ראשון לשני ומשני לשלישי וכו', א"כ אין בו ממש ולא בר טלטול, ומאחר שהוא עיקרו של נר לכן דנים אותה כדבר בפני עצמו ולא כחלק מהנר ויש עליו שם מוקצה. ולפ"ז בנורת לאד שאין בו כלל שלהבת, ואפי' במנורת חירום שיש בו בתחילה רגע אחת ניצוץ מ"מ עיקרו הוא האור שעתה מאיר בלא האש, ולא הוי דבר המתחדש ומתחלף א"כ לא הוי מוקצה. ואפשר שאפי' כשמל"א לא חשיב כיון שעיקר הכלי שבו הוא האור שהוא פעולת היתר, אף שבתחילה צריכים להדליקו והוי בונה, [אלא די"א שכל דבר שהשימוש

הלכות בין הזמנים

בקביעות הוא ע"י מלאכה ובפרט פנס שיש בו הצתה הוי ככשמל"א, וי"א שכל דבר שעבודתם הוא ע"י זרם חשמלי דינם ככשמל"א]. ולמעשה רבו בזה הדעות בין מורי זמנינו, ויש שכתב לחלק בזה בין יו"ט לשבת, וביו"ט מאחר שהשלהבת לא הוי מוקצה קייל טפי.

להליך במנורת לד בביה"ש: שכחה להדליק נרות, האם יכולה בבין השמשות להדליק מנורת לד, שאין בו מבעיר, לשיטות דלא חשו לחזו"א שיש בו משום בונה. ואף שמדרבנן זה אסור מ"מ בביה"ש שרי שבות לצורך מצוה, נבפרט כשבבית חושך דאיכא חיוב הדלקה מדינא], וצ"ע. ולמעשה דעת רבותינו דבכל הדלקת תאורה (אף במנורת לד) איכא איסור דאורייתא, או מצד בונה או מצד מכה בפטיש, ואין להתיר בבין השמשות כ"א על ידי גוי.

מחללי שבת שנוסעים ברכבם ר"ל בשבת בכביש, יש שסוברים שההולכי רגל אינם צריכים לעצור מלכתם או לעלות למדרכה בשביל אותם מחללי שבת, וע"כ ימשיך ללכת כדרכו ואין תפקידו לדאוג מה שיעשה הרכב המחלל שבת. ויש שסוברים שעדיף לעלות למדרכה, משום שבכך הוא גורם לאותו אדם לעשות עוד חילול שבת (בעצירה ובהפעלה מחדש). והיה מעשה בהגר"צ אבא שאול זצ"ל שראה רכב ברמזור, ונעצר ונתן לרכב לעבור, והעירו לו האם עליך לדאוג למחללי שבת, אמר: האיך אוכל לסמוך על אותו מחלל שבת שיעצור ויתן לי לעבור, האם מי שחשוד על חילול שבת, לא יהיה חשוד גם על שפיכות דמים?!

טבילת והגעלת כלים: 'מנגל' הרשת חייב בטבילה בברכה, ואף אם היא רשת חד פעמי כיון שיש ראיות לכך שכלי חד פעמי נחשב לכלי גמור (הוראת גדולי ההוראה). ואסור להשתמש בכלי שאינו טבול אפילו פעם אחת בדרך עראי כדמבואר ברמ"א בסי' ק"כ סעי' ח'. ובכלי אכילה של בתי מלון שאינם טבולים, יש אוסרים ל (עי' יו"ד סי' ק"כ ט"ז סק"י וש"ך

ל והפתרון הידוע שעושים מערכת הכשרות, שמקנים את הכלים לגוי ושוב שואלים ממנו אותם לעולם, וכלי של נכרי ששואל ביד הישראל אינו צריך טבילה, ועי' בשו"ע או"ח סי' שכ"ג סעי' ז' שכתב פתרון זה לענין מי שהוא אנוס מלטבול כמו בשבת שיש אוסרים לטבולו ורוצה להשתמש בו בשבת שיקנה אותו לנכרי וכנ"ל. אולם הט"ז ביו"ד סי' ק"כ סק"ח כתב, דכל זה אם לא נשתקע ביד הישראל, אבל בגוונא שהכלי נשתקע ביד הישראל הרי הוא חייב בטבילה, והעתיקו המ"ב בסי' שכ"ג ס"ק ל"ה. ולדבריו בבתי מלון שהכלי נשקע ביד ישראל אף שהם שואלים חייבים בטבילה. אולם הכנה"ג חולק וס"ל דכיון דסוף סוף הכלי שאול מנכרי, שרי להשתמש בו בלא טבילה, [ובשו"ע באו"ח סי' שכ"ג היקל בעת הצורך (כמו בשבת שיש אוסרים לטבול) להשתמש בו, ובתוספת שבת סי' רס"א סק"ה כתב שהקילו רק משום כבוד שבת, ובמחזיק ברכה (שם סק"ב) כתב שכל מה דאסר הט"ז זה רק היכא דניכר שרצון הגוי לשקעו ביד ישראל, וכיון שיום השבת הוא היום הראשון שקיבלו הישראל בחזרה מהנכרי עדיין אין ניכר שרצונו לשקעו ביד ישראל וא"צ טבילה, ולפ"ד ליכא כלל היתר לדעת הט"ז במקום הצורך אף לכבוד שבת], ועי' בהגהות רעק"א על השו"ע ריש סי' ק"כ שהביא דברי הכנה"ג לענין כלים גדולים של יין שאי אפשר לקחתם לטבילה, שיתנם לגוי במתנה ויחזור וישאלם ממנו, ובפשוטו משמע שהיו עושים כן לעולם. ובט"ז ביאר דהטעם דלא מהני לשאול את הכלי מהנכרי לעולם, הוא משום דדמי למשכנתא, דאיתא בסעי' ט' שנכרי שמשכן כלי ביד ישראל ודעתו שישתקע הכלי בידו טעון טבילה, אף שהבעלות הממונית היא של הנכרי. והחולקים טענו דהתם מיירי בציוור שהנכרי חייב כסף לישראל, ולפיכך כשדעתו להחליט את החפץ בידו מחשיב ליה ככלי שהוא ברשות ישראל, משא"כ שאין הנכרי חייב לו מאומה י"ל דחשיב הנכרי בעלים גמור אף שהשאלו לו לעולם. ובבהגר"א ביאר טעמא דמשכנתא, לפי דגבי טבילת כלים לא בעינן שהכלי יהיה קנוי לישראל אלא חלוט ברשותו דומיא דמעשה מדין שלקחו את הכלים בביות המלחמה, ועפ"ז ביאר הגר"א דמה"ט כלי שכור פטור מהטבילה אף ששכירות ליומא הוי ממכר, מ"מ כיון שאין הכלי חלוט בידו, שהבעלים יכול לקחתו בסוף זמן השכירות, לכן לא חשיב כלי של ישראל. ולדבריו בניד"ד שהכלי חלוט ביד המלון פשוט שהכלי חייב בטבילה. ויש שנתנו עיצה אחרת שיקנה חלק מהכלי לגוי ותו הוי כלי שהוא בשותפות נכרי וישראל דפטור מטבילה, אולם להנ"ל אף שהכלי כולו בבעלות הנכרי מ"מ כל שהוא חלוט ביד הישראל לעולם ואין לנכרי

הלכות בין הזמנים

סקט"ז, שו"ת מהרי"ל דיסקין זצ"ל קו"א סי' ה' ס"ק קל"ו ד"ה גוף החקירות, שו"ת לבושי מרדכי יו"ד סי' פ"ג, אורחות רבינו ח"ג. והובא הדברים בספר טבילת כלים פ"ג הערה כ"ד), [ומ"מ במקום ספק אם הכלים טבולים, יש מקילים להשתמש שם בסוגי הכלים שחיוב טבילתם הוא רק מדרבנן כגון כלי זכוכית]. ויש מתירים, והוא מב' טעמים, א' שהשתמש דינו כשואל שאינו חייב בטבילה (אם השאילו ממי שאינו חייב בטבילה), והבעה"ב כיון שאינו מתכוין להשתמש בו לאכילה ושתייה אלא לצורך סחורה (לצורך עסקיו) לא חשיב לגביו ככלי שתייה, ועב"ז בב"י (שם) ובט"ז (שם סק"י) ובדרכי תשובה (סק"ע), ב' דמאחר שאינו קונה כלים אלו ע"ד להשתמש בו בעצמו לצרכי מאכל ומשקה אלא כדי להגיש בהם דברי אוכל ללקוחות שלו, לא חייבתו תורה טבילה דהוי כקונה סכין לחתוך בו קלף (המובא בשו"ע שם בסעי' ח'), ועב"ז בשו"ת טוב טעם ודעת להגר"ש קלוגר (מהדו"ת ח"ג). ויש אוסרים לפי דלא דמי כלל לכלי סחורה ולסכין שעומד לחתוך בה קלפים, דשאני בתי הארחה ומסעדות שגם אצל בעלי המסעדות חשיבי כלי סעודה דמה לי אוכל בהם בעצמו מי לי מאכיל בהם את אורחיו, סו"ס שם כלי סעודה עליהם. וכשאין בידו להטבילם יש שהתירו בכל גווני להשתמש בו, מאחר שהאיסור שימוש בכלי שאינו טבול נובע ממצות הטבילה, וכל היכי שהאדם מנוע מלטבול את הכלי אין עליו איסור השתמשות. וכשהמלון בבעלות גוים לכו"ע אין צריך טבילה, כי רק כשעוברים לרשות ישראל מתחייבים בטבילה. ובכל גווני כשהבעל הבית בישראל בכלים הצריכים טבילה, מותר לו לאכול שם אם עתה אינו משתמש בכלים שאינם טבולים כדמבואר בסי' ק"כ סעי' ט"ז. ואם הוא מתארח במלון שאינו סומך על כשרותם, ורוצה לאכול בכלים דבר שאין בו חשש כשרות כמו ירקות (שמעשר בעצמו) או קורנפלקס עם חלב ורואה את האריזה שהם בהכשר טוב, יכול להשתמש בצלחות של המלון כיון שמנקים אותם היטב, ומתארחים רק לכמה ימים חשיב שמשתמש בו שימוש עראי, וכעין שכתב הרמ"א יו"ד סי' קכ"א, וע"ע בט"ז סי' צ"א סק"ב ובפמ"ג שם. אולם כל זה בכלים שאפשר להגעילם, אבל בכלים שאי אפשר להגעילם (כגון חרסינה, שיש אבן קיסר, פלסטיק, טפלוז) אסור להשתמש בהם אפי' בעראי ואפילו לצונן

נפק"מ בו חייב בטבילה, ורק באופן שהנכרי יקבל דמי שכירות קבועים מידי שנה חשיב ככלי נכרי ופטור מטבילה. ויש שנתנו עוד עיצה שהבעלים יפקיר את הכלי, ויחזור ויטלנו בלי כוונה לזכות בו, [ובשו"ת מהרי"ל דיסקין בקו"א אות קל"ו כתב דמדלא נתנו הפוסקים עיצה זו חזינן דבאופן זה לא פקע חיוב הבעלים ממנו], ויש שהוסיפו דעדיף שהבעלים בתחילה בשעת הקנין לא יתכוין לזכות בכלי, ותו חשיב ככלי של נכרי. אולם לדעת הט"ז והגר"א לא יהני עיצה זו, מאחר שהוא חלוט בידו ומשתמש בו כדרך בעלים.

ולענין מוצרי חשמל (קומקום וכדו'), יש שנתנו עיצה ע"י שיעשה קלקול בכלי ושוב יתקנו. ומקור הדברים הוא בפ"ת (סק"א) בשם החכמת אדם (כלל ע"ג סעי' י"ג) שנתן עיצה לפטור יורות גדולות מטבילת כלים ע"ז שיעשה נקב גדול באופן שיתבטל מתורת כלי ויחזור הישראל ויתקן את היורה, ותו חשיב שהישראל עושה את הכלי וממילא פטור מהטבילה. ומקור דבריו כתב בבית אדם (אות ס"ו) שהוא ע"פ דברי מהר"ם מרוטנברג שכתב שאם היתה לישראל מחבת ונעשה בה נקב ותיקנה אומן נכרי חייבת המחבת בטבילה, דכיון שהיה בה נקב שמטהר אותה מטומאה א"כ בטלה מתורת כלי ופנים חדשות באו לכאן. ולמד החכמ"א גם לאידך גיסא שאם כלי של נכרי ניקב נקב המטהרו בטל ממנו של כלי, וכאשר הישראל מחברו ומתקנו חשיב דנעשה כלי על ידו ופטור מטבילה. ולפ"ז גם כאשר הקלקול הוא בחיבורי החשמל המפעילים את הכלי ואין הכלי יכול לפעול, תו קלקול זה מבטל את הכלי משמו, מאחר שבמצב זה אין לכלי שום שימוש וחשיב ככלי שבור, וכאשר מתקנו שוב חשיב שנעשה הכלי על ידי ישראל. ולפ"ז גם לאידך גיסא, אף בכלי שהטבילו אותו, כל שהתקלקל המיחם ונתקן ע"י נכרי יתחייב שוב בטבילה]. אולם לא מהני שיקלקל את החוט החיצוני המחברו לרשת החשמל, דזה אינו מהכלי עצמו.

כדמבואר בש"ך בסי' צ"א סק"ג בסופו, וע"ש במש"כ הפמ"ג בשם המנחת יעקב, וכן יש להקל להשתמש לצונן בסכו"ם של בית המלון, אך אסור לחתוך בו דברים חריפים מאחר שלא היה בו נעימה, (עי' שו"ע סי' קכ"א סעי' ז' ובש"ך שם דנעימה מועלת גם לדבר חריף, והפ"ת בסק"ט הביא שדעת הבכור שור להחמיר בזה), ובפרט דאיכא דוחקא דסכינא, ואף שאינו בין יומו מ"מ דבר חריף מחליא ליה לשבח, ואף בלא דברים חריפים יש לחוש שנשאר בו שומננית, (ולענין נעימה במקום קינוח, עי' ב"י סי' פ"ט סעי' ג' ד"ה וכתוב בתשובות להרמב"ן), ואף דסכינים שלנו רחוצים היטב מ"מ במזלגות דרך כלל נשאר משהו בין השינים, ובדרכי תשובה סי' צ"ו כתב שגם במזלג איכא דוחקא כמו בסכין. ולהניח בצלחות אלו דבר גוש חם אסור לפי די"א שדבר גוש נידון ככלי ראשון. וכשמחליף דירה עם אחד שהוא 'דתי', והמחליף אינו סומך על ההכשרים שהשני סומך עליו, הנה להשתמש בסירים שלו, כיון שאינו אלא ספק איסור באינו בן יומו, הוי ספיקא דרבנן ומותר וכמש"כ הפמ"ג סי' ס"ג במשב"ז סוסק"ב, וכן מצד מה שהכלי צריך טבילה אין לחוש דמסתמא טבל, נוי"א דכיון שהוא בודאי משתמש בשמיטה בירקות של היתר מכירה דהו ספיחין, תו כליו אסורים ככל בליעות דאיסור דרבנן], אבל אם הוא חילוני שכליו ודאי נתבשלו באיסור (טבל בשר וחלב וכו'), אסור לכתחילה לבשל בכלי שאינו בן יומו, וכן אסור להשתמש אפילו בצונן בכלים הצריכים טבילה, ולפיכך אסור להשתמש בקומקום חשמלי שנמצא בצימרים, מאחר שבדרך כלל הכלים אינם טבולים. ובפלטה חשמלית או כיריים של גז, אם הם נקיים מותר להשתמש בהם לחימום מאכל בתוך כלי, מאחר שהבלוע אינו עובר לקדירה בלא רוטב, וגם אם נשפך רוטב אינו נאסר כדקי"ל סתם כלים אינם בני יומם ומותר בדיעבד. 'מנגל' אסור להשתמש ברשת בלי ליבון חמור דהיינו שיהיו ניצוצות ניתזין ממנו או שהברזל יאדים מהחום, וזה דבר שקשה לעשותו.

מיטה ארמית: בברכות דף ח' ע"ב איתא דחכמים אסרו לישב על מטת ארמית ומשום מעשה דרב פפא, דרב פפא אזל לגבי ארמית הוציאה לו מטה אמרה לו שב אמר לה איני יושב עד שתגביהי את המטה הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מטת ארמית. והנה הרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה, אך בספרי ההלכה של הראשונים (כמו הראבי"ה והכלבו) פסקו דבר זה לדינא. ולפ"ז יל"ע איך מותר להזכיר בחו"ל חדרי אירוח ונופש מהנכרים ואינם חוששים לאיסור זה. והשיב רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל (הובא בספר שלהי דקייטא), שכל האיסור הוא דוקא לשבת על מיטת גויה השייכת כעת לגויה, אך כששוכרים חדר מהנכרים, הרי השכירות מחשיבה את החדר ותכולתו כשייכים לנו, כרכוש יהודי, ובכך אין איסור.

כיבוד אב ואם: הנה בבין הזמנים נמצאים הרבה זמן בבית וחייבים במצות כיבוד אב ואם, והובא בשם מרן החזון איש זצוק"ל שאמר, כי כמו שקודם החג איכא חיוב לילמוד את הלכות החג שלשים יום, כך גם יש חיוב לבחור קודם ששב לביתו לבין הזמנים לילמוד ולשנן את הלכות כיבוד אב ואם, ולהיות מוכן לקיים המצוה כהלכתה. ובאמת מצוה זו היא מצוה קשה מאוד לעשותו בשלימות, עד שאחד מן האמוראים אמר 'אשרי מי שלא חמאן' (קידושין דף ל"א ע"ב). והנה במצוה זו איכא ב' חלקים, א' כבוד ב' מורא, וכדכתוב

הלכות בין הזמנים

איש אמו ואביו תיראו, והיינו דאיכא מצוה לכבד את ההרים ולהסתכל עליהם בכבוד, ואיכא מצוה ליראה מהם ולנהוג בהם יראת כבוד. ולפיכך פסק המחבר (יו"ד סי' ר"מ סעי' ב') לא יישב במקומו ולא סותר 'ומכריע' את דבריו, ומצוי שלפעמים הבן רוצה לכבד את אביו, ואומר לאביו אבא אתה צודק, וד"ז זילול שכביכול אביו צריך להסכמת בנו. וכ"ש שצריך ליזהר שלא לצערם, שהרי לכל אדם אסור לצער כ"ש את אביו שמחויב בכבודם, והמצער את אביו כתב רבינו יונה (בסוף אגרת התשובה) גדול עווננו מנשוא. וד"ז מצוי בבין הזמנים שהילדים הגדולים הולכים לטיול וההורים מפחדים, וכן שהבחורים קמים בבוקר מאד מאוחר וההורים מאד מצטערים מכך. וצריך לדעת שמי שלא מכבד את הוריו חסר לו בצלם אנוש, לא רק בצורת יהודי אלא גם בצורת אדם, וכמו שהוכיח זאת הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א (ראש ישיבת תפרח) מהגמ' בקידושין דף ל"א ע"א, שלכך הגמ' מביאה דוגמאות על גויים שכיבדו מאד את הוריהם.

יחוד: הנה כדי שיחשב ליחוד צריך ג' תנאים, א' שיהיו נמצאים בקריבת מקום, דהיינו ששניהם קרובים זה לזה (שב יעקב אה"ע סי' י"ט), ב' שאדם זר לא יוכל לראות מעשיהם שם במקום היחוד (רדב"ז ח"א סי' קכ"א), ג' שהם בטוחים שלא יבוא אדם לשם באמצע מעשיהם, ויש להם אפשרות לעשות מעשיהם ללא הפרעה (רשב"א בתשו' סי' תרנ"א). ולפיכך מקום סתר שאינו מצוי שיכנסו אליו אנשים והוא ראוי לביאה חשיב כמקום יחוד, ולפיכך שנינו בברכות דף ג' ע"א דבחורבה אף שאין בו דלתות איכא ביה איסור יחוד מאחר שהוא מקום שמוכשר לעבירה, וברדב"ז (שם) איתא שאפילו במקום פתוח אם נמצאים שם יחד ללא מפריע כגון שהוא מקום חשוך או מקום שומם שאין בו איש חשיב יחוד אף ביום, וכן בשדה שמחוץ לעיר שאין אנשים עוברים בה וגם אי אפשר לראות היחוד מן העיר או מן הדרך נחשב למקום יחוד אף ביום, ואם אפשר לראות מקום היחוד מהישוב ביום לא הוי יחוד אבל בלילה משעה שחשכה חשיב מקום יחוד, ובבנין ציון סי' קל"ח כתב להוכיח ממגילה דף י"ד ע"א דתחת אילן שענפיו מרובין ויש לו צל הוי יחוד. ובקידושין דף פ' ע"ב איתא עוד, דבבית הקברות שנמצא במקום שאינו סמוך לעיר הרי זה מקום יחוד, וכ"פ בשו"ע יו"ד סי' שנ"ג סעי' ד'.

נסיעה במונית אשה עם נהג, אם אפשר לראות מה שנעשה בתוך המונית והוא במקום שעוברים שם מכוניות כל הזמן מותר (דהוי כפתח פתוח לרה"ר), אבל אם החלונות כהים או בלילה שא"א לראות מה שבתוכו או במקום שלא עוברים שם מוכניות הוה מצב של יחוד ואסור, ולא סגי במה שיכולים לבוא שם מכונית, אלא א"כ הוא מקום שהוחזק שעוברים שם כל הזמן והיינו דבעי שיעור כזה שמרגישים שאפשר לראות מה שעושים, ולפיכך לא סגי במה שבמקרה עובר מכונית. ודבר זה מצוי אף באוטובוס בלילה במקומות שלא מצויים בשעות אלו בני אדם, (בתחנה האחרונה, שלפעמים נשאר שם רק הנהג ואחת הנוסעות), וכן בספינת קיטור שנוסע עם נהג שמתרחק הרבה מהחוף עד שלא רואים אותם כלל מהחוף, וכן כל מקום ששייך בהם יחוד.

דעת השו"ע (אבה"ע סי' כ"ב סעי' ה') דאסור לאשה אחת להתייחד אפילו עם אנשים הרבה אא"כ אשתו של אחד מהם שם, וכן אסור לאיש אחד להתייחד אפילו עם נשים

הלכות בין הזמנים

הרבה א"כ אשתו נמצאת שם, ורק כשיש הרבה גברים ונשים אין זה יחוד. וכמה זה הרבה, לדעת רוב הפוסקים כשיש ג' גברים עם ג' נשים (כ"כ הברכ"י שם, והובא בפ"ת שם סק"ה) ויש מקילים בשני גברים עם ג' נשים (חכ"א כלל קכ"ו הלכה ג').

והרמ"א הביא דיש אומרים דאשה אחת מותר להתייחד עם שני אנשים כשרים אם זה בעיר, ורק ממידת חסידות יש להחמיר, אבל בדרך או בשדה במקום בודד צריכים להיות ג' גברים, ויסודי הדברים הוא מהסוגיא בקידושין דף פ"א דחיישינן שמא יצטרך אחד מהם להשתין, [ומהו שיעור דרך, הסתפק בעזר מקודש (כאן בסעי' ה')] אם הוא שיעור מיל (18 דק') או פרסה (72 דק'), ולא הכריע. ודעת פוסקי זמנינו שרק נסיעות ארוכות שמצוי שמפסיקים באמצע הנסיעה חשיב דרך שחששו שמא יתפנה], וכן בלילה משעה שרגילים לישון צריך ג' גברים, [ויש שכתבו שכל זה הוי בבית או במקום שהדרך הוא שהולכים לישון, ועל כן צריך ב' שומרים שמא ירדם האחד. אך בנסיעה באוטובוס שהאדם השני הוא הנהג, ואין חשש שירדם תוך כדי נסיעה אף בלילה, ואף לגבי שאר הנוסעים לא שייך דין לילה מאחר ואינו מקום שינה כדרך הישנים, אלא שינת עראי בישיבה, ועל כן אין צריך ג', דאפילו ירדם לרגע הוא שינת עראי ועומד לקום כל רגע, ושייך טעמא דמירתת. ועב"ז באוצר היחוד עמו' ריט'], ודוקא עם אנשים כשרים אבל עם אנשים פרוצים אסור להתייחד גם כשהם הרבה. [ומהו פרוץ, בפוסקים איתא שצריך שיהיה בו פריצותא דעריות, אבל סתם רשע לא הוי פרוץ לענין יחוד, ולפיכך רק מי שחשוד בדבר דהיינו אדם המתייחד עם הנשים וכ"ש מי שעבר על קריבה דעריות נחשב לפרוץ. ובחזו"א (אגרות ח"ב סי' קנ"ט) איתא שאף אותם המתגדלים עם דעות כפרניות ואינם בדרכי הציבור הישראלי, הם בכלל המוחזקים בפריצות בעריות. והגרי"ש אלישיב זצ"ל (תורת היחוד פ"ג סוף הערה ד') כתב שמי שיודע חומר האיסור ועושה קריבה דעריות. ובשבט הלוי (סי' ר"ב סק"א) שאנשים שמזלזלים בראיה בטלוויזיה או שקוראים בעיתונות המלאים דברי תועבה וכל שכן ההולכים בקולנוע הם בגדר פרוצים בזה"ז דנלקה אצלם הרגש של יצרא דעריות, והוסיף עוד שהוא הדין מחלל שבת בפרהסיא וכדו' חשוב פרוץ אפילו שלא ראינו בו ריעותא בעניני עריות מאחר שאינו כפוף לדיני התורה אין מה שימנעו מלחטוא אם יתקפהו יצרו. ובאגרות משה (ח"ד סי' ס"ה אות י"ז) כתב דכל שאינו בטוח בעצמו שיעמוד נגד כפית היצר הרי זה נידון כפרוץ אע"פ שהוא כשר ולא עבר מעולם על איסור]. ואיש אחד אסור לעולם להתייחד עם ב' נשים, ועם ג' נשים אם אין עסקו עם הנשים כגון רופא כתב הרמ"א דיש מתירים אם הוא אדם כשר, ובדרך (ובשדה) או בלילה - לדעת הב"ח (אות ט') והפנ"י (קידושין דף פ' ע"ב ד"ה תוס') אסור, וי"א (אגמ"א אה"ע ח"ד סי' ס"ה אות כ') דסגי בג' נשים, ויש שצריכו אחת יותר דהיינו ד' נשים. ועם עסקו עם הנשים והיינו שאומנתו נעשית לנשים ונשים צריכות לו כגון רופא אסור אפילו עם נשים הרבה לפי שלבו גס בהן וכולם מחפות עליהם. ואם הוא פרוץ נחלקו הפוסקים, דעת המקנה (קידושין פ"ב ע"א ד"ה בתוד"ה) והמהרש"ם (בתשו' ח"ב סי' קנ"ב) דאסור לפי שהפרוץ בעריות חמור יותר ממי שעסקו עם הנשים, ויש מתירים שאין לחוש בג' נשים שכולן תתפינה, אלא שבעסקו עם הנשים חמיר טפי שאף אותן שלא תתפינה מ"מ תחפינה עליו. ואם הנשים הם פרוצות

הלכות בין הזמנים

נחלקו פוסקי זמנינו אי שרי לו להתייחד עם נשים הרבה. ולגבי עסקו עם הנשים היינו כל שעסקו עם נשים לצורך פרנסתו והנשים צריכות לו, ובגמ' בקידושין דף פ"ב ע"א איתא כמה דוגמאות לזה, הצורפים בזהב ומכינים תכשיטים לנשים, הסורקים בגדים לנשים, המכינים תכשיטים לנשים, המוכרי מוצרי עיפור ובשמים לנשים, אורגי בגדי נשים, והספרים שהנשים מוליכות את ילדיהם אליהם והכובסים והמקיז דם. ויש שאמרו לפ"ז דהוא הדין שהנהג או המדריך טיולים או האיש בטחון שעסקו עם הנשים שנוסעות עימו, דאסור בכה"ג לכו"ע להתייחד אפילו עם נשים הרבה, נדהרי כל אדם שעבודתו עם נשים ומשתהים עם הנשים בביצוע ממילא נחשב עסקו עם הנשים אפילו אם עבודתו היא גם עם גברים, כדחזינן ממה שאמרו בגמ' 'ספרים' ופרש"י שמספרין לבניהן, הרי גם שהם ספר לגברים אפ"ה כיון שיש לה עסק עמו להגיד לו איך רוצה שיספר את הילד חשיב עסקו עם הנשים]. ובשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי' טז) כתב עוד, דהעוסק עם הנשים בדברי קלות ראש ומשחק עמהן נחשב עיסקו עם הנשים.

ולדינא נשים הרבה עם גבר אחד, השו"ע אוסר, והרמ"א הביא דיש מתירים, והוא דעת רש"י. וכתב הגר"נ קרליץ זצ"ל דהרמ"א לא בא להכריע כדעת המתירין, מאחר שלא כתב וכן עיקר או וכן נוהגין, אלא דהביא דעת המקילין לצרפם להקל במקום הצורך. ולכן קבוצה של בנות צריכים ליזהר שלא לנסוע באוטובוס עם נהג למקום בודד ושקט. וכן מצוי כשהולכים עם מדריך או אנשי בטחון במקום חשוך כגון מנהרה שאז אסור אפילו ביום. והוסיף הגר"נ קרליץ זצ"ל דאף לדעת רש"י דמתיר יחוד עם נשים הרבה, כתב הרמ"א שהיתר הוא אם אין עסקו של האיש עם הנשים, ולפעמים שהנהג או המדריך טיולים או האיש בטחון עסקו עם הנשים שנוסעות עימו, ואז אסור לכו"ע להתייחד אפילו עם נשים הרבה. והעצה לזה, הוא ליסוע בצירוף 'שומר', כגון, זוג נשוי, אשה משומרת כגון כלה וחמותה או שתי גיסות או אשה ובת בעלה או אשה ובת חמותה (מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו על זו, סעי' י'), אמו או בתו, או שבעלה או אביה או אחיה או בנה נמצאים עמה, שהואיל והן שומרות זו על זו הרי הן יכולות לשמור על השאר, וכן ילד או ילדה המצילים מיחוד [בילדה הוא מגיל 5-6 (כ"א לפי פקחותה) עד גיל 9 (ב"ח אות ז' ד"ה והא, חכ"א כלל קט"ו סעי' ט'), ויש שהקילו על גיל 12 (שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קל"א). ובילד הוא מגיל 7-8 (כ"א לפי פקחותו) עד גיל 9 שנים (סד"ט יו"ד סי' קצ"ב סעי' י"ג, חכ"א סעי' ט'), ויש הקילו עד גיל 12 (כו"פ יו"ד סי' קצ"ב, חפץ חיים בנדחי ישראל פרק כ"ד)], ולדעת הרמ"א נמי כשיש עמהם ב' אנשים כשרים. ובלילה וכן בדרך לעולם צריך ב' שומרים.

המורם מכל הנ"ל, דברכב שחלונותיו כאים או שנוסע במקום שאין אנשים יש בו משום יחוד, וכן היוצא לשדות ופרדסים במקום שאין בו אנשים יש בו משום יחוד. לאיש לצאת עם כמה נשים, למחבר אסור, ולרמ"א במקום הצורך יש להקל כשיוצא ביום אם ג' נשים ובלילה עם ד' נשים. ואשה עם כמה אנשים, למחבר אסור ולרמ"א בעת הצורך יש להקל ביום עם ב' אנשים ובלילה עם ג' אנשים. [ובאוטובוס שנשאר רק הנהג ועוד איש ואשה, לרמ"א יש להקל, ולמחבר האיש צריך לרדת. ויש שטענו שכיון שע"י שירד יבוא הנהג לידי יחוד דאורייתא, וכן לרמ"א בדרך או בלילה נמי כיון שע"י שירד יבוא לידי איסור דאורייתא,

הלכות בין הזמנים

לפיכך י"ל דמוטב שלא ירד, וצ"ע]. אם עסקו עם נשים, יש לאסור אף לרמ"א עם כמה נשים. ואם הוא פרוץ נחלקו הפוסקים בדינו. שומר להציל מיחוד, ביום סגי באחד, ובלילה וכן ביום כשהוא בדרך (בנסיעה מחוץ לעיר) בעי ב' שומרים.

נ"ב, בכתובת מאמר זה נעזרתי בכתבי אאמו"ר זצ"ל, ובספר 'שלהי דקייטא' של הגרש"ב גנוט, ובקונטרס 'בין הזמנים' של הגר"י שכטר.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מידת קדושת האדם לייצר אנרגיות טובות על כל הסובב אותו

כָּל מִפְּה נִפְּשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת. וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנִפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת כִּי מוֹת יוֹמֵת. וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנוֹס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לְשׁוֹב לְשֵׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן. וְלֹא תַחְנִיפוּ אֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יַחְנִיף אֶת הָאֶרֶץ וְלֹאֲרֶץ לֹא יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שָׁפְכוּ (לה, ל-לג)

משפט השבוע: כי אבן מקיר תזעק וכפּיס מעץ יעננה: האדם משפיע ומושפע מהסובב אותו

א { יש לשאול מה שייך חטא לארץ שאין בה דעת ורצון עד שכתוב ולאֲרֶץ לא יכופר?
ב { עוד מצינו חטא הארץ בבריאה. כתוב בבראשית פרק א (יא) ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן: (יב) ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב: ופרש"י: עץ פרי שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה ונתקללה ע"כ. והקשה בתולדות יצחק: לאחר שהביא דרשת חז"ל כדברי רש"י כתב להקשות וז"ל וגם איני מבין מה שאמרו והיא לא עשתה כן, איך איפשר שהארץ לא עשתה צווי הקדוש ברוך הוא, שאין הדבר תלוי ברצונה אלא ברצון הקדוש ברוך הוא, שכשהקב"ה ברא העולם וברא הטבע, ברצונו בראו ולא נתן רשות לטבע שיעשה מה שירצה, אלא במאמרו נברא הטבע, וטבעי כל הדברים חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם? ועוד שאין לארץ בחירה ורצון לעשות ושלא לעשות, אלא מה שהקב"ה נתן בטבעה תעשה? וגם איני מבין מה שאמרו שלכן נתקללה בקללת ארורה האדמה, וכי הארץ בעלת שכל לתת לה שכר ועונש? לכן אמרתי שהוא דרש ואין משיבים על הדרש, או יש לזה המאמר צורה:

ג { עוד מצינו בחטא אדה"ר, בבראשית פרק ג (יז) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתוך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה: וכתב בתרגום יונתן ארורה האדמה על אשר לא הגידה לך חטאך, בעמל תאכל כל ימי חיך: וגם דבריו עדיין צריכים ביאור וכי יש פה או דעת לאדמה להודיע לאדה"ר על חטאו עד אשר תיענש? וכן הקשה האלשיך שם.

מידת קדושת האדם לייצר אנרגיות טובות על כל הסובב אותו

ד { עוד יש לשאול שמצינו בדומה לכך בחטא קין, בבראשית פרק ד (ט) ויאמר יקוק אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה: (יא) ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה, לקחת את דמי אחיך מידך: (יב) כי תעבד את האדמה לא תסוף תת כחה לך נע ונד תהיה בארץ: וצריך להבין מה הענישה לארץ אשר פצתה את פיה וכי יש לה דעת?

תפיסת האנושות

הנה כאשר נתבונן תפיסת האנושות היא שמושג של טוב ורע או מצוה ועבירה חטא ועון או טומאה וטהרה שייך דווקא באדם שהוא בר דעת ולו משפט הבחירה לעשות טוב או רע, אולם בחי או צומח ודומם אינם בר הרגשה ולא דעת ובחירה כך שלא שייך בהן כלל טוב ורע מצוה או עבירה קדושה וטומאה, ולכן בדרך כלל האדם אינו מייחס חשיבות או נותן את דעתו על כל החפצים הסובבים אותו הן המבנה והן הריהוט ואינו חושב אלא מבחינה ויזואלית שיראה יפה בעיניו, אבל מבחינה רוחנית אינו מתאר לעצמו שהדבר יש לו משמעות וערך עליון כי הדבר בעל השפעה על גורלו של האדם ועל מזלו ועל נשמתו, ולכן התורה מלמדת אותנו שאין לזלזל במשמעות של חומרי הגלם וחפציו הסובבים אותו, ועד כמה מעשיו של האדם מושפעים ומשפיעים על האדם כאשר נבאר.

ביאור רבי פנחס שהאדמה מושפעת מהאדם

והנה בירושלמי מסכת כלאים פרק א ה"ז מבואר שאמר רבי פינחס שאמנם לא שייך חטא באדמה אולם האדמה מושפעת ממעשיו של האדם לטוב ולרע ולכן נתקללה, וכתב האלשיך בבראשית פרק ג (יז) שמתחילת הבריאה לפני החטא כל הבריאה הייתה מושלמת ולא היה נצרך האדם לעמול על מזונו כי כל הבריאה הייתה משועבדת לאדם ושולט עליה והאדמה הייתה מוציאה פירות ומזון ללא פסולת כמאמר רבי פנחס במדרש, אולם אחרי החטא נטמאה האדמה ונתקללה בגלל מעשיו של האדם כי הושפעה לרעה, וזה כוונת הכתוב שהאדמה צריכה כפרה כיון שהאדם חוטא מעשיו גורמים שהאדמה תהיה ארורה עבורו וקוץ ודרדר תצמיח, כיון שכל הטבע משועבד למעשיו של האדם ומושפע מהן הן לטוב והן לרע.

יסוד הזוהר מדוע אינו מחזיר האבנים שהוא משפיע ומושפע מהקירות

ונביא את דברי רשב"י בזוהר אשר משלים את ביאור העניין נגעי הבית שמצאו בני ישראל, בפרשת תזריע דף נ ע"א כתב רשב"י אחרת מדבריו במדרש ותקציר דבריו שהוא שואל אם כל המטרה בכדי שימצאו מטמונים קשה מדוע התורה מחייבת לזרוק את האבנים הרי אחרי שמצאו את המטמון הגיעו למטרה ויכולים להחזיר את האבנים? אלא אומר רשב"י בהכרח כי יש מטרה נוספת והוא שצריך האדם לדעת כי האדם בפיו מקדש את מעשיו על ידי שאומר שהוא עושה אותם לעשות רצון השם, כמו במשכן כל דבר נתקדש בגלל שהם אמרו שמטרת הבאת התרומה להשרות השכינה בין עם ישראל, כך כל אדם שבונה בית צריך לומר שמטרת בניית הבית כדי לעשות בו רצון השם ועל ידי זה

מידת קדושת האדם לייצר אנרגיות טובות על כל הסובב אותו

שורה השכינה באותו בית, בדומה לכך הפוך אם אדם אומר שהמטרה שלו לבנות הבית לעבודה זרה הופך הבית למקום השראת טומאה ואין השכינה יכולה לשרות באותו בית, וכיון שבני ישראל נכנסו לארץ ישראל והקב"ה רוצה להשרות השכינה בניהם והם אינם יודעים מה היה עם הבית של הגויים, לכן הקב"ה עשה חסד עם בני ישראל והביא נגעים על הבתים בכדי לגלות להם איזה בתים נבנו בטומאה וחייבים לחדש אותם בכדי לטהר אותם ויוכל הקב"ה להשרות שכינתו בבית, וכותב בזהר כי צריך לדעת כי בית שנבנה לטומאה מאוד מסוכן לגור בו כי בטוח שהם ינזקו בגופן במחלות או בממונם שיפסידו רכושם בעסקיהם ועדיף לגור ברחוב ולא באותו בית, ולכן חובתו של כל אדם כאשר בונה בית שיאמר שהוא בונה בשביל לקיים בו תורה ומצוות ועל ידי זה תשרה הברכה וההצלחה והשכינה באותו בית. נמצא עולה ומתברר כי אמנם הקב"ה רצה לגלות את המטמון הכספי אך בנוסף לכך רצה לגלות את המטמון הרוחני של הבית אשר כל גורלו של האדם מושפע מכך.

דברי בית הלוי בהשפעת דור המבול על הבריאה

ואכן כיוון לזה והאריך בזה הבית הלוי בראשית פרק ו פרשת נח (יב) לבאר כיצד כתוב בתורה וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. ויש להבין דבשלמא האדם הוא בעל בחירה אבל הבהמה הרי אין לה יצה"ר לעניינים כאלו ועשייתה הוא רק בטבעה והיאך תעשה כדברים הללו? ואכן כך שואלת הגמרא בסנהדרין דף קח וימח את כל היקום אם אדם חטא בהמה מה חטאת וכו', וכן בזה"ק (ח"א ס"ח ע"א) וז"ל אי בני נשא חטאן בעירי ועופא שמיא ושאר בריין מה חטו, ותירצו חז"ל מפני חטאי האדם השפיע על כל הבריאה להשחית את דרכה. והוסיף עוד לבאר שהאדם משפיע במעשיו לא רק כאשר עושה בפני אחרים שלומדים ממעשיו, אלא גם כאשר חוטא בצניעא בינו לבין עצמו מכל מקום על ידי המשכו אחר איזו תאווה הוא מגביר כחה של התאווה הלזו עד שמשריש זה בטבע של כל הברואים ובהעולם להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם, כי כן יסד מלכו של עולם בהטביעו טבע לכל בריותיו להיות טבעם נשתנה ונמשך אחר מעשה האדם והרגלו, וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם אם מעט ואם הרבה. ולא לבד בבריות החיים אלא גם בדוממים נעשה טבע חדשה הגורמים להשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה. וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ב') ותבאו ותטמאו את ארצי, דעל ידי מעשיהם טמאו לגוף הארץ, כי טבע המדינות חלוקים גם כן וכמו שאמרו בגמרא (קדושין דף מט) עשרה קבין זנות ירדו לעולם תשעה נטלה כו', וכן בכל המדות, וענין זה הגם כי לא נוכל להשיגו בשכל, מכל מקום כל אדם יוכל להרגישו בחוש ממש בבואו לאיזה מדינה אחרת חדשה שהיא פרוצה באיזו פרט מן הפרטים ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה לזה הפרט יותר ממה שהיה לו כשהיה במדינה אחרת: וזהו שאמר הכתוב (חבקוק ב יא) כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה, ואמרו בגמרא (תענית דף יא) דאבניו וקורות ביתו מעידים על האדם בשעת הדין, דמכל פרטי מעשיו נעשה איזו שינוי בהעצים הגם דאינם נרגשים לעיני בשר בזה העולם, וכן היה בדור המבול שהגבירו כל כך התאווה

מידת קדושת האדם לייצר אנרגיות טובות על כל הסובב אותו

להזדקק לשאינם מינם עד שנעשה כן בטבע ונתחדשה זאת הטבע גם להבהמה לעשות כן. וזהו שאמר הכתוב וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי טבע הארץ בעצם נשחת עד כי השחית כל בשר את דרכו גם הבהמה.

לפי זה מובן מהו דין וחשבון

וביאר בחשוקי חמד מסכת חולין דף סב ע"ב לאחר שהביא דברי בית הלוי הנ"ל הוסיף. וז"ל וזהו מה שכתבה המשנה שאדם עתיד ליתן דין וחשבון, מה צריך לחשבון לאחר הדין, אלא שדין, יענש על מעשיו, וחשבון שיעשו לו חשבון, כמה טימא את המקום שבו עשה את העבירה, ועל ידי זה נכשלו אחרים בעבירות כתוצאה מהעבירות שעשה. ואכן כך מבואר במסכת תענית דף יא ע"א, ובמסכת חגיגה דף טז ע"א שאין לאדם לפרוש מצער הציבור ולא יתפתה אחר יצרו לחטוא. ושמא יאמר אדם: מי מעיד ביי? אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו, שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה.

דברי השפתי כהן בית שלא נשמעים בו דברי תורה אש שורפתו

כמו כן כתב בעל השפתי כהן עה"ת תלמיד מרן הב"י ויקרא פרשת מצורע והחמירה תורה בנגעי בתים והאריכה בהם, להזהיר לאדם שלא יבנה ביתו בגזל שסופו ליהרס, וכן כשיבנהו יזכיר עליו שם שמים תחילה, כדי שיתקדש ותחול בו הקדושה, כדי שלא יבוא לעשות באותו בית שום דבר טומאה מאחר שקדמה הקדושה היא תסייעהו, כי אם חס ושלום חלה טומאה באותו בית צריך כח גדול להוציאו, ולזה הצריכה תורה מזוזה לכל פתחי הבית, ועל זה אמרו חז"ל (סנהדרין צ"ב א) כל בית שאין נשמעים בו דברי תורה בלילה אש שורפתו, כל זה לקדש דירתו כמו שהגוף שהוא דירת הנשמה צריך קידוש כן הבית שהוא דירת הגוף צריך קידוש, נמצא מתבאר כי האדם במעשיו משפיע לרעה על קורות ביתו, ולאחר מכן קירות ביתו משפיעים לרעה על האדם כך שהאדם משפיע ומושפע מכל הסובב אותו לטוב ולרע. ואין הדברים כמוסר בלבד אלא כך פסק מרן השו"ע לכל אדם מישראל, כן נפסק בשולחן ערוך אורח חיים הלכות ק"ש ותפלה של ערבית סימן רלח סעיף א צריך ליזהר בלמוד הלילה יותר מבשל יום, והמבטלו עונשו מרובה. והוסיף לבאר בשולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף כד. כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה, אש אוכלתו. ללמדנו עד כמה השפעת קול התורה על הבית.

ביאור הגר"א בטענת רבי אליעזר כותלי בית המדרש יוכיחו

קול אליהו חידושי אגדות לש"ס בבא מציעא אות רכז אחר כך בא אליהם בטענה שיש לו עוד סגולה שלישית דהיינו רוב השקידה שאמרו במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש והביא להם מכותלי בית המדרש שהם יעידו בו ששקד עליהם על דרך המקרא (חבקוק ב' ג') אבן מקיר תזעק, שהפליג בשקידה הרבה מאד ועם כל זה לא סמכו עליו. ביאורו של דבר שאפשר להוכיח מהתורה שהקירות ספגו מחמת התמדתו.

דברי היערות דבש במעלת הסוכה צילא דמהימנותא

ולפי יסוד הנזכר כתב היערות דבש חלק א דרוש א לבאר את מעלת הסוכה. וז"ל ואתם אחיי, ראו נא בעו"ה איזה בית אשר תבנו ואיזה מקום מנוחה לשכון בו, לבל יהיה שם כנגע נראה בבית שהוא המשחית בחטאו ששורה שם, והוא הנגע צרעת ממארת נגעי בתים אשר משחית דבוק בקירות הבית, ולכך אמר על חטאי אדם [חבקוק ב. יא] אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה, שהוא אשר שורה סטרא דמסאבא ונראה בו הנגע. ולכך עלינו לטהר המקומות והבתים בתשובה ביו"ד ימים אלו, ואח"כ ונתן הבית, ילך מבית לסוכה כדי לטהר המקום, כי שם צלא דמהימנותא קדישא, ושם יהיה לו צל סוכה להגין ולטהר הבית, ולכן צריך האדם מאוד לקבוע דירתו ביום ובלילה בסוכה, והפליגו חז"ל (סוכה כו א) מבלי לישן שינת עראי חוץ לסוכה, כי בשינה יותר עלולים נגעי בני אדם להחטיא לאדם, ולכך לעתיד לבא (ע"ז ג א) שיבקשו אומות העולם לקיים המצות, ואין מקום שאין בו חטא ומשחית מהם, ולכך יתן להם ה' סוכה, אולי שם ישובו. ולכן השמרו נא בסוכה מבלי לחטוא שם בתערובת אנשים ונשים בחורים ובתולות, שמחה של הוללות ושטות, וח"ו לשחוק שם בקארטין, או לדבר שם שום דבר נבלה, אוי לאותה בושה, מקום צל סוכה אשר הוא טהור ופנוי מכל נגעי אדם ונגעי בתים, לעשות גם שם חטא ועון ופשע:

הצדיק משפיע גם על בהמתו וחפציו לטובה

ואכן התורה מעידה בכח האדם להשפיע על חפציו הגשמיים לטובה, כתוב בבראשית פרק כד (לא) ויאמר בוא ברוך יקוק למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים: והקשה באבות דרבי נתן פ"ח מ"ח מקשה מה משמיענו הפסוק פניתי הבית "ומקום לגמלים" לכאורה זה מובן מאליו שפינה הבית גם בשבילו וגם לכל צרכיו? אלא מתרץ כשם שצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות אמרו גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עבודת כוכבים שנא' "ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" ומה תלמוד לומר "ומקום לגמלים" מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפנו כל העבודת כוכבים מפניהם. וכן מבואר במסכת חולין דף ז ע"א [חמורו של רבי פנחס בן יאיר] אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה לא אכל, חבטינהו לא אכל, נקרינהו לא אכל, אמר להו: דלמא לא מעשרן? עשרינהו ואכל, אמר: ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילין אותה טבלים. עוד מבואר במסכת תענית דף כד ע"א על חמורו של רבי חנינא בן דוסא, הויא ליה ההוא חמרא, כדהו אגרי לה כל יומא, לאורתא הוו משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה. ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא. יומא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה, ולא אזלה עד דשקלונה מינה, והדר אזלה. עוד מסופר מעשה בחמורו של רבי חנינא בן דוסא שגנבוהו לסטים וחבשו את החמור בחצר והניחו לו תבן ושעורים ומים ולא היה אוכל ושותה אמרו למה אנו מניחין אותו שימות ויבאיש לנו את החצר עמדו ופתחו לו את הדלת והוציאוהו והיתה מושכת והולכת עד שהגיעה אצל ר' חנינא בן דוסא כיון שהגיעה אצלו שמע בנו קולה א"ל אבא דומה קולה לקול בהמתנו א"ל בני פתח לה את הדלת שכבר מתה ברעב עמד ופתח לה הדלת והניח לה תבן ושעורים ומים והיתה אוכלת ושותה לפיכך

מידת קדושת האדם לייצר אנרגיות טובות על כל הסובב אותו

אמרו כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן חסידות כמותן עכ"ד. עוד מבואר במסכת יומא דף ט ע"א אמר רבי יוחנן בן תורתא מפני מה חרבה שילה. וכתב בחידושי הריטב"א במסכת יומא דף ט ע"א א"ר יוחנן בן תורתא. אמרו בירושלמי (עי' תו"י) שנקרא כן על שם שמכר פרתו לכותי ולא רצתה לחרוש בשבת עד שהלך ולחש לה באזנה. וכתב בתוספות הרא"ש מסכת יומא דף ט ע"א ר' יוחנן בן תורתא. בפסיקתא מפרש שנתגייר על ידי פרה. הראת לדעת שאפילו חפציהם הגשמיים של צדיקים מושפעים לטובה ושורה עליהן קדושה.

המחקר מוכיח ששירה משפיעה על הצמיחה

המחקר הרציני הראשון בתחום הזה נערך לפני כמעט מאה שנה, בידי המדען הבנגאלי האגדי ג'אגדיש צ'אנדרה בוסה, שמדד את קצב ההתפתחות של צמחים שנחשפו למוזיקה. מחקרים דומים שנערכו שנים אחר כך באוניברסיטת אוטאוה בקנדה כללו שתילי חיטה ששילשו את משקלם בתגובה לצליל אחיד, זרעי לפת באוניברסיטת צפון קרוליינה שנבטו לעתים קרובות יותר בתגובה לרעש חזק, ותלמידת בית ספר אחת מניו ג'רזי שהצליחה, כבר לפני כמה עשורים, לגרום לצנוניות לצמוח לגובה כפול מהרגיל בתגובה לצלילים גבוהים במיוחד. ואכן פעם כאשר נחמתי משפחה שגידל בביתו גת אמר לי שהגת שלו מאוד מאוד משובח ואמר לי שהסוד שלו שהוא כל יום שר ואומר תהילים ליד הצמחים.

מוסר השכל

עלה בידנו ללמוד מכאן עד כמה גדול כוחו של האדם להשפיע לרעה על כל חפציו ועל קורות ביתו במעשיו ודיבוריו הרעים, ובדיבור לשון הרע בבית משפיע להביא צרעת בקירות הבית, ולהטמיע בתוך קירות הבית וכל חפציו אנרגיות שליליות, וממילא גם ההפך הן משפיעים לרעה על האדם ואף גורלו תלוי בכך כמבואר בזוהר שעדיף להתגורר ברחוב ולא בבית כזה, ומאידך כפולה ומכופלת מידה טובה עד כמה יכול האדם לקדש ולרומם את כל חפציו הגשמיים ולהפכם לרוחניים ולהטמיע בתוכם אנרגיות חיוביות כעין חמורן של צדיקים, ולכן בכל בית שנשמעים בו דברי תורה הבית מתקיים וההפך אם אין נשמעין בו דברי תורה אש שורפתו, והוא הטעם לעשיית לימוד חנוכת בית בכניסתו לבית חדש בכדי לקדש את קירות וחפצי הבית ולהפוך את הבית עם אנרגיות חיוביות, וכמו כן טוב להשמיע שירה להשרות בבית אוירה של שמחה וגם זה מוסיף לאנרגיות הטובות בבית, וממילא זוכה שבניו אשר גודלים בבית מקודש ששורה עליהן רוח של קדושה ונעשים זרע אשר ברך השם.

כך שמשפט השבוע אבן מקיר תזעק, התורה מלמדת אותנו שמעשיו של האדם משפיעים על כל הסובב אותו והטמיע אנרגיות טובות או רעות בהן, וממילא כל הסובב אותו משפיע עליו אנרגיות לטוב ולרע ובזה תלויה הצלחתו וכשלונו של האדם.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

דרך - ומטרה

מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' (לג, ב)

החיים שלנו - מורכבים מ'מסעות'. מ'דרכים'.

יש מטרה, ואנחנו - 'חותרים' אליה. נעים לכיוונה. תמיד זה ככה. בכל רגע נתון (אולי: כמעט).

דרך - ומטרה. דרך, ומטרה. ככה זה תמיד.

יש מטרות - 'כלליות' יותר. אתה 'הולך' אל 'עתיד' כלשהו. הוא יגיע - בעוד חודש. בעוד שנה. ויש מטרות - 'פרטיות'. משהו שעומד להיות כאן ועכשיו. אולי יותר נכון לומר - שהמטרות ה'כלליות', מורכבות - מהרבה מטרות 'פרטיות'. ככה זה לפחות אמור להיות.

אתה 'רוצה' משהו, ואז - אתה 'רץ' לכיוון.

ככה זה - ב'חיים' שלנו.

ככה זה, ה'חיים' שלנו - עצמם.

כי זו לא רק 'תוספת' לחיים שלנו. אפילו לא רק 'תנאי' לחיים.

- אלו - החיים עצמם.

'חיים', מתבטאים על ידי - תנועה. אתה 'נע'. לעבר מטרה כלשהי.

כמו - 'מים חיים'. מעין. נובע. פורץ קדימה בכח. 'מעין מים חיים'.

ה'דרך' - היא הציפיה. ההשתוקקות - למטרה. והמטרה עצמה - היא ה'מנוחה'. שם מתחיל להיות 'נוח'. גם המילה 'נחלה', יתכן - שהיא מאותו ה'שורש'. נ' וח'. השלוח. הרוגע. הגעת ל'יעד'.

ומיד - ציפיה חדשה. יעד חדש. גבוה יותר. טוב יותר.

כי מי ש'הגיע ליעד', ומבחינתו 'זהו' - זה יהיה סוג אחר של 'מנוחה'. משהו בסגנון של 'ינוח בשלום על משכבו'.

*

לא 'שם'

הדרך, אמורה להיות - מלאת 'אנרגיות'. תעצומות.

- אם אתה באמת 'חדור מטרה'.

אם המטרה - נותנת לך משהו. אם זה כדאי לך. אם זהו 'עונג' עבורך.

דרך - ומטרה

- כל סוג של 'עונג'; בין טוב, ובין 'מוטב'; בין אם זה עונג גשמי - ובין אם זה סיפוק רוחני; בין אם זה סתם 'עונג' - ובין אם זה ממש 'חיים'.
ובלבד - שאתה מודע היטב לאותו 'עונג'. לאותם 'חיים'.
ופעמים, שהדרך - אינה נוחה. אפילו קשה. מתישה.
ויש שהאדם - 'מרפה'. אחיזתו ב'דרך' - מתרופפת. ועד מהרה - הוא עוזב. באמצע. מחפש משהו קרוב יותר. נוח יותר. דרך פחות קשה. אולי שלא תהיה לו בכלל 'דרך'. שהוא יהיה תמיד - ב'מנוחה'.
והסיבה, לדבריו - 'אין לי כח'. 'אין לי חשק'. וכשתשאל אותו 'מדוע', הוא יענה - 'אני כבר לא שם'. 'זה לא ה'מקום' שלי'. ועוד אי אלו 'פנינים' מסוג 'עדכני' זה.
- וזה נכון. הוא באמת 'לא שם'.
הוא 'שכח' את המטרה. לא בשכלו; בליבו. היא כבר לא 'חיה' אצלו.
מי שרוצה להמשיך ו'לטפס', עליו להיות תמיד - 'שם'. במטרה. 'לחיות' אותה. לדמיין אותה. לחוות אותה, עד כמה שאפשר. לשמוע עליה סיפורים. לספר לעצמו מה הוא יהיה, כשיגיע ל'שם'.
כך אפשר להתקדם. להמשיך הלאה.
ה'נפש' שלנו, זקוקה - ליעד ברור. מוגדר. 'מתוחם' היטב. ואצלה, זה 'הולך' - ב'חוויה'. בדמיון. עם סיפורים. היא צריכה - 'לחוש'. לחוות. לא רק 'לדעת'.
כך היא 'רוצה'. ואז, היא 'רצה'.
*

בין שמיכה לכרית
- 'עוד רגע'.
נו נו.
זה כבר ה'רגע' השביעי. אולי השמיני. הוא כבר חדל לספור.
'ביקשת ממני להעיר אותך'. הוא אומר, חצי מיואש. 'אני עושה את זה בפעם האחרונה. זהו'.
לך תנסה 'לחדור' עם 'הגיונות' כלשהן, כשהאוזן ה'שומעת' - נמצאת בין שמיכה לכרית. ה'בקשות' של אתמול 'מרחפות' להן, באיזה 'ענן'. סוג של 'חלום'.
- לקום מהמיטה?...
- הוא לא 'שם'.
ה'מעוירר', כבר הלך. התייאש.
וה'מתעוירר'?

- אין אחד כזה.
בסוף, הוא קם. אל תשאלו באיזה שעה. לא כדאי לקבל רעיונות חדשים.
וכל כולו - אכזבה. החמצה. והן 'נוגסות' בליבו. אוכלות בו בכל פה.
ה'נגיסות', נשמעות בערך כמו - 'מה יהיה איתי'. 'מתי אחיה נורמלי'. רק - נורמלי. לא
ביקשתי 'נץ', גם לא שעה לאחרי. לפחות זמן קריאת שמע. לפחות!
חברו לחדר, הצליח לקום. והוא מביט בו בקנאה. כמה הוא הספיק עד עכשיו.
- והוא לא יודע - ששניהם באותה ה'סירה' ממש.
ה'חבר' קם. נכון. והוא גם 'מתפקד'.
- וכל כולו - 'ישן'.
הוא קם - כי נמאס לו לישון; הוא נמצא בביהמ"ד, כי אין לו משהו טוב יותר לעשות.
יש גם 'מניעים' חיצוניים: ה'חברה'. ה'משגיח'. אולי גם ה'ראש ישיבה'.
וגם - ההורים. ה'שידוך' העתידי. אם הוא לא ילמד, הם לא 'יתנו'.
אז הוא קם. וגם לומד. הוא באמת - ב'דרך'.
אבל המטרה, עלובה.
- וכך גם ה'חשק'.

*

סמינר למתקדמים

וזו, אכן, תמצית כל הנ"ל:

- 'חשק'.

'אין לי חשק'.

- בכל מיני 'וריאציות'.

לך תעשה איתו משהו. הרי אין לו חשק. הוא 'לא מסוגל'.

[היום, מגיעים מידי מהר אל ה'לא מסוגל'. 'אני כזה'. או לחילופין - 'אין לי את זה'.

זו 'מסקנה'. אולי 'סטיגמה'.

ו'סטיגמה', זה בגימטריא - 'קבר עמוק'. וגם אם זה לא יוצא מתאים, במציאות - זה אותו הדבר ממש. ב'חלקה' הכי טובה. עם 'כיווני אויר' מעולים. סוג של 'סידור מלא'.

הכותב עוסק בייעוץ תורני, ו(כמעט) בכל פעם עלינו לסייע ל'מתייעץ' 'להפקיע' סטיגמה כלשהי מ'תוכו'. פעמים שהיא גלויה, ופעמים שזו 'אמונה' פנימית של האדם על עצמו - שהוא עצמו אינו מודע לה.].

אז 'אין חשק'.

- ולמה אין חשק??

שאלת השאלות.

ועליה - תשובות רבות. למשל: דימוי עצמי נמוך; ביקורת עצמית או סביבתית; 'נפילות' בענייני קדושה; ועוד. [וכל אלו - ניתנים לשינוי. הרבה יותר בקלות ממה שלפעמים נראה.] ויש תשובה אחת, יסודית, שהיא עצמה - שאלה:

- 'למה'.

למה אני עושה את זה. למה אני לומד. למה הכיפה הזו, על הראש. למה החוטים המשתלשלים בצידדי מכנסי.

אמרו לי - שאני 'יהודי'. מה זה. למה זה מחייב אותי. למה זה אמור לעשות אותי משהו אחר מה'גוי'.

- ולמה שאני ארצה בזה בכלל. מה זה יתן לי.

היום קוראים לזה - 'לחזור בתשובה'. ללכת ל'סמינר'. לקבל תשובות. אולי כולנו צריכים לעשות את זה.

אבל אנחנו כבר - 'בפנים'. עבורנו צריך 'להרים' - 'סמינר למתקדמים'. הרי זכינו להיות 'למדנים'. אז עלינו לחפש משהו - עמוק יותר. שרשי יותר. אמיתי יותר.

לחפש - תוכן. עומק. 'וואס שטייט דא'. מה כתוב כאן. מה היעד של זה. מה המטרה.

התוכן, הוא מאותה ה'משפחה' של המטרה. כשאתה יודע לאן זה 'חותר', אז אתה תדע גם - מה 'יש' כאן.

וכשאתה 'תשובות'; כשהאדם אינו מודע ל'תוכן' של מה שהוא עושה; כשהוא לא 'מציב' מטרה ברורה לעצמו - אז לא יהיה לו חשק.

- וכי למה שיהיה.

*

דרך גבר

הדרך שלנו, בעצם אינה הדרך 'שלנו'.

- היא הדרך - שלו יתברך.

'דרך גבר בעלמה'. ה'גבר', הולך קדימה. כובש. את השכל, את ה'רוח', את הנפש. את הגוף. נכנס ל'תוך' - עד הסוף. עד שהוא 'ממלא' את ה'עלמה'.

כמו - השמש והירח. בתחילה, הלבנה 'חשוכה'. בשלב השני - היא מתחילה 'להתמלאות'. לקבל אור מהחמה. קו דק של 'אור החמה'. קו דק - של 'קבלה'.

אט אט, האור מתפשט בה. עוד ועוד. עד - שה'לבנה במילואה'. הכל 'מלא' - באור השמש. באורו של ה'גבר'. היא, מעצמה - אין לה מאומה.

את ה'כל' - היא 'מקבלת' ממנו. הכל ממש. המחשבות, הדעות, ה'מידות'. וגם - ה'נפש הבהמית'. כל מה שקשור ל'גוף'.

ככה זה גם - אצלנו. אצל כל אחד ואחד מאיתנו. הלא אנחנו 'אבריה' של ה'עלמה' - השכינה הקדושה. ה'עלמה' של השי"ת. אנחנו חלק ממנה ממש.

ואם תאמר - מי קבע, שה'דרך גבר' צריכה להיות ממש עד ה'סוף'. אולי - רק ל'נשמה'. אולי אפילו ל'רוח'. הנפש - תישאר 'פרטית' שלי. למה לא.

וכשאנו מגדירים 'נפש' - כוונתנו ל'משיכות', ל'תאוות'. לרצונות הנמוכים שלנו.

[מענין, שב'חוץ', במקום שחלק האדם שאולי פעם היה קרוי בשם הנכבד 'נפש' - הריהו 'מתפזר' בראש כל חוצות, מתגלגל ברחובות הערים, ו'נמרח' על כל מסך אפשרי - דוקא שם, 'נוהגים' לשמור על 'פרטיות'. השם הקודם - נשמר בקפידה. חלילה לשנותו. רק - ל'הוסיף'. ה'דרך גבר', אינה אלא - 'תוספת' לחיים.

אמנם - מה לנו מהם ומהמונם. אם לא - שהדברים חדרו עמוק גם למחננו. אותה אווילות של שמירת השם - עדין לא; אבל ה'רוח' הזו, חדרה גם חדרה. ואם לא נעצור אותה איכשהו - בסוף אנו עלולים חלילה להגיע גם לכסילות זו, ועוד רבות ה'נהוגות' - 'שם'.

דהיינו - בואו ו'נכניס' את השי"ת לשכל, לדעת. נעמיק בתורתו הקדושה, ונחדד את שכלנו באמיתותה. וגם - נטהר אותו מכל דעות כוזבות שהן.

את ה'נפש הבהמית', נכניע. נבטל ממנה כל רצון, כל תאוה. נעשה אותה 'כלי' - לאור העליון. בלבד. שתהיה 'משרתת' של השכל. לא יותר.

הלא ה'שכל' - הוא העיקר! הלא כן?

- ממש לא.

את ה'נפש' - עלינו 'לתקן'. להעלות. להותיר אותה עם הרצונות שלה, וגם עם מיליון. אבל - בדרך הנכונה. העולה בית א-ל.

להיות 'אוכלים ושותים ושמחים' (מלכים א, ד - כ).

כמו - 'דרך גבר בעלמה'. שם, כל בר דעת מבין - לא 'מכניעים' רצונות. רק - 'מחברים' אותם, ל'דרך גבר'.

וזו עבודה ב'כמות' - וב'איכות'.

ב'כמות' - יש 'לווסת' אותם. כמה צריך, וכמה לא. כמה שייך ל'קדושים תהיו', וכמה - ל'כל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם' (עי' מס"י פי"ג).

וגם - ב'איכות'.

לאפשר. לתת מקום.

- למי? למה?

- להשי"ת.

לאפשר לו - 'להיכנס'. 'דרך גבר'. אנחנו, ה'עלמה' שלו. כל שיר השירים מבוסס על זה. ואם אנחנו 'חוסמים' בעדו, באיזה 'מקום' אצלנו - אז אנחנו עלולים להיות מי ש'כבר פרק עול אדוניו מעליו' (רבינו יונה).

*

ה'מתג'

ואם נשאל - מדוע?

- שאלה זו אינה 'רלוונטית'. זהו תפקידנו, וזהו.

אבל אפשר כן לשאול - למה שנרצה את זה. איך 'נחבר' לזה את ה'רצון' שלנו, שהוא לא יהיה ב'חוץ'.

והתשובה - יש בנו את זה. במציאות שלנו.

- הה'.

זו של אברהם אבינו.

השכינה הקדושה - בתוכנו. חלק מאיתנו.

והיא - אינה כורתת ברית, אלא 'למי שעשאה כלי'.

ה'כלי', כל כולו - דרך.

- דרכו של ה'תוכן' שבו.

דהיינו:

כשאתה בונה 'כלי', אתה בעצם רוצה - את התוכן. ולפי ה'צורה' של אותו תוכן - אתה בונה את הכלי.

כוס, למשל. האדם רצה - לשתות. 'ישר' מהבקבוק, זה לא היה 'נוח'. ככה חשבו 'פעם'. אז הוא יצר סוג של כלי, שיכול להכיל כמות מסויימת של שתיה. לאותו הכלי יש 'שפה', שמאפשרת לעשות את פעולת - השתיה. צורתה של הכוס, מאפשרת - 'לאחוז' אותה ביד, במטרה - לשתות.

הוא אשר אמרנו. כל מהותו של ה'כלי' - זו המטרה. היעד.

ורק כשיש 'השתוקקות' אל היעד - אז הכלי הוא באמת 'כלי'.

אם בכל העולם יחליטו שמעתה והלאה - אין שתיה מתוך 'כוס'. זה מידי 'פרימיטיבי'. צריך 'לשנות פאזה', ולבנות 'מודל' חדש. מודל עשרים עשרים ושתים.

אם הדבר אכן יתקיים - אז מאותו היום תאבד ה'כוס' את 'שמה'. לגמרי. היא כבר לא 'כלי'.

ומדוע?

- כי אף אחד לא 'רוצה' להשתמש בה.

שוב. מהות הכלי - היא ה'השתוקקות'.

[ואגב, לפי רוב ההשתוקקות - כך אתה מעריך יותר את היעד.

כשאתה זורק חץ, כמה ש'תמתח' אותו יותר לאחור - כך הוא 'ירוץ' יותר קדימה. כך הוא יגיע ליעד - הרבה יותר חזק, הרבה יותר מהר. הוא גם 'יחדור' ל'עומקו' של היעד - הרבה יותר טוב.

כל זאת בתנאי - שה'דרך' 'מוארת' באורו של היעד. שאתה יודע להיכן כל זה חותר להגיע.

ועד כמה שאתה 'מותח' אותה; עד כמה שאתה מגלה משהו - ומסתיר חלק; עד כמה שאתה לא מקבל את זה 'מיד' - 'כאן ועכשיו', כנהוג במקומותנו ובימינו - כך ה'השתוקקות' תלך ותגבר.]

אז ה'כלי' - שהוא עצמו מלא בהשתוקקות - כבר נמצא בתוכנו. שוכן בנו.

עלינו רק 'להדליק' אותו.

וה'מתג' - הוא ה'ידעת'. להבין להיכן הכל 'חותר'. מה המטרה. מה היעד. לקבל 'תוכן' במה שאנחנו עושים.

דרך אבודה

ימי 'בין המצרים'.

מקום 'צר'. 'אין דרך לנטות ימין ושמאל'. אין בכלל 'דרך'.

ה'דרך' - אבודה לנו. המטרה, עלתה לה לשמי רום.

אין מלך בישראל. גלינו מארצנו, נתרחקנו מעל אדמתנו. אין 'ארמון', אין את מי להמליך. שוב, אין 'מטרה'.

אנחנו, בניה ד'מטרוניתא', האחוזים ב'מלכה' - כבר לא יכולים 'לקרוא' למלך. להביא אותו אלינו. להראות את השתוקקותנו אליו, להתקשט לפניו במצוותיו, ולצפות - שהוא יופיע אצלנו. שיהיה 'דרך גבר בעלמה'.

וכל כך למה?

כי 'גלינו מארצנו'.

ואין אפשרות להמליך את המלך - אלא בארצו; אין 'דרך גבר בעלמה' - אלא בארץ הקודש, ארמון המלכות.

אז מה שנוותר - הוא 'שכר'.

הלא אין הקב"ה מקפח שכר שום בריה; ואנחנו הלא 'עובדים' - כדי לזכור את המלך, כדי לזכור שפעם היינו ביחד; כדי שכשנשוב - נדע כיצד 'להתקשט' (עי' ספרי עקב סוף פי' מג).

ומי ש'עובד' - מקבל שכר. ככה זה.

- אבל זו לא המטרה.

המטרה היא - שהשכינה תהיה כאן. שהמלך, ישכון בארצו. במלכותו. בליבותיהם של עבדיו (ע' ביאורה"ג שיה"ש א, ג).

עד - הנפש. הבהמית. וכדלעיל.

שעד שם - תתגלה מלכותו. שיהיה ניכר, שהוא המלך. 'דרך גבר'. עד הכי 'למטה'.

שנהיה שמחים ומאושרים - בכל ה'קומות' שלנו. הלא כך 'נראה' מלך טוב - כשעבדיו מלאי שמחה ואושר.

*

דרך שחזרה

שבנו לארץ. אנחנו - בארמונו של מלך.

[כאן עלינו להבהיר: אין אנו מדברים על אותה ה'יישות' מוזרה ו'מוזרת' (ע' נדה לה:), הנקראת 'מדינה'. חלילה. היא - מעשי ידי הערב רב ל'תפארה'. סוג של 'עגל' עכשווי.

חלילה לנו גם להעלות על דעתנו, ש'הם' אלו שהביאונו לכאן. עם ישראל בארצו - זו זכות עצומה, ובכל הדורות השתוקקנו אליה. 'להם' אין שייכות למעלה זו כלל. רק - לנסיגות חוזרים ונשנים לחבל בה, להרוס אותה - עד היסוד. וה' יצילנו מידם.]

כעת, יש כאן 'עם'. 'רבבות אלפי ישראל'. שישים ריבוא, והרבה יותר מכך.

- ובכל הדורות לא זכינו לכך.

המלך - כאן. הוא לא זו מכאן מעולם. המושג של 'גלות' - לא קיים כאן (ע' זוה"ק ויחי דף ריד עמוד ב).

וכך אומרים לנו חז"ל (יל"ש מלכים א רמז קצה):

'א"ר אלעזר בן פדת בין חרב בין לא חרב אינו זו ממקומו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים'.

ועוד שם:

'...אפילו הוא הר הרי הוא בקדושתו, ראה מה כתיב ויבן את מזבח ה' הוא האלקים אשר בירושלים. אמר רבי אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בית המקדש שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו'.

הוא יתברך - כאן. תמיד. לא זו.

וכעת, יש כאן גם 'עם'.

ומה ה'נפק"מ'?

- שכעת, מי ש'יתקשט' במצוות מול עצמו - ומול שכרו, מחטיא את המטרה.

וזה לא רק 'מחטיא'.

המלכה - אנחנו, מתקשטת מול המראה, ומסירה את קישוטיה. היא 'התאמנה'. זהו.

- הלא המלך כאן! מחכה לה - ולקישוטיה!

אז צאי מה'חדר' המצומצם של חוץ ל'ארמון', והיכנסי - לארמון המלך. עימדי לפניו.
זו העבודה שלנו כעת.

- ה'דעת'. הכוונה. ה'כיוון'.

תוכן - אחר לגמרי. מטרה אחרת לגמרי.

אנחנו - לפני המלך. מולו ממש. בתוככי ארמונו, בחדרו הפרטי. 'חדר השינה'. 'יחד' איתנו.
באהבה ואחוה ושלוש ורעות.

והמצוות - הן לפניו. 'קישוטים' אמיתיים. לא 'מדומים', כמו בארץ ה'עמים'. כמו
שהתרגלנו.

ה'דרך גבר בעלמה' - זה אמיתי לגמרי. הוא 'נכנס'. עד ה'נפש' שלנו.

ה'מסע' - ה'דרך' - כעת הם במלא עוזם. הם התעוררו ל'חיים' חדשים. אמיתיים.

המטרה - קיימת. היא כאן. ועלינו לדעת את זה. להפנים. 'לחיות' את זה.

וכך אנו אומרים שלש פעמים - בכל יום:

'מודים אנחנו לך'.

- על מה?

על 'שאתה הוא הוי"ה אלוקנו ואלוקי אבותנו'. שאתה - המלך שלנו. המנהיג שלנו.
'מוביל' אותנו. 'חודר' אל תוכנו. שוכן - בקרבנו.

ומתוך אותו 'מעמד' נפלא - אתה 'צור חיינו'. וגם 'מגן ישענו'. 'חיינו - מסורים בידיך'. זה
לא סתם 'חיים', איזה 'זנב לטאה' שמפרכס; אלו - 'חיים'. באמת. הלא אתה - 'בפנים'!

וגם 'ניסוך', ו'נפלאותיך', ו'טובותיך' - אלו אינם רק 'ניסים ונפלאות וטובות'; אלא -
טובותיך. שלך. ממך. מידך הגדולה, הקדושה, והאוהבת כל כך. זהו 'קשר' אמיתי - אליך.

ועל כל אלו, 'יתברך' - וגם 'יתרומם' - 'שמך'. מלכותך. גילוייך. 'תמיד, לעולם ועד'.

לסיכום - במשפט אחד:

עלינו 'להכניס' לעצמנו 'תוכן'. מהי ה'דרך' של השי"ת, ומהי מטרתו. להבין, להפנים,
להעמיק. שזה יהיה 'מאיר' לנו.

עלינו לדאוג, שה'נפש' שלנו - תתחבר לזה. כך היא 'תרצה', וממילא - היא 'תריץ' אותנו
לעבר אותה מטרה.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

האומר הריני נזיר כשמואל

וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׂמֵעוֹן שְׂמוּאֵל בֶּן עַמִּיהוּד (לה, כ)

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ג הט"ז, שמואל הרמתי נזיר עולם היה. לפיכך האומר הריני כשמואל הרמתי וכו' הרי זה נזיר עולם. ואין אומרין שמא לאיש אחר שמעשיו כאלה נתכוון. ומקשה רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מפני מה בהלכה קודמת כתב הרמב"ם האומר הריני כשמשון, כבן מנוח, כבעל דלילה וכו' הרי זה נזיר כנזירות שמשון, ולא כתב כשמשון בן מנוח דוקא. ומתוך, דשם שמואל ישנו כבר בפרשתינו שמואל בן עמיהוד, אבל שם שמשון אינו מופיע עוד בתורה על כן סתם שמשון זהו שמשון בן מנוח. [מקור: צ"פ נזיר על פיה"מ להרמב"ם]

*

אם בעל ואשתו נעשים גואלי הדם זה לזה

גֵּאֵל הַדָּם הוּא יְמִית אֶת הַרִצָּח בְּפָגְעוֹ בּוֹ הוּא יְמִיתֵנּוּ (לה, יט)

הג"ר אברהם דימאנט זצ"ל במכתבו לרבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מיום א' בא כ"ט טבת תרצ"א כותב מצטט בתו"ד מרבינו כדלהלן: חקר מר אם אשה נעשית גואלת הדם לבעלה נרצח וכן להפך אם הוא נעשה גואל הדם לאשתו הנרצחת, לכאוי אין בזה שום ספק דהא השריש לנו רבינו בר"ה רוצח דהיורש הוא גואל הדם, א"כ רק קרובי האב ולא קרובי האם ומכש"כ דאין בקרובי האישות גואל הדם כיון שאין בהם ירושה מה"ת (לרמב"ם גם הבעל אינו יורשה מה"ת).

ומספר שנים קודם במכתבו מיום י"ט שבט תרפ"ח כותב ומצטט מרבינו כך: חקר מר בפ"י ד"ר בר"ה [- דברי רבינו בריש הלכות] רוצח^{לא}, אם בעל הוא גוה"ד [- גואל הדם] לאשתו שנהרגה^{לב}. ...הנה כתב מר דכונת רבנו במש"כ דדין גואל הדם הוא הראוי לירושא ר"ל להוציא הבעל שאינו יורש אשתו מה"ת (כן כונת מר). [מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים מכתבי הגרא"ד ז"ל אותיות קפד-ה]

*

בין המצרים - ביאור 'כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם'

^{לא} פ"א ה"ב. וכל הראוי לירושא הוא גואל הדם.
^{לב} ראה מכתבי תורה קע"ג (מכתב השואל).

בספרי על פרשתינו דרשו חז"ל (מה שהוא גם מענינא דיומא בין המצרים) חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם. ורבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל על פי דרכו כותב דבר מבהיל, שטעם הדבר הוא על פי הא דאיתא במכות דף י' ע"א דתלמיד שגלה מגלין רבו עמו. כן אנחנו תלמידי השי"ת - המלמד תורה לעמו ישראל, כיון שגלינו השי"ת כביכול גולה עמנו. נורא מאוד. [מקור: כתי"ק]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כל מסעות האדם על פי ד' | חבלי משיח - שלבים בדרך לגאולה

אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְּאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה
אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ד' וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם (י, כח-כט)

כבר עמדו המפרשים, מדוע כתבה התורה ביחד את כל המסעות, והלא הכל כבר נכתב
מפורש בתורה. ובכלל למה היה צריך לפרש כל המסעות, הלא עיקר הסיפור הוא שעם
ישראל יצאו ממצרים והגיעו אל ארץ ישראל, ולמה היה נחוץ לפרש הכל.

וברבינו בחיי כתב שבא ללמד את גודל הנסים שהיה להם במדבר מקום שרגל אדם אינה
יכולה כלל לעבור מן הרעב והצמאון, ושניתן לבדוק שאין שם טבע שירד מן השמים,
וזו ראייה לגודל הנס שנעשה עם אבותינו, ועוד כמה דרכים פירש עי' בדבריו שם, ובספר
כד הקמח בענין סוכה גם כן האריך הוא בזה.

והנה יש להתעורר שהתורה מלמדת אותנו שכל מסעותיו של כל אדם באשר הוא, המה
על פי ד', וכשם שבמדבר היו כל מסעי בני ישראל על פי ד' כדכתיב בתורה, כך כל מה
שמתרחש עם האדם הוא על פי ד'.

ויש לדעת שכל מאורעות החיים הם על פי מה שמכריזין עליו מלמעלה, כמו שאמרו אין
אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה. ויש לדעת שכל מה דעביד
רחמנא לטב עביד, והכל בחשבון ותכנית, כפי שגזרה חכמתו יתברך.

והנה כיום כאשר בונים גשר ומחלף מעל כביש ראשי, הרי מחליפים הדרך אולי י' פעמים,
והעובר בדרך לא יכול להבין מה ההגיון בכל השינויים הללו, ורק המתכנן הראשי - יודע
המטרה - יכול להסביר מדוע בחר בשינויים אלו. ועל אחת כמה וכמה, שאין אדם יכול
לדעת את המטרה האמיתית לכל מה שמתרחש עמו, אמנם יוכל לדעת ששום דבר לא
קורה במקרה, וגם שכל מה שנעשה הוא לטובתו המושלמת, כפי שגזרה חכמתו יתברך.

והנה אנו עומדים עתה בימי בין המצרים, וסמוכים כבר לתשעת הימים, שהם ימים
שמתאבלים ומקוננים על החורבן של בית קדשינו ותפארתינו. וזו באמת עבודה מיוחדת
שצריכה התבוננות והכנה.

ובשו"ע אורח חיים סי' א' ס"ג, ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית
המקדש. והנה מה הפירוש, מיצר ודואג, ונראה שהם שני ענינים, חדא שיצטער על החורבן,
ושנית שיעשה כל מאמץ אפשרי, להשלים ולמלא את החסר. ובאמת הוא ענין אחד, שאם

הוא מיצר על החורבן, הרי הוא בהכרח גם דואג לבניינו. אמנם הדרך להיות מיצר על החורבן, שיודע מה שחסר לנו כאשר אין בית המקדש.

והנה אנחנו עוברים היום מאורעות גדולים, בארצינו הקדושה ובעולם כולו, תהפוכות חובקות זרועות עולם ממש, בעניני המדינות - מלחמות לא שערום אבותינו - וכן שינויי טבע קיצוניים. וכל אחד יכול לחוש שמתרחש אמנם דבר גדול שאיננו יכולים להצביע עליו. אבל צריך לדעת שהכל מתוכנן מגדל העצה ורב העלילה - אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם - לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. והגאולה העתידה, ממשמשת ובאה. והמאורעות המסעירים, שאנו עדים להם הם שלבים בתהליך הגאולה העתידה, שיתכן מאד שכבר הוא בעיצומו.

והנה בהמשך הפרשה בירמיהו ל"ב, ויהי דבר ד' אל ירמיהו לאמר. הנה אני ד' אלקי כל בשר הממני ופלא כל דבר.

ועוד כתיב בהמשך הפסוקים, ועתה לכן פה אמר ד' אלקי ישראל אל העיר הזאת אשר אתם אמרים נתנה ביד מלך בבל בחרב וברעב ובדבר. הנני מקבצם מפל הארצות אשר הדחתים שם באפי ובחמתי ובקצף גדול והשבתים אל המקום הזה והשבתים לבטח. והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלקים. ונתתי להם לב אחד ודרך אחד ליראה אותי כל הימים לטוב להם ולבניהם אחריהם. וכרתי להם ברית עולם אשר לא אשוב מאחריהם להיטיבי אותם ואת יראתי אתן בלבבם לבלתי סור מעלי. וששתי עליהם להטיב אותם ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי. פי כה אמר ד' כאשר הבאתי אל העם הזה את כל הרעה הגדולה הזאת פן אנכי מביא עליהם את כל הטובה אשר אנכי דבר עליהם.

כדאי מאד, ללמוד ולהבין, לשנן ולשנן, פסוקים אלה וכאלה, מהגאולה העתידה - כי אנחנו לכל הדעות בתקופת עיקבתא דמשיחא - ואבינו האב הרחמן, אדיר הוא, יבנה ביתו בקרוב, בימינו אמן.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

האם נוהג בזמן הזה דין גלות לערי מקלט, ודיני גואל הדם?

והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רוצח (לה, יא)

מבואר בפרשה כל דיני עיר מקלט שמחויב הרוצח בשגגה לגלות לעיר מקלט הן כעונש וכפרה על חטאו, והן כהצלה מיד גואל הדם שבידו להרגו כאשר הוא מחוץ לעיר מקלט.^{לג} ויש לדון האם נוהג בזמן הזה דיני גלות להורג נפש בשגגה או לא. ומצינו כמה דרכים מדוע אין נוהג בזמן הזה דיני גלות.

טעם החינוך - אין סנהדרין בזמן הזה

וכתב בחינוך (סוף מצוה ת"י) שמצוה זו של עיר מקלט נוהגת רק בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין יושבין לדון דיני נפשות, וביאר במנחת חינוך כונתו שדין גלות שוה לדיני נפשות, ולכן אם אין סנהדרין יושבת במקומה אין דנים לא דיני נפשות ולא דיני גלות.

אך יש לדון בדבריו, דאמנם אין לנו סנהדרין שיחייבוהו עונש גלות, אך כבר הוכיחו האחרונים דבגלות מלבד שהיא עונש וכפרה, יש בה גם הצלחה לרוצח מגואל הדם שבידו להרגו, וא"כ עדיין יש לדון מדוע בזמנינו לא יגלה מעצמו הרוצח כהצלה מגואל הדם שיוכל להרגו ולכאו' מבואר מדבריו, שלא נוהג בזמנינו גם דין "גואל הדם" שבידו להרוג את הרוצח.

האם נוהג דין גואל הדם בזמן הזה?

אמנם לכאו' אין דין זה ברור כ"כ, דרבינו ירוחם הביא דיני גואל הדם, וכתב בסופו "נראה שדינים אלו צריכים גם בזמן הזה, וכ"כ בשו"ת מהר"י ברונא (סי' רס"ה), אבל באורים ותומים (אורים סימן ב' סק"ב) כתב שלא נוהג דין גואל הדם בזמן הזה כיון דבעי' שיגמר דינו של הרוצח בבי"ד, אך בקצוה"ח (שם) נחלק עליו דלדין גואל הדם אין צורך שיגמר דינו של הרוצח בבי"ד. ומ"מ נסתפק הקצוה"ח בדין זה דשמא בעי' קבלת עדות בבי"ד על הרוצח, ורק אז נוהג דין גואה"ד, וזה ל"ש בזמנינו. ועי' שו"ת חוות יאיר (סימן קמ"ו) שג"כ כתב שאינו נוהג דין גואל הדם בזה"ז.^{לד}

[עוד צ"ע, דהגלות משמשת גם כעונש על מעשיו, וגם ככפרה על חטאו (עי' כלי חמדה שדן בזה). ואמנם מדין עונש אינו מחויב כל זמן שלא הגלוהו בי"ד, אך בעל נפש הירא וחרד על כפרתו מדוע שלא יגלה מעצמו לעיר מקלט לכפר על שגגתו.

^{לג} יסוד הדברים מבואר בחינוך (מצוה ת"י) שב' חלקים אלו קיימים בעיר מקלט, כפרה מחטאו והצלה מגואל הדם, והאריכו האחרונים בהוכחות לזה, עי' כלי חמדה פ' מסעי אות ג' ועוד.

^{לד} וכדמות ראי' מצאתי בד' החשק שלמה בהגהותיו למכות יב. שב' מאימת הצנזור לגבי גואל הדם, דדוקא בזמן הבית, אבל האידנא אינו נוהג דינים אלו כלל רק דיןא דמלכותא דינא, ולמה לא כתב שבאמת אינו נוהג בזה"ז מפני שאין גמר דין, ומשמע שסבר שנוהג מדינא.

ושמא הכפרה רק כאשר נגזר עליו עונש מהבי"ד לגלות. ולא בגלות בעלמא שבוחר בעצמו].

טעם הטור - אין לנו ערי מקלט

ובטור (חו"מ סי' תכ"ה והובא ברמ"א שם) כתב "מצווה לדון דיני נפשות ושיגלה הרוצח לעיר מקלט, ועתה אין אנו דנים דיני נפשות שאף בזמן הבית בטלו דיני נפשות, וכ"ש עתה שאין לדונם שצריכים בי"ד של כ"ג. "וכן עיר מקלט אין לנו שיגלה בהן הרוצח", ומבואר בדבריו טעם מחודש שאין אפשרות של גלות כיום, משום שאין לנו ערי מקלט^ל. ולטעם זה מובן ג"כ למה לא שייך כפרה, והצלה מגואל הדם].

אמנם עצם דבריו טעונים בירור מדוע אין לנו ערי מקלט בזמן הזה.

ובביאור הגר"א כתב מקור לדברי הטור מדברי הספרי שערי מקלט קולטות רק אחר ירושה וישיבה. ועדיין צריך לבאר מדוע אינן קולטות היום אם תלויות בירושה וישיבה, ומצינו לגבי תרו"מ שנתחייבו לאחר ירושה וישיבה דעת רוב הראשונים שבוזה"ז הם רק מדרבנן, משום שקדושת עזרא בטלה לאחר החורבן, ולא מצינו שכתבו טעם משום שתלוי בירושה וישיבה.

ויש לדון האם ערי מקלט תלויות בקדושת הארץ, והרי מצינו ערי מקלט גם בעבר הירדן, אך יש לדחות שנחשבת ע"מ לדינים מסוימים.

עוד יש להעיר שמצינו שמחנה לוייה במדבר קלט אף שהיה חו"ל. ושמא קליטת מחנה לוייה הוא ענין לחוד. ואינו מדין ערי מקלט.

ועי' במשך חכמה שחידש דהנה היו ב' סוגי עיר מקלט, מב' ערי הלויים וו' ערי מקלט. וכתב שמ"ב ערי הלויים קולטות רק מכח היותן מחנה לוייה, וע"כ בבית שני שבטלו ערי מגרש ללויים לא קלטו הרוצחים, ורק שש ערי מקלט דכתיב "תהינה לכם" קולטות מצד עצמם.^{לו}

ולפי דבריו כל הנידון היום, רק על שש ערי מקלט ולא על מ"ב ערי הלויים.

בתשובות הגאונים מבואר שנוהג עיר מקלט בזה"ז

ובתשו' הגאונים שדנו בענין גלות לערי מקלט בזמן הזה, וכתבו בתחילת הדברים, דמה שאין גולין היום, דערי מקלט כבר הן מפורשות ואין להוסיף עליהן ואין לעשותן בחו"ל, ונראה בדבריהם שסברו שעצם ערי מקלט קיימות היום, אלא שא"א להוסיף ולעשותן בחו"ל. ומבואר שלא סברו כדעת הטור שאין ערי מקלט נוהגות כיום.

-

^ל ויש לדון האם הטור מודה ג"כ לטעם החינוך שבטלו דיני נפשות, וזהו כונתו בתחילה, ורק הוסיף תירוץ נוסף מדוע אין גלות, או שלא סבר טעם זה וכ' טעם א' לנפשות וא' לגלות וצ"ע.

^{לו} ועי' רש"ש סוטה מח:

טעם הגאונים - משום שאין לנו כהן גדול

טעם נוסף מצאנו בתשובות הגאונים,¹⁰ שכתב טעם מחודש, שאין נוהג כיום דין ערי מקלט לפי שצריך לכהן גדול (ועי' ישועות ישראל הביאו בכלי חמדה פ' מסעי שתמה ממשנה מפורשת ורצה להגיה "כהן". ובכלי חמדה יישב, דהכוונה בעי' שיהא בזמן שראוי לכהן גדול, ואפי' אם באותה שעה מת כה"ג, אבל בזמן הזה שאין מקדש ולא שייך כה"ג לא נוהג דין ערי מקלט.

אך יש לתמוה על ב' הטעמים האחרונים, מגמ' מפורשת (מכות יב):

אמר ריש לקיש שלש טעויות עתיד שרו של רומי לטעות (ס"מ שיברחה לבצרה שבתחילה יפרע ממנו כשיגיע הקץ להחרב. רש"י) דכתיב מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה שאין קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה, טוענה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך היה.

תמיהה מגמ' מפורשת דמשמע שנוהג בזה"ז

ולכאו' צ"ע, שיש טעות העולה על כולם, שטועה שערי מקלט קולטות בזמן הזה ואינו יודע שאנן קולטות (כדברי הטור) וטועה שערי מקלט קולטות בזמן שאין כהן גדול, ואינו יודע שאינן קולטות (כמבואר בתשו' הגאונים) ולא משמע שמקודם תבא הגאולה ויחזרו ישראל למקומן, והכה"ג ימונה ואז יהרגו הקב"ה. וצ"ע.

ובשורש הדברים מסתבר שבזמן הבית היו ראויים לכפרה זו של עיר מקלט, ומעת שירדו בדרגתן אינם ראויים לזכות לכפרה זו. וצ"ע.

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

ויסעו ויחנו - גם לתקופה של ירידה יש תפקיד מוגדר

הטעם שכתוב 'ויסעו ויחנו' להורות שאין תקופה שהאדם עובר והיא נחשבת כדבר ארעי ולא חלק מחיי האדם, אלא כל זמן וכל תקופה אף היורדה ביותר, היא חלק ממסע החיים של האדם, וצריך ללמוד איך לנצלה להתרוממות, והיינו שכל תקופה היא לא רק חניה אלא חלק מן המסע וחלק ממרכיבי המסע להמשך החיים.

אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְּאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (לג, א). ויִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס וַיַּחֲנוּ בְּסֹפֶת. וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם אֲשֶׁר בְּקִצֵּה הַמִּדְבָּר (לג, ה-ו).
א.

יש להתבונן בנוסח התורה במסעות בני ישראל, ראשית מדוע כתוב על כל מסע 'ויסעו' ו'יחנו', יכול היה להיות כתוב ויחנו ברעמסס ויחנו בסכת ודי בכל, מדוע הצורך הכתוב להדגיש בכל חניה שהיה לה קודם מסע ואז חניה וחוזר חלילה.

עוד יש להתבונן שבכל מקום ששהו בו ישראל נכתב קודם לכן היכן היו ומשם באו אליו, ואח"כ באו משם למקו"א וכו', היה אפשר לכתוב ברציפות לפי סדר את כל מקומות חנייתם, בלא אריכות העניין מהיכן באו למקום שבו נמצאים וכו', שדבר זה יכול להשתמע מסדר המסעות אם היו נכתבים ברציפות.

ב.

ואפשר לבאר זאת עפ"י השאלה עתיקת היומין, שרבים מספרי היהדות החסידות והמוסר עסקו בה, ומהם המשנה באבות 'שאלת הבחירה' שאם הכל ידוע מראש מה האדם יעשה, איזה מקום יש לאדם לבחור.

ומבארים בזה שישנם שני מסלולים לאדם, קודם הבחירה ואחר הבחירה, כלומר שחיי האדם יכולים להיות בשני צורות שאם יבחר בטוב חיייו יהיו בצורה מסוימת, ואם יבחר שלא בטוב יהיו באופן אחר, והיינו 'שהכל צפוי' הולך על המסלול של החיים של האדם מה יקרה אם יבחר לטוב או למוטב, אך הרשות נתונה איזה מסלול לבחור.

אכן כל זה קודם הבחירה, אך לאחר שבחר בין אם זה לטוב ובין אם זה למוטב, על האדם להאמין שמה שנבחר יכול לשרת אותו לעבודת ה', ופעמים ואף הירידות באים לצורך העליות, ואף ירידות קשות, שפעמים והאדם מגלה בעצמו כוחות או דחפים ויכולות שלא היה יודע עליהם לולא אותם ירידות, שכעת הוא יודע שיכול איזה כוחות יש בו שיוכל להפנותם לקדושה, או להכיר את עצמו טוב יותר, והאיך יוכל לשפר תכונותיו.

ואכן מסופר על הרוזינער' שבמהלך בריחתו מרדופיו נעזר במבריח גבולות, שהיה אדם ירוד במעשיו, אך קודם לכן היה אדם בן עליה ובמהלך חייו ירד מהדרך עד שהגיע לדיוטא

תחתונה ולמד להבריח גבולות, והבריח את הרוינזער'. ולאחמ"כ התעורר בקרבו לחזור בתשובה, וא"ל המהר"ם מלובלין שכל ירידתו היתה לצורך הצלת הרוינזער'. והיינו שפעמים ויש אנשים שיורדים בכדי להציל את כלל ישראל, ויש פעמים ואף אצל האדם עצמו יש תקופות של ירידה שאם ינצל לנכון את התובנות של המניעים לירידה או כוחות הנפש שגילה בעצמו אז, וכיוצ"ב, יכול לצאת רק עם רווחים ברוחניות.

ג.

ויתכן שזה הטעם שכתוב בכל חניה 'ויסעו ויחנו'. להורות בכך שבכל תקופה שאדם נמצא בה אף הירודה ביותר היא לא רק 'חניה' ארעית אלא זה חלק ממסעותיו, חלק ממסע החיים, זה יכול לקדם אותו לרוחניות אם יתבונן כראוי.

וזה הטעם שמודגש בכל מסע מהיכן נסעו ולהיכן חנו, להורות שכל תקופה יכולה להיקשר לתקופה אחרת, האדם לא יכול להלקות על עצמו על תקופות ומסעות החיים שקרו אצלו, שאם בחר בבחירה עליו להאמין שזה לטובה ואף אם הפעולה של הבחירה היתה לא טובה, שסוכ"ס יכול להפיק ממנה תועלת לרוחניות, וזה חלק ממסע חייו ולא להתעלם מכך.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת מסעי

אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל | מה היא מטרת כתיבת כל סדר המסעות?

(במדבר לג, א) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
מדוע נמנו כאן כל סדר המסעות?

רש"י מביא בזה ב' פירושים: א. להודיע חסדיו של המקום שאע"פ שגור עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, אלא נסעו בסה"כ ארבעים ושתים מסעות. ובמשך שלושים ושמונה שנים נסעו רק עשרים מסעות.

ב. משלו של המדרש תנחומא, למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפואתו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'. אף כאן הקב"ה מנה את כל הדברים שעשו בני ישראל והמאורעות שאירעו את בני ישראל במסעותם.

ת"י מבאר באופן אחר:

אֵלֶּיךָ מִטְּלַנִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נִפְקוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְחִילוּתְהוֹן כְּדִי אֲתַעְבְּדוּ לְהוֹן נִיסִין עַל יַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

[אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם כאשר נעשו להם נסים על ידי משה ואהרן]

מבואר שמטרת כתיבת המסעות היא בשביל לספר הניסים שעשה הקב"ה לבני ישראל בכל מסע ומסע. בחלק קטן מהם רומז ע"ז הכתוב עצמו, בחלק אחר רומז שם החניה. וברמז חזק או ברמז דק מנסה ת"י לגלות בכל חניה את המשמעות הנ"ל ע"פ שם החניה בלבד. וכך נאמר במדרש (תנחומא מסעי א):

"וְכָל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהֵייתֶם בְּמִדְבָּר, לֹא הִנַּחְתִּי אֶתְכֶם אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת. כִּמָּה שׁוֹנָאִים בָּאוּ עֲלֵיכֶם וְלֹא הִנַּחְתִּי אֶתְכֶם לְבָרַח. וְכִמָּה נַחְשִׁים וְעַקְרָבִים הִרְגִיתִי מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאמַר: הַמּוֹלִיכְךָ בְּמִדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נַחֵשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב (דברים ח, טו), וְלֹא הִנַּחְתִּי אוֹתָם לְהַזִּיק אֶתְכֶם. לְפִיכֵן אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, כָּתַב אֶת הַמִּסְעוֹת שֶׁנִּסְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, כְּדֵי שֶׁיִּדְעוּ כִּמָּה נִסִּים עָשִׂיתִי עִמָּהֶם בְּכָל מִסְעַ וּמִסְעָ. מִנֵּיין, מִמָּה שֶׁקָּרְאוּ בְּעֵינֵי אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה'. "לח.

^{לח} וכ"ה במדרש במדבר"ר כג, א.

וּבַאֱלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים | אִיזָה שְׁפָטִים עָשָׂה ה' לֵאלֹהֵי מִצְרַיִם?
(במדבר לג, ד) **וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבַאֱלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים:**

בתורה לא מסופר על השפטים אשר עשה ה' לאלהי מצרים איזה שפטים היו?
יש מן המפרשים שביארו שהשפטים שנעשו באלהי מצרים הם עצם הדבר שבני ישראל הקריבו לקרבן פסח את העבודה זרה של מצרים לעיני עובדיה - המצרים, ת"י מתרגם שהשפטים נעשו בדרך של ניסים גלויים בידי שמים:

וּמִצְרָאֵי מְקַבְּרִין ית דְקָטַל יי בְהוֹן כָּל בּוּכְרָא וּבְטַעְוֹתְהוֹן עֲבַד מִימַר דִּי דִינִין טַעְוֹת מְתָכָא הוּוּ מְתַרְכְּכִין טַעְוֹת אֲבָנָא מְתַגְדְּעִין טַעְוֹת פְּחָרָא מְתַעַבְדִין בְּקִיקִין טַעְוִין דְעָא מְתַעַבְדִין קְטוּם וְדַבְעִירֵי מִייתוּן:

[ומצרים מקברים את אשר הרג ה' בהם כל בכור ובאליליהם עשה מאמר ה' שפטים אלילי מתכם היו ניתכין, אלילי אבן נגדעין, אלילי חרס נעשו בקועין, אלילי עץ נעשו אפר ושל בהמות מתו]

בת"י מתבאר בפירוט, שארבעה דינים נעשו באלהי מצרים - כל חומר לסוגו התכלה ואבד, עד שלא נותרו אלילי חומר במצרים לאחר מכת בכורות לט.
מקור לת"י מצינו במכילתא שמקצתה הובאה ברש"י (שמות ?):

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - שפטים משונים זה מזה, של אבן היתה נמסה, ושל עץ היתה נרקבת, ושל מתכת נעשת חררה... וי"א של אבן נרקבת, ושל עץ נמסת... (מכילתא יב, יב)

אמנם ישנו אליל אחד אשר לא נעשו בו שפטים והוא 'בעל צפון' המכונה בפי המצרים 'שופט המדבר', ובת"י (שמות יד, ב) מבוארת הסיבה להישארותו כדי להטעות את המצרים אשר יסברו שכביכול הסיבה שהוא לא נפגע היא מרוב כוחו ויטעו אחריהם וירדפו אחרי בני ישראל ויעשה בהם כליה.

ראה בת"י בפרשת וארא (שמות יד, ב) ובהרחבת הדברים בהגדה של פסח 'פניני תרגום יונתן' על 'ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה'".

וַיַּחֲנוּ בְסֶפֶת | מדוע נקרא שם המקום סוכות?
(במדבר לג, ה) **וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְסֶפֶת:**

מה משמעות שם המקום סֶכֶת? אשר שימש להתכנסות הראשונה של בני ישראל לאחר שיצאו ממצרים? האמנם הוא שם קדום או שניתן לו שם זה ע"פ מהותו והמאורע שבו?

וַיִּטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פִּילּוּסִין וַיֵּשְׁרוּ בְּסֻכּוֹת אֶתְרָא דְאַתְחַפִּיאוּ שְׁבַעַת עֲנְנֵי יִקְרָא:

[ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסוכת מקום שנתכסו שבעת ענני הכבוד]

ת"י כאן ובעוד מקומות^מ מצדד כדעה שסֶכֶת אינו שם מקום, אלא ניתן לו שם זה כי שם נכנסו לחסות בצילו של הקב"ה תחת ענני הכבוד.

בחז"ל (מכילתא - מובא להלן) מצינו מחלוקת האם סֶכֶת הוא על שם המקום או על שם המאורע, כמו כן נחלקו בענין הסוכות אשר ישבו בהם בני ישראל במדבר - האם נקראו ע"ש המקום או ע"ש המאורע, וכתוצאה מכך האם חג הסוכות אותו אנו חוגגים האם שמו הוא שם עצם, או שנקרא כך על שם ענני הכבוד.

וכך איתא במכילתא:

סֶפְתָּה - סוכות ממש היו דכתיב "ויעקב נסע סוכותה" (בראשית לג, יז) דברי ר' אליעזר. וחכ"א אין סוכות אלא מקום שנאמר "ויסעו מסוכות ויחנו באיתם" (שמות יג, כ) ומה איתם מקום, אף סוכות מקום. ר' עקיבא אומר אין סוכות אלא ענני כבוד שנאמר "וברא ה' על כל מכוון הר ציון ועל מקראה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה" (ישעי' ד, ה). (מכילתא יב, לז)

וַיֵּשֶׁב עַל פִּי הַחִירָת | האם יתכן בריאה מרובעת בידי שמים - בדומם?

(במדבר לג, ז) וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיֵּשֶׁב עַל פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי בַּעַל צֶפּוֹן וַיִּחַנוּ לְפָנֵי מִגְדּוֹל:

מה היה בפי החירות ומדוע נקראו כך?

וַיִּטְלוּ מֵאֵיתָם וַתָּבוּ עַל פּוּמֵי חִירְתָּא מְרַבְעָתָא דְקָדָם טַעֲוּוֹת צֶפּוֹן וַיֵּשְׁרוּ קָדָם מִגְדּוֹל:

[ויסעו מאיתם וישבו על פי החירות המרובעות שלפני אליל צפון ויחנו לפני מגדול]

ביתר ביאור מבאר ת"י בספר שמות (יד, ב) את ענין 'פי החירות':

מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּבוּן לְאַחֲרֵיהוֹן וַיִּשְׁרוּן קָדָם פּוּמֵי חִירְתָּא מְרַבְעָתָא דְאַתְבְּרִיו בְּגִוּוֵי בְּנֵי נֶשֶׁא דְכָר וְנוֹקְבָא וְעֵינֵינִין פְּתִיחָן לְהוֹן הוּא אֶתְרָא דְטַנִּיס דְּבִינֵי מִגְדּוֹל וּבִינֵי יָמָא

[דבר עם בני ישראל וישבו לאחוריהם ויחנו לפני פי החירות המרובעות שנבראו בדמות בני אדם זכר ונקבה ועינים פתוחים להם הוא מקום טניס שבין מגדול ובין הים]

מדברי ת"י עולה שבמקום זה היה שני סלעים גדולים ומרובעים שנבראו כך בידי שמים בצורה המזכרת זכר ונקבה, והיה להם כמין עיניים פתוחים להם. מקום זה היה בית הע"ז

^מ בפרשת בא (שמות יב, לז) וכן בפרשת אמור (ויקרא כג, מג).

שנקרא 'בעל צפון' - אליל המדבר, ובחז"ל מצאנו שהמצרים בטחו מאוד בכוחו של אליל זה שהוא כביכול שמר ועצר את כל הבורחים ממצרים.

בת"י (שמות יד, ג) מבואר שגם פרעה כשראה את בני ישראל חוזרים לאחור ביציאתם ממצרים (ויסב אלוקים את העם דרך ים סוף) משוכנע היה שהגורם לכך הוא בעל צפון אליל המדבר וזהו שאמר (שם) 'נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר' - אליל המדבר.

פי החירות בריאה מרובעת מששת ימי בראשית

נקודה מעניינת טמונה בדברים אלו של ת"י שסלעים אלו נבראו בידי שמים כשהם מרובעים. והנה ידועים דברי הירושלמי (פ"ג ה"ח משביעית. ופ"ג ה"ב מנדרים) שאין מרובע בבריות, כלומר ששום בריאה לא נבראה בצורה מרובעת. ואמנם הירושלמי דיבר על חי וכאן מדובר על דומם ולכאורה מבואר בת"י שדומם כן נברא מרובע^{מב}.

אמנם כדברי ת"י שהחירות נבראו מרובעות מצינו גם במכילתא (בשלח שמות יד, ב) וכבר עמד בזה הגר"א בהגהותיו למכילתא שם וכתב: 'והוא חידוש גדול, שאין בנברא תמונת ריבוע'.

אכן בת"י ישנה משמעות שסבור שאף העולם עצמו אינו כדור אלא יש לו ארבעה זוויות ואף הוא נברא בצורה מרובעת ראה ב"י פרשת תצוה (שמות כח, יז)

פי החירות - פונדק

בפסוק הבא (לג, ח) מובא בת"י תוספת הנוגעת לשם מקום זה וכך מתרגם את 'ויסעו מפי החירות' - 'מפונדקי חירתא'^{מג}. כלומר שת"י מכנה את המקום בלשון 'פונדק'. בערוך (ערך פונדק) מביא את דברי ת"י אלו ומפרש שמשמעות לשון זו היא חנות, וכך בלשון ערבי חנות נקראת פונדק. ולדבריו ת"י בא לומר שבמקום זה היו חנויות. וכמבואר במדרש (שכל טוב שמות יד, ב) שהיה במקום 'אטליז של קצבים'.

אמנם במדרש (תנחומא בלק יז, במדב"ר כ, כג) מצינו ביאור אחר:

"וַיַּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב (במדבר כה, א), בוא וראה מה פתיב ביציאתן ממצרים (שמות יד, ב): דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני החירות, מהו פי החירות, מקום קבוע לזנות הנה, ולפי שהצניעו עצמן ביציאתן ממצרים נקרא פי החירות".

ויתכן שכוונת ת"י לביאור זה כי בת"י (יהושע ב, א) מתרגם 'בית אשה זונה' - פונדקיתא, הרי שלשון 'פונדק' משמש לבית זנות.

^{מא} הובא בר"ן בנדרים כה. ד"ה 'למקח וממכר'.
^{מב} ראה אריכות בענין זה בפרדס יוסף (שמות יד, ב) ויש שהוכיחו מהרמב"ן (שמות כה, ז) שאבני החושן נבראו כצורתן, וברמב"ם (כלי המקדש פ"ט ה"ו) מבואר שהאבנים היו מרובעות. ועיין עוד בצפנת פענח עה"ת בפרשת נח ד"ה טרף שסבור שעלה הזית שהביאה היונה עליו נאמר 'טרף בפיה' היינו שהיה מרובע. וכתב שם שאע"פ שאין מרובע מששת ימי בראשית מ"מ יש דברים שנבראו במיוחד בצורה זו והביא דוגמא מפי החירות.
^{מג} יש גירסאות שגרסו נוסח אחר לא הלשון פונדק.

ביזת פי החירות

אירוע נוסף שהתרחש בפי החירות מבואר בת"י בפרשת בשלח (שמות יד, ט) שבמקום זה היו בני"י כונסים מרגליות ואבנים טובות אשר הוליך פישון מגן עדן לתוך גיחון, וגיחון הוליכם לים סוף, וים סוף השליך אותם על שפתו במקום פי החירות. והיינו ביזה הקודמת ל'ביזת הים' - קודם שנכנסו לים סוף.

ראה מה שהרחבנו בזה בגליון פרשת בשלח. ובהגדה של פסח 'פניני תרגום יונתן' על 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'.

שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים | מה פשר מנין המעיינות והתמרים? ומה בא הדבר ללמדנו?

(במדבר לג, ט) וַיִּסְעוּ מִמֶּרְהָ וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם:

וַיִּסְעוּ מִמֶּרְהָ וַיָּבֹאוּ אֵילָם וּבְאֵילָם תְּרִיִּסְרֵי עֵינָנוּן דְּמִיִּין לְתַרְיִסְרֵי שְׁבִטִין וְשׁוֹבְעִין דִּיקְלִין כְּלוּ קְבִיל שׁוֹבְעִין חֲכִימִיא וְשָׂרוּ תַמְן עַל מִיא:

וַיִּסְעוּ מִמֶּרְהָ וַיָּבֹאוּ לְאֵילִים וּבְאֵילִים שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבִטִים וְשִׁבְעִים דְּקָלִים כְּנֶגֶד שְׁבַע הַחֲכָמִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם]

בת"י מבואר שהמעיינות והתמרים נבראו באופן מכוון, י"ב מעיינות לצורך י"ב השבטים. ושבועים דקלים כנגד שבועים החכמים ויחנו שם על המים.

המספר המכוון של המעיינות והתמרים נועד לגרום לבני ישראל להתבונן בנס האדיר שהתחולל במקום זה. כיצד בלב 'המדבר הגדול והנורא', בשיממון צחיחים, נובעים י"ב מעיינות מים וצומחים שבועים דקלי תמרים?

אין זה כי אם נס ופלא שעשה ה' לצרכי בני ישראל ומכאן ילמדו שה' הוא כל יכול ובידו לזונם ולפרנסם ולהביאם לארץ ישראל כהבטחתו ואין להם לירא מכל גורם גשמי שהוא.

בנושא כלי יהונתן הוסיף שאת הדמיון בין נחלים לשבטים כבר דימה בלעם בברכותיו שאמר על השבטים (במדבר כד, ו): "כנחלים נטיו". ואת הדמיון בין תמרים לזקנים מצינו כבר בפסוק בתהילים (צב, יג): 'צדיק כתמר יפרח'.

כדברי ת"י מבואר במכילתא (בשלח מס' דויסע א):

"רבי אלעזר המודעי אומר, כיון שברא הקב"ה את עולמו, ברא שם שנים עשר מבוועין כנגד שנים עשר שבטי יעקב, ושבועים תמרים כנגד שבועים זקנים".

וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעֵם לְשָׂתוֹת | מדוע כאן ציינה התורה את המאורע שאירע שם בשונה מכל המסעות?

(במדבר לג, יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיָדָם וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעֵם לְשָׂתוֹת:

מדוע נקרא שם המקום רפידיים ומדוע לא היה שם מים לעדה לשתות?
בגמרא סנהדרין (קו.) נאמר שנקרא המקום רפידיים לפי שרפו ידיהם מן התורה. אמנם לא
נאמר שזוהי הסיבה שלא היה מים לעדה לשתות.

בת"י מבואר שזה היה הסיבה:

וּנְטָלוּ מֵאֶתֶר תְּקִיף וְיָשְׂרוּ בְּרַפִּידִים וּמְטוּל דְּרָפִין יְדִיהוֹן מִפְתָּגְמֵי אוֹרֵייתָא לָא הָוָה תַּמָּן מוּי
לְמִשְׁתֵּי לְעַמָּא:

[וויסעו ממקום חזקמי ויחנו ברפידיים ובגלל שרפו ידיהם מדברי תורה לא היה שם מים
לשתות לעם]

יש מפרשי ת"י שביארו שת"י למד זאת ממה שהתורה הזכירה בפירוש בתוך המסעות
את חסרון המים, בשונה משאר המסעות שלא הוזכר בפירוש המאורע שהיה שם. אלא
שבאה התורה ללמדנו שהרפיית הידים מן התורה הרמוזה בשם המקום 'רפידיים' היא
סיבת חסרון המים.

ובאור החיים (שמות יז, א) ביאר זאת משום שהתורה נמשלה למים, עיי"ש.

וַיַּחֲנוּ בְּעַצִּין גְּבֵר | עיר התרנגול - מדוע נקרא כך שם המקום?

(במדבר לג, לה) וַיִּסְעוּ מֵעֵבְרוֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעַצִּין גְּבֵר:

מה משמעות שם המקום 'עציון גבר'?

וּנְטָלוּ מִמְּגֹזְתָא וְיָשְׂרוּ בְּכַרְךָ תִּרְנַגּוּלָא:

[וויסעו מעברונה ויחנו בעיר תרנגול]

ת"י מפרש שחנו בעיר תרנגול, ויש לידע מדוע נקראה כך העיר?

בילקוט ראובני הביא בשם הספר ציוני (הובא בתו"ש): "כתבו המקובלים שנקרא עציון
גבר לפי שהיו בו אנשי מועצות דבקיאים היו בחכמת תרנגול הנקרא 'גבר', בצורתו
ובכרבלתו..."

וביתר ביאור ראה בפירוש הרוקח עה"ת (כאן): "כי באותה עיר יושבים בעלי העיצה יודעי
העתים כתרנגול, והיה על העיר כמו תרנגול כמו שעושין בתורן הספינה".

וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר צֶן | היכן הוא פתחו של גיהינום במדבר?

(במדבר לג, לו) וַיִּסְעוּ מֵעַצִּין גְּבֵר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר צֶן הוּא קַדְשׁ:

מדוע נקרא מדבר זה 'מדבר צין'?

מ"ד אלוש נקראת מקום חזק כי נבנתה ע"י ששי מהענקים כמבואר בגמ' יומא י..

וְנָטְלוּ מִכֶּרֶךְ תְּרַנְגוּלָא וְשָׂרוּ בְּמִדְבְּרָא צִינֵי טוּור פְּרוּזְלָא הִיא רְקָם:

[ויסעו מעיר תרנגול ויחנו במדבר ציני הר הברזל היא רקם]

ת"י מפרש שמדבר זה קרוי מדבר צין משום שבמדבר זה גדלים דקלים קשים המכונים 'ציני הר הברזל'. וכך תרגם גם להלן (לד, ג).

דקלים אלו מובאים במשנה בסוכה (כט:): ונאמר שלולביהם כשרים. ובגמ' (סוכה לב:): "אמר רבי מריון אמר ר' יהושע בן לוי ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בגיא בן הנם ועולה עשן מביניהם וזהו ששנינו ציני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם".

הרי שמקום גדילת דקלים אלו הוא פתחו של גיהנום. והנה בגמ' (עירובין יט.) נאמר שלגיהנום יש ג' פתחים אחד במדבר אחד בים ואחד בירושלים.

וכתב ה'תשואות חן' שלדברי ת"י הנ"ל אינו מן הנמנע שפתחו של גיהנום במדבר הוא במדבר צין הנ"ל שם גדלים אותם 'ציני הר הברזל' בו חנו בני ישראל.

**וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַפְּהֵן הַגָּדֹל | מַעֲצָם הַדָּבָר שְׂאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל הָרַג בְּשׁוּגַג מִתְחַיֵּב הַכֶּהֶן
גָּדוֹל עֹנֵשׁ מִיָּתֵהּ! מַדּוּעַ?**

(במדבר לה, כה) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ
אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַפְּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:

מדוע שנות גלות הרוצח בשוגג תלויים בחייו של הכהן הגדול - מדוע שישוב הרוצח לביתו לאחר שמת הכה"ג?

במשנה במכות (יא:): נאמר: 'לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להם (לרוצחים בשוגג) מזון ומחיה כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו'. ובגמרא (שם) דייקו שמשמע שאם יתפללו ימותו, והלא זו קללת חנם שאין הכה"ג שייך לרציחה זו. וענתה הגמ' שהכה"ג שייך לרציחה היות והיה לו להתפלל על בני דורו, ובכח תפילתו היו ניצלים אף מרציחות בשוגג, ולפיכך אין זו קללת חנם.

ומטעם זה מיתת הכה"ג מכפרת על הרוצח היות ואף לכה"ג יש כמין אשמה ברציחה זו משום שלא התפלל ומיתתו מכפרת על הרוצח.

בת"י כאן מבואר דרך אחרת ובתוכה כמה חידושים גדולים:

וַיִּשְׁזָבוּן כְּנִשְׁתָּא יֵת קְטוּלִיא מִן יַד תְּבַע אַדְמָא וַיִּתְּנוּבוּן יֵתִיהָ כְּנִשְׁתָּא לְקְרוּיָא דְקְלָטִיָּה דְאַפְרָךְ
לְתַמֵּן וַיִּתִּיב בָּהּ עַד זְמַן דִּימֹת כְּהֵנָּא רַבָּא דְרַבִּי יֵתִיהָ סְגִיָּא בְּמִשַׁח רְבוּתָא וּמְטוּל דְלָא צְלִי
בְיוֹמָא דְכַפּוּרֵי בְּקוּדֶשׁ קוּדֶשִׁיא עַל תְּלַת עֵבִירָן קִשְׁיָן דְלָא יִתְקִלוּן עִמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּפוּלְחָנָא

^{מ"ה} בשפתי חכמים כאן מבאר שמטעם זה כתב רש"י את פירושו הראשון עיי"ש.

נוכְרָאָה וּבְגִילוּי עֲרִיּוֹתָא וּבְשִׁדְיוֹת אָדָם זְכִיָּא וְהָוָה בְּיַדֵּיהָ לְבַטְלוֹתְהוֹן בְּצִלוֹתֶיהָ וְלֹא צִלִּי מְטוּל בְּן אֶתְקַנַּס לְמַמַּת בְּשֵׁתָא הָהוּא:

ויושב בה עד עת מות הכהן הגדול אשר משח אותו הגדול בשמן המשחה ומפני שלא התפלל ביום הכיפורים בקדש הקדשים על שלוש עבירות קשות שלא יכשלו עם בית ישראל בעבודה זרה ובגילוי עריות ובשפיכת דם נקי והיה בידו לבטלם בתפלתו ולא התפלל בגלל זה נקנס למות באותה שנה]

חומרת העונש של הכה"ג

ומבואר כאן בת"י שלא הזכיר כלל את ענין התפילה של הגולים לערי מקלט, וכתב שמכיון שהיה בכוחו לבטל את הרציחות בתפילתו ולא התפלל, מתחייב הוא מיתה **באותה שנה!** הרי שלמד שמעצם הדבר שמאן דהו רצח בשוגג בזמן כהונת הכהן גדול, הרי שהכה"ג שייך לזה משום שבתפילתו יכול היה למנוע רציחה זו, והיות ולא התפלל נקנס עליו חיוב מיתה, ואף בלי תפילתם של הגולים לערי מקלט.

ויתכן שמטעם זה משך זמן הגלות של הרוצח הוא עד מות הכה"ג הוא משום שהכה"ג נתפס בעון המיתה של הרוצח, כי בעצם הרוצח חייב מיתה אלא 'שהגלות במקום מיתה עומדת' (כמבואר בסנהדרין לז:): ולפיכך יש על הרוצח לגלות רק עד שיתבצע בפועל עונש המיתה אך מעת שמת הכה"ג בעוון הרציחה נפטר והולך לביתו.

עצם היסוד שהיכול למנוע עבירה מחברו ולא מנע נתפס בעונו, מצינו בחז"ל בכמה מקומות ובת"י פרשת קדושים (ויקרא יט, יז) ראה הערה מ"ו.

דברי ת"י אלו מתאימים עם הלישנא הנוספת בגמ' (מכות יא:): שפירשה את מה שאימותיהן של כהנים היו מספקות מזון ומחיה לגולים לערי מקלט **כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו**. דהיינו שמבלי תפילתם עשוי הכה"ג למות מעצם הדבר שרצחו בימיו בשוגג, ותפילתם של הרוצחים עליו היא לא ימות תחתם בעוונם, ואולי תפילה זו תועיל להצילו מעונש זה.

זמן התפילה

עוד מבואר בת"י חידוש שלא נאמר בגמ', שתפילת הכה"ג שבכחה לבטל את הרציחות היא התפילה שהתפלל ביוה"כ בקודש הקודשים. כלומר שרק תפילה זו בכוחה לבטל ולא שאר תפילות של הכה"ג בזמנים אחרים.

^{מ"ו} ראה בת"י על מצות הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא שמתרגם את 'לא תשא עליו חטא' - שאם חבירו מתבייש מהתוכחה אל יוכיחו ובאופן זה לא יהיה לו חטא ומשמע שכאשר נמנע סתם מהוכחה נושא בחטאו. וכ"כ החינוך (מצוה רלט) "מי שבידו להשיבו ולמחות בו ולא מחה, הוא נתפש על חטאו, וזה דבר ברור מדברי רבותינו (שבת נה.). גם מן הכתוב (ישעיהו ג יד)". וכן בגמרא מסכת שבת (נד:): מסופר במשנה על פרתו של רבי אלעזר בן עזריה שהיתה יוצאת בשבת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, ובגמ' שם אמרו שפרה זו היתה של שכנתו של רבי אלעזר בן עזריה ונקראת על שמו לפי שלא מיחה בידה.

והנה בגמ' ביומא (נג:) מובא נוסח התפילה קצרה שהיה מתפלל הכה"ג (ולא היה מאריך כדי שלא להבעית את ישראל) ולא מוזכר שהתפלל לבטל את הג' עברות החמורות^{מז}. אמנם מצינו גם במהרש"א (מכות יא:) שאף הוא פירש את דברי הגמרא על תפילת הכה"ג ביום הכיפורים, שבכחה לבטל הרציחות מישראל.

ויל"ע לפי הבנה זו מה הדין ברוצח בשוגג שנגמר דינו לאחר שנתמנה כה"ג חדש, (לא הכה"ג שכיהן ביוה"כ שהיה קודם הרציחה) ובגמ' (מכות יא:) אמרו שאף אופן זה שייך לכה"ג לפי "ג שהיה לו להתפלל שיגמר דינו של הרוצח לזכות. והנה אם זמן התפילה הוא ביוה"כ מה יש לתבוע מכה"ג זה שנתמנה לאחר יוה"כ וצ"ע.

מקום התפילה

בתוך דברי ת"י מבואר שהכה"ג התפלל את תפילתו בתוך קודש הקדשים, היא חידוש שהרי במשנה (יומא נג:) נאמר שהכה"ג היה יוצא לבית החיצון ושם היה מתפלל את תפילתו^{מח}.

אכן מצינו בכמה מקומות שהוזכרה תפילת הכה"ג בתוך קודש הקדשים כדברי ת"י. ראה בטור (או"ח קלא) שציטט את נוסח התחנון של רב עמרם גאון. ובתוך הנוסח נאמר "ואין כהן לעשות חובתינו, ולא כה"ג שיכפר את חטאתינו, ולא בית קדשי הקדשים להתפלל שם" ובפרישה (שם) פירש להתפלל שם - הכה"ג ביוה"כ.

וכן בספר חסידים (תצ"ה): "שהיה כהן גדול מתפלל תפילה קצרה בבית קדש הקדשים"^{מט}.

כח התפילה של הכה"ג בקודש הקדשים

עוד מבואר בת"י שבכח תפילת הכה"ג בקודש הקדשים ביוה"כ לבטל את כל הג' עבירות חמורות מישראל, ולא רק את הרציחות אלא ע"י תפילתו יכול להביא מצב שלא יחטאו ישראל בעבירות חמורות אלו.

והנה בגמ' (יומא ט:) נאמר שבית המקדש הראשון נחרב משום שעברו על ג' העבירות החמורות - עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ומבואר כאן בת"י שבכח תפילת הכה"ג היה למנוע את כל סיבות אלו וממילא נמצא שלא היה הבית חרב!

ומכאן למדנו את גודל עוצמת הרגעים שהיה מתפלל הכה"ג שמחד נחפו לצאת כדי שלא להבעית את ישראל הממתינים לו בדאגה. ומאידך בכוחו לבטל את כל חטאי הג' עבירות

^{מז} וראה בגמ' שם שהובא מעשה בכה"ג אחד שהאריך בתפילתו ונמנו חבריו להיכנס אחריו, וכשהחלו להיכנס הוא יצא, ואמר שהתפלל על בית המקדש (השני) שלא יחרב, ואמרו לו שכבר אמרו חכמים להתפלל תפילה קצרה כדי שלא להבעית את ישראל.

^{מח} יש שהבינו בת"י שהיתה זו תפילה מיוחדת שהתפלל על ביטול ג' עבירות ורק אותה התפלל בתוך קודש הקדשים עצמו, אך את התפילה הקצרה שמבוארת בגמ' הנ"ל אכן התפלל בבית החיצון. והוא חידוש.

^{מט} וראה עוד בבעל הטורים בפרשת משפטים (שמות כד, ב) "כמו שנגש משה לבדו כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים להתפלל שם על השנה שתהא כתקונה כדכתיב ונגש חורש בקוצר".

חמורות מישראל, ומגודל הכוח והאחריות שיש בידו, אם אינו מנצל את כוחו ומתפלל כראוי ובגין כך חוטאים ישראל, נקנסת עליו מיתה עוד באותה שנה!

גַּאֵל הַדָּם הוּא יְמִית אֶת הָרֹצֵחַ | על איזה רומח הפסוק מדבר בשוגג או במזיד?

(במדבר לה, יט) גַּאֵל הַדָּם הוּא יְמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹ בּוֹ הוּא יְמַתְנֵוּ:

הפסוקים שקדמו לפסוק זה מדברים על הרוצח במזיד בכלי ברזל ובכלי עץ או באבן האם גם פסוק זה מדבר על רוצח במזיד?

באונקלוס תרגם בפגועו בו - 'כד אתחייב ליה מן דינא' כלומר שמדובר ברוצח במזיד שהתייב בדין. וכן נראה גם ברש"י כי רש"י כתב שגואל הדם המדובר יכול להמית את הרוצח גם בתוך עיר המקלט, וזה כדין רוצח שהרג במזיד.

בת"י מבואר לא כך:

תַּבַּע אֲדָמָא הוּא יְקָטוּל ית קטולא פד יערעיניה מברא לקרויא האלין פדינא הוא יקטליניה:
[גאל הדם הוא ימית את הרוצח כאשר יפגענו מחוץ לערים האלה, במשפט הוא ימיתנו]
ת"י מוסיף שגואל הדם יכול להרוג את הרוצח רק אם מצאו מחוץ להרי מקלט, ומשמע שפירש את הפסוק ברוצח בשוגג, כי את הרוצח במזיד מבואר בגמ' (מכות י:) שניתן להרוג גם בתוך עיר מקלט.

וכן מדוייק מההפרש בדברי התרגום בפסוק זה המגביל את נקמת הדם רק מחוץ לתחומי עיר מקלט. לפסוק כא, שם נאמר בפסוק אותו לשון: 'גואל הדם ימית את הרוצח בפגועו בו' ומתרגם יונתן: גואל הדם יהרוג את הרוצח כאשר התחייב לו' ולא הגביל שזה רק כאשר מצאו מחוץ לעיר מקלט.

ולהנ"ל מיושב היות ופסוק כא מדבר להדיא ברוצח במזיד "ואם בשנאה הדפו". ולכך אין הגבלה על נקמת הדם ויכול להורגו אף בתוך עיר המקלט. ואולם את הפסוק כאן תרגם יונתן ברוצח בשוגג ולכך הגביל את נקמת הדם מחוץ לערי מקלט.

החידוש העולה מפירוש זה של תרגום יונתן, שלדבריו נמצא שיש פסוק המצוה על גאולת הדם של הנרצח בשוגג, כלומר שיש מצוה לגאול את דמו, והוא מחלוקת רבי יוסי ורבי עקיבא בגמ' (מכות יא:) האם גאולת דם הנרצח בשוגג מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם, או רשות ביד כל אדם וכל אדם נהרגין עליו. והלכה כרבי עקיבא שרשות ביד גואה"ד וכל אדם נהרגין עליו.

והנה הרמב"ן (הוספות לסה"מ, עשה יג) הביא ש'ראה מי שפירש את הפסוק ברוצח בשוגג שיצא מחוץ לעיר מקלטו' (אמנם לא בשם ת"י) והוא לדעת רבי יוסי הנ"ל. והשיג על פירוש זה: "אבל זה הפירוש אינו אמת שזה הכתוב במזיד מדבר... וזה דבר ברור אינו נעלם מכל מסתכל בענין".

ולדעת הרמב"ן מפסוק זה למדים שלאחר שנתחייב הרוצח במזיד בבי"ד יש מצוה על גואל הדם לרדוף אחריו ולהביאו לבית דין שיהרגוהו, ואם לא יוכל הבית דין יש עליו מצוה להורגו. ואין לו לנרצח גואל הדם בי"ד מעמידים אדם ממונה מהם לרדוף אחריו ולגאול את דמי הנרצח.

אך למשפחת משה אביהם תהיינה לנשים | האם זו מצות עשה?

(במדבר לו, ו) **זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְבָנוֹת צִלְפָּחַד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תְּהִינָה לְנָשִׁים
אך למשפחת משה אביהם תהיינה לנשים:**

מצד אחד נאמר 'לטוב בעיניהם תהיינה לנשים' ומאידך נאמר: 'אך למשפחת משה אביהם' כיצד עולים הדברים בקנה אחד?

בגמ' ב"ב (קכ.) למדו מכאן שבנות צלפחד הותרו להינשא לכל השבטים וזהו 'לטוב בעיניהם תהיינה לנשים'. ומה שנאמר 'אך למשפחת אביהם תהיינה לנשים' זו עצה טובה אך אינה מצות עשה.

עוד למדו בגמ' שדין זה שלא תסוב נחלה - שנשים היורשות ידבקו רק בשבט אביהם אינו נוהג אלא בדור ההוא שקודם חלוקת הארץ, אך הדורות הבאים יוכלו להינשא עם כל השבטים נא.

ת"י כאן מבאר את ב' דינים אלו בפסוק זה:

דִּין פְּתִיגָמָא דְּפָקִיד יֵי לָא לְדָרְיָא דְּעֵתִידִין לְמִיקוּם בְּתֵר פִּילוג אַרְעָא אֱלֵהֵן לְבָנֵת צִלְפָּחַד
לְמִימָר לְדִתְקִין בְּעֵינֵיהוֹן תְּהוּיִן לְנָשִׁין לְחוּד לְגִנִּיסַת שְׁבֵט אַבוּהוֹן תְּהוּיִן לְנָשִׁין:

[זה הדבר אשר ציווה ה' לא לדורות שעתידין לקום אחר חלוקת הארץ כי אם לבנות צלפחד]

כלומר שלבנות צלפחד תאמר שלטוב בעיניהם יהיו לנשים, ולעצה טובה תאמר להם שינשאו עם בני שבט אביהם כדי שלא תיסוב הנחלה ממטה אל מטה, אמנם לשאר בני הדור נאמר הפסוק הנוסף 'וכל בת יורשת נחלה' וכו'.

לתגובות: 0686762@gmail.com

¹ ביאור מענין בדברי ת"י מבואר בספר 'תשואות חן' שרצה לומר שאף ת"י סבור שהפסוק מדבר ברוצח במזיד, אלא שמדבר על השלב המובא במשנה (מכות ט:): שמתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין משם וכו' ובשלב זה היה אסור להרוג את הרוצח במזיד בתוך עיר מקלט קודם שדנוהו בית דין.

² ראב ברמב"ן כאן שמבאר את טעם הדבר.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחה בדרך הנכונה...

ויכתב משה את מוצאייהם למסעייהם על פי ה' (לג, ב)

כותב על כך רש"י: למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום. שאף על פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתים מסעות, צא מהם י"ד, שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזרה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר ואחר נסעו העם מחצרות וגו' (במדבר יב, טז), שלח לך אנשים וגו' (שם יג, ב), וכאן הוא אומר ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא משם שמונה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן, מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא שכל שמנה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות, זה מיסודו של ר' משה הדרשן.

יש כאן תוכחה נסתרת לכלל ישראל - ראו חסדיו של מקום! אל תכפרו בטובתו!

תוכחה בצורה שתקבל על לב השומע

באחת הערים הזקין השוחט והיו ידיו מרטטות. הסבירו לו התושבים בצורה עדינה כי עליו לעזוב את משרתו היות והוא רועד בשעת השחיטה. אכן אין אדם רואה פסול על עצמו, והשוחט התחיל לתרץ את עצמו כי בשעה שהוא מחזיק בסכין, הוא תופס אותה היטב, ואין כל חשש ופקפוק בשחיטתו.

ביום מן הימים הגיע לעיר זו מרן הרה"ק בעל אמרי חיים מויז'ניץ זצ"ל והתאכסן אצל אותו שוחט. תושבי העיר גילו להרבי ממעשי השוחט, וביקשוהו שיורה לו להתפטר מתפקידו. שתק הרבי ולא הגיב מאומה, לא הן ולא לאו. התפלאו אנשי המקום על אדישותו בשעה שהדבר נוגע לחשש נבילות וטריפות, אולם התעלומה נפתרה לאחר מספר ימים.

הרבי מויז'ניץ נשאר לשבות במקום, וכשסיים את עריכת שולחנו הטהור בליל שב"ק, כיבד את השוחט הזקן בברכת המזון, והגיש לו את כוס היין. כשנטל השוחט את הכוס, רעדה ידו והיין החל לגלוש מהכוס... עתה הבינו כולם את המלכודת ששם הרבי לאותו שוחט באין אומר ובאין דברים. כאשר סיים לברך את ברכת המזון, הודיע השוחט מיוזמתו להרבי, כי החליט כעת להניח את סכין השחיטה ולהפסיק מעתה את מלאכת השחיטה.

כך פעל הרבי מויז'ניץ בחכמתו 'להוכיח' את הזולת בדרך שלום ובלי לפגוע או לעורר מחלוקת.

מסופר, שפעם השתתף רבה של ירושלים, הגאון הגדול רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בשמחת "שלום זכר". לידו ישב אחד שהתהדר בכמה "פרומקייט'ן" [חומרות ו'הידורים' שלא תמיד הן במקום...]. כאשר בעל השמחה כיבדו עם ארבעס [- שהמנהג לאכלם בעת השלום זכר], אמר הלה "איני אוכל 'ארבעס', כי איני יודע אם בדקו אותם היטב מתולעים. רק בביתי אני אוכל - שם אני משגיח היטב שלא יתערבו תולעים..."

כמובן שבעל השמחה נפגע מאוד מדבריו שנאמרו בקול, שכן בדבריו נשמעה כעין אי נאמנות כלפיו - כאילו אינו נאמן שבדק את הארבעס מתולעים כדבעי. אלא שאז הכריז בקול רם ואמר הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל לבעל השמחה "שכחת לכבדני בארבעס, והרי המנהג לאכול עכשיו ארבעס!" מיד התעשת בעל השמחה, והביא את הארבעס לרבי יוסף חיים זצ"ל. כמובן שאחר שרבה של ירושלים טעם מזה, כבר לא עשו עסק מהאמירה וההחמרה של אותו יהודי, ואף אחד לא חשש מתולעים וכדומה, והכל חזר על מקומו בשלום.

לאחר מכן, פנה הגאון רבי יוסף חיים לאותו יהודי, ואמר לו, הנה גם אני אינני אוכל ארבעס בשום מקום מלבד בביתי, ואכן מטעמי כשרות כמוך. אמנם, מאוד מאוד הנני נזהר שלא יהא זה על חשבון מישוהו אחר שיכול חלילה להיפגע עקב חומרא זו, שכן אם יהיה זה על חשבון אדם שייפגע כבודו מחמת כן, כל חומרא זו כבר אינה חשובה, ולעבירה גדולה תיחשב! והוסיף רבי יוסף חיים ואמר לו, הנני מפרש את מה שאמר דוד המלך בתהלים (כ"ב, ז): "ואנכי תולעת ולא איש, ואנכי תולעת" - לא איכפת לי לאכול תולעת - ובלבד - "ולא איש" - שלא אוכל איש - שלא ייפגע איש מחמתיו...

הערת הרב רועי חזיז שליט"א מרכסים:

ברשותכם, מש"כ על הגרי"ח זוננפלד שביאר את הפסוק ואנכי תולעת ולא איש,

לכאן ח"ו שיאמר צדיק זה "לא איכפת לי לאכול תולעת!!!"

אלא שבעבר שמעתי שרמוז כאן, שמעדיף שיראו אותו כ'תולעת' כי כך בטוח לא יאכלו אותו, ואילו אם יסתכלו עליו כ'איש' - יש הרבה סיכוי שיאכלו אותו...

כי אנשים נזהרים לא לאכול תולעים ולא נזהרים לא לאכול אנשים!

שוב ייש"כ!

יה"ר שתזכו להרבות כבוד שמים ולזכות את עמ"י הלאה עוד ועוד אמן.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לטר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים

מה נשאר לנו מאבילות החורבן?

בדרך כלל כשיש אירועים בתחילת החודש הם אמורים להותיר את רישומם במשך כל החודש. אך האבילות שנפלה בחודש אב, לכאורה מופיעה, ונעלמת. האם תקופת בין הזמנים שנופלת מיד לאחר האבילות היא בטעות, או שיש כאן יד מכוונת?

הימים הנוראים עוברים, ומותירים את רישומם עלינו לכל השנה. נכון שאנחנו לא אוחזים כל השנה ברמה שבה אחזנו בנעילה, אבל נשאר רושם, ועבור הרושם הזה היה שווה להיות בהתעלות במשך תקופת שלושת השבועות של הימים הנוראים. כל אחד מרגיש שאם השנה הוא יצא מהימים הנוראים כמו שנכנס, זה פשוט מחדל.

אך בנוגע לאבילות, יש כאלו שנותנים לימים לעבור עם כמה שפחות תקלות, וכמה שפחות קשיים חומריים. ויש כאלה שמנסים להשתתף ולעשות משהו לקשר את עצמם לחורבן הבית, מתבוננים בתוצאות החורבן, וקוראים קצת על השואה, אבל לאחר כוס הקפה הראשונה שלאחר הצום, הכל נשכח ונמחק.

אסור שזה יקרה. עלינו לצאת גם מימי האבילות עם מטען לכל השנה. אך מי רוצה לצאת עם מטען של אבילות... זוהי הטעות. אבילות היא מטען חיובי, אך צריך לדעת כיצד להביא אותו למקום הנכון.

אבילות מלשון "אבל"

אפשר לשמוע אדם שאומר, יש לי משפחה יפה, אשה וילדים, דירה נאה, אבל אין לי פרנסה. או שאומר, יש לי משפחה יפה, פרנסה ברווח, אבל אין לי דירה. וגם במישור הרוחני, ברוך ה' זכיתי לשבת בכולל, אבל אני בעל תאוה גדול. אני אדם מאוד זריז אבל כשמכניסים אותי אני לא שולט בעצמי.

יתכן מאוד ששני האנשים שדיברנו עליהם שמחים בחלקם, אבל זה עדיין לא שולל את ה"אבל". כלומר גם כשה"אבל" איננו מעכיר את האווירה, זה לא אומר שאיננו קיים.

זוהי מטרת האבילות, להעמיד "אבל". נכון יש לנו תורה ומצוות, עושים שטייגען, לומדים תורה, מקימים משפחות לתפארת, אבל אין לנו שכינה בתוכנו, אבל החומרנות אוכלת אותנו, אבל האוכל יותר מעניין מהתפילה.

כשהאדם ממשיך בחייו, אך מדי פעם מעמיד את האבל ואיננו שוכח ממנו, יום יבוא והוא יצליח להתגבר על המכשול. אם ישכח את העדר הפרנסה והדירה ויסתפק במה שיש, בדרך כלל זה לא יגיע לבד. וכל שכן כאשר מדובר בחסר רוחני.

המטרה של האבילות היא השתוקקות למצב אחר. כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. ואמרו המפרשים, שלא נאמר יזכה אלא זוכה, שכבר עכשיו יש לו שייכות עם

שמחת ירושלים והשכינה השרויה בה. המטען שאנחנו צריכים לקחת עמנו הוא שלא טוב לנו עם מה שיש לנו.

מהו האבל שאנחנו לוקחים אתנו.

יש לנו המון דברים טובים, אבל יש מה לשפר במישור החברתי, במישור המשפחתי, וכמובן במישור הפרטי. אנחנו ממש לא מרוצים מהמצב. זהו המטען שעלינו לקחת עמנו לכל השנה. אנחנו שמחים אבל לא מרוצים. מעריכים את ההישגים, נהנים ממה שיש, אבל לא משלימים עם המצב.

את הפירות נקצור כבר בחודש הבא, לאחר תקופת הסתגלות לימי האבילות בחודש אב, במשך שלושה שבועות נחיה עם האבילות במשך שלושה שבועות. כעת אפשר להתחיל את אלול.

אפשר לומר שזוהי הסיבה שבין הזמנים נופל בחודש אב. גם את תקופת המנוחה צריך לעשות מתוך תחושה של אבילות על כך שאנחנו לא אווזים בדרגה כה גבוהה, שלאחר לימוד זמן רב זקוקים ובאמת זקוקים למנוחה. אוי לו למי שזקוק למנוחה שלא ינוח וינפוש, התוצאות תהיינה עגומות, אבל מותר לנו להתאבל על העובדה שאנחנו צריכים מנוחה. ויהיה בזה גם רווח נקי, שעד כמה שנבין שהמנוחה תהיה לתועלת, ולא סתם להתפרק, זה יראה אחרת לגמרי. והמבין יבין.

*

ההבדל בין שלושת השבועות לתשעת הימים

אם נתבונן בחילוק שבין שלושת השבועות לתשעת הימים נמצא הבדל מהותי:

שלושת השבועות אינם משנים את סדר יומו של האדם, אינן מגבילות אותו כמעט. אפשר להסתפר רגע לפני, ולהתחתן מיד אחרי ואין שיבוש כל כך בסדרי החיים. אבל יש כאן אמירה, שהימים האלה אינם ימים רגילים של כל השנה. לעומת זאת תשעת הימים משבשים לגמרי את סדרי החיים. לא אוכלים בשר, ולא רוחצים. ותשעה באב עצמו הוא עצירה מוחלטת של החיים. וככל שימעט האדם בעינוגיו, למצוה ייחשב לו.

כיצד יש להתייחס לשינויים אלו? ומה מטרתם?

אדם אוכל בשר ויין כשטוב לו ונעים לו. כשאננו במצב רוח טוב, אוכל רק מה שצריך ותאוות האכילה ממנו והלאה.

לכאורה המסר של האבילות בתשעת הימים הוא, שכביכול אין לנו חשק לאכול בשר מחמת האבילות. ואף שאננו אווזו בדרגה הזו זו שאיפתנו.

משל למה הדבר דומה: ראובן עומד בנעילה, ליבו אטום ומעיינות דמעותיו יבשים, ולצידו עומד שמעון חבירו הטוב, כולו שפוף מפני הדר גאון ה' והמחזור שלידו ספוג בדמעותיו. ראובן משתוקק להתרגש כמו שמעון אבל זה לא הולך לו. אי אפשר להתרגש בלחיצת כפתור, אבל אפשר להשתוקק להתרגש.

באותה מידה, ניקח אדם שבעומק ליבו הרבה יותר מפריע לו אם הגבינה שעל השולחן עם זיתים או עם זעתר, מאשר בית המקדש, והוא רוצה להרגיש את חיסרון השכינה, אבל למעשה הוא לא שם. לכך באו חז"ל וחכמי הדורות ותקנו כל מיני פעולות חיצוניות שאפשר על ידם להגיע לפחות לכיוון מסוים לאן לשאוף.

השאיפה צריכה להיות שחורבן בית המקדש כל כך מעיק לנו, עד שאין שום חשק להתקלח ולאכול בשר ויין. נכון שאנחנו לא שם, אבל אנחנו רוצים להיות שם. ולכן ישנה הנהגה נוספת שלא מחייבת את כלל הציבור, שלא לאכול בשר בכל שלושת השבועות.

שלושת השבועות נקראים בין המצרים, הם נותנים לנו תחושה של מיצר, אך צריך לדעת כיצד להפיק את המירב מן המיצר. המיצר סוגר על האדם ומפריע לו במסלולו החופשי והרחב. רק כשהאדם מרגיש במיצר הוא מנסה לצאת ממנו למצב אחר. כשהאדם נמצא במיצר הוא מרגיש שצריך לעשות איזה שינוי, משהו כאן לא מספיק טוב.

מובא בספרים שלפעמים כשאדם טוב לו ומרוצה מהרמה הרוחנית שלו, ואיננו שואף להתעלות, הקב"ה גורם לו לרדת, וחוסר שביעות הרצון מביא לעלייה גדולה לאחר הירידה.

נמצא שבשלושת השבועות אנחנו נמצאים במיצר רחב, שבסופו הוא נהיה יותר ויותר צר, בתשעת הימים במיצר צר, ובתשעה באב במיצר מחניק.

הרצון הטבעי של האדם הוא לצאת מן המיצר, אך ההיפך הוא הנכון, האדם צריך להתבונן כיצד אפשר להתעלות מתוך המיצר. כל אדם חפץ בשקט ושלווה, להתקדם ולעסוק בענייניו, ולפתע הוא צריך ללוות קרוב או חבר לבית חולים, או לעסוק בענייני חינוך מטרידים, ודברים אלו יוצרים מיצר. ומטרת המצבים האלו היא להתעלות מתוכם.

לסיכומן של דברים. שלושת השבועות יוצרים מצור על האדם, שהולך ומתהדק לקראת תשעה באב, מה שמוטל על האדם לעשות הוא להרגיש שהגלות מצירה את צעדיו, מונעת ממנו להתרגש בתפילה, מונעת ממנו לחוש בקדושת השבת, וגורמת לו לחשוב באמצע קבלת התורה בשבועות על עוגת הגבינה הממתינה לו...

כל תחושה של מיצר ומחנק בתקופה זו, אמורים להזרים לאדם תשוקה לרוחניות. ואם ינסה להנות מפרווה בטעם בשר, ומחגיגה של דגים איכותיים... ומנגינות ווקאליות במקום מוזיקה, להשלים את החסר, הפסיד את הכל.

קל לכתוב עוד יותר קל לקרוא... מה שנוכל להפיק מזה הוא ענין אחד חשוב, להרגיש שהגלות מפריעה לנו. כשנרגיש שחסר לנו מנת עוף ומקלחת, אפשר לקחת את זה לשני מקומות: או בדרגה גבוהה, הלוואי ויכולתי להגיע לדרגה שאין לי חשק לאכול בגלל שחסר לי בית המקדש. ובדרגה נמוכה יותר, לא טוב לי, והכל בגלל שאין בית מקדש ואין שכינה.

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת

אלה מסעי בני ישראל, אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם

רבותינו ז"ל אמרו כל מקום שנאמר אלה פסל הקודמים.
ובמה שלפנינו, לא ראינו שקדמו בנאמר מסעות זולתם, לומר שנתכון הפסוק לפסלם.
והיה נראה כי נתכון לפסל כל מסעות זולתם שישנם בעולם, הגם שלא הזכרו.
ואפשר וכו', וזה שעור הכתוב: אלה מסעי וגו', פרוש, האמורים בסמוך, הם המסעות
הראויים והצריכים, וכל זולתם פסולין הם,
שלא היו אלא יסורין להניעם במדבר בתוכחות של עון המרגלים.

והנה:

אלה מסעי בני ישראל, אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם

עולה בגימטריה [עם המילים (9)] 2710

והיה נראה כי נתכון לפסל כל מסעות זולתם דישנם בעולם

עולה בגימטריה [עם המילים (10) והכולל (1)] 2710

או בדרך דהאומרים בסמוך הם המסעות הראויים והצריכים וכל זולתם פסולים

עולה בגימטריה [פחות הכולל (-1)] 2710

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

האם נצטרך לעתיד לבוא להביא כל הקרבנות שהחסרנו בזמן הגלות

בכל יום בבוקר כשאנו אומרים פרשת הקרבנות אחר ברכות השחר אנו מבקשים "יהי רצון שתהא אמירה זו חשובה ומקובלת ומרוצה לפניך כאילו הקרבנו קרבן תמיד במועדו ובמקומו וכהלכתו."

והטור (בס' מ"ח) והבית יוסף (בס' א) כתבו שמקור תפלה זו מיוסד על פי הגמרא תענית (כז:): "אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה אמר ליה לאו, אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני במה אירשנה, אמר ליה קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו' אמר לפניו רבונו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם."

הרי פשוט לשון הגמרא מורה שאמירת הקרבנות הוי ממש כאילו הקריב הקרבנות בפועל והאדם נמחל מכל עונותיו כאילו הקריב קרבן בפועל, וזהו בקשתינו שתהא חשובה ומקובלת כאילו הקרבנו הקרבן במועדו ובמקומו וכהלכתו.

לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה

והקשו על זה גדולי המפרשים, דהלא בגמ' שבת (יב:): איתא "לא יקרא לאור הנר שמא יטה אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה, פעם אחת קרא ובקש להטות אמר כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר רבי נתן אומר קרא והטה, וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה".

והנה אם אמירת הקרבנות מכפר כמו הקרבת הקרבנות למה היה צריך רבי ישמעאל לכתוב על פנקסו להביא חטאת שמינה, הלא כבר יצא בזה שאמר פרשת החטאת.

ומכח קושיא זו כתב הקדושת לוי (אבות ב, ח) וז"ל "עתה אשר ניטל כבוד מבית חיינו ובטלה עבודת הקרבנות במה יתכפר לנו את אשר חטאנו לה", למחות כעב פשעינו וכענן חטאתינו, בלתי אל התשובה עינינו, והן אמת שבתשובה יכופר כל עון חטא ופשע, בודאי עון אשר חייבין עליו קרבן לא יכופר להמחות בתשובה מכל וכל עד קצה האחרון עד שלא ימנע השלימות, אבל ודאי שמוכרח הוא להביא קרבנו עליו בבנין העתיד שיבנה במהרה בימינו וכן מצינו (שבת יב:): ברבי ישמעאל בן אלישע שכשהעלה את הנר בשבת כתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, הרי שלא נתקררה דעתו בתשובה לבד שבלי ספק שב ממעשה שגגה זו ועל זה ידו כל הדוים".

ויסוד דבריו מבואר בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' אות יד) "והנה אנחנו חוזרים לענין דברינו בסדר הכפרות, ונאמר, כי כאשר יעבור אדם על כריתות ועל מיתות בית דין בשוגג, חייב להתודות ולבקש תחנונים על הסליחה, ולהאנח במרירות לב ולדאוג ולפחד, כי אלה מעיקרי הכפרות, ויעסוק תמיד בפרשת חטאת, ויחשב לו כאילו הקריב חטאת, רוצה לומר כי יועיל הרבה בדבר ויתכפר לו מעין כפרת חטאת":

הרי שכתב להדיא שאין ממש כאילו הקריב חטאת אלא מעין כפרת חטאת. וכן כתב הבני יששכר (מאמרי ר"ח מאמר ג) "כתבנו לעיל בשם הרמ"ע ז"ל דלעתיד במהרה בימינו נצטרך להקריב כל התמידין ומוספין שהחסרנו בימי גלותינו, דהיינו כשיהיה שבת פרשת בראשית נקריב כל המוספין שנתחייבנו מן השבתות של פרשת בראשית, ובהגיע יום ראש חדש כסלו נקריב כל המוספין של כל ראשי חדשים דחדשי כסלו. ובזה יתפרש לנו היטב מה שתקנו לומר בתפלות המוספין ואת מוסף יום השבת הזה, ואת מוסף יום ראש חודש הזה, דתיבת הז"ה אין לו ביאור, ולפי דברי הרב הנ"ל יונח שפיר, שאומרים שנשלם במהרה בימינו ונקריב בעד מוסף שבת הזה וראש חדש הזה, הגם שהבטיח הש"י ונשלמה פרים שפתינו, ואמר לאברהם בזמן שעוסקין בסדר הקרבנות וכו', אין זה רק כעין תליה להגן מן היסורים כל זמן שאי אפשר לנו להקריב, אבל כשיהיה יכולת בידינו ב"ב להקריב נצטרך להקריב כל הקרבנות שנתחייבנו.

ויש לי ראייה מן קרבנות היחיד שאמרו בגמרא ר' ישמעאל בן אלישע קרא והטה וכתב על פנקסו כשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, והנה בודאי הוא שקרא תיכף פרשת חטאת אעפ"כ לא יצא בזה לגמרי ולכשיבנה בית המקדש יצטרך להביא".

וכפל הדברים בהקדמתו לספרו דרך פקודיך "נראה לי לחוב גמור, מי שעבר ח"ו איזה עבירה מחוייב לכתוב על פנקסו כזאת וכזאת עשיתי ולכשיבנה ביהמ"ק אביא קרבן פלוני המחוייב, וראיה לדברינו מרבי ישמעאל בן אלישע שהטה את הנר בשבת וכתב על פנקסו וכו' כדאיתא בשבת (יב:), וכי ס"ד שרבי ישמעאל בן אלישע לא אמר הפרשה ועסק תורת דיני חטאת, אלא על כרחך דזה לא מהני רק עד בנין ביהמ"ק, וכשיבנה ביהמ"ק החיוב במקומו עומד להביא קרבן המתחייב, ולפי דעתי לא ממדת חסידות נגע בה רבי ישמעאל לכתוב על פנקסו, דנ"ל דחיוב הוא הדבר מדינא דגמרא" עיי"ש עוד.

וחוט המשולש נמצא בספר שו"ת תורה לשמה (ס' קכ) מבעל הבן איש חי זצ"ל, שנשאל על מה דכתב הרמ"א בשו"ע סי' של"ד שמי שנתחייב חטאת יתן י"ח פשוטים לצדקה במקום הקרבן חטאת. ואם אחד עשה עון בשוגג שצריך להביא קרבן חטאת ונתן י"ח פשוטים לצדקה, אם יועיל לו זה במקום חטאת ממש, שבעת שיבנה ביהמ"ק בב"א לא יצטרך להביא קרבן חטאת, ואם יביא הוי חולין לעזרה שכבר נפטר בזה הצדקה שנתן או לאו.

והשיב הבן איש חי: "הן אמת שכ"כ בספר אורחות חיים סוף הלכות שבת סי' תמ"ד וז"ל כתב הר"מ נ"ע אדם שחלל שבת בשוגג בהוצאת חפץ לר"ה או בנגיעת אש וכיוצא בדברים אלו יש לו ליתן חמשה דינר הליי"ש לצדקה ובזה יתכפר לו כי בזמן שבית המקדש קיים היה מקריב חטאת והחטאות בת דנקא והוא עולה שלושים ושלוש הליי"ש, ואותם יתן

לצדקה עיי"ש, מ"מ אין זה מועיל במקום חטאת ממש ואע"פ שבזמן הזה אין ביהמ"ק בנוי ובודאי כאשר יבנה ביהמ"ק חייב להביא חטאת וראיה לזה מפ"ק דשבת דף י"ב שאמרו על ר"י בן אלישע לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמנה ע"ש ואם מתן דמים לצדקה הנזכר מועיל במקום חטאת ממש שלא יצטרך להביא חטאת כאשר יבנה ביהמ"ק הו"ל לרבי ישמעאל ליתן סך הנזכר ויתכפר לו ולמה כתב על פנקסו כך, אלא ודאי שאין זה מועיל במקום חטאת ממש ולעולם אפשר שגם רבי ישמעאל עשה כן שנתן לצדקה במקום חטאת ועכ"ז כתב לכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת שמנה".

אמירת הקרבנות היא במקום הקרבה

אמנם יש להעיר שמדברי הטור והבית יוסף הנ"ל בס' א משמע שאמירת פרשת הקרבנות כאילו הקריב הקרבנות בפועל ממש, ולא רק כדמיון בעלמא, דהא הטור פסק (ס'א) "וכשיסיים פרשת העולה יאמר רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי עולה בזמנה וכן יאמר בפרשת המנחה והשלמים והאשם, ואחר פרשת החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה", וביאר שם הב"ח "משום דהאמירה היא במקום הקרבה ושמא אינו מחויב חטאת והוה ליה כאילו מביא חולין לעזרה אבל בקריאה בלא יהי רצון הוה ליה כקורא בתורה מה שאין כן כשאומר יהי רצון דהוה ליה כאילו הקריבה". וכ"כ בשו"ע הרב (ס' א ס' טו) בשם הלבוש "שמא לא נתחייב בהם והרי זה כמקריב חולין בעזרה".

שיטת המבי"ט שבזמן הגלות אין צריכים קרבנות לכפרה

הרי דמהלכות אלו אנו רואים שקריאת פרשת הקרבנות נחשבת כאילו הקריב בפועל ממש. ואכן המבי"ט בספרו בית אלקים (שער התשובה סוף פר' ב) כתב וז"ל בקיצור "ענין הקרבנות שיהיה החוטא מעוכב כפרה עד אשר יקריב חטאתו או אשמו גם שחזר בתשובה לפני הא-ל יתברך, הוא דבר צריך ביאור, כי כיון שהתשובה מכפרת על החטאים ונקרא צדיק בהרהור תשובה בלבו מה לי בזמן שבית המקדש קיים מה לי בזמן שאין בית המקדש קיים, ואם הוא צריך לקרבן והוא מעוכב כפרה בזמן הבית, א"כ בזמן שאין בית המקדש קיים לא תהיה לו כפרה בתשובה עד אשר יבנה בית המקדש, והדבר ידוע כי התשובה מכפרת בכל זמן:

ולכן אני אומר כשהאדם חוטא בזמן שבית המקדש קיים עונו חמור וגדול יותר מצד היותו כמעז פנים נגד השכינה בהיותה גלויה ומפורסמת במקום המיוחד, מה שאין כן כשהוא עובר שלא בפניו, או בהיותו במסתר פנים ממנו, והוא בזמן הגלות שאין האדם מוכן כל כך לעבודת השם ויראתו מצד הסתר השכינה, וגם נקל בעיניו לחטוא להיות השכינה נסתרת ממנו, ועל זה חייבה תורה מלקות ומיתת בית דין, כפי החטאים לעוברים שהעיוז פניהם בעדים והתראה בזמן הבית והיות השכינה גלויה, ולכך בזמן הבית היה צריך להביא קרבן כפרה על עונו, ובזמן הזה עם התשובה וקצת יסורין שבאים עליו אם החטא הוא חמור יתכפר עונו".

הרי דברי המבי"ט ברורים שמי שחטא בזמן הזה אין עליו שום חיוב קרבן ובזמן הזה נתכפר בתשובה בלא קרבן. הגר"י ענגיל בספרו גלוני הש"ס (שבת יב:) הביא דברי המבי"ט והקשה עליו דמדברי רבי אלישע בן אבויה מוכח שגם מי שחטא בזמן הגלות יתחייב להביא קרבן חטאת לעתיד לבוא וכן הקשה עליו מגמ' יומא (פ.) שהאוכל חלב בזמן הזה צריך לכתוב שיעור חלב שאכל כדי שידע אם צריך להביא קרבן לעתדי לבוא, ונשאר הגר"י ענגיל בצ"ע על דבריו.

שיטת הצמח דוד שלא יצטרכו להשלים הקרבנות שחיסר

אמנם כדברי המבי"ט כתב גם הספר הקדמון צמח דוד עה"ת (פר' ויקרא עמ' ריג טור ג) מרבינו יוסף ב"ר דוד משאלוניקי, שהביא לשון הגמרא בתענית (כז:) שבזמן שבית המקדש כבר תקינתי להם סדר הקרבנות וכו' וכתב "משמע שבזמן שב"ה קיים אין הקריאה מכפרת אלא צריך להקריב ממש, וכי תימא הא דאמר בסוף מנחות (קי.) כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם, מה נפשך אי בזמן בית המקדש הרי אינו מועיל אלא קרבן ממש ואי בזמן שאין בית המקדש מה שייך לומר אין צריך לא עולה ולא מנחה וכו' הלא אינו יכול להקריב.

י"ל דהכי קאמר כל העוסק בתורה אינו צריך עולה אפילו אחר שיבנה בית המקדש דלא תימא אע"פ שעכשיו אין בית המקדש ואינו חייב מ"מ החיוב עומד עליו ולכשיבנה בית המקדש יביא קרבנו, לזה אמר 'אינו צריך' כלומר אפילו לכשיבנה בית המקדש, והיינו דכיון שהוא עוסק בתורה עכשיו מתכפר לו, וכיון שמתכפר לו עכשיו בתורה מחמת שאין מקדש שוב אינו חייב אפילו אחר שיבנה.

ובזה יתורץ מ"ש בפרק קמא דשבת דרבי ישמעאל בן אלישע קרא והטה וכתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, דקשה למה לא חייבו לכל אדם לעשות כן שכל מי שחוטא בזמן שאין בית המקדש קיים יכתוב על פנקסו אני עשתי כך וכך ולכשיבנה בית המקדש אביא קרבן, אלא היינו משום הדין אינו חייב ור' ישמעאל בן אלישע לבד עשה כן משום מדת חסידות" עכ"ל הצמח דוד.

ולפי דבריו נמצא דגם מה שאמרו ביומא (פ.) "האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבא בית דין אחר וירבה בשיעורין מאי ירבה בשיעורין", הווי גם מידת חסידות, ולכן לא הובא ברמב"ם ושו"ע, רק המגן אברהם בס' שלד (סק"לג) הזכיר את זה "איתא בשבת דף י"ב באחד עבר עבירה שחייב עליה חטאת וכתב בפינקס שלכשיבנה ב"ה יביאנה", ומלשון המ"א נראה דלא הביא שחייב לעשות כן, אלא שציין שיש מי שעשה כן ואכן בשו"ע הרב ומשנה ברורה לא הביאו את דברי המגן אברהם.

בזמן הגלות יעסקו בפרשת הקרבנות ויהיה נחשב כאילו הקריבו ממש

ובזמן הזה שאין לנו הבית מקדש, אנו צריכים לזרוז את עצמינו לומר פרשת הקרבנות בכוונה וכל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה וכו' וראה דבריו הנפלאים של החתם סופר (תו"מ) ריש פר' צו וז"ל "צו את אהרן, ברש"י כל מקום שנאמר בו צו הוא מיד ולדורות אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרוז במקום שיש בו חסרון כיס ועיין ברמב"ן.

יש לפרש דחז"ל אמרו (מנחות קי.) כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה שנאמר וזאת תורת העולה, ויש לדקדק אם כן דהקרא מיירי בעוסק בפרשת עולה ואין זה שייך דווקא גבי אהרן ובניו ולמה פרט כאן אהרן ובניו.

ויש ליישב שכוונת הפסוק שאהרן ובניו שהמה המורי התורה הם יודיעו זאת לישראל דהעוסק בפרשת עולה הוא כאלו הקריב עולה ועי"ז הפרשה הזאת היא מיד ולדורות אפילו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ובזה יש לפרש הקרא צו את אהרן ואת בניו לאמור שיאמרו ושילמדו ויפרסמו זאת תורת העולה שכל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה, ובזה מובן דברי ר"ש דאצל ישראל לימוד הזה הוא לרווחה שלהם שבעסק פרשת עולה די להם כאלו הקריבו העולה. אבל לכהנים יש בלימודן של ישראל פסידא שלא יקריבו ישראל ע"י שילמדו פרשיות של הקרבנות לא עולה ולא שאר הקרבנות ולא יהא להם חלקם המגיע להם מהקרבנות, ויש בו חשש חסרון כיס, ולכך קאמר אצלם צו במקום שיש חסרון כיס לכהנים דהיינו שיזרזו להם אעפ"י שמגיע להם חסרון כיס במה שילמדו ישראל פרשת עולה אעפ"כ יאמרו הכהנים להם לישראל דבר זה וזה לאמור:

וכדברים האלה כתב גם הגאון ר' שלמה קלוגער בספרו אמרי שפר שם "יש לחשוש אולי לא ירצו אהרן ובניו לפרסם זה שהעוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה כי יחושו אולי אם יודע הדבר לישראל לא יחושו עוד להביא קרבנות רק יעסקו בפרשת הקרבנות ויהיה נחשב כאילו הקריבו ממש, לכך אמר הכתוב צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה ר"ל גם הם יאמרו שכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה".

למה לא קרא רבי ישמעאל בן אלישע פרשת החטאת

והנה עדיין מוטל עלינו ליישב תמיהת הגר"י ענגיל על המבי"ט הלא מגמרא שבת הנ"ל מוכח דאין אמירת פרשת חטאת סגי, וי"ל שהגם שר' ישמעאל בן אלישע היה יכול לקרות פרשת חטאת ויהא נחשב כאילו הקריב קרבן חטאת אבל הוא פשוט לא היה מסוגל לעשות כן, דמאחר שהוא היה כהן גדול (ע' ברכות ז:) ובימיו נחרבה המקדש ועכשיו היה מוטל עליו להביא קרבן חטאת, מחמת גודל מרירותו על אבדן תפארת המקדש לא היה מסוגל לעשות כן לצאת רק באמירה בעלמא.

והיינו שדור שלנו שהוא כל כך רחוק מזמן המקדש ומכל מושג מגודל קדושת ומתיקות ועריבות העבודה שהיה במקדש, אין אנו יכולים להשיג בכלל כמה גדול היה צערו של רבי ישמעאל בן אלישע על חורבן המקדש, הוא הגבר שראה בעני עמו, ובפרט עכשיו שנתעורר אצלו חיוב להביא קרבן, נתעורר צער החורבן עוד יותר.

הצער שמזכירין חורבן הבית שאין אנו יכולים להביא קרבנות

וזהו מה שכתב בעל המאור (פסחים כח. בדפי הרי"ף) בטעם שאין מברכים ברכת שהחיינו על מצות ספירת העומר וז"ל "בספירת העומר יש ששואלין מה טעם אין אנו אומרים בו זמן וכו' אבל לא מצינו ברכת זמן אלא בדבר שיש בו שום הנאה כגון נטילת לולב שהוא בא לשמחה ותקיעת שופר לזכרון בין ישראל לאביהם שבשמים ומקרא מגלה דחס רחמנא עלן ופרקינן ופדיון הבן שמברך אבי הבן שהחיינו לפי שיצא בנו מספק נפל דכל ששהה

שלשים יום באדם אינו נפל, ולספירת העומר אין בו זכר לשום הנאה אלא לעגמת נפשנו
לחרבן בית מאויינו".

וכן הוא בכל בו ס' נה "ואין מברכין זמן בספירת העומר לפי שאין מברכין זמן אלא על
דבר המתחדש לו שיש לו הנאה ושמחה ובזה אין לו שום הנאה אבל יש בו צער שמזכירין
חורבן הבית שאין אנו יכולים להביא העומר".

אינם יודעים שבזה הם מקצרים את חיי

ונפלא הדבר לקרות דברי בעל האדר"ת, הגאון האדיר רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים
זצ"ל, בספרו נפש דוד (אות לד) וז"ל "תלאות רבות והרפתקאות שונות עברו עלי, ל"ע, והן
הן הזקינו בלא עת, ילדים רבים נקטפו באביב ימיהם ל"ע, בכל זה אין דבר אשר יביאני
לידי בכי תיכף כמו שמביאני זכרון ירושלים עיר קדשינו ובית תפארתנו גלות השכינה גלות
התורה וגלות ישראל, אשר ברגע התבונני במו זולגות עיני דמעות, וכן גם עתה ברגעי
כתיבת הטורים האלה עיני מלאות דמעה עד שכבדה עלי הכתיבה".

וכאשר עלה האדר"ת לירושלים עיה"ק כתב במכתב לבני משפחתו בחו"ל (הובא בספר
אדרת אליהו עמ' פא) "גבאי ירושלים ת"ו חשבו בטוב ליבם לגמול אתי חסד והקצו לי
דירה שמחלונותיה אני משקיף על הר הבית ומקום המקדש, אך אינם יודעים שבזה הם
מקצרים את חיי בראותי מידי יום את חצרות בית אלקינו נרמסות ברגל גאווה של טומאת
העמים ושועלים הילכו בו, לבי לא יוכל לכלכל את זאת". (ואכן נלב"ע פחות מארבע שנים
לאחר עלותו לא"י בשנת תרס"ה והוא בן שישים ושתיים).

ובספר בוצינא דנהורא מסופר מהרה"ק ר' ברוך'ל ממעזיבוז זי"ע כאשר ספרו לו על אחד
הגדולין שחיבר ספר גדול על ספר קדשים, אמר תמה אני האיך יכולים לעשות חיבור על
כל הקדשים, הלא כשאני אומר איזהו מקומן של זבחים, והנני חושב לעצמי איפה עתה
מקומן של זבחים, הלא מקומן של זבחים נחרב, אני מתמלא בצער ויגון כל כך עד שאיני
מסוגל להמשיך יותר!

נצולי השואה לא היו יכולים לדבר ממה שעבר עליהם

וזהו מה דאיתא באיכה רבה (ב, ה) "ר' יוחנן הוה דרש שישים אפי' בבלע ה' ולא חמל'
(איכה ב, ב) ורבי הוה דריש עשרים וארבעה אפי', ולא דר' יוחנן יתיר על רבי אלא רבי על
ידי שהיה סמוך לחורבן הבית היה נזכר והיה דורש ובוכה ומתנחם".

ועיי"ש במתנות כהונה ובעץ יוסף דהיינו דלא דהוה ר' יוחנן בקי יותר מרבינו הקדוש אלא
דרבינו הקדוש מכיון שהיה סמוך יותר לחורבן לא היה יכול לסבול לדרוש יותר והיה פוסק
אחר כ"ד. וכן ראינו בזמנינו שבשנים אחר השואה לא דיברו מזה כלל מכיון שלא היו
יכולים לסבול לדבר מזה. שלא היו יכולים לסבול לדבר מזה ורק לאחר חמישים וששים
שנה התחילו הניצולים לאט לאט לגלות משהו מהמאורעות שעברו עליהם רח"ל. וכפרוש
הזה כתב הרב ממקאווא בספרו כלי גולה (הובא בספר זכרונות השואה מאטסקרולל ע"מ
קצח)

וכפרוש הזה כתב הרב ממקאווא הגה"צ ר' משה נתן נטע לעמבערגר בספרו כלי גולה על שנות יסוריו בשואה, וכן ראינו בזמנינו שבשנים אחר השואה לא דיברו מזה כלל מכיון שלא היו יכולים לסבול לדבר מזה, ורק לאחר חמישים וששים שנה התחילו הניצולים לאט לאט לגלות משהו מהמאורעות הנוראות שעברו עליהם רח"ל.

ומעתה מבואר, שהגם שיש עצה לאדם לקרות פרשת הקרבנות וזה יעלה לו כאילו הקריב הקרבן, אבל רבי ישמעאל בן אלישע שהיה כהן גדול בזמן המקדש, פשוט לא היה מסוגל מרוב צער וכאב לקרוא פרשת הקרבנות במקום הקרבת הקרבן ולכן העיד על עצמו שנחמתו יהיה רק לעתיד לבוא כשיבנה בית המקדש ואז יביא חטאת שמינה.

שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך

ויש להוסיף עוד תבלין בזה עם דברי המשנה (סוכה כח:): כשירד גשם בסוכות "משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו", ואיתא שם בגמ' (כט.) "דהיינו 'שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך'".

וכך הרגיש רבי ישמעאל בן אלישע שהיה כהן גדול והיה חי בתקופה זו כאשר השי"ת הסיר את בית המקדש והקרבת הקרבנות מבני ישראל, והבין רבי ישמעאל בן אלישע דמאחר שלקח השי"ת מהם את העבודה בבית המקדש, הרי זה כאילו אמר שאי אפשר בשמושך, ואין לו להתחכם ולומר פרשת הקרבנות כאילו הקריב הקרבנות.

ובספר ארץ צבי (פר' בשלח עמ' קח) מהגאון מקוזיקלוב הי"ד איתא: שפך לו קיתון על פניו, ולכאורה קשה דהא מצינו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (ברכות ו.) ואדרבא איתא בספרים כי מה שמעלין עליו כאילו עשאה חשובה יותר מאילו עשאה בפועל, דאם עושה בפועל א"א שלא ימצא בו איזה חסרון ומה שמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה היא בתכלית השלימות שאפשר להיות.

וצריך לומר שבאמת יש ב' אופנים בזה, יש שהאונס הוא מחמת דבר אחר ולא מחמת שאינו נרצה ואז מעליו עליו כאילו עשאה, ואז אדרבא היא יותר במעלה מאילו עשאה בפועל, אך אם היא מחמת שאינו נרצה לאלוקיו וכעין שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ו הל"ז) דבעל עבירה שעושה מצוות "טורפין אותו בפניו" וא"כ מה בצע במה שמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה הלא אפילו אם היה עושה בפועל לא היה מתקבל ממנו. ותו כיון שהוא אשם בדבר מחמת שהוא בעל עבירה לא חשיב נאנס כיון דתחילתו בפשיעה" עכ"ל הארץ צבי.

הנחמה תהיה רק בבנין המקדש

ולפי זה מבואר שהגם שיש לנו עצה בזמן הזה לקרות פרשת הקרבנות במקום הקרבת הקרבנות והיא נחשבת כאילו הקרבנו הקרבן בפועל, אבל רבי ישמעאל בן אלישע הרגיש שאין זו תקנה ועצה בשבילו, משא"כ דורות הבאים שנולדו אחרי חורבן בית המקדש, הגם שאמרו חז"ל כל מי שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו, אבל עכ"ז אין זה ממש כדמיון הדור שלקחו מהם בפועל את עבודת בית המקדש.

וכך כתב המור וקציעה (ס' א ד"ה איברא) "ר' ישמעאל בן אלישע שהוא היה בעת החורבן והיה מצפה שיבנה בהמ"ק בימיו לכן כתבו על פנקסו, לא על מנת להביא חטאתו זו אחר שיעמוד בתחיית המתים, תדע דהא אמרינן בנדה (סא:) מצות בטלות לעתיד לבוא".

הרי שכתב על פנקסו מחמת שהוא היה בעת החורבן ולכן היה מרגיש שאין לו תקנה באמירה בעלמא ורק כשיבנה בית המקדש "בימיו" ויזכה להביא קרבן בפועל, אז ונרצה לו לכפר עליו.

וכן כתב החיד"א בספרו פני דוד (פר' ויקרא אות ב) לדייק מלשון רש"י על הגמרא ביומא (פ.) "א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הוה צריך שיכתוב לו שיעור" ופירש"י "שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה" וכו'. וכתב החיד"א "מדברי רש"י שכתב שמא יבנה בית המקדש "בימיו" וכו' נראה דאם מת פקע חיובו ולתחיית המתים פנים חדשית באו לכאן".

אבל החיד"א מסיים שם "אך מדברי רבינו האר"י זצ"ל מוכח בכמה דוכתי דאף אם מת צריך לתקן כל אשר חטא בגלגולים אחרים כנודע".

ובזה מבואר לשון בקשתינו "יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש במהרה בימינו וכו' ושם נעבדך ביראה וכמי עולם וכשנים קדמוניות", שמבקשים שנזכה שיבנה בית המקדש "בימינו" ולא על מנת להביא חטאת זו אחר שיעמוד בתחיית המתים, "ושם נעבדך ביראה וכשנים קדמוניות" דאז לכו"ע נזכה להקריב כל הקרבנות שחסרנו.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים
ישראל נשמרו במצרים מלשון הרע לכן זכו ל'לא יחרץ כלב לשונו', ומכאן סגולה
להינצל מכלב ע"י זהירות מלשה"ר

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים

ישראל נשמרו במצרים מלשון הרע לכן זכו ל'לא יחרץ כלב לשונו', ומכאן סגולה להינצל מכלב ע"י זהירות מלשה"ר

אַלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (לג, א)

[א] כתב החיד"א בספרו 'חומת אנך', וז"ל: "אלה מסעי בני ישראל וגו'". אפשר לרמוז בעירוב פרשיות: מה כתיב למעלה (לעיל לב, מב) "ויקרא לה נבח" וכתב בספר 'ילקוט ראובני' דמדבר לשון הרע יבא בכלב נובח כמ"ש לעיל^{יב}. וישראל במצרים לא היה בהם דלטורין. וכבר ידוע דמדה טובה מרובה. ואפשר דמשום הכי זכו "ולא יחרץ כלב לשונו" דלא היה לקליפת כלב אחיזה בהם והיא נכנעת לפנייהם. וזה רמז הסמיכות "ויקרא לה נבח" שמדבר לשון הרע יבא בכלב נובח. וכל קבל דנא "אלא מסעי בני ישראל" שנשמרו מלשון הרע, יצאו מארץ מצרים "ולא יחרץ כלב לשונו" - שקליפת כלב לא היה להם אחיזה ונכנעה לפנייהם, עכ"ל.

וכע"ז כתב בספר 'זכות אבות' (להגאון רבי יעקב פנצ'י זצ"ל), ודייק כן מדכתיב "אשר יצאו", וז"ל: ומה שסיים הכתוב ואמר "אשר יצאו וגו'", שם רמז לאידך גיסא גודל זכות השומר פיו ולשונו מלשון הרע, כי בזכות זה יצאו בני ישראל מארץ מצרים - כמאמר חז"ל שלא היו בהם דלטורין. ואפשר שמטעם שלא היה בהם מספרי לשון הרע שעונשם הוא להתגלגל בכלב נובח, לכן זכו לצאת - ולא חרץ להם כלב לשונו, ודכתיב "ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו'" - מדה כנגד מדה, עכ"ל^{יג}. [והמשיך עוד ודרש המשך הפסוק, וז"ל: ואומרו "ביד משה וגו'" הוא לאפוקי, דלא תאמר דעונש הלשון הרע היינו דוקא מזיד ולא שוגג. להכי קאמר "ביד משה וגו'" וכלומר פוק חזי ממשה רבינו ע"ה, דכתיב ביה "והנה ידו מצורעת כשלג וגו'" - בשביל ששגג ואמר "והן לא יאמינו", הרי לך דאחד שוגג ואחד מזיד שווין בעונשן. והוא יתברך שמו ברוב רחמיו יזכנו לשמור לפינו מחסום אכ"ר, עכ"ל].

^{יב} עי' לעיל פרשת מטות שם, מה שהבאנו באריכות בזה מהחיד"א בשם ספר 'זרע ברך' שהמדבר לשון הרע מתגלגל בכלב ומתמעטין מזונותיו, וראה מש"כ שם עוד רמזים בזה.

^{יג} וע"ע בספר 'מזמרת הארץ' להגאון רבי נעים פרג'י זצ"ל, וז"ל: אלה נוטריקון אבק לשון הרע, "מסעי בני ישראל" - שהיו מסייעין עצמם מלשון הרע, אשר בזה זכו אשר יצאו מארץ מצרים ברד"ו שנים. והראיה "ביד משה" כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול "הם ישראל" דכתיב בהו "והיה מספר בני ישראל כחול הים" שלא היו בהם דלטורין, עכ"ל.

בן ובספר 'עלינו לשבח' (במדבר, עמ' תקנ), הובא מהגר"י זילברשטיין שליט"א, שלפי דברי החיד"א הנ"ל, יש ללמוד מכאן במדה טובה, שהזהירות מלשון הרע סגולתה להציל מכלבים נובחים, ואפילו מכלבים מסוכנים. וגם מסוגלת לפרנסה טובה, עיי"ש.

*

פארן נקרא גם "ריתמה" על שם לשון הרע של מרגלים שיצאו משם, ולכן גם צמחו שם עצי רותם

וַיִּסְעוּ מִחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה (לג, יח)

א [כתב רש"י: "ויחנו בריתמה" - על שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר (תהלים קכ, ג-ד) "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה. חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", עכ"ל.]ובא רש"י ליישב בזה, שאע"פ שמצינו לעיל בפרשת בהעלותך שכתוב (יג, ב) "ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן", פארן וריתמה הכל מקום אחד, רק שנקרא כן ע"ש לשון הרע של מרגלים - (עי' שפתי חכמים)נד].

והנה בגמרא בערכין (טו, ב), מצינו שדרשו פסוק זה בזה"ל: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע, אומר הקדוש ברוך הוא לשר של גיהנום אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדוננו, שנאמר (שם) "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", אין חץ אלא לשון, שנאמר (ירמיה ט, ז): "חץ שחוט לשונם מרמה דבר", וכו', גחלי רתמים היינו גיהנום, ע"כ הגמרא.

בן והנה יעוין ברוקח שהוסיף על דברי רש"י, וז"ל: "ויחנו בריתמה" שם גדלו אילני רותם (ומקורו בתרגום יונתן^{יה}) ושם מעשה מרגלים, "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים". וסיים שם ריתמה בגימטריא לשון רע עכ"ל. ובספר גימטריאות לבעל 'ספר חסידים' (פרשת מסעי אות ג'), הוסיף עוד וז"ל: "חצי גיבור שנונים עם גחלי רתמים" (תהילים קכ, ד), בגימטריא או בעלי לשון הרע, דינן בגחלי רתמים בגיהנום - "שורש רתמים לחמם" (איוב ל, ד). "חיצו גיבור שנונים עם [גחלי]", בגימטריא ואילו עשרה המרגלים. "ריתמה", בגימטריא לשון רע, עכ"ל.

לפי"ז יש לבאר השם ריתמה, דהנה נתבאר ברוקח (ע"פ התרגום יונתן): שהטעם שפארן נקרא ריתמה, כי במקום זה גדלו עצי רתמים, עיי"ש. והרי אמרו חז"ל בגמרא בערכין הנ"ל, דהמספר לשון הרע ראוי להכנס לגיהנום, ולמדו כן מדכתיב "עם גחלי רתמים וגו'", ודרשו

^{יה} וכן מתבאר להדיא בדברי רש"י לעיל באמצע פסוק א', שכתב וז"ל: עד שבאו לריתמה. שמם נשתלחו המרגלים, שנאמר (במדבר יב, טז) "ואחר נסעו העם מחצרות וגו'" (שם יג, ב) "שלח לך אנשים וגו'". וכאן הוא אומר "ויסעו מחצרות ויחנו בריתמה", למדת שהיא במדבר פארן, עכ"ל.

^{יה} וכפי שכ' בהגהות הגר"ח קניבסקי שם. וז"ל התרגום יונתן: וַיִּשְׁרֹוּ בְּרִיתְמָא אֶתְר דְּמַרְבֵּי אֵילָנֵי רְתָמֵי. [ותרגומו ללשון הקודש: "ויחנו בריתמה", מקום שמגדל עצי רתמים].

^{יז} וכ"כ בקצרה בספר 'פרדס יוסף החדש' (פר' מסעי), עיי"ש.

דגחלי רתמים היינו גיהנום. וא"כ מבואר שגחלי רתמים באים על לשון הרע, ומכיון שבמדבר פארן שם היה שילוח המרגלים - וחטא לשון הרע שלהם, לכן לרמז על כך גדלו שם אילנות של רותם, ונקרא שם המקום ריתמה, וכנ"ל.

ג] והטעם שנענש בעל לשון הרע בגחלי רתמים דוקא, מבואר במדרש רבה (בראשית, פרשה צח סימן יט): "חצי גבור שנונים", מה ראה למשלן בחץ מכל כלי זיין, אלא כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה מרחוק, כך הוא לשון הרע דאמור ברומי וקטיל בסוריא. ולא ככל גחלים אלא "כגחלי רתמים", שכל גחלים כבים מבפנים אבל גחלי רתמים אף על פי שהוא כבה מבחוץ עדיין הוא בוער מבפנים, כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע אף על פי שאתה הולך ומפייסו והוא מתפייס עדיין הוא בוער מבפנים. מעשה ברותם אחד שהציתו בו את האור והיה דולק י"ב חרש, חורף וקיץ וחורף, עכ"ל.¹⁰

רמזים נוספים ללשון הרע דמרגלים מהפסוקים הבאים

"וַיִּסְעוּ מִרְתְּמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמְזֵן פְּרִץ. וַיִּסְעוּ מִרְמֹזֵן פְּרִץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה" (שם, יט-כ)

בכת"י רבינו יואל בעל הרמזים (הובא בחומש 'תורה שלמה' עמ' קעז), הוסיף לדרוש גם פסוקים אלו בענין לשון הרע, וז"ל: "ברמזון פרץ" ברמז, חסר לשון גריעות, רמז על המרגלים, שנאמר (לעיל יג, כג) "ומן הרמונים ומן התאנים". "בלבנה" שהלבינו פניהם, עכ"ל. (ועי' ילקוט מדרשי תימן).

*

התיקון לאבק לשון הרע הוא ע"י עסק התורה

אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה (לו, יג)

בספר 'ישמח בו' (פרשת דברים) להגה"צ רבי שמעון חירארי זצ"ל, אחר שהאריך בתחילת פרשת דברים בדרש הפסוק "אלה הדברים" שהתיקון לאבק לשון הרע הוא הדברים היינו לעסוק בתורה ד"מרפא לשון עץ חיים" (משלי טו, ד) וכמאמר הגמרא בערכין (טו, ב), כתב וז"ל: ולאור האמור אפשר לפרש הפסוק (שבסוף מסעי) "אלה המצות המשפטים". אלה נוטריקון אבק לשון הרע, והיה תיקונו "המצות והמשפטים" זאת התורה, שהיא מרפא הלשון. וזהו הנעוץ, אלה אבק לשון הרע, "הדברים אשר דיבר משה" לקרות בתורת משה, וזהו תיקונו, עכ"ל.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

¹⁰ כע"ז הובא בקצרה בירושלמי מסכת פאה (פרק א' הלכה א'), וז"ל: "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים" (שם), כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה מרחוק, כל הגחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים, ואלו אף על פי שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים. מעשה באחד שהניח גחלים בוערות בחג, ובא ומצאן בוערות בפסת, עכ"ל. וע"ע בזה באורך במדרש שוחר טוב, עה"פ "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה (תהילים קכ, ג), עיי"ש.

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

ימי בין המצרים □ תקופת עלייה והתרוממות!

אנו מצויים בימי 'בין המצרים'. באופן טבעי, שוררת בימים אלו אוירה דיכאונית-משהו בציבור. אנשים מרגישים מוגבלים - אסור להסתפר, אסור לשמוע מוזיקה ואסור לערוך חתונות. גוברת תופעה זו משנכנס אב, אשר אז 'ממעטין בשמחה' וההגבלות מתגברות עוד יותר □ אסור לאכול בשר, אסור ללבוש בגדין מכובסים ואסור להתרחץ. כל זה גורם לאנשים - אם מותר לומר - למאוס בימים אלו. אנשים רוצים להיות כבר אחרי תשעה באב, אחרי התקופה הלא-נעימה הזאת...

ואמנם, בספרים הקדושים מוצאים אנו, כי תקופה זו של בין המצרים מיועדת באופן מיוחד להתעלות! הימים הכואבים האלו מסוגלים מאוד לעליה בעבודת ה'! □ כך הזכירו גדולי החסידות משמו של הרה"ק המגיד ממזריץ' זי"ע (מובאים הדברים בספר הקדוש 'עבודת ישראל'), שדרש כך את הפסוק 'כָּל רִדְפֵיהֶּ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְצָרִים' (איכה א, ג): כל מי שרודף אחר הקדושה כדי לזכות בה, יוכל להשיגה בשבועות אלו של בין-המצרים. כמה חבל אפוא, שאנשים מחמיצים את ההזדמנות הגדולה הזאת! כמה חבל שהפכו ימים אלו ל'ימים אשר אין בהם חפץ! אבל מהי הדרך להגיע לתכלית הרצויה?

עלינו להתבונן, מהי הדרך להגיע לכך, שלא זו בלבד שענין האבלות לא יסתור את תקופת ההתעלות של ימי בין המצרים, אלא שאף הוא בעצמו יוביל אותנו לייעודו ותפקידו האמתי □ למצב של עלייה והתרוממות.

יצוין, כי פרשת 'מסעי' נקראת תמיד בשבועות אלו של 'בין המצרים', ובהכרח שישנו איזשהו קשר ביניהם. ננסה אפוא להתבונן במאורעות הפרשה, למצוא בהם מסר שיאיר את עינינו במהות הימים, מסר אשר על ידו נזכה שתהיה זו תקופה של התרוממות, להתקרב אל עבודתו יתברך.

*

בפרשת פינחס מוצאים אנו, שהתורה הקדושה מסמיכה את ענין השכר הגדול לו זכה פינחס 'תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל', אל הציווי "צָרוּר אֶת הַמְדִינִים וְהַפִּיִּתֶם אוֹתָם, כִּי צָרִים הֵם לָכֶם וְגו'".

אכן, למעשה ישנה הפסקה גדולה בתורה עד להתרחשות המלחמה. רק בפרשתנו יוצאת המלחמה לפועל, לאחר הפסקה של ארבעה ענינים חשובים: (א) פקודת בני ישראל, (ב) חלוקת הנחלות, (ג) פרשת המועדים, (ד) דיני נדרים. בהקשר לכך נאמר: נָקַם נְקַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְדִינִים ... וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא וַיְהִיו עַל מְדִינָן לְתַת נְקַמַת ה' בְּמְדִינָן (לא, ב-ג). וצריך ביאור ענינה של הפסקה זו, למה לא יצאו למלחמה מיד לאחר שנעצרה המגיפה בזכותו של פנחס?

עוד יש לדייק בשינוי הלשון בין דבר ה' למשה לבין דברי משה אל העם. בעוד שהקב"ה אמר למשה רבינו "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים", הרי שמשה רבינו אמר לבני ישראל "לתת נקמת ה' במדין". ומהו פשר שינוי הלשון?^נ

*

והנה, מבואר בספרים הקדושים, כי מלחמת מדין לא היתה 'נקמה' גרידתא, אלא היה בה חלק מעבודת התשובה שהייתה צריכה להיעשות על ידי בני ישראל כדי לתקן את חטאי בעל פעור ובנות מדין. ואמנם, מיד לאחר החטא לא היה שייך שיעשו תשובה. בני ישראל הרגישו אז מבוזים ומושפלים לנוכח החטא הנורא שחטאו, וכמבואר בחז"ל כמה מכוער ומבזה הוא אופן קיום עבודתו של ה' פעור'. כל זה גרם לבני ישראל שירגישו מרוחקים ומנותקים מהקב"ה, והרי לא שייך לעשות תשובה במצב כזה. הם היו זקוקים קודם כל לקורטוב של חיזוק, למשהו שיוציא אותם מתחושת הייאוש הקשה שתקפה אותם □ או אז, יהיו מסוגלים לשוב בתשובה באמת.

כך מובא בספרים הקדושים, שאי אפשר שתיעשה תשובה נכונה תיכף ומיד לאחר העבירה. מיד לאחר העבירה, כאשר האדם עדיין שרוי תחת רושם החטא ובתוך מצב ההעלם הפנימי הבא כתוצאה מרוח השטות שעברה עליו, הוא אינו מסוגל להכיר באמת במעשה הנורא שעשה. התוצאה הטבעית של מצב כזה הינה, שהאדם נכנס מיד למצב של התגוננות, ואינו מסוגל להכיר במלוא עומק החטא.

כל עוד שהאדם נתון בתוך ענן של ייאוש ונפילת-רוח, הוא רק יתחפר יותר אל תוך עצמו ולא יהיה מסוגל לעשות תשובה. לכל היותר הוא יוכל לחזור מן השפה ולחוץ, מאימת הדין, אבל זו לא תשובה אמיתית! בתוך רקע זה אין לו רצון אמיתי להיות אחד עם קודשא בריך הוא, ולכן לא תוביל אותו תשובתו לבצע שינוי אמיתי בקרבו.

זהו שמוצאים אנו אצל אדם הראשון, שמיד לאחר שחטא בחטא עץ הדעת, היתה תגובתו המיידית "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי - הִיא נָתַתָּה לִּי מִן הָעֵץ וְאֶכְלֹ!". כי מיד לאחר העבירה, כאשר עולים וצפים רגשות האשמה והייאוש בלבו של האדם, יחד עם הכאב הגדול שנלווה אליהם, הוא לא עומד בהם, זה גדול ממדותיו!... כך, באופן אינסטינקטיבי הוא מתחיל להצדיק את עצמו, ומנסה לחמוק מהאחריות למעשיו...

האדם זקוק קודם כל להירגע ולאסוף את עצמו, ורק לאחר מכן יהיה מסוגל לצאת מ'תחום האנוכיות' שלו, מעמדת המגננה שהוא כמו כבול בתוכה, ולהתבונן על מעשהו במבט של אמת.

או אז, יתפלא על עצמו: איך עשיתי מעשה שטות שכזה לעבור עבירה? כיצד העזתי לעשות מעשה שהוא נגד רצון אבינו שבשמים!?

^נ וכבר עמדו על זה במפרשים, ראה אור החיים.

רק כאשר מרגישים את אהבתו של הקב"ה אלינו, חשים כי "אנו בניך ואתה אבינו, אנו רעייתך ואתה דודנו", אז יש רצון והשתוקקות לבנות את הקשר, ואפשר לחתור לשיפור המעשים.

אז, כאשר מסוגל הוא לחשוב על המעשה הנורא שעשה מתוך רוח של בנין ותיקון, ולא מתוך רגשות של ייאוש ותסכול □ זוהי העת בה יכול האדם להתקרב אל הקדושה ולשוב בתשובה אמיתית.

*

זהו ענין ההפסקה בין מעשה העבירה למלחמת מדין. ארבעת הענינים המוזכרים בפרשה הם כולם חיזוק אחר חיזוק ונחמה אחר נחמה. ארבעתם מלמדים על הקשר הנצחי שיש ליהודי עם אבינו שבשמים, ולכן הם מחזקים ומרוממים את לבו של יהודי:

א. הדבר הראשון, הוא ענין הפקידה, שהוא ביטוי של אהבתו הגדולה של הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל באשר הוא □ וכדברי רש"י: "משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות".

ב. אחר כך יש את פרשת הנחלות: "לאלה תחלק הארץ". כל כך הרבה חיזוק מונח בה! לפי פשוטה הרי הקב"ה מבשר בה לעם ישראל על חלקם הנצחי בארץ הקודש, ויש בה גם רמז על חלקם לעולם הבא □ כאילו אומר להם: יש לכם חלק בעולם הזה, ובדומה לכך יהיה לכם חלק גם בעולם הבא.

בפרשת חלוקת הארץ טמונה גם נחמה שעוד יבואו ימים טובים, ככתוב בספר תהלים (סט, לו-לז): **כִּי אֶלְקִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וַיְבַנֶּה עָרֵי יְהוּדָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם וַיִּרְשׁוּהָ. וַיִּזְרַע עֲבָדָיו וַיִּנְחַלְוּהָ וַאֲהַבֵּי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָּהּ.**

ג. לאחר מכן באה פרשת המועדים. הקב"ה מנחמם בצר להם ומדבר איתם על המועדים - "חגים וזמנים לששון". כל ענין המועדים, וענין הקרבנות והמוספין הכלולים בהם, מבטאים את האהבה הגדולה של הקב"ה לעם ישראל, שהוא חפץ בנו ורוצה לשמוח איתנו - "לראות ולהיראות".

ד. והענין הרביעי הוא פרשת הנדרים שבתחילת פרשת מטות. גם פרשה זו מבטאת את רום ערכו של יהודי, איזה כח יש לו למעלה! די בביטוי שפתיו בלבד לשדד מערכות עולם ולברוא חוקים חדשים.

כמו כן חבוי בפרשה זו גם רמז מלא חיזוק: **וְאִם הִנֵּיא אָבִיָּה אַתָּה בְּיוֹם שָׁמְעוּ כָּל נְדָרֶיָּה וַאֲסָרֶיָּה אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וְהָ יִסְלַח לָהּ** □ כח הבעל והאב להפר את נדרי האשה והבת, רומזים על הקב"ה שהוא 'אבינו אב הרחמן' וגם נקרא 'אישי', אשר בידו הכח לבטל ולסלוח על כל פשעינו!

*

פרשיות אלו המלאות חיזוק ונחמה, עודדו את בני ישראל ואיפשרו להם להגיע לדעת הנכונה, למען אשר יוכלו לעשות תשובה אמיתית.

בזה יבואר אף שינוי הלשונות בין דבר ה' לדברי משה. הקב"ה אומר לו "נקום נקמת בני ישראל" כי זהו תפקידם בעת המלחמה, אבל כלל ישראל עלו מדריגה לאחר החיזוק שקיבלו, וכבר היו מסוגלים לצאת מעצמם, לחשוב רק על כבוד השכינה, ולנקום נקמת ה'!

*

על דרך זה נוכל להבין, מה מקור הקושי הגדול שיש לנו להתחבר לענין האבלות של ימי בין המצרים וחורבן הבית;

הקושי שיש לנו בימים אלו מפרטים גופניים כלשהם, מתעצם שבעתיים בגלל הרקע של הדברים! בתת-מודע שלנו, הדבר מעורר בנו תביעה חזקה כלפי עצמנו, שכן יודעים אנו כי "כל שלא נבנה בית המקדש בימיו □ כאילו נחרב בימיו" (ירושלמי יומא כא ה"א), ובאופן טבעי, אנחנו בורחים מזה... איננו רוצים להרגיש שהקב"ה מעיין בחטאים שלנו, וכי אנו נושאים באחריות של הגלות. כטבע האדם שחטא □ אנחנו רגישים מאוד לביקורת...

אמנם, מהפרשה הזאת אנחנו למדים, כי אנו יכולים וצריכים לתפוס באומנות הנחמה והחיזוק, לחזור אל ה' ולצאת מעצמנו!

זהו תפקידנו בימי האבלות, לצאת מגבולות האנוכיות שלנו ולהרגיש בצער של השכינה. כך נזכה שיתקיים בנו "כל רודפיה השיגה בין המצרים!" □ - כל רודפי י-ה המחפשים אחר הקדושה □ יוכלו להשיג זאת בימים אלו. כאשר נצא מעצמנו ויהיו מעיינינו נתונים בצער השכינה, נזכה להשיג את הקדושה.

*

מצינו בהלכות אבלות, שכאשר נפטר לאדם קרוב משפחה ר"ל, לפני שמתחילים דיני האבלות הרגילים, ישנם דיני 'אנינות' שנוהגים תקף עם היוודע הבשורה הקשה של הפטירה, עד לקבורה. "ואחריתה כיום מר" □ זוהי חוויה מאוד לא נעימה למי שעבר אותה. בעת זו אסור לקיים שום מצוה, ואפילו לא לברך ברכה...

והנה, בפשטות דיני אנינות הם מצד כבוד המת, כדי שלא יתראש בקבורתו, אבל יש בזה ענין עמוק יותר. מבואר בספרים הקדושים, שמניעת האבלים מקיום מצוות עד הקבורה הינה בכדי שיזדהה עם הנפטר, שירגיש קצת בצער על שאינו יכול יותר לקיים מצוות. אחר שנפטר האדם תמה הזדמנות החיים שלו, כדברי חז"ל (שבת ל, א): "במתים חפשי (תהלים פח, ו) □ כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות", וידוע המעשה שלפני פטירתו של הגאון מוילנא זצ"ל אחז בציציותיו, ואמר: "כמה קשה לעזוב עולם שאפשר לזכות בו במצוה כה יקרה עבור כמה פרוטות!".

והנה אם נחשוב על זה, לכאורה מדובר במחיר קצת גבוה מדי עבור אקט סמלי של השתתפות בצערו של הנפטר. הרי כה רם הוא ערכה של מצוה! אף שלמרבה-הצער פעמים רבות אנו מקיימים את המצוות כ'מצות אנשים מלומדה' ואיננו חווים את יקרת ערכם □ הרי זה רק כי אנו נסחפים בתוך זרם החיים, אבל לפי האמת שוות לנו המצוות יותר מכל הון שבעולם! הלוא אם יבוא אדם ויציע ליהודי חרדי מיליון דולר אם לא יניח תפילין יום

אחד, הרי 'בוז יבוזו לו'! גם עבור כל הון שבעולם לא ייאות לכך! זה מעיד כי המצוות יקרות לנו באמת ללא גבול. ועל כל זה אנו נדרשים לוותר כדי להרגיש בצערו של הנפטר! האם אין זה מחיר גבוה מדי?!

אך הביאור בזה, כי ירדה תורה לסוף דעתו של אדם, שכדי ליצור קשר אמת, קשר של נשמות, צריך את מידת ה'ביטול' □ שהאדם ייצא מתחום האנוכיות שלו. קשר כזה אפשר ליצור רק על ידי שאדם מתחבר עם צערו של הזולת ו'נכנס לנעליו' באופן מוחשי, עד שהוא מוכן לוותר למענו גם על היקר ביותר שלו.

כאשר באים לקיים מצוות לוית המת, ללוות את הנפטר בעת המעבר מהעולם הזה לעולם העליון, רוצים קרוביו לקשור אתו קשר של קיימא, ליצור המשך לקשר עמו, שלא תיפרד החבילה גם כאשר הוא יימצא בעולם העליון □ ועבור זה צריך מסירת נפש! לוותר על הדבר היקר ביותר שיש לנו כדי להרגיש בצערו! [בהתאם להוראות התורה כמובן].

רק על ידי הביטול הזה, אפשר להתעלות מעל לעולם המוגבל והמצומצם שלנו, ולהתאחד עם הנפטר בקשר נצחי □ קשר של עולם הנשמות.

*

סוד האבילות של בין המצרים הוא כידוע להרגיש בצער של השכינה □ 'שכינתא בגלותא'.

ידוע המשל שהמשיל המגיד מדובנא, לאדם עשיר ששריפה גדולה כילתה את ביתו ואת כל רכושו ה"י. האיש נשאר ערום מכל נכסיו והפך לעני המחזר על הפסחים. כל בני המשפחה שקעו בצער ובכו. שאל מישהו את הילד הקטן "למה אתה בוכה?", ענה הילד "כי כל הצעצועים היקרים שלי נשרפו" ... ניגשו גם אל הבחור הגדול ושאלו "למה אתה בוכה?", והוא ענה: "כי כל חידושי התורה שלי עלו באש", וכן הלאה. כל אחד מבני המשפחה הרגיש לפי דרגתו את הצער בעקבות השריפה. אבל אם ישאלו את האשה למה היא בוכה, תשובתה תהיה: "כי איני מסוגלת לראות את בעלי החזק כשהוא כה שבור ורצוץ! איך הוא מוכרח לבקש את טובת הזולת, להתחנן לאחרים שיתנו לו קצת אוכל להאכיל את בני משפחתו!" ...

זהו האסון האמתי של חורבן הבית □ שהשכינה בגלות. לא הצרות הקטנות שלנו! ... אך לנו הקטנים כל כך קשה להתחבר עם זה, כי אנחנו אנוכיים! במקום להרגיש בצערה של השכינה, רואים אנו רק את אי-הנעימות שנגרמה לנו בעקבות דיני האבלות ... אנחנו נבהלים מהאצבע המאשימה שמופנית כלפינו כתוצאה מכך שבית המקדש עדיין לא נבנה ... רוצים לברוח מהאחריות!

אך לפי האמת, זוהי הזדמנות מיוחדת עבורנו. הזדמנות פז להשיג דרגה גבוהה ביותר של קשר וקירבה עם הקב"ה!

במקום לחשוב על אי-הנוחות שלנו נתבונן קצת בצער השכינה, נצא קצת מעצמנו ולא ניבהל מהתמודדות עם הכשלים שלנו. נתגבר קצת על מידת אנוכיות שלנו למען הקשר

שלנו עם השכינה הקדושה □ ובעקבות כך נזכה לדרגת קשר שאין דומה לה עם השכינה
הקדושה! קשר שנובע מהזדהות עמוקה בצערה, תוך וויתור על אזור הנוחות שלנו!
זוהי תכליתם של ימים אלו ותכלית החיים בכלל - להשיג קצת 'ביטול'!

*

הבעש"ט הקדוש אומר כי מ"ב המסעות המוזכרים בפרשת מסעי הם סימן לדורות, כי כל
יהודי עובר מ"ב מסעות במשך כל ימי חייו, בצורה כזאת או אחרת □ בדרכו לארץ החיים
האישית שלו.

כל מ"ב המסעות, על מכלול קשייהם ומורכבותם, נועדו אך לתכלית הזאת □ שהאדם
ילמד להוציא את עצמו מהתמונה! לראות בתוכם רק את כאב וצער השכינה, ואת הסולם
שמוצב בהם להעפיל אל הר ה'.

זו הדרך עבורנו, שנזכה להשיג קשר אמיתי וקרוב עם הקדוש ברוך הוא!

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

בגדר דין תשעה באב שחל בשבת והנפק"מ לדינא

דנו גדולי הפוסקים והראשונים מהו גדר יום תשעה באב שחל בשבת האם הוא מגדרי תשלומים, והיינו שעיקר תקנ"ח לצום הוא על עיצומו של יום השבת אלא שהצום נדחה מפני כבוד השבת, ויום ראשון הרי הוא תשלומים לצום שהיה צריך להיות בשבת. או"ד שבכל ת"ב שחל בשבת "היום נעקר" ונקבע ליום ראשון, והיינו שמעיקרא לא חל בשבת דינים והלכות ת"ב כלל, דבת"ב שנדחה תקנ"ח לצום חל על יום ראשון ולא על השבת.

ומקור גדול לצד ב' שהיום נעקר ונקבע ליום א' מבואר בדברי הרשב"א בתשובה [ח"א סי' תק"כ], שכתב לפרש מדוע לא נוהג אבילות של דברים שבצינעא בשבת זו ועיי"ש שכתב וז"ל, " דלגמרי עקרוה מתשיעי ואוקמוה אעשירי, ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא התם "עכ"ל. ומבואר להדיא שגדר התקנה של ת"ב שנדחה הוא שהיום נעקר ליום ראשון, ובשבת לא חל מעיקרא דינים והלכות תענית כלל וכלל. אלא דצ"ב בעיקר סברת דין זה שהרי מצינו בכל דיני תענית דהוי מגדרי תשלומים, ומהיכ"ת לחדש "שהיום נעקר" ליום העשירי, וצ"ע.

וצריך לבאר עפמש"נ בסוגיא בתענית (כט.), אמר ר' יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף, ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא", עכת"ד. ומבואר בגמ' שמעיקר הדין היה צריך לקבוע את יום התענית ביום העשירי משום עיקר שריפת בית אלוקינו, ולכן אמרינן שהיום נעקר ליום ראשון שהוא היום העשירי, ונראה שזאת כוונת הרשב"א (שם) בתוה"ד שכתב "ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי", ודו"ק.

ונפק"מ לדינא במה שדנו הפוסקים בדין קטן שהגדיל בשבת ת"ב שנדחה, שיטת האבנ"ז [אור"ח ח"ב סי' תכ"ו] שפטור, ולפמש"נ סבר שגדר דין התענית בת"ב שנדחה הוא מצד תשלומים, והיינו שעיקר התענית חל על עיצומו של יום השבת, וכיון שבשבת לא חל התענית כלל על אותו קטן א"כ אין דין תשלומים ביום ראשון, וכן נקט המהרש"ם [ח"ג סי' שס"ג].

ומאידך הדברי מלכיאל [ח"ד סי' ק"ל] וכן ביד סופר [סי' ו'] סברו שחייב לצום, ולפמש"נ צ"ל דס"ל כהבנת הרשב"א הזכרתי לעיל שבכל ת"ב שחל בשבת ונדחה, גדר התענית הוא "שהיום נעקר" והתענית חלה על יום העשירי שהוא יום ראשון, ולכן אפי' שבשבת הקטן היה מופקע מחיוב התענית, בכ"ז בעשירי יחול עליו התענית כיון שעיקר תקנת התענית היתה על יום העשירי שהוא יום ראשון, ודו"ק.

ולכאורה נחלקו בגדר דין זה השו"ע והרמ"א [בסי' תקנ"ד סעיף י"ט] וז"ל, אם חל ת"ב בשבת מותר בכלן אפי' בתשמיש המיטה, וברמ"א (שם) ויש אוסרים תשמיש המיטה וכן נוהגים, עכ"ל. ולפמש"נ מבואר לן דהשו"ע ס"ל כהבנת הרשב"א "שהיום נעקר", וממילא כל תקנ"ח בצום ת"ב חל על עצם יום העשירי שהוא יום ראשון ולא יום התשיעי שהוא השבת ולכן התיר בדברים שבצינעא, ומאידך הרמ"א ס"ל שעיקר תקנ"ח בצום ת"ב מוסבת על יום התשיעי שהוא השבת, אלא שיום העשירי הוא מגדרי תשלומים, אלא רק שמשום כבוד השבת לא צמים ולכן דברים שבצינעא יאסר בשבת זו, וכשאר דיני אבילות שבצינעא הנוהגת בשבת.

ואזליה לשיטתם השו"ע והרמ"א בדין לימוד וכן לטייל לאחר חצות בת"ב שחל בשבת, דהנה הרמ"א [בסי' תקנ"ג סעיף ב'] פסק, ונהגו שלא ללמוד בערב ת"ב מחצות ואילך, כי אם בדברים המותרים בט"ב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, וכן לא יטייל ערב תשעה באב עכ"ל, ומאידך השו"ע לא הזכיר מדין זה ולא כלום, וכך נקט לדינא האורל"צ [ח"ג, פכ"ט, הל' י"ח] שלדעת השו"ע מותר ללמוד ד"ת וכן לטייל בשבת שחל בו ת"ב וכדין שהתיר דברים שבצינעא בסי' תקנ"ד. [וע"ע בכתב סופר בסי' ק"א בענין זה].

ועוד אזלי לשיטתם השו"ע והרמ"א בסי' תקנ"א סעיף ד', דהנה השו"ע הביא (שם) ב' דעות בכל ת"ב שחל בשבת האם השבוע שלפני חשיב שבוע שחל בו ת"ב ויאסר בכיבוס ותספורת או לא, וסתם השו"ע כהנך קמאי דלא חל בכה"ג דיני שבוע שחל בו ת"ב ומאידך הרמ"א נקט להחמיר, ולפמש"נ ס"ל לשו"ע שת"ב שחל בשבת היום נעקר וקבעוהו חכמים ליום א', וממילא כלפי השבת אין דיני ת"ב כלל וכלל, ולכן לא יחול דיני שבוע שחל בו לפני אותה שבת, ומאידך הרמ"א אזיל לשיטתו שבכל ת"ב שחל בשבת חלים דיני ת"ב על אותה שבת וכמשנ"ל לגבי תשמיש המיטה, טיול, לימוד מחצות, אלא מדיני תשלומים הצום חל בשבת, ולכן נקט להחמיר שכל השבוע שלפני חל דין שבוע שחל בו.

אלא שהקשה המג"א (שם) מדוע הרמ"א (שם) אסר רק מחצות לימוד תורה וטיול, ובעיקר תיקשי לפמשנ"ל שלדעת הרמ"א שבכל ת"ב שנדחה הוא על עיצומו של יום השבת, והעשירי הוא בגדר של תשלומים א"כ נצטרך לאסור את כל יום השבת מלימוד, ועיי"ש שהסיק לדינא דאסור ללמוד גם לפני חצות רק בדברים המותרים, אולם כתב (שם) בתוה"ד דאפשר לומר דת"ב שחל בשבת הואיל והוא נדחה נתנו לו דין של ערב ת"ב ולכן מותר ללמוד בו עד חצות, ובתשמיש המיטה החמירו ולא הוסיפו להחמיר יותר, ועיי"ש.

אלא דאכתי תיקשי עמש"כ המג"א דכיון שנדחה נתנו לשבת דין של ערב ת"ב שאסור בלימוד תורה מחצות, וקשה דכיון שנדחה שידחה לגמרי לענין לימוד תורה שהרי יש חיוב שמחה בשבת ולחלק מהראשונים הוא מדאורייתא, ויש ליישב עפמש"כ החתם סופר [אור"ח סי' קנ"ו] וז"ל, "דכל מה שלומד מחצות ואילך עדיין מחשבתו עליו והרהורו גביה בלילה, ונכנס לתשעה באב כשהוא שמח" עכ"ל. והיינו דמה שנאסר ללמוד אחר חצות אינו מדין אבילות של "ערב" התענית אלא משום הלילה שלאחריו, שמא ימשיך להרהר עוד בד"ת שיתעסק בהם ולכן נוהג דין זה גם בשבת.

ולפי"ז יש להקשות דמ"ש מדין בשר ויין, שהרי קיי"ל שמעלה על שולחנו בסעודה שלישית כסעודת שלמה בשעתו וכו', ומסתמא היין והשיכרות משפיע עליו גם להמשך הלילה של ת"ב, וצ"ע.

ויש ליישב דשאני אכילת בשר ויין, שגם לו יהא שמושפע משתיית היין גם בכניסת הצום, אולם הוא מסיבת השתיה שהיתה ערב התענית, משא"כ בלימוד תורה שע"י הרהורו בלילה א"כ "מתחדשת" סיבת האיסור בכל רגע ורגע לשמחה חדשה בתוך ת"ב.

אלא שיש להקשות למהלך זה שהשו"ע ס"ל שנעקר היום ליום א' וכמשנ"ל, מפסק השו"ע [בסי' תקנ"ט סעיף ט'] שפסק דת"ב שחל בשבת וחל הברית ביום א' שבעל הברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ "ואינו משלים תעניתו" לפי שיום טוב שלו הוא, עכ"ל, אבל כשחל ת"ב ביום חול משלים את תעניתו [וע"ע במשנ"ב (שם) ס"ק ל"ה], עכ"פ מבואר להדיא שת"ב שחל בשבת "אין היום נעקר", שאם היום נעקר א"כ עיקר תקנ"ח של הצום הוא על יום העשירי, וממילא יצטרך להשלים תעניתו וכדין ת"ב שחל ביום חול, וצ"ע.

ואשר על כן נראה דכיון שהת"ב נדחה סבר השו"ע שיש להקל טפי ושלא ישלים תעניתו, ובעיקר הסברא צ"ל דס"ל כשיטת הרא"ש בתענית [פ"ד סי' ל"ב] ועיי"ש בסוף דבריו, שיש קולות שמצינו באבילות של ת"ב מאבילות רגילה שאבילות של ת"ב הוי אבילות של רבים וכן הוי אבילות ישנה וממילא חשיב אבילות קלושה, משא"כ בתענית של יחיד ואבילות חדשה יש להחמיר, ולכן בת"ב שנדחה הקילו חכמים שלא ישלים את תעניתו, ודו"ק. [וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תק"כ שבתוה"ד כתב להדיא שאבילות ישנה שאני].

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

על 'הפתעות-ואכזבות' | ביאור שורשי: 'רצח', 'פתע'

"...תְּהִינָה שֵׁשׁ הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמַקְלָט לְנוֹס שָׁמָּה כֹּל מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשַׁגָּה. וְאִם בְּכָלִי בְרָזַל הִכְּהוּ וַיָּמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הָרֹצֵחַ..."

וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הִדְפוּ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כֹּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיקָה... וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמִּכָּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמְשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה, וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָעֵדָה אֶל עִיר מְקַלְטוֹ.... וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יֵשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ:

יש כאן משהו תמוה, כי הנה בתחילת הפרשה מתואר ההורג בשוגג כ'מכה נפש', אינו מוגדר כ'רוצח', ואדרבא, כל המשך לשון הפסוקים הוא שדוקא המכה במזיד 'רוצח הוא', כלומר הוא מקבל הגדרה של 'רוצח', וממילא דינו שחייב מיתה, ומבואר שהחילוק בין הגולה לזה החייב מיתה תלוי באם מגדירים אותו כ'רוצח' או לא.

אך מסיום לשון הפרשה כאשר עוסקים על אופי מגורי ההורג בשוגג בעיר מקלט, שם גם הוא מוגדר כ'רוצח', וזה לכאורה סותר את המתבאר מתוכן הפסוקים הקודמים.

הפעולה והדמיון

ונקדים שהנה ידוע ששניים מתוך שבעת המדות שבאדם הם 'נצח והוד', וידוע גם ליודעים ששני המדות הללו יש להם איחוד שהם כתרי ריעין דלא מתפרשין [שני ידידים שלא נפרדים].

וענין המדות הללו בקצרה הוא שכל תכניות האדם המתגבשים לפעולה, מורכבים משני מרכיבים, והם 'הפעולה והדמיון', ולמשל, אדם רוצה לאכול, יש לו רצון לפעולה, אבל מוכרח הוא דמיון מסוים שיתאר לו מה הולך לאכול, והיכן יאכל וכו', וכאן המוכנות לפעולה קודמת לדמיון, ולפעמים זה להיפך, כי אדם מתוודע שיש אוכל באיזה מקום, והדמיון מאשר שביכולתו להשיג את האוכל, וממילא מתעוררים ומתגבשים אפשרויות הפעולה.

והנה, רעיונות הפעולה המתכננים כיצד לסלק את ההפרעות ולהגיע לפעולה הם מקודם במדת ה'נצח', שאדם רוצה לנצח את ההפרעות, להנציח את מחשבתו, ואילו הדמיונות המציירים את האפשרויות ומשערים את היכולות וכו' הם שייכים למדת ה'הוד', כי הענין של 'הוד' הוא רושם המקיף את כל חומר ותנועתו, מקבלים השראה או הרגשה ביחס אליו ובתוקף הרצון או היכולת להתקשר עמו.

הסיבות למזיד ולשוגג

כאשר אדם רוצח מישהו במזיד, זהו מפני שהרוצח היה לו בדמיונו איזה תכנית להמשך חייו, אך הלה הפריע לו בדרכו, ה'נצח' שלו לא יכל להגשים את ה'הוד' שדמיון לפניו, והחליט לנצח בכל מחיר, ואף שלכן יצטרך להרוג את זה שכנגדו. וזהו מצב שההוד קדם לנצח.

ולעומתו המכה בשוגג, היה עסוק בפעולה מתוכננת, דהיינו, בתוך פעולות הנצח שלו, אך לפתע אירע משהו לא מתוכנן, מוצא את עצמו במצב של 'הוד' חדש, הוא נאשם בהריגת אדם [ועליו להפסיק את סדר יומו ומהלך חייו ולעבור לעיר מקלט...], ויתירה מכך, כי בעצם מתברר שהוא לא פעל מתוך 'הוד' נכון, הוא סבר בדמיונו שאין במעשהו חשש להריגת אדם, ולמעשה לא היה כך.

ובקיצור, הענין של 'רצח' זהו להגשים חלום בכל מחיר, והענין של 'פתע' הוא שמתברר לאדם שהיה חי בחלום, לא התהלך בתוך המציאות האמתית.

ביאור הפסוקים

והנה כל אחד משניהם צריך להגיע לתיקון שלו, למכה במזיד טוענים לו כי 'רוצח הוא', הוא מבקש להגשים חלומות בכח ובאיסור, חושב רק על עצמו, זה דבר רע וגם מסוכן לאחרים, ולכן צריך להמית אדם משובש שכזה, לברר שלא כך אמור להתנהל העולם, ואדרבא המהלך הזו הוא חורבן העולם.

אולם המכה בשוגג שאינו מצייר דמיון, אלא שקוע בדמיון, לא עולה בדעתו שיתכן שחיבור הגרון רופף, או שיש פה עוד מישהו בסביבה, כל כך שקוע בסדר יומו ובסידורים המוטלים עליו, עד שאינו מוכן להתפנות ולעצור ולהקשיב אולי יש פה משהו המאותת שצריך לצאת מהדמיון הזה, לשבש את מה שנראה כמוכן ומזומן לפניו -

התיקון שלו הוא ללכת לעיר מקלט, דהיינו, לעצור את סדר חייו המתוכננים, לפתע יעבור דירה, ולא ידע עד מתי ישהה שם, ובהכרח יתחיל לנהל את יומו ללא תכניות ויעדים ברורים, ללא לשקוע בדמיונות, להתרגל שכל רגע וכל יום הוא משהו חדש, מציב לפניו פעולות ועיכובים לא מתוכננים.

*

כאשר הגולה מפנים את המסר הזה, מתברר לו שגם דמיון של סדר יום רגיל - לא משהו שאפתני וחלומי - גם הוא יכול להיות כאבן נגף, גם החי בתוך דמיון עקשני שכזה יכול להיות מוגדר כ'רוצח' כמישהו שמוכרח להנציח את תכניתו, לא מוכן לעיכובים, ולכן בסוף הפרשה כאשר מדברים על השהיה בעיר מקלט, שם מוזכר המכה בשוגג כ'רוצח', כי זאת היא התכלית של השהיה שם, שיבחין שחיים שאננים אשר מצדיק אותם לעצמו - אינם חיים נכונים, הם חיים שרורתיים, גם הבוחר בהם נחשב ל'רוצח'.

לחזות בנועם ה'

החיים שלנו מורכבים מ'הפתעות ואכזבות', בסגנון הדיבור היום, הפתעה זה כאשר מישהו מקבל משהו טוב שלא ציפה לו ולא התכוון אליו, ו'אכזבה' היא כאשר מישהו דמיין עתיד טוב ואולי אף נפלא, ולמעשה התברר להיפך, שהעתיד לא הביא את הטוב, או שאינו טוב כמקווה, ולפעמים אף התברר כמשהו רע.

סגנון הדיבור הזה אינו כלשון התורה, כי פה בפרשה אנו רואים שגם 'הפתעה' היא לרעה, ואדרבא, הצפייה להפתעה היא משהו מזיק, היא השורש הגורר את האדם ל'רצח', והתורה מלמדת אותנו שדוקא הרגיעה והמוכנות לסבול אכזבות, דהיינו, לסבול עיכובים, ולהרגיש חוסר יכולת להשלים את תכניתו או סדר יומו כרצונו - זאת היא ההגנה מלהגיע ל'הפתעות רעות'.

והנה ברור שיהודי צריך לקוות לטוב, לצפות לישועה, זה חלק ממצות הבטחון, ואסור לחיות בדאגות שלא יוצא מהם כלום [כי אין שום הכרח שציורי הדאגות יתגשמו] -

אבל צריך שכל זה יהיה מתוך זכרון מציאות ה' והאמונה בו, שכאשר יהודי מצייר לעצמו עתיד וורוד, צריך לרומם את הציור הזה כלפי מחזה ה', להרגיש את החסיה בה', לצייר שה' מגין עליו ושומר עליו, וידמה שבעתיד ה' עוד יקרב אותו יותר וישמור עליו יותר [גם ללא שיהא לו סיבה להסביר למה יהא כך, שהרי גם כשמדמיין את העתיד הנפלא ומצפה להפתעות אין לו סיבה להסביר למה ההתפתחות תהא דוקא כך, אלא כך מתחשק לו לדמיין, ואם כן יכול גם לומר שמתחשק לו לדמיין שה' ייטיב עמו עוד יותר].

ואז, כאשר הדמיונות משולבים עם זכרון ה', אין הדמיונות סוחפים את האדם אחר התמדת ועקשנות השתדלותו, ממחר לתפוס את התחושות והרגשות העדינות אשר בהם ה' מאותת לו שכעת צריך לעצור, להיזהר.

האבל והנחמה

עומדים אנו בימי בין המיצרים, וכידוע קשה לחוש אבלות ישנה, וקשה להרגיש את 'כל שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו', ומצד שני גם כן קשה לצפות ולקוות לסוג חיים אחר ושונה לגמרי, וממילא קשה להרגיש הן את צער הפורענות, והן את נחמות העתיד... קשה לנו לראות את פעולות ה'יצח' שלנו משתלבים בתוך ה'הוד' של דברי הנביאים...

והעצה לכך היא לחשוב על החסיה בה', שכאשר יהודי מתיישב בשקט ומתבונן על סדריו ותהלוכותיו כיצד הם משתלבים עם החסיה בה', מתחיל להרגיש כמה תכניות אינטרסים ויעדים יש לו שאינם כל כך משתלבים עם החסיה בה', מעכירים את האוירה הזכה הזו, ומרגיש שהוא המרחיק את עצמו מה' - אֲתִי עֲזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לְחַצְב לָהֶם בְּאֵרֹת בְּאֵרֹת נְשָׁפְרִים אֲשֶׁר לֹא יִכְלוּ הַמַּיִם... כִּי רַע וְמָר עֲזַבְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ...

ואז, כאשר כבר יושבים בדד, ומוכנים להרגיש את האכזבה המרה הזו, למעשה, המוכנות הזו מקרבת אותנו אל ה', חושבים על החסיה בו, ונעשים מוכשרים לחזות את העתיד המקווה של 'כבוד ה' עליך זרח'!

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

לראות בטוב ה'

אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְּאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (לג, א)

וברש"י: "למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום, שאעפ"י שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתיים מסעות. צא מהם י"ד, שכולם היו בשנה ראשונה, קודם גזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה. שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר (במדבר יב, טז) ואחר נסעו העם מחצרות וגו' (שם יג, ב) שלח לך אנשים וגו'. וכאן הוא אומר ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא משם שמונה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא שכל שמנה ושלושים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן".

שלושה פסוקים לאחר מכן: "וּמִצְרַיִם מִקְבְּרֵיהֶם אֶת אֲשֶׁר הִכָּה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם עֲשָׂה ה' שְׁפָטִים". וברש"י: "ומצרים מקבריהם - טרודים באבלם".

יש כאן הסתכלות שונה בין ההסתכלות היהודית להסתכלות המצרית. היהודים רואים את הטוב ואת החסד שיש בבריאה, גם שהילכו במדבר ארבעים שנה, הם חפשו את הטוב והחסד וכמו שרש"י מדגיש שלא תאמר שלא הייתה להם מנוחה וכו', תמיד לראות את הטוב.

והמצרים 'מקברים' הם טרודים באבלם כמו שרש"י אומר, הם טרודים רק באבל ובמה שלא טוב, ולא חושבים אולי יש דברים טובים שעליהם יש להניח את הדעת.

טרודים באבלם זהו הסגנון המצרי, המתמקד ברע, וכל הזמן חושב מה לא טוב, במקום לחשוב כל הזמן מה טוב, ועל מה עלי להודות לה' הטוב והמיטיב.

השבת היא שבת יא"צ של מרן רבינו הגדול אדמו"ר ה'נתיבות שלום' מסלונים זי"ע - כ"ב שנים להסתלקותו, הרבי היה תמיד מדגיש את העניין הזה, הוא אמר פעם לחסיד שהתלונן שלא עולה מספיק ברוחניות - "למה המחשבות הללו מביאות אותך, למה הם מובילות, אם לדברים טובים, אז בסדר, אבל אם רק למחשבות רעות ותו לו, אז למה אתה זקוק להם".

עוד אמר פעם לחסיד שכתב לו מכתב מלא במרירות "את המכתב הזה צריך להשמיד כמה שיותר מהר, זהו מכתב מלא עצבות".

ולחסיד אחר אמר "יש לך פעקלע מלא בעיות ואתה מחזיק אותו חזק ואינך רוצה להיפטר ממנו בשום אופן".

ישנם אנשים שרואים רק את הרע, רואים רק את החסרונות, ואוהבים להתבונן מה לא טוב, ומי שרוצה לראות רע ימצא זאת תמיד. וישנם כאלו שתמיד יראו טוב ותמיד יראו

את כח הפועל בנפעל, וכח הפועל הוא הרי מלך אב הרחמן טוב ומיטיב לכל ורחמיו על כל מעשיו.

סיפר לי יהודי נכבד שנסע פעם עם הרבי באוטובוס "כל הדרך הרבי הביט בהרים שסביבו, בעצים ובפרחים, ואמר לי תראה כמה יפים ההרים והצמחים הרי יד אדם לא נגעה בהם". אנשים פשוטים רואים פרחים, הרבי ראה את הקב"ה, הוא ראה בכל דבר את הכח המחייב אותו והמיטיב עמו, הוא ראה את השכינה, הביט באספקלריא מאירה.

ואם רואים מכל דבר את הקב"ה, רואים טוב בכל דבר, כי הרי אין רע יורד מן השמים, וטוב חסדו מלא עולם.

זכותו של הרבי יגן עלינו ועל כל ישראל, זכות גדלותו וקדושתו תעמוד לנו שישמע קול מבשר בציון ויחד נעלה לראות ולהיראות במקש עולמים.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מאין באת ולאן אתה נוסע?...

אמצע הקיץ, שעת ערב מוקדמת, נפוליאון מלך צרפת מטייל בסמטאות פריז. הוא שומע קול בכי מאחד המבנים. נכנס וראה יהודים יושבים על הארץ, מקוננים ובוכים לאור נרות קלוש. התעניין מה קרה ועל מה הבכי. כששמע שהם בוכים על שריפת 'בית המקדש' וחורבן ירושלים, התפלא הקיסר ושאל את שליחו 'מדוע לא נמסר לי על אסון בירושלים? חשוב לי להיות מעודכן בחדשות העולמיות! מי ולמה שרפו מקדשם?'. כשהבין שבוכים על אירוע עתיק יומין, לפני ח"י מאות שנים, התבטא נפוליאון החכם ואמר "רק עם שזוכר ומשמר את העבר, יזכה לראות עתיד...".

ביקש המלך לקבל לידי 'מגילת איכה', בה קוראים בבכי. בשובו לארמון קרא 'איכה' בתרגום צרפתי. הוא התעניין מאוד בדמות 'המחבר', ירמיהו הנביא. נפוליאון הוסיף וקרא גם בספר ירמיהו. הוא התפעל מדמותו רב העוצמה! הוא רואה מול עיניו את ירמיהו מתהלך בחוצות ירושלים כשעול 'מוטה' על כתפיו - סמל נבואי לגלות הקרבה, ועול מלך בבל שיוטל על אנשי ירושלים. הוא מדמיין את ירמיהו מושלך בכוח אל תוך 'המהפכת' (מין כלא) ע"י שרי המלך. בעיני רוחו רואה את ירמיהו טובע בטיט עד ש'עבד מלך כושי' עם עוד שלשה אנשים מושכים אותו בחבלים להציל נפשו...

קיסר צרפת התפעם מאישיותו של ירמיהו הנביא. הוא ראה בו דמות של איש אמת שלא נרתע מכוחנות המלך ושריו, הוא התחבר מאוד לתוכחותיו ומוסריו הנאמרים ללא חת ומורא, עד שהחליט לקשט את חדר מלכותו בציור דיוקנו!

יצא נפוליאון לשוטט ולתור אחר 'דמות יהודית' אותו יצייר 'הצייר המלכותי'. עוקב המלך אחר יהודים, והנה מבחין בקבצן יחף יושב על ארגז בפינת רחוב, ידו מושטת וקורא לעבר העוברים ושבים שיחוסו ויתרמו לו. בגדיו מרוטים, ראשו פרוע, זקנו מגודל - אך עיניו רושפות אש, מצחו הגבוהה חרוש מלמד על חיי התמודדות וסבל. נפוליאון רואה באיש זה דמות מתאימה לציור דיוקן ירמיהו הנביא העומד וזועק בחוצות העיר, כשברקע - ירושלים שעולה באש...

פונה הקיסר ליהודי ומציג את עצמו, תוך שמציע לו סכום כסף גדול בתמורה להגעתו לארמון והסכמתו להעלות על הקנבס את דיוקנו... הוא מסר לו אישור כניסה המפנהו למזכירו האישי, וקבע שיתייצב מחר בבוקר... הקבצן רץ וסיפר בהתרגשות לבני ביתו כי פגש את המלך שהבטיח לו 'נתינה הגונה' על הגעתו מחר לארמון. לאחר שהראה את האישור החתום בטבעת המלך האמינו לדבריו. אמר לו בנו בכורו "אבא! איך תעז להתייצב בחדר המלכות בבגדים קרועים?" אחיו המשיך אחריו "אתה חייב להסתפר!" אשתו מיהרה להעמיד מים להרתחת אמבטיה... כבוד המלכות!

למחרת, בשעה היעודה, מתייצב האיש בשער המלך. הוא מובל לטרקלינו של נפוליאון. בכניסתו קד ומכריז "כבוד המלך, הנני, לרשותך!". מביט בו הקיסר בפליאה, ושואל "ומי אתה, אדוני?". "מזכיר" האיש כי אתמול נפגשו ברחוב היהודים... מיישר נפוליאון מבטו ורואה אדם מסופר באופנתיות, מגולח למשעי, לבוש חליפה מחויטת ועניבת פרפר, ולרגליו נעלי אלגנט. מרעים המלך בקולו "מה עשית?! ביקשתי לצייר דמות יהודית אותנטית! יהודים 'כאלה', מודרניים ומתייפייפים, יש לי בשפע...". גירש אותו המלך מלפני פניו, כשהוא משליך אחריו בבוז מטבע זעיר כנדבה...

התורה מונה מ"ב המסעות, ממצרים ועד בואנו לארץ המובטחת. בפסוק נאמר וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם. מוצא קודם למסע - ומסע קודם למוצא. בספרים הק' דרשו זאת על מסע החיים של כל אדם. נשמור על ערכי המוצא לאורך המסע, ונתקדם במסעות לפי 'נקודת המוצא'. יצאנו מגלות מצרים בזכות השמירה על זהותנו היהודית. בהגדה של פסח דורשים 'וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גְדוֹל': מְלַמֵּד שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מְצוּיָנִים שָׁם. ידעו להצביע ולציין 'זהו יהודי!' כך נהג בגלות האחרונה. לשמור. 'להצטיין'. שמירת ה'רצף' היא ערובה לשמירת גחלתנו.

צאו וראו בתולדות עמנו! השיירה היהודית השמרנית שורדת אלפיים שנות גלות. רכבת הרים' עם עליות ומורדות. תקופות זוהר ועתות תופת. מי נשאר ברכבת? מי נותר בשיירה? רק אלה ששמרו אמונים מבלי להתפתות ל'התאמות'.

בי' בטבת הטילו מצור על ירושלים. כמו אז, גם היום מוקפים אנו תרבויות ו'התקדמויות' השואפות לכבוש אותנו ולטשטש ייחודיותנו. כל עוד וה'חומה' בצורה, אינם יכולים לחדור ולפגוע במהותנו. אך בי"ז בתמוז הובקעו החומות... החומות הרוחניות והערכיות החוצצים ביננו לבין גויי הארץ התפרקו. תוך זמן קצר באה החורבן. הִיָּתָה פְּאֻלְמָנָה...

אניה שטה בים ומתחילה לטבוע. האניה אינה טובעת 'בגלל' מי הים הרבים, אלא בגלל מי הים שחודרים לתוכה...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב
בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל
משוררים על הגש"פ

מלה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת מסעי

ימצא במדבר - בצמאון ואין מים
ואף בבור - הריקן ממים
מזלו יבוא - בירח שאילת מים
ובנס לא יזיק - ולא יכבו מים
בגבול נגב - לארץ נחלי מים
ופוסק בו - שופך לב כמים
לרפואתו - חמימות המים
וצרתו בזיבורא - לא ירחץ במים
עוקצו מונח - בנהר לא של מים
היזהר - מעוסקי משולת מים
כחמור לבן - סביב הר שפל כמים
יבוא רוכבו - למורידי פלגי מים
בדעת מוסחת - בחוכי לו כמים

*

פתרון חידת 'מלה צפונה'

הפתרון: עקרב

ימצא במדבר - בצמאון ואין מים - נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים (דברים ח)

ואף בבור - הריקן ממים - מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו (שבת כב)

מזלו יבוא - בירח שאילת מים - מזל חשוון - עקרב

ובנס לא יזיק - ולא יכבו מים - בי' ניסים 'ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים'

בגבול נגב - לארץ נחלי מים - ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים (במדבר לד)

ופוסק בו - שופך לב כמים - אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק... אבל עקרב פוסק
(ברכות לג)

לרפואתו - חמימות המים - חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא (ע"ז כח)

וצרתו בזיבורא - לא ירחץ במים - רעות שהן צרות זו לזו, כגון זבורא ועקרבא (במדב"ר)

עוקצו מונח - בנהר לא של מים - אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור... (ברכות נח)

היזהר - מעוסקי משולת מים - והוי זהיר ... ועקיצתן עקיצת עקרב (אבות ב, י)

כחמור לבן - סביב הר שפל כמים - תא אחוי לך הר סיני אזלי חזאי דהדרא ליה עקרבא
וקיימא כי חמרי חוורתא (ב"ב עד)

יבוא רוכבו - למורידי פלגי מים

בדעת מוסחת - לחוכי לו כמים - ג' באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב
(סנהדרין צז)

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף יא.

רש"י ד"ה על דעת בית דין 'שלשה יהו בטבילתו כדין כל טבילת גר שצריכים ג' והן נעשין לו אב והרי הוא גר על ידיהן ומגעו ביין כשר', פלא לכאור' למה הזכיר רש"י דוקא את הענין של מגעו ביין שזה רק ענין דרבנן ולא הרבה נפק"מ אחרים שבדינים דאורייתא, ואולי נקט רש"י את הנפק"מ המצויה יותר, ואכתי צ"ע.

*

תוספות ד"ה מטבילין אותו על דעת ב"ד משום דזכות הוא 'ותימה דהא זכייה הוי מטעם שליחות דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח כדמוכח בפ"ק דב"מ (דף יב.) גבי חצר משום יד איתרבאי ולא גרע משליחות וא"כ היאך זכין לקטן והלא אין שליחות לקטן כדאמרינן באיזהו נשך (שם עא:): ועוד דאכתי עובד כוכבים הוא ואמרי' התם דקטן דאתי לכלל שליחות אית ליה זכייה מדרבנן עובד כוכבים דלא אתי לכלל שליחות אפילו זכייה מדרבנן לית ליה', צ"ב מה שייך כאן שליחות, הרי הגירות חלה בטבילה והמילה, ובגמ' יש לפרש דהנידון אם הוא זכות או חוב כי אין לנו לעשות לאדם דבר שהוא חוב לו ואינו חפץ בו, אבל מהו השליחות שיש בזה, וצ"ע [הערת ידידי ר' נתנאל שר].

*

דף יב.

בגמ' 'ביהודה בראשונה היו שושבינן ישנים בבית שחתן וכלה ישנים בה ובגליל לא היו עושין כן', לכאור' בית היינו חדר דאל"כ מה הועילו בזה, והנה כתב הרמב"ם [הלכות אישות פרק יא הלכה יב] 'טען ואמר לא מצאתיה בתולה והיא אומרת לא בא עלי ועדיין בתולה אני, בודקין אותה או חוזר ובוועל בפני עדים', ופירש המגיד משנה 'ומ"ש או חוזר ובוועל בפני עדים רוצה לומר שמכינין הסודר בפני עדים ומתיחד עמה בפניהם אבל לבעול ממש בפניהם אסור שאסור לבעול בפני כל בריה כנזכר פ' י"ד', ולפי"ז יקשה גם כאן ודוחק לומר גם כאן כדברי המ"מ שהרי לשון הברייתא שישנים שם, ואולי בית לאו היינו חדר, ואכתי צ"ע [נוראיתי בספר שם יוסף על הרמב"ם שם שהביא דברי המ"מ וכתב וז"ל 'הן אמת שהראיה מוכרחת אלא שדברי רבינו לפי זה אינם מובנים כל הצורך דמדכתב או חוזר ובוועל משמע דבדיקה זו יפה מן הראשונה וכיון דאסור לבעול בפני שום בריה מה נתיפה כחה של בדיקה זו מן הראשונה שהרי אפילו יתיחד עמה מאה פעמים עדין יכול לחזור ולטעון ואדרבא בדיקה ראשונה דחבית עדיפא מהא', והוא תמיהה גדולה, ולולי דמסתפינא אולי סבי"ל להרמב"ם שצורך כזה מתיר את האיסור הנ"ל, ואולי מקורו לזה מברייתא דהכא, אבל המ"מ וכל הבאים אחריו לא רצו לפרש כך, וכן העתיק בשולחן ערוך אבן העזר סימן סח סעיף ד טען ואמר לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת: לא בא עלי ועדיין אני

בתולה, בודקין אותה ע"פ חבית של יין, או מתייחד עמה בפני עדים וחוזר ובוועל, אבל קשה קו' הנ"ל, וצ"ע].

*

תוספות ד"ה כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה 'והא דקתני שהרי כנסה ראשון פירש ריב"ם דהכי משמע ליה אין לשני טענת בתולין לחסרה מכתובתה כלום שהרי כנסה ראשון וגרם להיות כתובתה מנה ואינו יכול לחסרה כלום מאותה מנה דלא מהניא טענת בתולין אלא ממנה דבתולין, צ"ב כוונת התו' שהרי עדיין אין לזה שום שייכות למה שכנסה הראשון וזה לא מעלה ולא מוריד, וצ"ב.

*

דף יג.

בגמ' 'דאמר שמואל עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם ובעל הולד שתוקי מאי שתוקי אילימא שמשתיקין אותו מנכסי אביו פשיטא ומי ידעינן אבוה מנו אלא שמשתיקין אותו מדין כהונה, יל"ע בהו"א שאמרו אילימא שמשתיקין אותו מנכסי אביו יקשה לפי"ז למה אמרו דוקא כהן ואולי המ"ל וליטעמיך כפי שמצינו בכמה מקומות אבל בתו' [ד"ה פשיטא] שדנו מה היה אפשר לתרץ משמע דאין קו' נוספת בתי' זה של הגמ', ולכאו' הרי קשה למה נקטו דווקא כהן, וצ"ע.

*

דף יד.

תוספות סוף ד"ה ת"ר 'ומיהו קשה לרשב"א כיון דהך ברייתא קיימא לפרושי ההיא דסוף עדיות אם כן רבי מאיר דסבר דחלל בין צווח בין שתק כשר א"כ היכי מפרש הא דקתני לרחק, ואור"י הא דמכשר ר"מ חלל שותק הני מילי כשאחרי כן שואלין ממנו אם הוא חלל אם לאו וצווח אבל אם לעולם שותק פשיטא דפסול והא דקתני דנאמנת לרחק אם לעולם שותק, יל"ע אם הוא שותק לעולם הרי אי"צ בזה לנאמנותו שהרי הוא מודה בזה, ואם כלפי אחרים, באמת למה יהיה נאמן הרי הוא עד אחד, ואולי כיון שהוא על עצמו הרי הוא כבעלים שנאמן בזה על חפציו [וכמבואר ברא"ש גיטין נד ע"ב], ואכתי צ"ע.

*

דף טו.

בגמ' 'ומדאורייתא מנא לן אמר קרא וארב לו וקם עליו עד שיתכוין לו ורבנן אמרי דבי ר' ינאי פרט לזורק אבן לגו היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם ותיפוק ליה דרובא כנענים נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד ביניהם דהוה ליה כנעני קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, וכתבו התוספות [ד"ה וספק נפשות להקל] 'תימה למ"ד התראת ספק לא שמה התראה אפילו ספק נפשות להחמיר פטור משום דהתראת ספק היא ואי למ"ד שמה התראה היכי פטרינן ליה כשנמצא שישראל הרג הא מיחייב בהכה את זה וחוזר והכה את

זה ובנותר כשאמרו לו אל תותיר אף על גב דספק הוא וי"ל דשאני התם שיודע בודאי שיבא לידי איסור אם יותיר או יכה שניהם מש"ה שמה התראה אבל הכא אינו יודע שודאי יבוא לידי איסור שאינו יודע את מי יכה, לכאו' המשמעות מכל זה שכדי להתחייב מיתה צריך לעשות מעשה שודאי יהיה איסור, אבל אם אדם עשה מעשה מסופק אע"פ שידע שהוא מסופק, ויצא מזה העבירה אינו מתחייב מיתה, [ואין החסרון מצד ההתראה], ויל"ע בטעמא דמילתא שהרי אם ספק דאורייתא לחומרא מן התורה, היינו שאדם חייב להתחשב במה שאולי יהיה מזה עבירה, א"כ הרי עליו להיזהר בזה ואם בסוף יצא העבירה הרי זה מתייחס אליו והוא מזיד גמור ולמה שלא יענש על זה, ואולי כי חסר במזידות כי לא היתה כוונתו לעבירה וודאית רק לספק עבירה, [אבל הרי בספק שמחייב אשם תלוי ונתברר לבסוף שחטא מביא חאת ומאי שנא], ואכתי צ"ע.

*

דף טז.

תוספות ד"ה כותבין שובר 'אף על גב דבפרק גט פשוט (ב"ב קעא: ושם) מפרש טעמא דמאן דאמר כותבין שובר משום דעבד ליה לאיש מלוה לאו דוקא ליה אלא הוא הדין בכל חוב כמו כתובה דהכא ושטרי מקח דאמר התם דכותבין שובר, 'צ"ב הכוונה בזה שהרי אם זהו הטעם שכותבין שובר כי הלוח משועבד למלוה, הרי אינו שייך בשאר הדברים ששניהם משועבדים באותו דרגה, ואולי הכוונה כי רוב השוברים על שטרי חוב, וע"כ אם בחוב ראוי לכתוב, תקנו חכמים כתיבת שובר, וכבר לא חילקו ותיקנו כן בכל הדברים, משא"כ אם בחוב אין ראוי, ולכן הטעם תלוי בחוב, ובשאר הדברים הוא אגב התקנה בחוב, ואכתי צ"ע.

*

דף יז.

בגמ' 'א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה ולית הלכתא כוותיה, לכאו' 'צ"ב טעם ר' יונתן שהתיר, איך הותר איסור דאורייתא כדי לחבב על בעלה, [ואם היינו אומרים שזה איסור דרבנן יש מקום להבין שהתירו לצורך זה אבל הכרעת הפוסקים שהוא דאורייתא], ואולי הכוונה שמסתכל "כדי" לחבבה, וע"כ מותר כי אינו לשם הנאה אלא לשם חיבוב והוי דומיא דלבדקה לצורך נישואין שמותר מה"ט כי יש כאן כוונה אחרת בהסתכלות זו, אלא שאעפ"כ בדר"כ אסור מדרבנן שמא יבוא להסתכל לשם הנאה, וזה סבי"ל להאי מ"ד שהתירו, נולית הלכתא כוותיה], ואכתי צ"ע.

*

תוספות ד"ה מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול 'אף על גב דלא היה מלך גמור כדמשמע באלו נאמרינן (סוטה דף מא.) מ"מ היו נוהגין בו כבוד כמלך גמור, יל"ע אם הכוונה שסברו שדינו כמלך או שרק מחמת כבודו שלא רצו לבזותו, ולכאו' כן משמע יותר מלשון התו' שרק היו נוהגין בו כבוד ולא שסברו שהוא מלך, אלא שא"כ קשה שעכ"פ י"ל

ששיבחוהו חכמים דשפיר עבד כי באמת אינו מלך וא"כ הרי בוודאי מותר לו למחול על כבודו שבאמת אין לו כלל מדינא, וצ"ע.

*

בגמ' 'בבבל מאי אמר רב דרדוגי דמשחא ארישא דרבנן אמר ליה רב פפא לאביי משחא דחפיפותא קאמר מר אמר ליה יתמא לא עבדא לך אמך דרדוגי משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה', לכאו' נראה ממשמעות העניין שכל אחד אמו היתה סכה לו שמן, ושאלו אם אמו אומנתו לא עשתה לו סיכה כזו בעת נישואין, ויל"ע איך יותר לאומנתו לסוכו שמן הרי לא היתה אמו, ואולי כיון שגידלתו לא היה נחשב לדרך חיבה, וצ"ע, [ודוחק לומר שהיה קטן וכבר היה בגדר רבנן שסכו אותם שמן], אמנם ראיתי במהדו' שוטנשטיין שפירשו על פי החת"ס שגם לכל הרבנן סכו נשים אחרות, ועשו כן כדי שיהיה מילתא דתמיהה ומידכרי אינשי, וציינו בזה לדברי הרמ"א בסי' כא ס"ה וכוונתם כפי הנראה למה שמובא שם שנהגו להקל בנגיעה שאינה של חיבה רק בדרך שימוש, אבל לכאו' הוא דבר תימה לומר שדבר כזה אינו נחשב נגיעה של חיבה, ובפרט בקביעות ובזמן שמחה, ולכאו' נראה יותר שכל אחת אמו סכה לו שמן, וכפי משמעות הלשון לא עבדא לך אמך וכו' ושם פירשו דהיינו שעשתה לו בעת חתונתו שדאגה לכך שיסוכו כולם שמן, אבל א"כ הרי לא היה חייב לראות זאת, ועכ"פ למה דווקא בחתונתו צריך לראות זאת יותר מבחתונות אחרות, אבל אם הכוונה ששואלו על עצמו אם לא עשו לו כן מובן בפשיטות, ואכתי צ"ע].

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף כג. דבשבויה הקילו. ומבואר שאם באו עדים לאחר שאמרה נשבית וטהורה אני אינה נאמנת מעיקר הדין רק מצד דהקילו בשבויה או בגירושין מדינא דרב הממונא, והנה נחלקו הראשונים [עי' במ"ח רש"י ותוס' ריש פ"ב] במה דאיתא לעיל פה שאסר אם זהו נאמנות חדשה של פה שאסר או שזהו מדינא דמיגו, והנה בשלמא אם נימא דזהו מצד פה שאסר אז ניחא שרק כפי מה שאסר נאמנת להיתר והאסר היה רק עד ביאת עדים, אבל אם נימא שזהו מדין מיגו וכיון שנתברר ע"י מה לי לשקר שאמרה אמת למה לא תהא נאמנת, ולמה שכתבו האחרונים דמיגו הוי כח טענה אז מובן שכל כוחה היה רק עד ביאת עדים, אבל אם נימא דהוי רק בירור אז לכאו' הא כבר נתברר דאומרת אמת, ואם נימא דמיגו מהני רק בממון אבל שבויה דהוי כדבר שבערוה דהא רואים דבעינן שני עדים לאסרה לא מהני מיגו [רק אם בידו לגרשה] ורק פה שאסר מהני אז ניחא, וכן מוכח לכאו' מהך מעשה דלקמן דאוקמן להשבאים מבחוץ ואם נימא דהוי מצד מיגו בירור הא שם בודאי אין ראייה דמה לי לשקר וע"כ שזהו נאמנות מצד פה שאסר וע"י בבית יעקב בזה.

*

איטפל בקרובתיך. והנה בירושלמי איתא שנשא עם א' ומתה ונשא עם אחרת ומתה, ומה בגין דמשקרין? ח"ו לא משקרין אלא מן חטאת דחנינא בן אחי ר' יהושע שעובר שנה בחו"ל,

ועי' בלקוטים הגר"א סוף סדר זרעים שפירש שהם היו בנות ג' וכיון שעיבר השנה חשבו שהם פחות מבנות ג' ובתוליה חוזרין [כדאיתא בירושלמי לאל גומר עלי שכל הבריאה תלוי בקידוש ביי"ד] אבל מכיון שעיבר שלא כדין א"כ היו כבר בנות ג' ופסולים לכהונה ומש"ה מתו, ועי' בחת"ס שהביא כן בשם הגר"א והאריך בזה וכתב שם דבר חידוש דמה שהבריאה משתנה אינו אלא למי שמאמין בחז"ל ובכח שיש להם עיי"ש וע"ע במג"א תקעא' ג' ובדגול מרבבה שם.

*

דף כד: אבל נשיאות כפים דאיסור עשה. ופרש"י כה תברכו אתם ולא זרים, והקשו מכאן על דברי התוס' בשבת קיח: שכתבו דלא ידע ר"י איזה איסור יש לזר לעלות לדוכן [ועי' ברמ"א סי' קכח' ובהפלאה מ"ש ליישב] ואולי אפשר לומר עפ"י מה שמבואר בצפנת פענח פי"ד הל' תפלה דיש שני דינים בנשיאות כפים חד במקדש שהיה עליו דין עבודה וחד בגבולין שהיה מעין קדשי גבול [וזהו שמצינו שני פרשיות בפרשת שמיני נשיאות כפים וכן בפ' נשא, ונ"מ גם אם קטן עולה ועי' בהגהות רד"ל בקידושין עג. ר"ט עלה אחר אחי אמו] וא"כ אולי כל האיסור עשה אינו אלא במקדש שאז הוא בבחי' עבודה אבל בגבולין ליכא שום איסור [ועי' בפנ"י שג"כ חילק כן אבל בסברא אחרת ובסידור יעב"ת שאנו נוהגים לברך בשני ידים בליל שבת] ובוזה אפשר ליישב קושית הביאור הלכה בסי' קכח' דהיאך אנו מברכים הילדים בשני ידים דהא עוברים על איסור עשה [ועי' בתורה תמימה פ' נשא מ"ש בשם הגאון שלא בירך אלא ביד אחת] אבל למ"ש ליכא איסור עשה אלא במקדש, וכן אפשר ליישב קושית השפ"א בר"ה כח: דאסור לכהן להוסיף ברכות וא"כ יהא אסור לכהן ליתן ברכה לשום יהודי אבל למ"ש אפשר לומר שהך איסור אינו אלא דוקא בנשיאות כפים שהוא מעין עבודה או על הדוכן שזהו מעין אותו נשיאות כפים אבל אם אינו במצב של עבודה ליכא איסור להוסיף.

*

דף כה. אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי ז' שכיבשו. והנה ידוע שי' הר"מ פ"ו הל' בית הבחירה שקדושה ראשונה שהיה מכח כיבוש וכיון שהלכו לגלות ובטל הכיבוש בטל ג"כ הקדושה אבל קדושה שניה שלא היה עם כיבוש ורק בחזקה אז הקדושה נשאת, ולפ"ז למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן היינו משום דסובר שגם קדושה שניה מכיון שהיה רק מכח חזקה שהחזיקו בה ואם בטלה החזקה בטלה הקדושה, ולפ"ז דלענין חלה שהיו חייבים אפילו קודם שכיבשו מוכח שאינו תלוי לא בכיבוש ולא בחזקה ורק כשבאו לארץ אז נתחייב לעולם וממילא גם בזמן הזה הוא דאורייתא, ולאידך מ"ד דאפילו אם תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן משום שלא היה ביאת כולם וממילא לא נתקדש לענין חלה צ"ב דמשמע דרק בזמן הזה הוא דרבנן אבל בזמן בית שני הוא מה"ת ואם היה חסר דבשעה שנכנסו לא היה ביאת כולם אז גם בזמן בית שני היה צריך להיות רק דרבנן, ולכאוי' מוכח מזה דאין הדין תלוי דבשעה שחל הקדושה שצריך להיות שם כולם, אלא הוא כעין הדרש דיובל לאחר שגלו העשרת שבטים בטלה דתלוי בכל יושביה עליה וממילא בזמן בית שני דלאח"כ עלו הנשאים היה חייב מה"ת אבל בזמן הזה מכיון

דאין יושביה עליה הוי רק דרבנן וכן הוא פשטות דברי הר"מ סוף פ"א הל' תרומות
והאחרונים האריכו בזה .

*

דף כו. לוי דלאו לוי הוא. ופרש"י דליכא לספוקי בלוי דהא אביו כהן. והנה המ"ח אם
מעשר ראשון ניתן לכהן מבואר בגמ' ביבמות דף פו. שנחלקו אם כהנים איקרי לויים, ולפ"ז
צ"ב דלהך מ"ד דניתן מעשר ראשון לכהן דיש להם שם לויים א"כ למה לא נימא דבחלל
שנתחלל מקדושת כהונה יישאר אצלו לכה"פ קדושת לוייה, ועי' בקו"ש שהוכיח מזה דהא
דכהן איקרי לוי אין הפשט דיש להם שני קדושות ורק דבחלל קדושת כהונה נכלל גם
קדושת לוייה [ובבחי' יש בכלל מאתים מנה] וממילא אם פקע קדושת כהונה לא הוי אפילו
לוי [וכעין זה מבואר בבכורות מח. דבן חלל חייב בפדיון הבן ולא הוי כבן לוי] אלא דיש
לעיין בזה דהא שבט לוי נבחרו לאחר חטא העגל תחת הבכורים וקדושת כהונה לא היה
רק לאחר שנמשחו אהרן ובניו וא"כ במה נפקע קדושת לוייה שכבר היה מקודם, וכמו כן
פנחס שלא נתכהן עד לאחר שהרג זמרי וא"כ למה יהא נפקע קדושת לוייה, ואולי הפשט
הוא דא"א שיהא לאדם שני יוחסין לוי וכהן דכמו שיש במשנה שיש עשרה יוחסין ואם
הוא שייך לאותו עם א"א שיהא עליו שם של שני עממין, ולפ"ז גם בממזר כהן שדנו
האחרונים אם נפקע קדושת כהונה לפי הנ"ל א"א להיות לו שם של שני יוחסין או דיש
מקום לחלק דאולי קדושת לוייה הוא שהם נטפלים לכהנים וכלשון הפסוק ילוו עליך
וישרתוך וממילא אם הוא כהן אז מוכרח שיהא נפקע שם לוי.

*

דף כז. ואין נאמן אדם ע"י עצמו. ולקמן במשנה ב' נכפל הך מימרא ואולי רצה להוסיף
דאפילו אם שניהם טוענים ברי שלא נבעלה אעפ"כ פסולה, והנה הרעק"א הקשה מהא
דלעיל דבתרי ותרי ושניהם הם ברי א"א לבי"ד להפרישם וא"כ כל שבוייה אינו רק ספק
ואם שניהם טוענים ברי למה יהא אסור, והנה האחרונים הוכיחו מזה דבעצם מה"ת ליכא
שום איסור של שבוייה ואינו רק מעלה דעשו ביוחסין ואסרו אבל אין הפשט דאסרו מצד
חשש [כמו קול] אלא דחז"ל חידשו שיש איסור שבוייה לכהן והוי איסור בתורת ודאי
וממילא לא מהני ברי [ועי' לקמן לו: תוד"ה ואלו עשאהו כבעולה לכל דבריה] ולפ"ז אפשר
לבאר מה דאיתא לקמן הכא מי יימר דאיטמי והתירו ולכאו' צ"ב דהא כל שבוייה אינו רק
ספק ואסרו אבל להנ"ל ניחא דכל אימת שיש עליה שם שבוייה מקבלת איסור שקרוי שבוייה
אבל שם הספק הוא אם יש עליה שבוייה דאם נחבאה אין עליה שם שבוייה וא"כ כשיש
ספק אם יש עליה דין שבוייה הוי ספק דרבנן ואמרינן ספק דרבנן לקולא.

*

דף כח. כיון דרוב נשים בתולות נישאות גלוי מלתא בעלמא. ופרש"י דבעצם אין צריך
עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום, וצ"ב דבגמ' לעיל טז: איתא דאיתרע לה
רובה, ובאמת לכאו' היה יכול לפרש שזהו מדין אשתמודעינהו דיבמות לט: עיי"ש ברי"ף
דע"א נאמן במילתא דעבידא לגלויה, וע"ע בריטב"א ביבמות פח. ובר"מ סוף הל' גירושין

שכתבו שזהו הנאמנות דע"א לומר מת בעליך, והנה לפ"ז לכאו' א"צ גדול עמו דבגמ' איתא רק לשטרות אבל הראשונים כתבו שקאי גם על כתובה, ואולי מכיון שהעיד מה שראה בקטנותו וקטן אינו דק א"כ א"א לסמוך אפילו אם עביד לגלויה, וכן מוכח מהגמ' לקמן דנאמן בתחומין משום דהוי מדרבנן והקשה הקו"ש דגם אם היה מה"ת הא ע"א נאמן באיסורין וע"כ שכיון שלא דק א"א לסמוך עליו, והנה לקמן איתא דנאמן לומר משפחה זו כשירה וזו פסולה ועי' בר"ן שהביא בשם הראב"ד דנאמן לפסול ותמה דהא בעינן שני עדים לפסול ואם נימא דהוי רק גלוי מילתא בעלמא לברר איזה כשירה ואיזה פסולה אז ניחא וע"ע בדברי הר"ן שם.

*

דף כט. ועל הכותית. ופרש"י דקסבר גירי אריות הן וישנן בלאו דלא תתחתן. והנה הא שלא פירש דגירי אמת ואסורים הם מדרבנן כדאיתא בקידושין דף עו. היינו דשם מבואר שהאיסור הוא מצד שנתערב בהן ממזרות וא"כ ממזרת כבר איתא במשנה, וגם למ"ד שעבד ושפחה נתערבו בהם סובר רש"י שכל הטעם שאין להם קנס היינו משום דבחזקת בעולות הן וכמו שפרש"י לקמן לו: והכותים לא היו בחזקת הפקר, והנה התוס' הקשו שאם קאי למ"ד גירי אריות א"כ הוי גוים ואין להם קנס, והנה מדברי הרעק"א מבואר שהוי רק ספק אם נתגיירו באמת או לא וא"כ אפשר לומר שמספק צריכים לשלם דהא על הצד שהם ישראלים הם חייבים ועל הצד שהם גוים ליכא דין המע"ה כמבואר לעיל טו: וא"כ צריכים לשלם, והנה הרעק"א דן שאם קנאים פוגעים בו לא יהא חיוב קנס מצד קלדב"מ וכתב שכיון שהוי ספק א"כ א"א להורגם מכח ספק וממילא לא שייך קלדב"מ, ועי' בקו"ש אם ספק חיוב מיתה פוטר ולכאו' תלוי אם הפוטר הוא דאי אתה מחייבו שני רשעיות והיינו דא"א שמעשה אחד יחייבו בשני רשעיות ואז אפילו ספק פטור או שיסוד דקלבד"מ הוא שנפטר בהחמור ואז תלוי אם אפשר להורגו בפועל או באופן אחר אם הוי כא"י אם נתחייבתי או א"י אם פרעתיך, ועצם הדין דקנאים פוגעים פוטר כבר דנו אם יש בעצם חיוב מיתה רק דאם שואל אין מורין או דלא הוי רק רשות ואז לא שייך הפוטר דא"א מחייבו שני רשעיות אבל דקים ליה בחמור אולי שייך, והנה לכאו' הדין דקנאים פוגעים בו אינו אלא בפהרסיא ואם נימא דבעצם חייב מיתה אלא דהקנאי אינו יכול לפגוע בו רק אם נוגע לו כבוד שמו וזהו רק כשעושה ברבים אז שייך לפוטר אולי אפילו ביחיד מצד הדין דא"א מחייבו שני רשעיות אבל לא מצד דקם ליה בחמור שבו.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק קי"ז "הידיעה המשמחת"

תמצית החלק האחרון

לאחר לחצים רבים שהפעיל רב נפתלי הרטשטיין על המשלחת הצבאית של ישראל ניאותו לשחרר את חיים שלום מבית כלאו, אבל הם לא מעוניינים שבתוך הכלא ידעו הסוהרים שהבריחו את האסיר, זה כלא שמור היטב, אסור שאיש ידע על כך שאסיר אחד הצליח לברוח מהכלא, לצורך זה ישנה יחידה מיוחדת שמתמחה בכל מיני מבצעים, הם מוצאים פתרון מעניין איך מעלימים את האסיר 210 הם מאלתרים הוצאה דרך הברחת גופת מת שתחליף את האסיר, יש להם אדם בשם שוקי קרימינל (עבריינין) מהצפון כשצריכים מנצלים גם את האנשים הללו, הלה מרושת בבתי חולים ובח"ק הוא יודע על כל החולים קשים או מתים טריים הומלסים שאין להם דורש כך קל יהיה להוציאו מקברו הטרי ולהחליפו עם חיים שלום.

במבצע מאורגן להפליא [בשיתוף פעולה עם מנהל בית הסוהר] חדרה החולייה לאחר שכבר הייתה מאורגנת עם הגופה, הם ניתקו את אורות הכלא מהמערך הראשי, הם דאגו להרדים את האסיר כדי שלא יבחין בשום דבר, היה להם משת"ף מבפנים שדאג לכך. בשעה מאוחרת ביותר חדרו לבית הסוהר, איש לא הבחין בהם היה מי שדאג לנטרל את כל השמירה החיצונית בצורה חלקה וטבעית שלא תעורר אחרי כן סימני שאלה, כך נכנסו למקום בדרך המלך.

הם הגיעו לחדרו של חיים שלום וביצעו את ההחלפה, המת הולבש בבגדי חיים שלום ואלו חיים שלום הולבש בבגדים רגילים כדי שאיש לא ידע שהוא אסיר שברח מכלא. התוכנית מתנהל להפליא אלא שהם לא ידעו שיש סוהר אחד בעל חושים מיוחדים במינם והוא יכול לשמוע גם רחשים קלים ביותר, הוא קם ממיטתו ומציץ מחרך קל שפתח אחרי שלושה גברים שחודרים אל חדרו של האסיר 210 הוא מבחין שהם מביאים עמם גופת אדם, הוא חושד בהם שהם עומדים לעשות מעשה פלילי, הוא מתלבט אם לנסות להפריע להם במלאכתם, אבל נזכר כי חיים שלום אמר לו מספר ימים קודם לכן כי יצא מהכלא בדרך ניסית, מוריס החליט לתת לעניין להתגלגל, אם אכן יצליחו להבריחו מהכלא בלי שאיש ידע על כך הוא ישוב בתשובה ויעזוב את התפקיד האכזרי.

למחרת כשמוריס קם הוא מגלה את האסיר 210 מת במיטתו, הוא מסתיר את כל הסיפור של אתמול ומביא את רופא הכלא שקובע את מות האסיר. הם לא חושדים שזו גופת אדם אחר, לאחר שעות רבות של מוות אי אפשר כל כך להבחין, למת יש גם אילו קווי דמיון מסוימים, לאחר בדיקה שטחית מאשר הרופא את מות האסיר ומשחרר אותו לקבורה בקרבת בית הסוהר. לאחר מיכן מקיים מוריס את נדרו, הוא משתחרר מהכלא ומודיע לאמו שהוא הולך ללמוד בישיבה בכך הוא משמח את האלמנה הזקינה שחוששת שתעזוב את העולם בלא טיפת נחת.

אנשי היחידה מביאים את חיים שלום למגרש סמוך למאה שערים הם מצלמים אותו מכל כיוון ומשגרים את התמונות אל אבירם סלע מפקדם שאינו מרוצה כלל מהמצאים, הוא חושש מהסנטור שיערים קשיים היות ואין רמז לבניינים ירושלמיים שמזכירים את סביבת מאה שערים הוא עלול לחשוף שהניחו את האסיר באיזו אדמת טרשים בקרבת בית הסוהר, כך יערימו על הסנטור שיאשר את העסקה לאחר מכן ישיבו את האסיר לכלאו. רמי אבן בודהקת ראש קבוצת המחלצים שהוא צ'למר לשעבר מתנדב לשוב למקום ולצלם שוב את האסיר המשוחרר באופן שהסנטור ישתכנע סופית שלא רימו אותו.

ר' יוסל זיכערמאן ממשכימי קום מגלה ראשון את חיים שלום בעת שנתקל בו ונופל ארצה, הוא חושב שזו חבילה שהושלכה ומנסה להסיטה ממקומה כדי שלא תהווה בור ברה"ר, אבל בעת שמנסה להזיז את החבילה הוא מגלה שהוא נוגע באדם, בתחילה הוא חושב שמדובר במת מצוה ומתלבט מה לעשות איתו, לאחר מיכן הוא חושב שאולי הוא עדיין חי, הוא ממשמש אותו היטב ומגלה שיש לו סמני חיות, הוא זועק בתקווה שיהיה אי מי שישמע את קולו ויחוש לעזרה, קבוצת אנשים חשה לעזרה, אחד מהם מתמצא בהחייאה, הוא מגלה כי האדם שמושכב איננו מסוכן כלל רק שהורדם על ידי מישהו והושלך למגרש, הסקרנות אוכלת את כל האנשים מי האדם הזה, יהודי בעל צורה בשם רב אליהו פיינרמן איש חסד שדואג לכל חלכאה מבקש שיביאו את המסכן אל ביתו, בכוחות משותפים מביאים את המחוסר ההכרה לביתו, השמועה נישאת בשכונה על מת מצוה שקם לתחיה באמצע הטיפול.

*

ויכוח סוער עם הסנטור העקשן:

טלפון הגיע לרב נפתלי הרטשטיין, על הקו היה האלוף צבי צ'רה צור: "העניין סודר בשלימות, החברה הניחו את הבחור שלך במגרש ליד בית אמו, יש תמונות מכל הזוויות הרצויות, הוא הונח במגרש שסמוך למאה שערים, יש להאמין שתוך כמה שעות הוא ימצא על ידי השכנים שעוברים במקום, אני מקוה שאתה מרוצה מההסדר.

אנו נעביר לך דרך שליחות דיפלומטית תעתיקים מכל התמונות עם אישור נוטריוני כפי דרישתך, אני מבקש עתה שתשחרר לנו את רשימת הרכש, אנחנו כבר באיחור רב, הזקן מ"שדה בקר" זועם, אתה אפילו לא יודע עד כמה, אני מבקש, אל תמתח את החבל שמתוח גם כך, אני מסתכן עם כל העתיד שלי".

"אני ממש נרגש מדאגתך לקידום עתידך, יפה מאד שאתה נלחם על הכסא שלך ואתה חרד שנערים עליך קשיים בדרך, זו זווית השקפה של אדם אינטרסנטי מאד, אבל אותי זה ממש לא מחייב, אני דואג אך ורק לשחרור הבחור, עוד לא קיבלתי אישור מלא שאכן הוא שוחרר, אני רוצה טלפון מבת דודתי גב' פינקלשטיין שהיא תביא לי "אות חיים" מהבחור, כל עוד לא הגיע אליה לא עשיתם דבר, אתם מסוגלים לעשות לי איזה טריק, מניין לי שלא ביצעתם שחרור דמה ואחרי כן השבם אותו לכלא, אסור לי לשחרר את קלף המיקוח עד שלא אדע בכנות שהבחור יצא סופית מהכלא".

"אתה לא חושב שאתה מידי נוקשה? אתה סתם מערים קשיים ומעורר ספיקות לא מציאותיים, אנו חיים כבר על זמן שאול, כל רגע שעובר גרוע מאד, התביעה שלך תסרב את העסק יום יומיים ואולי אף יותר, כל רגע שהרכש מתעכב אני חש את הלהבות שבאות מכיוון הזקן, למה אתה מתעלל באדם חסר ישע?" התחנן האלוף המושפל.

"תאמר לי את המקום המדויק היכן הנחתם אותו? אני מכיר את ירושלים היטב, לא תוכל להערים עלי".

"השטח שמאחורי רחוב שבטי ישראל, הוא קרוב כדי נגיעה לשכונת מאה שערים, זה ממש כמו להניח בבית שלו". השיב האלוף בחשיקת שפתיים

"תדייק יותר, זה המגרש הנטוש שמאחורי בתי הונגרים, איים סארי (מצטער) זה לא טוב עבורי, זה מגרש די נטוש, אני מכיר את ירושלים יותר ממה שאתה משער, עשינו סיכום שהבחור יגיע לידי משפחתו ואתם צריכים לעמוד בו, טעיתם חמורות שזרקתם אותו במגרש נטוש שלא מרבים להלך בו גם ביום, אי אפשר לדעת איך יתגלגל משם לבית אמו? הוא הרי כעת מחוסר הכרה, גם כשיקום יהיה מבולבל לחלוטין מי מכיר כיום את הבחור שהתנתק יותר מעשר שנים ממאה שערים מי יקשר בינו לבין משפחת פינקלשטיין כדי ליידע את האם? הכל יכול להיות, אני לא הייתי לוקח ריזיקה של 10% סיכון לא כ"ש 90%, אני משקיע קשוח וזהיר לא עושה "ריסק ביזנס" היה עליכם להביא את הבחור ישירות לידי אמו, הייתם חוסכים הרבה זמן ועוגמת נפש" השיב רב נפתלי ביובש רב.

"מה איתך אדוני המכובד? הסיפור הזה היה עושה כנפיים בכל העולם, התקשורת הצהובה הייתה חושפת אותו ועושה מכך סנסציות, משם הסיפור היה נודד עד לארצות ערב, האם אתם רוצים שכולם ידעו על היחידה המיוחדת שלנו?! זה היה מעמיד את מדינת ישראל בסכנה עצומה" הגיב האלוף צור אחוז השתאות מהסנטור הבור שאינו מבין דבר וחצי דבר בדיסקרטיות מבצעית".

"הגזמות ודרמטיות לא עושות עלי רושם כלל, אם הייתם רוצים יכולתם לעשות זאת בשקט רב באמצע הלילה, עד קרוב למטרה, יכולתם להניחו בחצר ביתה של האלמנה בשעה כה מאוחרת איש לא היה מבחין, כך היה נחסך זמן רב והחטוף היה מגיע ישירות לידי אמו ישירות, אבל עתה עלי לחכות בסבלנות לראות איך מתפתחת לה העלילה, בשבילי לא נעשה דבר, עד שלא אדע ברורות כי אכן הגיע למקום הנכון, לא די בשחרור אלא בסיום הסאגה כולה כל עוד שלא הכל סגור אין אישורים".

"אז זו המילה האחרונה שלך בעניין?" שאל האלוף הנחרד.

"יס סר (כן אדוני) אני בביזנס קשוח ביותר, אין בטרמינולוגיה העסקית שלי "מונח" ששמו רגשות, אני דוגל בכלל "ביזנס ביפור פלזר" (עסקים לפני תענוגות) אתה יכול לחלוק על הגישה שלי, אבל קשה בגילי לשנות אותי".

באיזה עולם אני מצוי?

רק בשעות המאוחרות של הבקר התעורר חיים שלום מהתרדמה העמוקה בה היה שרוי קרוב ליומיים, ברגעים הראשונים לא קלט היכן הוא נמצא, הוא היה שרוי בטשטוש חושים עוד מספר שעות, עד שמוחו החל מעט להתבהר, הוא נזכר בימים האחרונים שלו בכלל האכזרי, והנה מה הוא רואה כעת? פרצופים שונים ממה שהורגל בתקופה האחרונה, כולם כאן הם אנשים חרדים לחלוטין, הוא משפשף את עיניו פעם אחר פעם, לוודא שהוא לא הוזה בהקיץ.

מה קורה איתו? איך השתנתה התפאורה סביבו? אולי לקה במחלה קשה ואנשי בית הסוהר התרככו והוציאו אותו מהכלא והעבירוהו למקום אנושי יותר? אבל זה לא יתכן, מאימתי אכפת להם מחיי (תת) אדם? לאן בכלל יכולים הם להעבירו? לבית חולים? המקום לא נראה בית חולים, אין זכר למכשירים רפואיים שמציינים כל בית חולים ויהיה מהדרג הנמוך ביותר, אין ספק שהוא מצוי בבית פרטי, מאמיטי הם מעבירים לבתים ועוד בין חרדים!? הדבר מוזר ביותר.

הוא נזכר בסיפורים שסיפר לו הסוהר מוריס לוי על האכזריות הרבה שלהם כלפי כל האסירים מהכלא, הם לא משחררים לבית חולים גם במקרים הנואשים ביותר, הכל מטופל במקום עד למוות המשחרר, זוהי האפשרות היחידה להיפרד מקירות הכלא המפחידים. אז אולי הוא מת והאנשים כאן הם נשמות שבאו לקבל אותו לאחר פרידת נשמתו מגופו? הוא כבר קרא רבות על כך והוא מנסה לחוש את עצמו מת באמצע תהליכי הקבלה למעלה.

לא... לא יתכן, הוא עדיין חי וגופו עמו, הראיה הפשוטה לכך, הוא חש כעת ברעב מציק וחום בכל חלקי גופו, אם היה מת לא היה חש כאלו תחושות, לנשמה יש תחושות אחרות, הגוף בטל מהעולם ומחט בבשר החי מרגישים רק בקבר, אז הוא לא בבית חולים, לא בעולם הבא, איפה הוא כן? בבית הכלא גם לא, כי המקום נראה מדי נחמד וסימפטי, אם כך בודאי הוא לא נמצא בכלא האימתני, אז מה כן היה? אולי היה מי שהוציא אותו מהמקום כפי שחלם על כך מספר פעמים.

סברא זו מתחילה לחלחל בקרבו, היא נראית לו ריאלית לחלוטין, כנראה שהנס התרחש, החלום התגשם במציאות.

אושר רב תקף אותו, אם התחושות שלו לא מאכזבות אותו זה אומר שב"ה הוא הצליח לצאת חי משאל תחתית, החלום התגשם בס"ד מרובה, משמים נפתחו שערי רחמים ובדרך מופלאה יצא חופשי מחומות הכלא האימתני.

לא היה לו מושג איך קרה הנס הגדול, איך יצא מהכלא שלא היה שייך להבריה ממנו אפילו גפרור או סיכת ראש, הוא יודע רק שהלך לישון במיטתו עייף מאד, עתה מתעוררת אצלו התמיהה איך יצא ממקומו? כאילו צנחו לו כנפיים מסתוריות על ידם התרומם לאויר, יד נעלמה בקעה את הכתלים, כך התעופף בטיסה שמימית עד לבית הנוכחי בו הוא שוהה, אבל הוא לא מאמין בכאלו פנטזיות שמתאימות לסיפורי קומיקס אולטרה מודרניים, אם הוא יצא זה בדרך יותר ריאלית, משהו חילץ אותו תוך כדי שינה ודאג לטשטש אותו בצורה כזו שלא ידע כלום על כל מה שעבר.

הוא חש כעת תחושה משונה כאילו ישן שינה ארוכה מאד שהתמשכה לה מספר חודשים (חוני המעגל בזעיר אנפין) היה לו חלום מלא סיוטים ולמעשה מעולם לא היה בכלא, מי יודע אולי לפני מספר חודשים נרדם במיטה בו הוא נמצא וכעת הקיץ מהחלום, אבל רגע אחרי כן גם מחשבה זו נגוזה, ידיו הצנומות שהיו בקועות מהשהיה הארוכה בכלא נתנו לו מיידית תזכורת צורבת שהיה בכלא זמן רב למדי, הוא התבונן סביבו מנסה להכיר את המקום, אבל אין לו מושג להיכן נקלע, הוא מבולבל מאד, הוא רוצה לדעת מה קורה איתו, איך קרה הנס הגדול הזה שב"ה יצא משאול.

לפתע רואה הוא יהודי גבה קומה בעל זקן צחור שיורד על פי מידותיו, נראה שהוא נושק לשנת השבעים פלוס מינוס, הלה מתקרב אל מיטתו לבדוק מה איתו, אולי הוא בעל הבית? כדאי לשאול אותו, הוא פונה אליו בקול רועד מחולשה.

"ענטשולדיג מיר זייער, איך וויל וויסען וואו געפיין איך זיך? תסלח לי מאד, אני מעוניין לדעת היכן אני מצוי?"

"רעדסט אידיש? זייער גוט, ביסט נישט פון דיא געפענגענע יודישע קינדער דיא געפינט זיך ביי גוטע הענט, אתה מדבר אידיש טוב מאד, אינך תינוק שנשבה, אתה נמצא בידיים טובות" השיב לו היהודי החביב עם חיוך רחב.

"ב"ה געלויבט איז דער הייליגר באשפער פאר מיין אויסלייזען פון דיא פינסטערע טורמע, (תודה להקב"ה עבור הפדות מהכלא החשוק) דיא ווערטער מיינע זיינען זייער אורעם און נישט דאנקבאר פאר דיא גרויסע גענאדע וואס איז געטאן מיט מיר, פאר מיין צוריק קומען א'היים (המילים שלי עניות ודלות לא מלאות תודה לבורא עבור החסד הגדול שנעשה עמי חזרתי לביתי) איך קעהן נישט זיך אויסדריקען מיט דיא פאסיגסטע ווערטער (אבל אני לא יכול להתבטא ואין לי את המילים הנכונות) צו ריכטיג באדאנקען דעם באשפער פאר זיין דערבעראמדיקייט אויפ זיין זינדיגער קנעכט געהן מיט מידת הרחמים (כדי להודות לקב"ה על רחמיו שעשה עם עבדו שפשע כנגדו ולהתנהל עמו במידת הרחמים).

"אל תתאמץ מעבר למידה, עליך להירגע אחרת תיחלש חלילה, עברת מאורע קשה, אנשים מצאו אותך מוטל במגרש שליד ביתי, היית מונח על הארץ חסר הכרה, יש לך נס

שהגעת למקום של אנשי חסד אמיתיים שלא הרפו לרגע, משעה שמצאו אותך טיפלו בך, בדיוק אז הזדמנתי למקום, יצאתי להתפלל שחרית וראיתי מספר אנשים מטפלים בך, הבית שלי היה הכי קרוב, הצעתי להם את ביתי כאכסנייה זמנית. ב"ה שהתעוררת כעת ומעתה נדע איך להשיבך אל ביתך" ענה המארח שהציג את שמו בשם אליהו פיינרמן.

אותו מארח יקר דאג לו במסירות רבה, הוא עמד על המשמר שאיש לא יפריע למנוחתו, מדי פעם הביא לו שתיה חמה ועוגיות ומעט פירות כדי שלא ירעב חלילה, הוא נזהר לא להכביד, לא חיטט ולא הסתקרן לשמוע פרטים על אורחו המסתורי, איך הגיע למקום ומפני מה היה מורדם היטב? כעת למאי נפקמ"נ? צריכים לטפל באומלל ולהשיבו לאיתנו.

לא שלא היה סקרן, בטבעו הוא סקרן גדול ויש על מה להסתקרן לגבי היצור שנמצא ליד ביתו בנסיבות כה מסתוריות, הוא לבוש בגדים חילוניים מוחלטים שמעידים שהוא חילוני גמור, אבל מראהו שונה מהם, יש לו עדינות של בחור ירא שמייים, אלמלי שדיבר עמו אידיש עסיסית כמו היה בשר מבשרה של ירושלים היה אומר שהוא בעל תשובה מקרוב בא שעדיין אינו יודע באלו מלבושים צריכים להתלבש, אבל ברור שאינו כזה, שאלת השאלות שמדגדגת אותו מאד, מהיכן צנח למקום למה מצא את עצמו חסר הכרה לחלוטין במגרש הגדול שרק אנשים בודדים צועדים בו ביום לא כ"ש בלילה.

ממעט דבריו הבין ר' אליהו פיינרמן שהוא היה עד לאחרונה באיזה בית כלא, אבל משהו מוזר בסיפור, הבחור לא היה לבוש בגדי אסירים, איך הספיק להחליף בגדים? הוא לא נמלט משם בכוחות עצמו, מישהו שיתף עמו פעולה והניחו כאן מאיזו סיבה הניחו כאן וברח, למה לכאן הביאו ונמלט? הוא כבש את יצר הסקרנות ונתן לעניינים להתגלגל מאליהם.

הוא גם לא עמד על ראשו שיתפלל ויניח תפילין, רק כשהיום נטה להעריב שאל את חיים שלום אם רוצה הוא להניח תפילין ולקרוא ק"ש, כדי לא לאבד ח"ו את המצוה היקרה, חיים שלום נענה בשמחה, הוא ביקש ממנו להניח לו תפילין אחרי כן אמר את פרשיות ק"ש ונעמד להתפלל עד כמה שיכול היה.

"האם תרצה לאכול שאל אותו המארח בעדינות?

"כן אשמח מאד, אין לי מושג כמה זמן לא בא לחם אל פי".

המארח ניגש בזריזות להביא לו ממיטב המאכלים, חיים שלום סעד את לבו בארוחה מזינה, לראשונה אכל ארוחה משביעה וטעימה למדי. בעל הבית ישב בריחוק מקום עד לגמר הארוחה. עתה צריך לדעת מה עושים בהמשך? הבחור צריך להגיע למקום בו יוכלו לדאוג לו בהתאם יותר ממנו, הוא התלבט מאד אם לנסות לדובב את אורחו על עברו, או לחכות להזדמנות ולבינתיים להציע את ביתו כמקום ארעי.

חיים שלום חסך לו את העבודה, הוא סיפר לו בקצרה כי היה חטוף על ידי גורם אכזר ביותר שהושיב אותו בשל עלילה חסרת שחר באיזה כלא אי שם בארץ בלי יכולת גישה אליו, הוא יכול היה למות שם ואיש לא ידע על כך, בחסדי השי"ת אירע לו נס גדול, משמים

שמעו את זעקותיו ותפילותיו משך חודשים לקב”ה שיוציאנו ממקום זה, אין לו מושג איך זה קרה, אבל יד נעלמה הוציאה אותו ממקום מאסרו והביאה אותו למקום זה. הוא שאל את מארחו האם הוא מצוי בירושלים? כשהמארח אישר את דבריו, שאל אם המקום רחוק משכונת מאה שערים, רב אליהו פיינרמן השיב לו כי הוא נמצא בדירה בבתי אונגריין לא הרחק ממאה שערים.

חיים שלום שמח מאד, הוא ראה את התגשמות החלום עד לפרט האחרון, מה יכול להיות יותר טוב מהודעה זו שקיבל. הוא סיפר לרב אליהו על עברו כאחד מטובי בני ירושלים שנסחב רח”ל על ידי רוחות הרעות שנשבו באותו זמן, הרבה עבר בחייו, אבל עתה הוא שב לה’ בלי פשרות, הוא רוצה לחזור אל בית אמו גב’ אסתר פינקלשטיין שמתגוררת ברחוב מאה שערים מס’ 5, הוא ביקש מרב אליהו אם יכול הוא לבקש את אחד מבני ביתו שיודיע בעדינות רבה לאמו כי בסייעתא דשמיא השתחרר מהכלא האכזר ומעוניין לשוב לביתו.

לב של אמה:

אחת הבנות של ר’ אליהו יצאה לדרך קודם לכן קיבלה הדרכה מאמה איך להכין את האם שחלילה לא יפקע לבה מגודל ההתרגשות, הבת הנבונה הקשיבה וניסתה להפנים את הכללים, כשיצאה מהבית לא הבחינה בדמות שעוקבת והולכת אחריה לכל אשר תפנה, כבת ישראל כשרה נזהרה ללכת כשראשה מוטה כלפי מטה מהלכת בצידי דרכים, העוקב שמח שהיא לא מודעת למעקב, כשהגיעה לבית פינקלשטיין הצניע את עצמו בגומחה שהייתה בקרבת מקום כדי שלא יבלוט, היא ניגשה לנקוש על הדלת, בטרם דפקה על הדלת חככה בדעתה, איך תפתח את השיחה, איך תספר לה שבנה שנעלם לפני שנים רבות נמצא עתה בביתם, היא ניסתה לסדר את המחשבות, אבל כבר לא הייתה בטוחה שיודעת בדיוק מה לומר, לאחר מחשבה נוספת החליטה להקיש עלה דלת ולא להשתהות יתר על המידה, כי זה יגביר בה את החששות.

גב’ אסתר ישבה באותה שעה בסלון הבית עם ספר התהילים, כדרכה בכל יום לסיים את הספר מריש עד כלה, לטובת בנה ”חיים שלום בן אסתר נ”י” שיגיע במהרה ויקים בית נאמן בישראל. שקועה הייתה עד מאד בספר עד שלא הרגישה בנקישות העדינות שנשנו מדי מספר שניות.

כששמעה לבסוף את הדפיקות, ניגשה אל הדלת בשמחה רבה, כאילו יודעת היא מי ממתין לה כעת בדלת, תחושה אימהית פנימית מרמזת לה כי הדפיקה אינה של שכנה שבאה לברר את שלומה, אלא היא מבשרת טוב.

בפתח עמדה בחורה צעירה לבושה בצניעות רבה, היא שאלה כשעיניה מושפלות: ”האם אני מדברת עם אם המשפחה?”
”אכן כן”.

"את האמא של חיים שלום?" שאלה כולה מהססת, עתה כבר לא ידעה איך תאמר לה את הבשורה, כל המילים ששיננה לה אמה נשכחו ממנה פתאום, היא לא יודעת איך לומר לה בצורה שהאמא תשמח אבל לא תתרגש מדי, האם האמא האומללה לא תתעלף מרוב התרגשות על בשורה כה פתאומית, זו לא בשורה פשוטה שניתן להעבירה בקלות, לפעמים גם בשורה טובה עלולה לפגוע אם לא יודעים איך להעבירה כיאות, עתה התחרטה שלא הלכה עם אביה, התפקיד מדי אחראי.

גב' אסתר מסתכלת מנגד בעלמה שמהססת כל הזמן קשה לה לפצות את פיה, זה לא מבשר טוב, בשורה טובה מבשרים עם מאור פנים, הנערה נראית רועדת בכל גופה אולי בשורה רעה בפיה? אבל אם זו בשורה רעה למה שולחים בחורה צעירה לבשר לה? את זה משאירים לאדם מבוגר. אז מה היא רוצה לומר לה? למה היא לא פוצה את פיה ומשאירה אותה במתח אדיר כל כך? לפתע אחזה רעד קשה, למרות שהתכוונה לבשורה טובה, אבל הצורה בה הבחורה רועדת לא מרמזת לטוב.

"טייערע מויד (עלמה יקרה) מה יש לך לומר לאמא? אני מקוה שאת מבשרת טובות?"

"כן בשורה מאד טובה בפי, פשוט אני לא יודעת איך מבשרים, אני רק בת 17 ולא יודעת איך מתנסחים, אבל אנסה לומר, בס"ד בנך נמצא כעת בביתנו בקרבת מקום בבתי הונגרים, הוא אמנם חלוש מאד אבל בסדר גמור, הוא ביקש להיפגש עמך בדחיפות, הוא ישמח מאד אם תוכלי לבוא לראותו עוד היום".

האמא התחילה לבכות, המעבר מפחד לשמחה צמרמר אותה מאד, היא חשה את לבה פועם בחוזקה, היא החזיקה את ידה על לבה כביכול עומדת היא להתמוטט, אך זה היה רק ברגע הראשון, לאחר מיכן התאוששה ואמרה במילים רועדות.

"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, יהיה שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, אין מילים בפי להודות להקב"ה, על גודל רחמיו וחסדיו שגמל עמי, אין לי גם במה להודות לך על הבשורה המיוחדת שהבאת לי עתה, אני מחכה לבשורה זו הרבה שנים, כעשר שנים הייתי שבורה ורצוצה עד דכדוכה של נפש, עתה הרימני השי"ת מאשפתות כנאמר בתהילים "מאשפות ירים אביון". תודה רבה לך על הבשורה המשמחת, אשמח אם תבואי לביתי לשתות עבור הבשורה הטובה שהשמעת באוזני.

"אבא שלי אמר לי לעשות את השליחות ולא להתעכב". השפילה הנערה את פניה בביישנות.

"אנא ממך תמתיני עוד מספר דקות, עד שאתאושש מהצמרמורת שאוחזת אותי עקב הבשורה המיוחדת הזו" ביקשה גב' אסתר את הנערה, היא חשה שהיא לא יכולה להיות עם עצמה לבד, למרות שלא הייתה מופתעת לעצם הבשורה, היא הכינה את עצמה בתקופה האחרונה שבנה חוזר אליה וזה יכול לקרות בכל יום, היא קיבלה על כך כמה וכמה איתותים שמימיים כמעט מפורשים כי הישועה קרובה יותר מתמיד.

בעלה המנוח רב שלמה זלמן התגלה אליה פעמיים בתקופה האחרונה, הוא סיפר לה על התפילות שקרעו עולמות. הוא חזר בפניה חוזר והדגש כי כוח התפילה שמשולב עם

תשובה אמיתית ויגיעה בתורה, הוא הכוח החזק ביותר להמתקת דינים, כל שלושת הכוחות היו הפעם שלובים כחטיבה אחת, חיים שלום עשה תשובה כנה ואמיתית, הוא עמד בניסיונות כבדים וגבר עליהם, הוא גם צם רבות ומסר את נפשו על המצוות וחזר על תלמודו כבימים עברו, החודשים האחרונים בהם נצרף ביסורים קשים שמירקו את חטאיו הרבים, נפשו זוככה כתינוק שנולד מחדש. הוא קיבל את הכוח של "גדולה תשובה עד שמגעת עד לכסא הכבוד".

משמים נבחר השליח הבן דוד רב נפתלי הרטשטיין, בגדר מגלגלים זכות על ידי זכאי, הוא השליח הנאמן לפרוץ את השערים, בדרך טבעית אך ניסית ביותר, הצליח להביא שבסוף האוסרים עצמם ישיבו אותו עד לירושלים, היא תראה זאת בקרוב ממש, סיים רב שלמה זלמן המנוח בחלום האחרון את דבריו ונעלם בפתאומיות.

גב' פינקלשטיין הייתה אחוזה צמרמורת חזקה, עתה ראתה כי החלום התגשם עד לפרט האחרון, הגיע עתה החלק האחרון לאחד את המשפחה, צריכים לפגוש את הבן האובד שנעלם ממנה לפני עשר שנים, היא נרעדה מהרגע הזה בו היא עומדת לראות את חיים שלום, איך יראה באיזה מצב תפגוש אותו, היא הבינה שיחולו בו שינויים רציניים, אבל מיהרה למחוק את המחשבות הקשות שרק מקלקלות את הרגע המרגש. כעת עליה לזרום עם הרגע הגדול ולא לחשוב שום מחשבות צדדיות.

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ

סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (13) - נרשם אחר הסתלקות רבינו

א.

שמעתי מאבי מורי סיפור ששמע על ילד שהוצרך לאיזה ישועה ובא למרן זצוק"ל לבקש ברכה, ואמר למרן שקוראים לו שרון. אמר לו מרן זצוק"ל שישנה את שמו לבנימין. חזר הילד וסיפר לאמו שמרן אמר להחליף השם לבנימין. אמו פרצה בבכי ואמרה לו, השם האמיתי שלך בברית היה בנימין, אולם אביך ל"ע ירד מן הדרך ושינה את שמך מבנימין לשרון על שם ראש הממשלה, ועתה אמר לך מרן שתחזור לשם האמיתי שלך שהוא בנימין.

ב.

אבי מורי סיפר לי ששמע שבעל מוסד מסוים הוצרך לנסוע לחוץ לארץ לאסוף כסף ובא לבקש ברכה ממרן לנסיעה. אמר לו מרן, לא צריך לנסוע לחוץ לארץ, תסע לצפת. פלוני לא הבין מה אומר לו מרן, אבל כך אמרו לו וזה מה שעשה. נסע לצפת, ושם הוא בלי מצב רוח וכדומה, ניגש אליו פלוני מדוע אתה נראה כך, ענה לו שיש לו מוסד והוא זקוק לסכום כסוף ענק, אמר לו, אני יביא לך סכום גדול של 300 אלף ₪.

ג.

אברך סיפר לי שכמה שנים לא היה לו ילדים, וביקש ברכה ממרן זצוק"ל, ומרן בירכו פעמים בו"ה בו"ה. ואכן כעבור כשנה נולדו לו תאומים. התקשרתי לחברותא שלי נכדו הגאון ר' גדליה הוניגסברג וסיפרתי לו את הסיפור הזה, ואומר לי תחכה על הקו בטלפון, תשמע שאני מספר זאת למרן כדי לשמח אותו בבשורה הטובה, והוא התחיל לספר למרן את הכל, ומוסיף לומר, בשמים שומעים ומקבלים את הברכות של סבא. מיד עונה מרן זצוק"ל, לא פלא, שלא תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך.

ד.

עוד סיפר לי על עצמו שכעבור עוד כמה שנים שוב לא היה לו ילדים, ובא לבקש ברכה מרן זצוק"ל, והזכיר למרן מה שהיה בעבר. וזה היה לפני כמה שנים בערב שנת השמיטה, אמר לו מרן זצוק"ל תלמד ותכתוב על עניני שביעית, ובס"ד יהיה לך בן בשנת השמיטה. ואכן אשתו נכנס להריון וילדה בתאריך ו' תשרי אחרי שנת השמיטה.

גיסו שהיה מקורב מאד למרן זצוק"ל, שאל למרן זצוק"ל, הרב אמר שיזכה לבן בשנת השמיטה, וכעת זה כבר תשרי אחרי שמיטה. שנה השמינית. ענה לו מרן, שכחת רש"י בפרשת וילך. וביאר לו כוונתו, לגבי מצות הקהל כתוב בפסוק (דברים לא' י') "מקץ שבע

שנים במועד שנת השמטה בחג הסכות, וגו'. אומר רש"י "בשנה ראשונה של שמיטה שהיא השנה השמינית ולמה קורא אותה שנת השמיטה שעדיין נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית". הרי שלמוצאי שביעית קוראים שמיטה כי נוהג בה מעט מדיני שביעית, ונחשב שהילד נולד בשמיטה.

ה.

אחד הקוראים שלח לי, פעם התפללתי ר"ה בישיבת נתיבות עולם וביום הראשון נתנו לר"י הרב ברוך עליה וביום השני לא נתנו אני בהיותי בע"ת צעיר הייתי כעוס מאד איזה חילול השם שלא נותנים לר"י עליה ביום הקדוש ושאלתי לרבינו מה עלי לעשות לפני שעושה רעש בעולם

אמר - מה זה הענין שלך בכזו תמיהה רבתי שזה נכנס לי בעצמות לא להתעסק במה שלא קשור אלי.

עוד שלח. פעם ביקשתי ברכה לאמי שתח' לרפואה ובירך ואח"כ שאלתי איזה שאלה שהוא הבין שהיא מהקיבוץ ואמר בחזקה למה נתת לי לברך אותה ונבהלתי קצת וכדי לפייס אותי אמר אתה בע"ת בפליאה כזאת שאיני נראה בע"ת אלא חרדי מהבית .

ו.

אחד הקוראים שלח, שבמשך ג' שבועות נאבדו ממני התפילין, וחיפשו בכל מקום אפשרי ולא מצאו, ולאחר ג' שבועות קיבלתי ביום אחד ברכה ממרנן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי זצוק"ל למוצאם, ועוד באותו יום זכיתי למוצא אותם [והיה זה במקום מאוד פשוט ולא היה מובן כיצד לא ראו אותם עד עכשיו, וחכינו לראות בעינינו מאמר חז"ל "הכל בחזקת סומין עד שבא הקב"ה ומאיר את עיניהם"], ויהי לפלא.

ז.

ילד בן שנתיים נפגע בחיידק אלים והרופאים אמרו שנפגע השמיעה ולא יוכל לשמוע, אין מה לעשות. רצו למרן זצוק"ל וסיפרו לו הדברים, אמר מרן, להתפלל. שאל אותו הנכד, סבא, הילד ישמע, וענה, כן. חזר הנכד ושאל, ישמע אם מכשיר שמיעה או בלי, ענה מרן, בלי. אח"כ התחילו לקום ללכת ואז שאלו שוב למרן, האם ישמע בשני האוזניים, וכאן לא זכו לשמוע תשובה ממרן. כעבור זמן עשו ניתוח לילד, ואמרו הרופאים שהניתוח היה מיותר, כי למעשה באוזן אחת הוא שומע טוב בלי מכשיר שמיעה. והוסיף הרופא, זה מקרה נדיר שישמע טוב רק באוזן אחת. כי אם ל"ע נפגע, נפגע שני האוזניים.

ח.

הגאון הרב יהודה אריה דינר סיפר ששאל למרן זצוק"ל כיצד הדין בספירת העומר באדם שלא ספר עדיין ושאלוהו כמה הספירה של היום, וכדי שיוכל לספור בברכה, ענה שהיום כמספר הבית של הרב האם יצא. (דהיינו שבתשובה זה מרמז שהיום 23). שאל אותו מרן זצוק"ל, מי יודע את מספר הבית שלי. ענה לו הגאון הרב דינר, כל העולם יודע. אמר לו מרן זצוק"ל, איך אתה אומר כולם, אני לא יודע מה מספר הבית שלי.

ט.

אברך מהכולל בא לשאול למרן זצוק"ל על נסיעה לצפון לאיזה מטרה של חסד אבל יש בזה ביטול תורה בכל מהלך הנסיעה. אמר לו מרן, למה זה ביטול תורה, אפשר ללמוד כל הדרך. אתה יכול לנסוע.

י.

אחד מאלו שזכו בעבר להסיע את מרן זצוק"ל לפני שנים רבות סיפר שפעם הסיע את מרן והרבנית לנסיעה מסוימת מחוץ לעיר, ואירע תקלה בגלגל באמצע הדרך, ומרן נשען על המעקה בטיחותי ולמד באיזה ספר, והרבנית ע"ה נשענה על המעקה ואמרה תהלים. כשגמר לתקן את התקלה ונכנסו חזרה לרכב, שאל הנהג את מרן זצוק"ל, מדוע זה קרה, ענה לו מרן, המקום כאן היה צריך את התיקון של התהלים שהרבנית אמרה כאן עתה. מיד ענתה הרבנית, המקום היה צריך את לימוד התורה של הרב.

יא.

אברך בכולל סיפר ששאל פעם למרן הגר"א גנחובסקי זצוק"ל שאלה בהלכות סוכה, שמבואר בשער הציון בסימן תרלד' בשם הביכורי יוסף שאם רוב השולחן בסוכה קטנה בתוך הבית, שזה לא טוב. כיצד הדין בשבת באופן שעל החלק שבתוך הבית, יש נרות שבת ואי אפשר לא להזיז את השולחן שלא יכבו הנרות, וגם אי אפשר לשבת לאכול שם, כך שנשאר להשתמש רק בחלק שבתוך הסוכה, האם בכה"ג זה כשר אפילו שרוב השולחן בתוך הבית. ענה לו הגר"א גנחובסקי זצוק"ל, אני לא יודע, לך תשאל זאת לרבינו הגר"ח קניבסקי. הלך השואל לבית מרן בשעת קבלת קהל, וסיפר למרן, שהגר"א גנחובסקי שלח אותו לשאול שאלה זו. ר' חיים באמצע קבלת קהל אומר לנכד, תביא לי את המ"ב, אני רוצה לעיין בדברים היטב, כי זה רק דעת הביכורי יוסף, ישב ובדק, וחשב עד שאמר לו שצ"ע. ולא עזר שזה היה בעת קבלת קהל ואנשים המתינו, מרן יושב וקורא היטב את דברי השער הציון בשם הביכורי יוסף.

יב.

סיפר לי הבוקר (כו' אדר ב' תשפ"ב) אברך אחרי התפלה סיפור על עצמו, שכמה שנים אחרי החתונה לא היה לו ילדים, ובא לבקש ברכה ממרן זצוק"ל, ובא עוד פעם למרן זצוק"ל שעדיין לא נושע, אמר לו מרן, אם אתה אברך תחבר סופר חידושי תורה. וחודשיים אח"כ בס"ד אשתו נכנסה להר.

יג.

אברך בכולל סיפר שהוא רצה איזה שידוך מיוחד ואביו לא רצה, אמר לו מרן זצוק"ל שהכירו היטב, תמיד כדאי לשמוע לאבא.

עוד סיפר, שפעם הוא ואחיו באו עם אביו למרן זצוק"ל שהיכרם היטב, אמר מרן לאביהם, חברים שלי באו. והם אמרו למרן, תלמידים. חזר מרן ואמר, לא תלמידים, חברים.